

This is a digital copy of a book that was preserved for generations on library shelves before it was carefully scanned by Google as part of a project to make the world's books discoverable online.

It has survived long enough for the copyright to expire and the book to enter the public domain. A public domain book is one that was never subject to copyright or whose legal copyright term has expired. Whether a book is in the public domain may vary country to country. Public domain books are our gateways to the past, representing a wealth of history, culture and knowledge that's often difficult to discover.

Marks, notations and other marginalia present in the original volume will appear in this file - a reminder of this book's long journey from the publisher to a library and finally to you.

Usage guidelines

Google is proud to partner with libraries to digitize public domain materials and make them widely accessible. Public domain books belong to the public and we are merely their custodians. Nevertheless, this work is expensive, so in order to keep providing this resource, we have taken steps to prevent abuse by commercial parties, including placing technical restrictions on automated querying.

We also ask that you:

- + *Make non-commercial use of the files* We designed Google Book Search for use by individuals, and we request that you use these files for personal, non-commercial purposes.
- + *Refrain from automated querying* Do not send automated queries of any sort to Google's system: If you are conducting research on machine translation, optical character recognition or other areas where access to a large amount of text is helpful, please contact us. We encourage the use of public domain materials for these purposes and may be able to help.
- + *Maintain attribution* The Google "watermark" you see on each file is essential for informing people about this project and helping them find additional materials through Google Book Search. Please do not remove it.
- + *Keep it legal* Whatever your use, remember that you are responsible for ensuring that what you are doing is legal. Do not assume that just because we believe a book is in the public domain for users in the United States, that the work is also in the public domain for users in other countries. Whether a book is still in copyright varies from country to country, and we can't offer guidance on whether any specific use of any specific book is allowed. Please do not assume that a book's appearance in Google Book Search means it can be used in any manner anywhere in the world. Copyright infringement liability can be quite severe.

About Google Book Search

Google's mission is to organize the world's information and to make it universally accessible and useful. Google Book Search helps readers discover the world's books while helping authors and publishers reach new audiences. You can search through the full text of this book on the web at <http://books.google.com/>

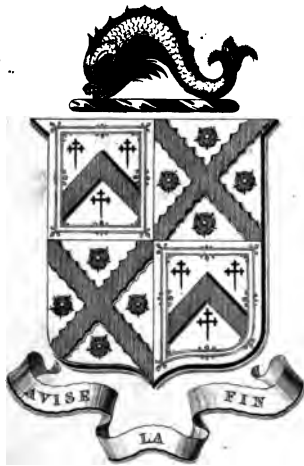
NYPL RESEARCH LIBRARIES

3 3433 07591242 2

8 1831

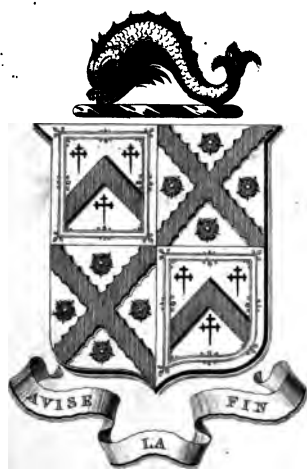
Robert Lenox Kennedy.

NTL
10/10/10
/ing

18 1831

Robert Lenox Kennedy.

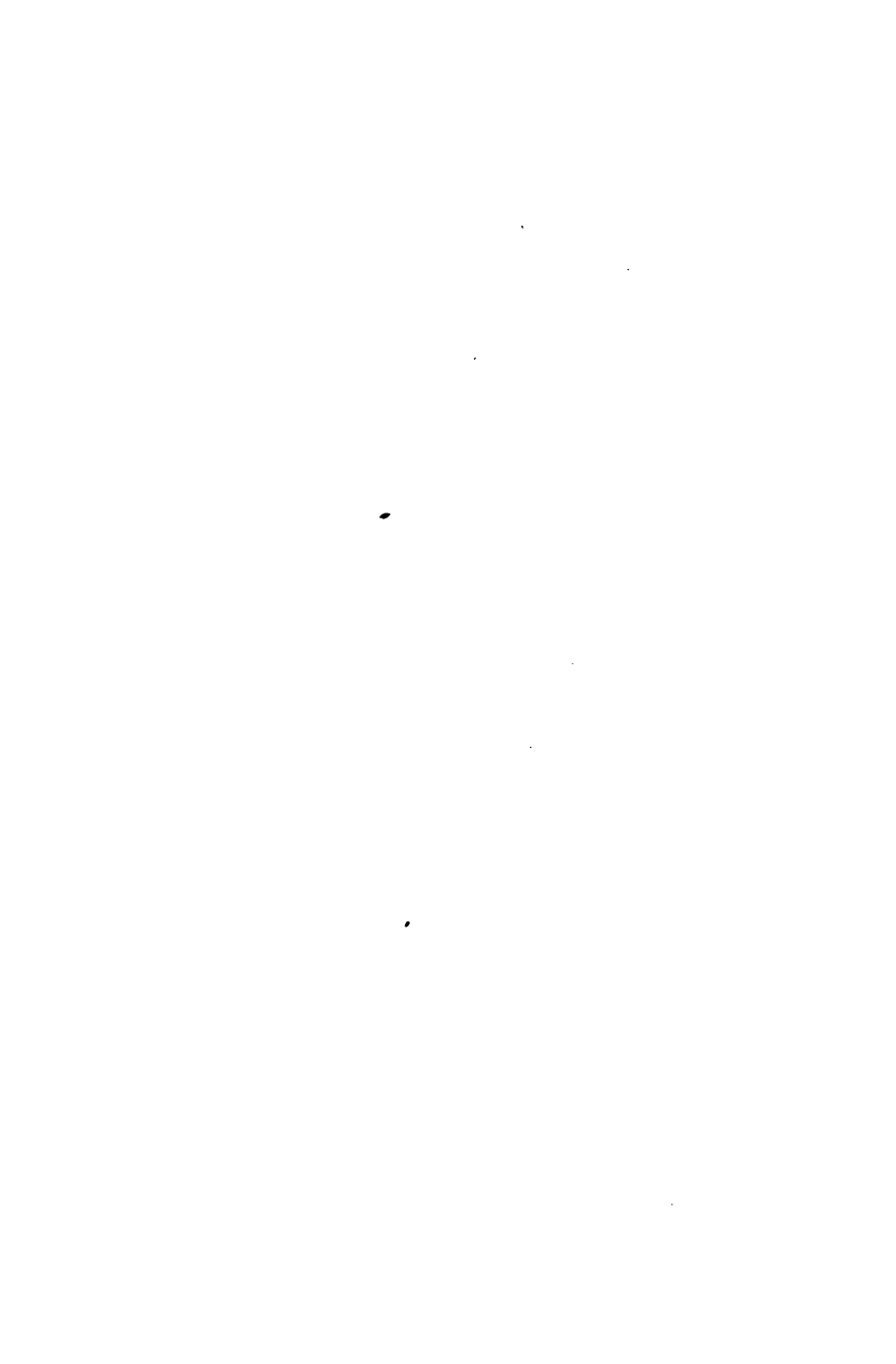

100
1000
10000

178

P. VIRGILII

MARONIS

OPERA.

TOMUS PRIMUS.

P. VIRGILII

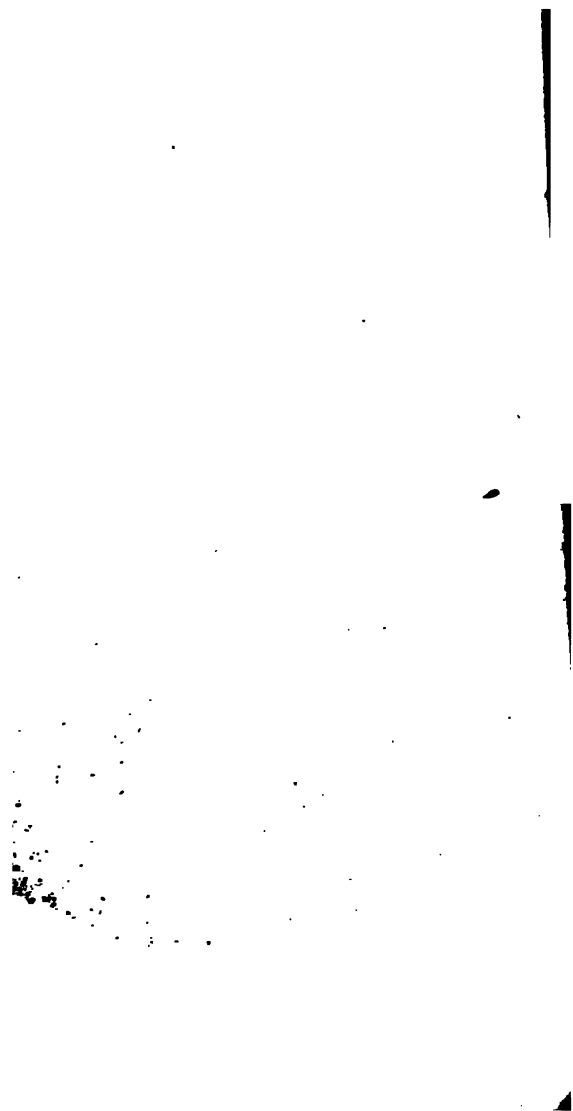
AE NEIDIS

OPERA

TOMVS PRIMVS

PUBLII
VIRGILII
MARONIS
OPERA,
PRISTINO NITORI RESTITUTA;
*Cum Notis & variis Lectionibus ex Codicibus
& optimis Exemplaribus.*
TOMUS PRIMUS

PARISIIS;
Typis BARBOU, viâ Mathurinenfium.

M. DCC. XC.

THE
LIBRARY
OF THE
MUSEUM OF
ART AND
ARCHAEOLOGY
OF THE
UNIVERSITY OF
CAMBRIDGE

PA 21818
The Harvard-Yenching
Institute
120 East 77th Street
New York 21, N.Y.

1950
1951
1952
1953
1954
1955
1956
1957
1958
1959
1960
1961
1962
1963
1964
1965
1966
1967
1968
1969
1970
1971
1972
1973
1974
1975
1976
1977
1978
1979
1980
1981
1982
1983
1984
1985
1986
1987
1988
1989
1990
1991
1992
1993
1994
1995
1996
1997
1998
1999
2000
2001
2002
2003
2004
2005
2006
2007
2008
2009
2010
2011
2012
2013
2014
2015
2016
2017
2018
2019
2020
2021
2022
2023
2024
2025

PRÆFATIO.

HIL de **VIRGILIO** præfabimur : tot fecerunt
i deliciae præconii non egent. De nostro
tum facere Lectorem labore, quò majorem
& fidem & benevolentiam præstare di-
r, hoc melius stat consilium.

IRGILII opera relegendibus nobis, ex re-
one **NIC. HEINSII** & **RUÆI** interpretatione,
conferebamus cum vulgaribus nostris edi-
onis, fuit molestum nullam, aut ferè nullam
imptis iis quæ typis, primò **URB. COUS-
R**, deindè **JOS. BARBOU**, ab an. 1745 ad
, prodierunt) existare apud nos tanti Poætæ
nem, quæ, formà & accuratione, Lecto-
peram levaret & commoditate sustentaret.
ergo reficere mira subiit mentem cupido,
s nonnullis interpretationibus, quæ in ipsis
erantur; ac ejusmodi editionem procurare,
Causa præfatio Literarum & Virgilio cultoribus

ce palæstrâ jam claruerint viri doctissimi, qui nihil intractatum videbantur reliquisse.

A proposito ad inceptum, vix aliquid interfuit momenti. Nec laboris impatientes, nec operâ parci, varias, in variis libris, tum editis, tum scriptis, legendi formulas, quàm accuratissimè perpendimus, collatis inter se quos undequâque conquisitos parare nobis licuit. Nondum nobis innotuerat Virum Cl. D. HEYNE, Acad. Götting. duas noviter in publicum emisisse Virgilio editiones, nobilior quas ad nos pauldpost famâ pertulit. Prodierunt Lipsiæ, quatuor utraque voll, in-8°. Primam, inchoatam anno 1767, & annis octo absolutam, excepit altera, annis 1788. & 1789. perfecta, cum nonnullis additamentis, tam in variis lectionibus, quàm in annotationibus & prolegomenis. Vix primæ potestas nobis est facta, cum summo alterius videndæ fuimus desiderio accensi: sed adhuc erat sub prelo. Dum ergo perficeretur, aliâ curas & exquisitiones detorsimus.

Permissæ nobis fuerunt, quas attentius pervolvimus, duæ Virgilio editiones rarissimæ, perantiquæ, ac etiam *primariæ*; quæ, anno 1784, quo venit Bibliotheca D Ducis DE LA VALLIERE, cum multis aliis supellectilibus litterariis in Regiam Bibliothecam transferunt. Has, in nostris notis, semper appellamus sub litteris A & B: Verùm, non sunt auctoritate pares.

Prima, A, prodiit Romæ, anno 1469, typis *Conradi Sweinsheim & Arnoldi Pannartz*, qui Ty-

pographiam , novissimè inventam , ex Germaniâ Romam attulerunt. Ipsam , ut patet ex Epistolâ dedicatoriâ , in modum Præfationis , ad Paulum II. Pont. Max. curavit JOANNES ANDREAS, Bibliothecæ Vaticanæ Præfectus , post Episcopus Alerienfis , in Corsicâ. Completa est omnibus Virgillii operibus , quibus subjiciuntur alia poëmata quæ ipsi vulgò , temere licet , tribuuntur , inter quæ *Lusus Poëtarum in Priapum* : sed innumeris mendis abundat ; plurimasque lectiones continet , vulgares & a rationis sensu alienas ; ac ipsam , quam in consilium non adhibuit , bene judicavit D. HEYNE ; qui , *ad Poëtam ipsum inde magnum fructum haud expectat ; cuique non admodum bonis codicibus Editor fuisse instructus videtur.*

Alterâ , B , quæ videtur D. HEYNE latuisse , multò est præstantior , accuratior , & codicibus congruentior. Sinè ullis prolegomenis neque additis , nihil continet præter *Bucolica* , *Georgica* , & *Æneida* ; ipsique prioritas debetur ratione accuratioris , si non jam obtinet ratione ætatis : Impressa est absque ullâ indicatione aut temporis , aut loci , aut artificis , unde prodiit : at Vir Cl. D. DESAULNAYS , Impressorum Bibliothecæ Regiæ Custos , qui nobis omnium quæ penes se sunt facultatum amicissimè copiam fecit , in ipsâ recognoscit *Mentelini* vel *Mentellini* , aut *Mentelii* Argentoratensis characteres. Porrò , iste *Mentelius* fuit coævus *Joan. Guttenberg* & *Joan. Fust* vel *Faust* , quos artem typographicam invenisse constat : undè ipsa editio habenda videtur ut *Virgillii Editio primaria* ; & hæc notitia Typogra-

THE VIRGINIA

AND THE

OPERATION

TOMAS PRINCE

1789. Del. et Sculp.

1789. Del. et Sculp.

OPERA,
CRISTINO NITORI RESTITUTA;
cum Notis & variis Lectionibus ex Codicibus
& optimis Exemplaribus.

TOMI PRIMI

AD PADOVAM

THE UNIVERSITY OF CHICAGO
LIBRARY

PHYSICS DEPARTMENT
5712 S. UNIVERSITY AVE.
CHICAGO, ILL. 60637

PHYSICS DEPARTMENT

5712 S. UNIVERSITY AVE.

CHICAGO, ILL. 60637

PRÆFATIO.

NIL de **VIRGILIO** præfabimur : tot seculi deliciae præconii non egent. De nostro tum facere Lectorem labore, quò majorem & fidem & benevolentiam præstare dicitur, hoc melius stat consilium.

VIRGILII opera relegendibus nobis, ex re-
one **NIC. HEINSII** & **RUÆI** interpretatione,
conferebamus cum vulgaribus nostris edi-
tionibus, fuit molestum nullam, aut ferè nullam
imptis iis quæ typis, primò **URB. COUS-
R**, deindè **JOS. BARBOU**, ab an. 1745 ad
, prodierunt) existare apud nos tanti Poëtæ
mem, quæ, formà & accuratione, Lecto-
peram levaret & commoditate sustentaret.
ergo reficere mira subiit mentem cupido,
s nonnullis interpretationibus, quæ in ipsis
erantur; ac ejusmodi editionem procurare,
erat nostris Literatis & Virgilio cultori

ce palæstrâ jam claruerint viri doctissimi, qui nihil intractatum videbantur reliquisse.

A proposito ad inceptum, vix aliquid interfuit momenti. Nec laboris impatientes, nec operâ parci, varias, in variis libris, tum editis, tum scriptis, legendi formulas, quàm accuratissimè perpendimus, collatis inter se quos undequâque conquisitos parare nobis licuit. Nondum nobis innotuerat Virum Cl. D. HEYNE, Acad. Götting. duas noviter in publicum emisisse Virgilio editiones, nobilior quas ad nos paulòpost fama pertulit. Prodierunt Lipsiæ, quatuor utraque voll, in-8°. Primam, inchoatam anno 1767, & annis octo absolutam, excepit altera, annis 1788. & 1789. perfecta, cum nonnullis additamentis, tam in variis lectionibus, quàm in annotationibus & prolegomenis. Vix primæ potestas nobis est facta, cum summo alterius videndæ fuimus desiderio accensi: sed adhuc erat sub prelo. Dum ergo perficeretur, aliò curas & exquisitioes detorsimus.

Permissæ nobis fuerunt, quas attentius pervolvimus, duæ Virgilio editiones rarissimæ, perantiquæ, ac etiam *primariæ*; quæ, anno 1784; quo veniit Bibliotheca D Ducis DE LA VALLIERE, cum multis aliis supellectilibus litterariis in Regiam Bibliothecam transferunt. Has, in nostris notis, semper appellamus sub litteris A & B: Verùm, non sunt auctoritate pares.

Prima, A, prodiit Romæ, anno 1469, typis *Conradi Sweinsheim & Arnoldi Pannartz*, qui Ty-

pographiam , novissimè inventam , ex Germaniâ Romam attulerunt. Ipsam , ut patet ex Epistolâ dedicatoriâ , in modum Præfationis , ad Paulum II. Pont. Max. curavit JOANNES ANDREAS, Bibliothecæ Vaticanæ Præfectus , post Episcopus Alerienfis , in Corsicâ. Completa est omnibus Virgillii operibus , quibus subjiciuntur alia poëmata quæ ipsi vulgò , temere licet , tribuuntur , inter quæ *Lusus Poëtarum in Priapum* : sed innumeris mendis abundat ; plurimasque lectiones continet , vulgares & a rationis sensu alienas ; ac ipsam , quam in consilium non adhibuit , bene judicavit D. HEYNE ; qui , *ad Poëtam ipsum inde magnum fructum haud exspectat ; cuique non admodum bonis codicibus Editor fuisse instructus videtur.*

Altera , B , quæ videtur D. HEYNE latuisse , multò est præstantior , accuratior , & codicibus congruentior. Sinè ullis prolegomenis neque additis , nihil continet præter *Bucolica* , *Georgica* , & *Æneida* ; ipsique prioritas debetur ratione accurationis , si non jam obtinet ratione ætatis : Impressa est absque ullâ indicatione aut temporis , aut loci , aut artificis , unde prodit : at Vir Cl. D. DESAULNAYS , Impressorinm Bibliothecæ Regiæ Custos , qui nobis omnium quæ penes se sunt facultatum amicissimè copiam fecit , in ipsâ recognoscit *Mentelini* vel *Mentellini* , aut *Mentelii* Argentoratensis characteres. Porrò , iste *Mentelii* fuit coævus *Joan. Guttenberg* & *Joan. Faust* vel *Faust* , quos artem typographicam invenisse constat : unde ipsa editio habenda videtur ut *Virgillii Editio primaria* ; & hæc notitia Typogra-

vj   P R Æ F A T I O.

duo Codices ætate & auctoritate fermè pares; videnturque D. HEYNE ceterorum Virgilio codicum quasi Patriarchæ, quorum suam quisque ducit familiam: quod præsertim dignoscitur ex orthographiâ, quæ diversa est in *Mediceo* & *Romano*, sicut in aliis codicibus, prout ex alterutro procedunt.

Post *Mediceum*, facultas nobis est facta a V. Cl. D. CAUSSIN DE PERCEVAL, Linguæ Arabicæ Professore Regio, & in Bibliothecâ Regiâ Manuscriptorum Custode, plures ex eâdem Bibliothecâ evolvendi Codices xi. xii. & xiii. seculorum; quos diligentissimè cum ipso *Mediceo* contulimus. Sed, inter omnes, unus præcipuè, decimi; ut apparet seculi, quem sæpius appellamus *Cod. Reg. Xi. s.* quique Catalogo inscribitur sub N°. 7926. summæ nobis fuit utilitatis in iudiciis componendis, ac etiam firmandis: sed majori parte xiii. *Æneidos* libri est truncatus. Videtur nobis esse de familiâ Romanâ.

Iis ex fontibus, quas ad calcem utriusque voluminis commoditatis gratiâ rejecimus, notas hausimus; in quibus variæ lectiones librorum comparantur, difficiliora quædam loca explicantur, Criticorum rationes perpenduntur, Grammaticorum quæstiones æstimantur. Sua etiam singulis *Eclogis Argumenta* fecimus: *Ruæi* sunt illa quæ *Bucolicis*, *Georgicis* & *Æneidi*, singulis etiam tam *Georgicôn*, quàm *Æneidos* libris præponuntur.

Hactenus hæc præfari, deque nostro labore

P R Æ F A T I O. vij

rationem sic reddere, optimum factu nobis fuit visum. Si quem inde percipi posse fructum judicaverit Lector æquissimus, jam finem propositum affecuti, singulari nos mercede donatos arbitrabimur. Nunc, paucis dicendum de Additis, quæ ad nos minùs pertinent, & sunt quasi extra ipsum Virgilium.

Præponitur VITA VIRGILII, quæ vulgò *Tib. Cl. Donati* nomen præ se fert, & de quâ sic D. HEYNE: *Doctrinæ hujus Grammatici fetus sit hæc Vita, necne, dubitatum est a Viris doctis, cum tot ineptiis illa referta sit. Quamquam autem mature satis ineptire cœpere Grammatici, & Donatus hic post Ælium Donatum, Hieronymi præceptorum, vixit: non tamen hæc narratio, nec, qualis est, ab homine docto proficisci potuit, nec tota ab aliquo planè indocto. Unde sentit idem Vir doctissimus, fundum quidem narrationis deberi Donato; mox tamen eam, modò a Grammaticis, modò a Librariis ita fuisse interpolatam, ut nunc in tali farragine plerumque dici vix possit, quid Donati fide prodatur, nec ne.*

Sequuntur OPUSCULA nonnulla, quæ partim Virgilio non omnino indigna judicantur; partim ipsi levius tribuuntur. Hæc sunt *Juvenilia* & *Catalecta*; quæ utraque ad nos mendosissima pervenerunt.

JUVENILIA sic inscribuntur, quòd a juvenili quidem ingenio profecta esse sit manifestum; suntque quatuor numero poemata: *Culex*, *Ciris*, *Copa* & *Moretum*.

Scripsisse Virgilium carmen, cui titulus *Culex*; dubitari nequit; cùm ipsius nomine laudetur a plurimis etiam Veteribus, inter quos nominandi *Suetonius*, *Stattius*, ac præcipuè *Martialis*. Sic autem Suetonius, in vitâ Lucani: *Quin tantæ levitatis, & tam immoderatæ linguæ fuit, ut in præfatione quâdam, ætatem & initia sua cum Virgilio comparans, ausus sit dicere: Et quantum mihi restat ad Culecem?*

Et *Stattius*, *Silv. Lib. II. 7. 74.*

*Hæc primo juvenis canes sub ævo,
Ante annos Culecis Maroniani.*

Martialis, *Lib. XIV. Epigr. 185.*

*Accipe facundi Culecem, studiose, Maronis,
Ne nucibus postis, Arma Virumque legas.*

Id. Lib. VIII. Epigr. 56.

*Protinus Italiam concepit, & Arma Virumque,
Qui modò vix Culecem fleverat ore rudi.*

Verùm, ex eo solùm quod hæc poëmatium cum laude nominetur, dubitatur & minùs credibile est, ipsum, quod manu terimus, verum esse *Culecem* Virgilii, tot abundat ineptiis; licèt quidem, ut ait D. HEYNE, splendeat uno & altero loco.

At *Cirin* composuisse Virgilium, hoc posset defendere, quod carmen politissimum, præstantis ingenii poëtâ, ipsoque Marone non indignum judicent Viri docti.

Quod ad *Copiam* : non modò orationis Romanæ elegantia, sed etiam toto carminis habitu cultuque, dignissimus Virgilio videtur iste lusus poëticus; qui nihil aliud est quàm *Invitatio ad computationem & hilariter exigendum diem in tabernâ cauponariâ.*

Moretum denique, est carmen Bucolicum, quod creditur Virgilius imitatus esse ex Græco. In hoc describit poëta *primam diem partem vitæ rusticæ* : & videtur esse fragmentum majoris carminis, quo totum opus diurnum exponebatur.

Hæc omnia judicavit D. HEYNE, cui nec vulgares sunt, nec contemnendi poëtæ lusus. *Et si enim*, inquit, *majore ex parte earum rerum, quæ ad hilaritatem invitare possunt, enumeratione absolvantur : res tamen sunt jucundæ & ad animum sensumque gratæ.*

CATALECTA quæ inscribuntur poëmatia, nullus seriò crediderit esse Virgilii. Grammaticis debentur & Librariis, qui, ad calcem codicum Virgilii, poëmatia, modò hæc modò illa, prout spatium quod vacabat caperet, adscripsere temerè sub Virgilii nomine. Vulgò edita prodeunt versus continuò; quod legentibus multùm affert tædii & molestiæ : meliùs ergo ipsa per titulos distinximus, quos ministravit D. HEYNE, ad cujus exemplar hæc omnia contulimus; & cujus eruditioni nos gratissimo animo debere fatemur; quòd hoc opus finem ad optatum perduxerimus.

Restat breviter dicendum de *Maphæo Vegio*

Laudensi, ejusque ÆNEIDOS SUPPLEMENTO; quod in nonnullis codicibus sequitur Opera Virgilio; quodque in hac nostrâ editione recepimus, eâ solum ratione, ut, quantum fieri posset, æquivalentur volumina. *Laudum* sive *Laus-Pompeia*, oppidum Longobardiæ (Lodi) patria fuit *Maphæi Vegii*; qui obiit an. 1458. vel 1459. Eugenii Papæ IV. Datarus, & Canonicus S. Petri, Romæ. *Scriptit multa pedestri & equestri oratione* (sic enim legitur in *Biblioth. Patrum. Lugd. 1677. to. 26. p. 632.*) : *carmine quidem librum de ultimis Æneæ gestis & obitu*; quem tertium decimum Æneidos nuncupavit: non quasi imperfectum esse opus Maronis putaret, sed ut in poetico ingenio, ad quæ serbatur, exerceat. Hoc ergo opusculum confecit, non quod Virgilio se parem faceret aut crederet, ut ipsum invidiosè quidam insimularunt, sed ad propriam suam utilitatem & oblectamentum: non ignorabat profectò, ut asseritur in ipsius vitâ, opus Virgilio esse perfectum, & actionem completam, post Turni exitum. Ceterum, hoc opusculum, licet a Virgilio longius recedat, lectores habuit quibus non omnino fuerit ingratum; plurima enim continet laude dignissima, & quæ haud ignobilem auctori suo famam pepererunt.

Gratissimum denique nos Lectoribus nostris ac Virgilio studiosis facturos arbitrati, si aliquâ ope nostrâ, possent in delectu variarum Virgilio editionum determinari, ipsas ad calcem nostri alterius voluminis describere studuimus. Hanc ergo editionem cumulat *Indiculus editionum Virgilio*, juxta seriem annorum quibus prodierunt diges-

tus, cum notis bibliographicis, historicis & criticis. Similem suæ D. HEYNE præposuit editioni *Indiculum*, at multò copiosiore; quem in probatissimis fuimus secuti, semotis illis quæ nobis visa sunt minùs commendabilia ac necessaria. Et quidem, ut ad ipsa exemplaria quæ exstant in Bibliothecâ Regiâ, in Bibliothecâ item præstantissimâ SERENISSIMI COMITIS ATREBATENSIS, qui ipsam sibi comparavit ex D. *de Paulmy d'Argenson*, recurrere nobis fuit licitum, nonnulla recognovimus quæ Virum doctissimum effugerant, quæque ab ipso fuerant minùs accurate tractata. Quæ omnia, propriis usi facultatibus, adhibitis etiam in consilium optimis Bibliographis, Catalogis & Actis litterariis, refecimus. Unum adhuc restabat desiderandum. Subscriptiones, quæ in primariis editionibus leguntur, ad imaginem reddere, & quasi propriis characteribus exprimere nobis fuerat propositum: sed ejus modi characterum formæ nostris typographis minimè sunt familiares. Ad illas igitur quàm proximè potuimus accessisse sat esse oportuit. Nostro demum indulgeat labori Lector benevolus.

DEDICATIO ÆNEIDOS;

ipfius , ut volunt , Maron:is.

SI MIHI SUSCEPTUM FUERIT DECURRERE MUNUS,

O PAPHON , O SEDES QUÆ COLIS IDALIAS,
TROIUS ÆNEAS ROMANA PER OPPIDA DIGNO
JAM TANDEM UT TECUM CARMINE VECTUS
EAT :

NON EGO THURE MODO AUT PACTA TUA TEM-
PLA TABELLA

ORNABO , ET PURIS SERTA FERAM MANIBUS ;
CORNIGER HOS ARIES HUMILEIS ET MAXIMA
TAURUS

VICTIMA SACRATO TINGET ODORE FOCOS:
MARMOREUSQUE TIBI DIVERSICOLORIBUS ALIS
IN MOREM PICTA STABIT AMOR PHARETRA.
ADSIS O CYTHEREA : TUUS TE CÆSAR OLYMPO
ET SURRENTINI LITTORIS ORA VOCAT.

VITA

V I T A

P. VIRGILII MARONIS;

AUCTORE TIB. CLAUDIO DONATO.

PUB. VIRGILIUS MARO parentibus modicis fuit , & præcipuè patre Marone , quem quidam opificem figulum , plures Magii cujusdam , viatoris , initio mercenarium , mox ob industriam generum , tradiderunt ; quem cum agricolationi , rei que rusticæ & gregibus , præfecisset socer , filvis coëmendis & apibus curandis reculam auxit. Natus est. Cn. Pompeio Magno , & M. Licinio Crasso primùm coff. , Iduum Octobrium die , in pago , qui Andes dicitur , qui est a Mantuâ non procul. Prægnans eo mater somniavit Maia , enixam se laureum ramum , quem contactâ terrâ confestim cerneret coaluisse , & excrevisse illicò in speciem maturæ arboris , refertæ variis pomis & floribus ; ac sequenti luce , cum marito rus propinquum petens , ex itinere divertit , atque in subjectâ fossâ partu levata est. Ferunt infantem , ut fuit editus , nec vagisse , & adeò miti vultu fuisse , ut haud dubiam spem prosperioris genituræ jam tum indicaret. Et accessit aliud præfagium : siquidem virga populea , more regionis in puerperiis eodem statim loco depacta , ita brevi coaluit , ut multò antè satas populos adæquârit. Quæ arbor Virgilii ex eo dicta atque consecrata est ; summâ gravidarum & fetarum religione , suscipientium ibi & solventium vota.

Initia ætatis , id est , usque ad septimum annum , Cremonæ egit ; & decimo quinto anno virilem togam cepit , illis consulibus iterum quibus natus erat. Evenitque , ut eo ipso die Lucretius poëta decedere. Sed Virgilius Cremonâ Mediolanum , & inde paulò post Neapolim transiit. Ubi cum litteris & Græcis & Latinis vehementissimam operam dedisset , tandem

omni curâ omnique studio indulſit Medicinæ & Mathematicæ.

Quibus rebus cùm ante alios eruditior peritiorque eſſet, ſe in Urbem contulit, ſtatimque, magiſtri ſtabuli equorum Auguſti amicitiam naçtus, multos varioſque morbos incidentes equis curavit. At ille in mercedem ſingulis diebus panes Virgilio, ut uni ex ſtabulariis, dari juſſit. Interea a Crotoniatis pullus equi, miræ pulchritudinis, Cæſari dono fuit miſſus: qui omnium judicio ſpem portendebat virtutis & celeritatis immenſæ. Hunc cùm aſpexiſſet Maro, magiſtro ſtabuli dixit, natum eſſe ex morboſâ equâ, & nec viribus valiturum nec celeritate: idque verum fuiſſe inventum eſt. Quod cùm magiſter ſtabuli Auguſto recitaſſet, duplicari ipſi in mercedem panes juſſit. Cùm item ex Hiſpaniâ Auguſto canes dono mitterentur, & parentes eorum dixit Virgilius, & animum, celeritatemque futuram. Quo cognito, mandat iterum Virgilio panes duplicari.

Dubitavit Auguſtus, Octaviine filius eſſet, an alterius: idque Maronem aperire poſſe arbitratus eſt, quia canum & equi naturam parentesque cognôrat. Amotis igitur omnibus arbitris, illum in penitiorẽ partem domûs vocat, & ſolum rogat, an ſciat quiſnam eſſet, & quam ad felicitandos homines facultatem haberet. *Novi*, inquit Maro, *te, Cæſar Auguſte, & ferme æquam cum Diis immortalibus poteſtatem habere, ut, quemvis, felicem facias. Eo animo ſum*, reſpondit Cæſar, *ut, ſi verum pro rogatu dixeris, beatum te felicemque reddam. Utinam*, ait Maro, *interroganti tibi vera dicere queam!* Tunc Auguſtus: *Putant alii me natum Octavio: quidam ſuſpiciantur alio me genitum viro.* Maro ſubridens, *Facile*, inquit, *ſi impunè licenterque quæ ſentio loqui jubes, id dicam.* Affirmat Cæſar jurejurando, nullum ejus dictum ægrè laturum, immo non niſi donatum ab eo diſceſſurum. Ad hæc oculos oculis Auguſti inſigens Maro, *Faciliſ*, ait, *in cæteris animalibus qualitates parentum a Mathematicis & Philo-*

sophis cognosci possunt; in homine nequaquam possibile est; sed de te conjecturam habeo similem veri, ut, quid exerceat pater tuus, scire possim. Attentè expectabat Augustus quidnam diceret. At ille: *Quantùm ego rem intelligere possum, pistoris filius es,* inquit. Obscupuerat Cæsar; & statim, quo id pacto fieri potuerit, animo volvebat. Interrumpens Virgilius: *Audi,* inquit, *quo pacto id conjicio: càm quadam enuntiârim prædixerimque, quæ intelligi sciri que non nisi ab eruditissimis summisque viris potuissent; tu, Princeps orbis, item & item panes in mercedem dari iussisti: quod quidem aut pistoris, aut nati pistoris officium erat.* Placuit Cæsari facetiâ. *At deinceps,* inquit Cæsar, *non a pistoris, sed a rege magnanimo dona feres.* Illumque plurimi fecit, & Pollioni commendavit.

Corpore & staturâ fuit grandi, aquilo colore, facie rusticânâ, valetudine variâ; nam plerumque ab stomacho, & faucibus, ac dolore capitis, laborabat: sanguinem etiam sæpius rejecit: cibi vini que minimi. Ita eum pueros amasse putaverunt, ut Socrates Alcibiadem, & Plato suos pueros. Verùm inter omnes maximè dilexit Cebetem & Alexandrum, quem secundâ Bucolicorum Eclogâ Alexin appellat, donatum sibi ab Asinio Pollione. Utrumque non ineruditum dimisit; Alexandrum grammaticum, Cebetem verò & poetam. Ore & animo tam probum fuisse constat, ut Neapoli Parthenias vulgò appellaretur: ac, si quando Romæ, quò rarissimè comiebat, videretur in publico, sectantes demonstrantesque se subterfugere solitum in proximum tectum. Bona autem cujusdam exulantis offerente Augusto, non sustinuit accipere.

Possedit propè centies sestertiùm, ex liberalitatibus amicorum, habuitque domum Romæ in Esquiliiis juxta hortos Mæcenatis; quamquam secessu Campaniæ Siciliæque plurimùm uteretur. Quæcumque ab Augusto peteret, repulsam numquam habuit. Parentibus quotannis aurum ad abundantem alitum mit-

tebat, quos jam grandis amisit : ex quibus patrem oculis captum, & duos fratres germanos, Silonem impuberem, Flaccum jam adultum, cujus exitum sub nomine Daphnidis desler. Inter cetera studia, ut supra diximus, Medicinæ quoque, ac maximè Mathematicæ operam dedit. Egit & causam unam omnino, nec ampliùs quàm semel. Sermone tardissimum, ac penè indocto similem fuisse Melissus tradit.

Poeticam puer adhuc auspicatus, in Balistam, ludi gladiatorii magistrum, ob infamiam latrociniorum coopertum lapidibus, distichon fecit :

Monte sub hoc lapidum tegitur Balista sepultus :

Nocte dieque tuum carpe, viator, iter ;

deinde *Cataleſton*, & *Moretum*, & *Priapœia*, & *Epi-grammata*, & *Diras*, & *Culicem*, cum esset annorum quindecim. Cujus materia talis est : Pastor fatigatus æstu cum sub arbore obdormisset, & serpens ad illum proreperet e palude, culex provolavit, atque inter duo tempora aculeum fixit pastori. At ille continuo culicem contrivit, & visum serpentem interemit, ac sepulcrum culici statuit, & distichon fecit,

Parve culex, pecudum custos tibi tale merenti

Funeris officium, vitæ pro munere, reddit.

Scriptit etiam, de quâ ambigitur, Ætnam. Et mox, cum res Romanas inchoasset, offensus materiâ & nominum asperitate, ad Bucolica transit ; maximè ut Asinium Pollionem, Alphenum Varum, & Cornelium Gallum celebraret ; quia in distributione agrorum, qui post Philipensem victoriam veteranis, Triumphorum jussu, trans Padum dividebantur, indemnem se præstitissent. Deinde Georgia in honorem Mæcenatis edidit, cum sibi vix dum noto opem tulisset adversus Claudii veterani militis, vel, ut alii putant, Arrii centurionis, violentiam, a quo in altercatione litis agrariæ parum abfuit quin occideretur. Novissimè autem Æneidem aggressus est, argumentum varium & multiplex, & quasi amborum

Homeri carminum instar; præterea nominibus ac rebus Græcis Latinisque commune; & in quo, quod maximè studebat, Romanæ simul urbis & Augusti, origo contineretur.

Cùm Georgica scriberet, traditur quotidie meditados manè plurimos versus dictare solitum, ac per totum diem retractando ad paucissimos redigere, non absurdè carmen se, urfæ more, parere dicentem, & lambendo demum effingere. *Æneida* prosâ priùs oratione formatam, digestamque in duodecim libros, particulatim componere instituit, ut quidam tradunt. Alii ejus sententiæ sunt, ut existiment eum, si diutiùs vixisset, quatuor & viginti libros usque ad Augusti tempora scripturum, atque alia quædam percursorum; Augusti verò gesta diligentissimè excuturum: quippe qui, dum scriberet, ne quid impetum moraretur, quædam imperfecta reliquit: alia levissimis versibus veluti fulsit; quos per jocos protigillis vel tibicinibus interponi a se dicebat, ad sustinendum opus, donec solidæ columnæ advenirent.

Bucolica triennio, Asinii Pollionis suasu, perficit. Hic Transpadanam provinciam regebat; cujus favore, cùm veteranis Augusti militibus Cremonensium & Mantuanorum agri distribuerentur, suos Virgilius non amisit: factâ enim distributione, suos, seu Claudio, seu Arrio datos recuperaverit. Hunc Pollionem maximè amavit Maro, & dilectus ab eo magna munera tulit: quippe qui invitatus ad cœnam, captus pulchritudine & diligentia Alexandri, Pollionis pueri, eum dono accepit. Hujus Pollionis filium, C. Asinium, & Cornelium Gallum, Oratorem clarum, & Poëtam non mediocrem, miro amore dilexit Virgilius. Hic primò in amicitia Cæsaris Augusti fuit: postea in suspicionem conjurationis contra illum adductus, occisus est. Verùm usque adeò hunc Gallum Virgilius amarat, ut quartus Georgicorum, a medio usque ad finem, ejus laudem contineret; quæ postea, jubente Augusto, in Aristæi fabulam commutavit.

Georgica septennio Neapoli, Æneida partim in Sicilia, partim in Campaniâ, duodecim confecit annis. Bucolica eo successu edidit, ut in scenâ quoque per cantores crebrâ pronuntiatione recitarentur. At cum Cicero quosdam versus audisset, & statim acri iudicio intellexisset non communi venâ editos, iussit ab initio totam Eclogam recitari; quam cum accuratè pernotasset, in fine ait: *Magna spes altera Roma*; quasi ipse Linguae Latinae spes prima fuisset, & Maro futurus esset secunda. Quae verba postea Æneidi ipse inferuit. Georgica, reverso ab Aetiâ victoriâ Augusto, atque reficiendarum virium causâ Atellæ commoranti, per continuum quatrimum legit, suscipiente Mæcenate legendi vicem, quoties interpellaretur ipse vocis offensione. Pronuntiabat autem maximâ cum suavitate, & lenociniis miris. Seneca tradidit, Julium Montanum poëtam solitum dicere, involaturum se quædam Virgilio, si vocem posset, & os, & hypocrisim: eosdem enim versus, eo pronuntiante, bene sonare; sine illo, inarescere, quasi mutos.

Æneidos vix dum coeptæ tanta existit fama, ut Sext. Propertius non dubitaret sic prædicare:

*Cedite, Romani scriptores, cedite, Graji:
Nescio quid majus nascitur Iliade.*

Augustus verò, cum tum fortè expeditione Cantabricâ abesset, & supplicibus atque minacibus per jocum litteris efflagitaret, ut sibi de Æneide, ut ipsius verba sunt, vel prima carminis hypographa, vel quodlibet colon mitteret, negavit se facturum Virgilius: cui tamen multò post, perfectâ demum materiâ, tres omnino libros recitavit; secundum videlicet, quartum & sextum: sed hunc præcipuè ob Oæviam; quæ, cum recitationi interesset, ad illam de filio suo versus,

..... *Si quæ Fata aspera rumpas,*
Es Marcellus eris .....

defecisse fertur : atque ægrè refocillata , dens fester-
tia pro singulo versu Virgilio dari iussit. Recitavit
& pluribus ; sed neque frequenter , & ferme illa de
quibus ambigebat , quò magis iudicium hominum
experiretur. Erotem librarium & libertum ejus , ex-
actæ jam senectutis , tradunt referre solitum , quon-
dam in recitando eum duos dimidiatos versus com-
plessisse ex tempore ; & huic ,

Misenum Æolidem , ...
adjecisse ,

. . . . . *quo non præstantior alter ;*
item huic ,

Ære cetero viros , ...
simili calore jaçtarum subjunxisse ,

. . . . . *Martemque accendere cantu :*

statimque sibi imperasse , ut utrumque volumini ad-
scriberet.

Bucolica Georgicaque emendavit. Anno verò quinti
quagesimo secundo , ut ultimam manum Æneidi im-
poneret , statuit in Græciam & Asiam secedere ,
triennioque continuo omnem operam limationi da-
re , ut in reliqua vita tantùm Philosophiæ vacaret.
Sed , cùm aggressus iter Athenis occurrisset Augusto
ab Oriente Romam revertenti , unâ cum Cæsare re-
dire statuit : at cùm Megaram , vicinum Athenis op-
pidum , visendi gratiâ , peteret , languorem nactus
est ; quem non intermissa navigatio auxit ; ita ut
gravior in dies , tandem Brundisium adventârit ; ubi
diebus paucis obiit : decimo Kalendas Octob. C.
Sentio & Q. Lucretio coss.

Qui cùm gravari morbo sese sentiret , scriinia sæpe
& magnâ instantiâ perivit , crematurus Æneida ;
quibus negatis , testamento comburi iussit , ut rem
inemendatam imperfectamque. Verùm Tuca & Va-
rius monuerunt id Augustum non permissurum. Tunc

eidem Vario, ac simul Tuccæ, scripta sub eâ conditione legavit, ne quid adderent quod a se editum non esset, & versus etiam imperfectos, si qui erant, relinquerent. Voluit etiam sua ossa Neapolim transferri, ubi diu & suavissimè vixerat; ac extremâ valetudine hoc ipse sibi epitaphium fecit distichon:

*Mantua me genuit; Calabri rapuere; tenet nunc
Parthenope: cecini pascua, rura, duces.*

Translata igitur jussu Augusti ejus ossa, prout statuerat, Neapolim fuere, sepultaque viâ Puteolanâ, intra lapidem secundum, suoque sepulcro id distichon, quod fecerat, inscriptum est.

Heredes fecit ex dimidiâ parte Valerium Proculum, fratrem ex alio patre, ex quartâ Augustum, ex duodecimâ Mæcenatem, ex reliquâ L. Varium & Plotium Tuccam, qui ejus Æneidem post obitum, prout periverat, jussu Cæsaris emendaverunt. Nam nullius omnino sententiâ crematu Æneis digna visa fuit; de quâ re Sulpitii Carthaginienfis existant hujusmodi versus:

*Jusserat hæc rapidis aboleri carmina flammis
Virgilius, Phrygium quæ cecinere ducem.
Tucca vetat, Variusque simul: tu, maxime Cæsar,
Non senis, & Latia consulis historia.
Infelix gemino cecidit propè Pergamus igne,
Et pene est alio Traja cremata rogo.*

Existant & Augusti de ipsâ eâdem re versus plures & clarissimi, quorum initium est:

*Ergone supremis potuit vox improba verbis
Tam dirum mandare nefas? ergo ibit in ignes,
Magnaque doctiloqui morietur Musa Maronis?*

Et paulò post:

*Sed legum servanda fides: suprema voluntas.
Quod mandat, fierique jubet, parere necesse est.
Frangatur potiùs legum veneranda potestas,
Quàm set congestas noctesque diesque labores*

Hauscrit una dies. . . . . .

Nihil igitur, auctore Augusto, Varius addidit, quod & Maro præceperat, sed summatim emendavit, ut qui versus etiam imperfectos, si qui erant, reliquerit. Hos multi mox supplere conati, non perinde valuerunt ob difficultatem, quod omnia fere apud eum hemistichia, præter illud,

Quem tibi jam Troja, ...

fenum videntur habere perfectum. Nisus, Grammaticus, audisse se a senioribus dicebat, Varium duorum librorum ordinem commutasse; &, qui tum secundus erat, in tertium locum transfuisse: etiam primi libri correxisse principium, his demptis verbis:

Ille ego, qui quondam gracili modulatus avenâ

Carmen, & egressus silvis, vicina coëgi

Ut quamvis avido parerent arva colono;

Gratum opus agricolis: at nunc horrentia Maris

Arma virumque cano. . . . . .

Obrectatores Virgilio numquam defuerunt. Nec mirum; nam ne Homero quidem. Prolatis Bucolicis innominatus quidam rescripsit Antibucolica, duas modò Eclogas, sed insulsiusimè, *παρρωδήσας*, quarum prioris initium est:

Tyire, si toga calda tibi est, quo segmine fagi?

sequentis,

Dic mihi, Damata, cujum pecus, anne Latinum?

Non; verum Ægonis: nostri sic rure loquuntur.

Alius, recitante ea ex Georgicis,

Nudus ara, sere nudus; . . . . .

subjecit,

. . . . . *habebis frigora, f.brem.*

Est & adversus Æneida liber Carbilli Pictoris, titulo *Æneidomastix*. M. Vipranus eum a Mæcenate

suppositum appellabat novæ κακὸς ζήλιας reperto-
rem ; dicebatque neque tumidum esse, neque exi-
lem, sed ex communibus verbis opus illud confe-
cisse. Herennius vitia ejus tantum contraxit, Perilius
Faustinus furta. Sunt & Q. Octavii Aviti volumina,
quibus annotantur quos & unde versus transtulerit.
Asconius Pedianus, libro quem contra obtrectatores
Virgilii scripsit, pauca admodum ei objecta propo-
nit, & potissimum, quod non rectè historiam con-
textuit, & quod pleraque ab Homero sumpsit. Sed
hoc crimen sic defendere assuetum ait : *Cur non illi
quoque eadem furta tentarent ? Verum intellecturos, faci-
lius esse Herculi clavam, quam Homero versum surripere ;*
& tamen destinasse fecedere, ut omnia ad satietatem
malevolorum decideret.

Refert etiam Pedianus, benignum, cultoremque
omnium bonorum atque eruditorum fuisse, & us-
que adeo invidiæ expertem, ut, si quid eruditè di-
ctum inspiceret alterius, non minus gauderet, ac si
suum fuisset : neminem vituperare, laudare bonos ;
eà humanitate esse, ut, nisi perversus maximè,
quisque illum non diligeret modò, sed amaret. Ni-
hil proprii habere videbatur. Ejus bibliotheca non
minus aliis doctis patebat, ac sibi : illudque Euripi-
dis antiquum sæpe usurpabat : *τα τῶν φίλων κοινὰ,*
hoc est, *communia amicorum esse omnia.* Quare coævus
omnes Poëtas ita adjunctos habuit, ut, cùm inter
se plurimum invidià arderent, illum unà omnes co-
lerent, Varius, Tuca, Horatius, Gallus, Propertius.
Anser verò, quoniam Antonii partes secutus
est, illum non observasse dicitur. Cornificius ob per-
versam naturam illum non tulit. Gloriæ verò adeo
contemptor fuit : cùm quidam versus quosdam sibi
adseriberent, eaque de re docti haberentur, non
modò ægre non ferebat, immo voluptuosum id illi
erat. Cùm enim distichon, quod laudem felicitatemque
Augusti continebat, fecisset, valvisque, non
nominato auctore, affixisset (id erat ejusmodi :

*Nocte pluit totâ, redeunt spectacula mane :
Divisum imperium cum Jove Caesar habet),*

diu quæritans Augustus, cujusnam hi versus essent, eorum auctorem non inveniebat. Bathyllus verò, Poëta quidam mediocris, tacentibus aliis, sibi adscripsit. Quam ob rem donatus honoratusque a Cæsare fuit. Quod æquo animo non ferens Virgilius, iisdem valvis affixit quater hoc principium :

Sic vos non vobis . . . . .

Postulabat Augustus, ut hi versus complerentur : quod cum frustra conati essent aliqui, Virgilius, præposito disticho, sic subjunxit :

Hos ego versiculos feci; tulit alter honores :

Sic vos non vobis nidificatis aves.

Sic vos non vobis vellera fertis oves.

Sic vos non vobis mellificatis apes.

Sic vos non vobis fertis aratra boves.

Quo cognito, aliquamdiu Bathyllus Romæ fabula fuit, Maro verò exaltator.

Cum is aliquando Ennium in manu haberet, rogareturque quidnam faceret; respondit, se aurum colligere de stercore Ennii. Habet enim Poëta ille egregias sententias sub verbis non multum ornatis. Interroganti Augusto, quo pacto civitas feliciter gubernaretur: *Si prudentiores, inquit, remanem tenuerint, & boni malis præponantur: itaque optimi suos habeant honores, nulli tamen aliorum injusti quidquam fiat.* At Mæcenas: *Quid, inquit, Virgili, satietatem homini non affert? Omnium rerum, respondit, aut similitudo aut multitudo stomachum facit, præter intelligere.* Idem interrogavit: *quo pacto quis altam felicemque fortunam servare potest?* Cui Maro: *Si, quantum honore ac divitiis aliis præstantior sit, tantum liberalitate & justitiâ alios superare nitatur.* Solitus erat dicere, nullam virtutem commodiorem homini esse patientiâ; ac nullam asperam adeo esse fortunam, quam prudenter patiendo vir

fortis non vincat. Quam sententiam in quinto Æneidos inferuit :

*Nate Deda, quod Fata trahunt retrahuntque, sequamur :
Quidquid erit, superanda omnis fortuna ferenda est.*

Cum quidam ejus amicus Cornificii in eum maledicta & inimicitias sibi enarraret : *quam putas, inquit, esse hujus malevolentia causam ? Nam neque umquam Cornificium offendi, & eum amo. An, inquit, Hesiodi sententia non neministi, ubi ait, architectum architecto invidere, & poetam poeta ? De malis, inquit, Græcus ille intellexit : nam boni eruditiores amant. Sed magna cum mea laude & gloria vindictam in manu habeo. Majore enim cura vir.uti intendam ; atque quod elegantior ego fiam ; eo vehementius invidiam rumpetur. Erat Augustus familiaris Philistus quidam, orator, & poëta mediocriter doctus, cui multiplex variumque ingenium erat, quique omnium omnia dicta reprehendere conabatur ; non ut verum dignosceret, quod Socrates facere consuevit, sed ut eruditior videretur. Hic Virgilium, ubicumque convenire dabatur, maledictis salibusque vexabat. Quare ille sæpe aut tacibundus discedebat, aut suffusus pudore tacebat. Verum, cum Augusto audiente, elinguem illum diceret, & causam etiam suam, si linguam haberet, defendere nequire : *Tace, inquit, rabula. Nam hæc mea taciturnitas defensorem causarum mearum Augustum fecit & Macenatem : & eâ tuba, cum volo, loquor, quæ ubique & diutissime audietur. Tu loquacitate non modò aures hominum, sed muros rumpis.* Augustus verò Philistum gravi vultu increpavit. Tunc Maro : *Si tempus, Cæsar, inquit, tacendi hic sciret, rarò loqueretur. Tacendum enim semper est, nisi cum taciturnitas tibi noceat, aut oratio aliis proficiat. Nam qui contendit, & contentionis finis utilis sit, non navit, stultis illum annumerandum sapientes putant.**

Posteaquam Augustus summam rerum omnium potitus est, venit in mentem, an conduceret tyranni-

dem omittere, & omnem potestatem annuis consulibus, & senatui rempublicam reddere; in quâ re diversæ sententiæ consultos habuit, Mæcenatem & Agrippam. Agrippa enim utile sibi fore, etiam si honestum non esset, relinquere tyrannidem longâ oratione contendit: quod Mæcenas dehortari magnopere conabatur. Quare Augusti animus & hinc ferebatur & illinc: erant enim diversæ sententiæ, variis rationibus firmatæ. Rogavit igitur Maronem, an conferat privato homini se in suâ republicâ tyrannum facere. Tum ille: *Omnibus ferme, inquit, rempublicam aucupantibus molesta ipsa tyrannis fuit, & civibus; quia necesse erat propter odia subditorum, aut eorum injustitiam, in magnâ suspitione magnoque timore vivere. Sed si cives justum aliquem scirent, quem amarent plurimum, civitati id utile esset, si in eo uno omnis potestas foret. Quare si justitiam, quod modò facis, omnibus in futurum, nullâ hominum factâ compositione, distribues; dominari te, & tibi conducet, & orbi. Benevolentiam enim omnium ita habes, ut Deum te & adorent, & credant.* Ejus sententiam secutus Cæsar principatum tenuit. Audivit a Scirone præcepta Epicuri; cujus doctrinæ socium habuit Varium. Quamvis diversorum Philosophorum opiniones libris suis inferuisse de animo maximè videatur, ipse tamen fuit Academicus; nam Platonis sententias omnibus aliis prætulit.

ARGUMENTA

Incerti Poëta in Libros Georgicôn.

LIBER PRIMUS.

QUID faciat lætas segetes : quæ sidera seruet
Agricola , ut facilem terram profcindat aratris ,
Semina quo jacienda modo , cultusque locorum ,
Et messes docuit magno olim fœnore reddi.

SECUNDUS.

Hactenus arborum cultus , & sidera cœli :
Pampineas canit inde comas , collesque virentes ,
Descriptasque locis vites , & dona Lyæi ,
Atque oleæ ramos pomorum ex ordine lætos.

TERTIUS.

Teque , Pales , & te , Pastor memorande per orbem ,
Et pecorum cultus , & gramine pascua læta ,
Queis habitent armenta locis , stabulentur & agni ,
Omnia divino monstravit carmine vates.

QUARTUS.

Protinus aërii mellis redolentia regna ,
Hyblæas & apes , alveorum cerea testâ :
Quique apibus flores , examina quæque legenda
Iadicat , humentesque favos , cœlestia dona.

*Duodecim scholasticorum Poëtarum argumenta
in Æneidem.*

LIBRI PRIMUS.

ÆOLUS immittit ventos , Junone precante ,
Trojanosque vagos Libycas expellit in oras .
Solatur venerem dictis Pater ipse dolentem .
Ænean recipit pulchrâ Carthagine Dido :
Cui Venus Alcanti sub imagine mittit Amorem.

ARG. IN ÆNEIDEM.   xxvij

S E C U N D I.

Cogitur Æneas bellorum exponere casus,
Grajorumque dolos, & equum, fraudemque Sinonis;
Excisamque urbem, Priamique miserrima fata:
Utque patrem impositum forti cervice per ignes
Extulerit, caramque amiserit ipse Creüiam.

T E R T I I.

Post casum Trojæ, fabricatâ classe, superstes
Vela dat Æneas, urbemque in littore Thracum,
Mox aliam pulsus Cretæis condidit oris.
Cedit & hinc, Helenumque videt, præceptaque discit;
Ætnæum Cyclopa fugit, sepeliturque parentem.

Q U A R T I.

Ardet amore gravi Dido, soror Anna suadet
Nubere: junguntur, nimbo cogente, sub antro.
Incurat precibus patrem contemptus Iarbas.
Navigat Æneas jussu Jovis. Illa, dolore
Impatiens & amore, necem sibi protinus infert.

Q U I N T I.

In Siculas iterum terras Fortuna reducit
Ænean, tumuloque patris perfolvit honorem.
Tum cogit naves incendere Troadas Iris.
Troës ibi linquunt socios. Venus anxia placat
Neptunum. Somnus Palinurum mergit in undis.

S E X T I.

Sacratam Phœbo Cumarum fertur in urbem
Rex Phrygius, vatisque petit responsa Sibyllæ.
Misenum sepelit. Post hæc adit infera regna;
Congressusque patri, discit genus omne suorum,
Quoque modo casus valeat superare futuros.

S E P T I M I.

Tandem deveniunt Laurentia Troës in arva;
Et pace acceptâ læti nova moenia condunt.
Nocte satam Juno Furiam evocat. Illa Latinos

xxvii] ARGUMENTA IN ÆNEID.

Inter & Æneas bellum ferit, & ciet arma.
Protinus auxiliis terra instruit Itala Turnum.

O C T A V I.

Vidit ut Æneas summâ vi bella parari;
Arcadas, Evandrumque senem sibi fœdere jungit,
Dardanioque duci sociatur Etruria tota.
Arma petit genitrix, dat Mulciber: in clypeoque
Res pingit Latias, & fortia facta nepotum.

N O N I.

Ad Turnum properè Junonia mittitur Iris,
Iustigatque animos. Acies movet ille, Phrygasque
Obsidet. In Nymphas versa est Æneia classis.
Euryalus Nisusque luunt nece prælia noctis.
Vi Turnus potitur castris, vi pellitur inde.

D E C I M I.

Placat & uxoris, dictis, & jurgia natæ
Jupiter. Auxiliis instructus Troius heros
Advenit. Occurrunt Rutuli, atque in littore pugnant.
Occidit a Turno Pallas: victorque superbus
Æneæ eripitur. Mezentius interit acer.

U N D E C I M I.

Occis proprium pars utraque reddit honorem.
Supplicibus Calydone fatus negat arma Latinis.
Cum Drance alterno jurgat certamine Turnus.
Æneas equitem præmittit, & obvia virgo
Excipit: extinctâ Rutuli dant terga Camillâ.

D U O D E C I M I.

Trojanis Rutulisque placet conjungere fœdus.
Id Rutuli rumpunt. Nato Venus alma medetur
Distamno, Rutulique luunt perjuria visci.
Cogitur Æneæ Dauni concurrere proles:
Pallantea necem misero dant cingula Turno.

ARGUMENTUM

ARGUMENTUM IN BUCOLICA.

BUCOLICUM carmen, idem est ac pastorale, deducto nomine a pastoribus, quorum erant præcipui qui curarent boves, sive bubulci, Græcè βυκόλοι a βῦς, *bos*. Quo in genere Virgilius Theocritum, Syracusanum poëtam, imitandum sibi proposuit.

Carmina ejusmodi sua vocavit Theocritus, *idyllia*, Virgilius, *eclogas*. Est autem ἐκλογή, *ecloga*, delectus paucorum aliquot opusculorum e pluribus, quæ fecerit auctor, nec luce digna judicârit: vel delectus quorundam versuum quos a Theocrito per imitationem expresserit: est enim ἐκλέγειν, *eligere*, *secernere*. Malè autem scribitur a quibusdam *Ægloga*, quasi ab αἶξ *capra*, & λόγος *sermo*: tum quia non ἐκλογή, sed αἰγλογία dicenda esset: tum quia minima pars hujus operis ad capras pertinet; ad oves, cantus, amores, multò maxima: tum denique quia nomen *eclogæ* aliis operibus tribuitur bene

multis, in quibus pastoritium nihil, immo nihil omnino præter *delectum* significat. Tales habemus hodie Polybii, Diodori, Strabonis *eclogas*, sive excerpta e majori opere: odas Horatii vocat Sidonius Apollinaris, *varii carminis eclogas*: ejusdem Horatii satiræ quibusdam in codicibus *eclogæ* inscribuntur.

Cæpta sunt Bucolica anno Virgilio 27 exeunte, U.C. 711. & sexennio perfecta.

ECLOGA I.

TITYRUS.

ARGUMENTUM.

CÆSAR Octavianus cùm agrum Cremonensem & Mantuanum, post victoriam Philippensem, veteranis militibus in præmium attribuisset, pater Virgilio Mantuanus inter ceteros agello suo spoliatus est: sed Virgilius adolescens Mæcenati commendatus per Asinium Pollionem, qui tunc in illa regione cum aliquot legionibus versabatur, Romam venit; & per Mæcenatem in Octaviani gratiam inductus, agrum patrium recuperavit. In hac igitur Ecloga, quæ scripta fuit

*anno Virgilio 29 , Urbis condita 713.
laudes Octaviani & Roma , domesticam
felicitatem , Mantuanorum finibus suis
pulsorum calamitatem commemorat Vir-
gilius.*

Bicol.

C. Schickel delin.

A. Duponcel sculp.

PUBLII VIRGILII
MARONIS
BUCOLICA.

ECLOGA I.

TITYRUS, MELIBŒUS.

MELIBŒUS.

TITYRE, tu parulæ recubans sub tegmine fagi
lvestrem tenui musam meditaris avenâ ;
os patriæ fines & dulcia linquimus arva ;
os patriam fugimus : tu, Tityre, lentus in umbrâ
ormosam resonare doces Amaryllida silvas. 5

A iij

6 *BUCOLICA.*

TITYRUS.

O Melibœe ! Deus nobis hæc otia fecit.

Namque erit ille mihi semper Deus : illius aram

Sæpè tener nostris ab ovilibus imbuet agnus.

Ille meas errare boves , ut cernis , & ipsum

10 Ludere , quæ vellem , calamo permittit agresti.

MELIBŒUS.

Non equidem invideo ; miror magis : undique totis

Usque adeo turbatur agris. En, ipse capellas

Protinus æger ago ; hæc etiam vix , Tityre , duco.

Hic inter densas corylos modò namque gemellos ,

15 Spem gregis , ah ! siliçe in rudâ connixa reliquit.

Sæpè malum hoc nobis , si mens non læva fuisset ,

De coelo tacitas memisi prædicare quercus :

Sæpè sinistra cavâ prædixit ab ilice cornix.

Sed tamen , iste Deus qui sit , da , Tityre , nobis.

TITYRUS.

20 Urbem , quam dicunt Romam , Melibœe , putavi

Stultus ego huic nostræ similem , quò sæpe solemus

Pastores ovium teneros depellere fetus.

Sic canibus catulos similes , sic matribus hædos

Nôram ; sic parvis componere magna solebam.

25 Verùm hæc tantùm alias inter caput extulit urbes

Quantùm lenta solent inter viburna cupressi.

MELIBŒUS.

Et quæ tante fuit Romam tibi causâ videndi ?

ÆCLOGA I. 7

TITURUS.

Libertas : quæ , fera , tamen respexit inertem ;
Candidior postquam tondenti barba cadebat ;
Respexit tamen , & longo post tempore venit , 30
Postquam nos Amaryllis habet , Galatea reliquit.
Namque (fatebor enim) dum me Galatea tenebat ,
Nec spes libertatis erat , nec cura peculi :
Quamvis multa meis exiret victima septis ,
Pinguis & ingrata premeretur caseus urbi , 35
Non umquam gravis ære domum mihi dextra redibat.

MELIBŒUS.

Mirabar , quid mœsta Deos , Amarylli , vocares ;
Cui pendere suâ patereris in arbore poma.
Tityrus hinc aberat. Ipsæ te , Tityre , pinus ,
Ipsi te fontes , ipsa hæc arbuta , vocabant. 40

TITURUS.

Quid facerem ? Neque servitio me exire licebat ,
Nec tam præsentibus alibi cognoscere Divos.
Hic illum vidi juvenem , Melibœe , quot annis
Bis senos cui nostra dies altaria fumant.
Hic mihi responsum primus dedit ille petenti : 45
Pascite , ut antè , boves , pueri ; submitte tauros.

MELIBŒUS.

Fortunate senex ! ergo tua rura manebunt ?
Et tibi magna satis ; quamvis lapis omnia nudus
Limofoque palus obducatur pascua junco :
Non infueta graves tentabunt pabula feras , 50

A iv

Nec mala vicini pecoris contagia lædent.

Fortunate fenex ! hic inter flumina nota

Et fontes sacros, frigus captabis opacum.

Hinc tibi, quæ semper vicino ab limite sepès

55 Hyblæis apibus florem depasta falicti,

Sæpè levi somnum suadebit inire susurro.

Hinc altà sub rupe canet frondator ad auras.

Nec tamen interea rauca, tua cura, palumbes,

Nec gemere aëriâ cessabit turtur ab ulmo.

TITYRUS.

65 Antè leves ergo pascentur in æthere cervi,

Et freta destituent nudos in littore pisces :

Antè, pererratis amborum finibus, exul,

Aut Ararim Parthus bibet, aut Germania Tigrim,

Quàm nostro illius labatur pectore vultus.

MELIBŒUS.

65 At nos hinc alii sitientes ibimus Afros :

Pars Scythiam, & rapidum Cretæ veniemus Oaxem,

Et penitùs toto divisos orbe Britannos.

En, unquam patrios longo pòst tempore fines,

Pauperis & tuguri congestum cespite culmen,

70 Post aliquot, mea regna videns, mirabor aristas ?

Impius hæc tam culta novalia miles habebit ?

Barbarus has fegetes ? En quò discordia cives

Perduxit miseros ! En quis consecvimus agros !

Inferè nunc, Melibœe, puros, ponè ordine vites.

75 Ite meæ, felix quondàm pecus, ite capellæ.

E C L O G A I.

9

ego vos posthac , viridi projectus in antro ,
osâ pendere procul de rupe videbo :
ina nulla canam : non , me pascente , capellæ ,
ntem cythisum , & salices carpetis amaras.

T I T Y R U S.

imen hanc mecum poteras requiescere noctem so
le super viridi ; sunt nobis mitia poma ,
neæ molles , & pressi copia lactis :
n summa procul villarum culmina fumant ;
resque cadunt altis de montibus umbræ.

ECLOGA II.

ALEXIS.

ARGUMENTUM.

CORYDON pastor, Alexidis pueri, qui a domino amabatur, insano amore cum fureret, miserum sui animi affectum hoc carmine exponit. Verum ubi se, neque querelis, neque blanditiis aut munusculis quidquam proficere intelligit, tandem ad se rediens, dementiamque suam agnoscens, ad intermissam rei familiaris curam sibi statuit revertendum, ut, assueto labore, infelicis sui amoris tedium discutiat. Sub Corydone, Virgilium, sub Alexide, Alexandrum sive Pollionis sive Mæcenatis puerum, intelligunt plerique interpretes. De tempore quo scripta fuit hæc Ecloga, ex Theocrito, in primis ex Idyll. III, XI & XXIII adumbrata, nihil conjici potest.

ECLOGA II. 11

ECLOGA II.

ALEXIS.

FORMOSUM pastor Corydon ardebat Alexin,
Delicias domini; nec, quid speraret, habebat.
Tantum inter densas, umbrosa cacumina, fagos
Assidue veniebat: ibi hæc incondita solus
Montibus & silvis studio jactabat inani. 5

O crudelis Alexi, nihil mea carmina curas?
Nil nostri miserere? Mori me denique cogis.
Nunc etiam pecudes umbras & frigora captant:
Nunc virides etiam occultant spineta lacertos;
Thestylis & rapido fessis messoribus æstu 10
Allia serpyllumque herbas contundit olentes:
At mecum raucis, tua dum vestigia lustro,
Sole sub ardenti resonant arbuſta cicadis.
Nonne fuit satiùs, tristes Amaryllidis iras
Atque superba pati fastidia? Nonne Menalcan? 15
Quamvis ille niger, quamvis tu candidus esses.
O formose puer, nimium ne crede colori.
Alba ligustra cadunt, vaccinia nigra leguntur.
Despectus tibi sum, nec qui sim quæris, Alexi;
Quam dives pecoris, nivei quam lactis abundans. 20
Mille meæ Siculis errant in montibus agnæ.
Lac mihi non æstate novum, non frigore desit.

A vj.

Canto, quæ folitus, si quando armenta vocabat,
Amphion Dircaus in Aëtao Aracyntho.

- 25 Nec sum adeo informis : nuper me in littore vidi,
Cum placidum ventis staret mare; non ego Daphnin,
Judice te, metuam, si numquam fallat imago.
O tantum libeat mecum tibi fordida rura
Atque humiles habitare casus, & figere cervos,
- 30 Hædorumque gregem viridi compellere hibisco ?
Mecum unâ in silvis imitabere Pana canendo.
Pan primus calamos cerâ conjungere plures
Instituit ; Pan curat oves, oviumque magistros.
Nec te poeniteat calamo trivisse labellum :
- 35 Hæc eadem ut sciret, quid non faciebat Amyntas ?
Est mihi disparibus septem compacta cicutis
Fistula, Damœtas dono mihi quam dedit olim ;
Et dixit moriens : Te nunc habet ista secundum :
Dixit Damœtas ; invidit stultus Amyntas.
- 40 Præterea duo, nec turâ mihi valle reperti,
Capreoli, sparsis etiam nunc pellibus albo,
Bina die ficcant ovis ubera : quos tibi servo.
Jam pridem a me illos abducere Thestylis orat ;
Et faciet ; quoniam fordent tibi munera nostra.
- 45 Huc ades, ô formose puer : tibi lilia plenis
Ecce ferunt Nymphæ calathis ; tibi candida Nais,
Pallentes violas & summa papavera carpens,
Narcissum & florem jungit bene olentis anethi.
Tum, casâ atque aliis intexens suavibus herbis,

luteolâ pingit vaccinia calthâ. 50
 o cana legam tenerâ lanugine mala ,
 atque nuces , mea quas Amaryllis amabat.
 cerea pruna ; honos erit huic quoque pomo.
 , ô lauri , carpam & te , proxima myrte :
 itæ quoniam suaves miscetis odores. 55
 s es , Corydon ; nec munera curat Alexis ;
 i numeribus certes , concedat Iofas.
 enu , quid volui misero mihi ! floribus Austrum
 s , & liquidis immisi fontibus apros. 59
 iugis , ah demens ! Habitârunt Di quoque silvas ,
 iusque Paris. Pallas , quas condidit , arces
 lat : nobis placeant ante omnia silvæ.
 læna lupum sequitur ; lupus ipse capellam ;
 em cythifum sequitur lasciva capella ;
 ydon , ô Alexi : trahit sua quemque voluptas. 65
 , aratra jugo referunt suspensa juvenci ,
 crescentes decedens duplicat umbras :
 ien urit amor ; quis enim modus adfit amorî ?
 rydon , Corydon , quæ te dementia cepit !
 itata tibi frondosâ vitis in ulmo est. 70
 s aliquid saltem , potiùs quorum indiget usus ,
 bus mollique paras detexere junco ?
 s alium , si te hic fastidit , Alexin.

ECLOGA III.

PALÆMON.

ARGUMENTUM.

MENALCAS & *Damœtas*, mutuis primùm inter se conviciis certant; mox, interveniente *Palamone* iudice, *Amœbæi* carminis lege disceptant: ubi neuter vincitur, sed uterque alteri, *Palamonis* sententiâ, exæquatur. *Amœbæi* carminis ea lex est, ut is, qui respondet, iisdem ac numeris aut contrarium majusve aliquid & pulchrius dicat, aut alia quavis ratione simile quiddam subjiciat. Scripta fuit hac *Ecloga*, ex *Theocriti* *Idyll.* IV & VIII adumbrata, circa annum U. C. 711, *Virgilii* verò $\frac{27}{28}$.

ECLOGA III.

PALÆMON.

MENALCAS, DAMÆTAS, PALÆMON.

MENALCAS.

DIG mihi, Damœta, cujus pecus? an Melibœi?

DAMÆTAS.

Non; verum Ægonis: nuper mihi tradidit Ægon.

MENALCAS.

Infelix ô semper, oves, pecus! Ipse Neæram
Dum fovet, ac, ne me sibi præferat illa, veretur,
Hic alienus oves custos bis mulget in horâ: 5
Et succus pecori, & lac subducitur agnis.

DAMÆTAS.

Parciùs ista viris tamen objicienda memento.
Novimus & qui te, transversa tuentibus hircis:
Et quo, sed faciles Nymphæ rifère, facello.

MENALCAS.

Tum, credo, cùm me arbuſtum vidère Miconis, 10
Atque malâ vites incidere falce novellas.

DAMÆTAS.

Aut hic ad veteres fagos, cùm Daphnidis arcum
Fregisti & calamos: quæ tu, perverse Menalca,
Et, cùm vidisti puero donata, dolebas:

ECLOGA III.

PALÆMON.

MENALCAS, DAMÆTAS, PALÆMON.

MENALCAS.

DIG mihi, Damœta, cujus pecus? an Melibœi?

DAMÆTAS.

Non; verum Ægonis: nuper mihi tradidit Ægon.

MENALCAS.

Infelix ô semper, oves, pecus! Ipse Neæram
Dum fovet, ac, ne me sibi præferat illa, veretur,
Hic alienus oves custos bis mulget in horâ: 5
Et succus pecori, & lac subducitur agnis.

DAMÆTAS.

Parcius ista viris tamen objicienda memento.
Novimus & qui te, transversa tumentibus hircis:
Et quo, sed faciles Nymphæ risère, facello.

MENALCAS.

Tum, credo, cum me arbutum vidère Miconis, 10
Atque malâ vites incidere falce novellas.

DAMÆTAS.

Aut hic ad veteres, cum Daphnidis arcum
Fregisti & calamo, perverse Menalca,
Et, cum vidisti, dolebas:

16 *BUCOLICA.*

15 Et, si non aliquà nocuisses, mortuus esses.

MENALCAS.

Quid domini faciant, audent cum talia fures!
Non ego te vidi Damonis, pessime, caprum
Excipere infidiis, multum latrante Lyciscâ?
Et cum clamarem: Quò nunc se proripit ille?

20 Tiryre, coge pecus: tu post carecta latebas.

DAMÆTAS.

An mihi cantando victus non redderet ille,
Quem mea carminibus meruisset fistula, caprum?
Si nescis, meus ille caper fuit: & mihi Damon
Ipse fatebatur; sed reddere posse negabat.

MENALCAS.

25 Cantando tu illum? aut umquam tibi fistula cerâ
Juncta fuit? Non tu in triviis, indocte, solebas
Stridenti miserum stipulâ disperdere carmen?

DAMÆTAS.

Vis ergo, inter nos, quid possit uterque, vicissim
Experiamur? Ego hanc vitulam (ne fortè recuses,
30 Bis venit ad mulctram, binos alit ubere fetus)
Depono: tu dic, mecum quo pignore certes.

MENALCAS.

De grege non ausim quidquam deponere tecum:
Est mihi namque domi pater; est injusta noverca;
Bisque diè numerant ambo pecus, alter & hædos.
35 Verum, id quod multò tute ipse fatebere majus,
(Infanire libet quoniam tibi) pocula ponam

E C L O G A I I I . 17

Fagina , cœlatum divini opus Alcimedontis :
Lenta quibus torno facili superaddita vitis
Diffusos hederâ vestit pallente corymbos.
In medio duo signa , Conon : & ... quis fuit alter , 40
Descripsit radio totum qui gentibus orbem ;
Tempora quæ messor , quæ curvus arator haberet ?
Necdum illis labra admovi , sed condita servo.

D A M Œ T A S .

Et nobis idem Alcimedon duo pocula fecit ,
Et molli circum est ansas amplexus acantho ; 45
Orpheaque in medio posuit , silvasque sequentes.
Necdum illis labra admovi , sed condita servo.
Si ad vitulam spectas , nihil est , quod pocula laudes.

M E N A L C A S .

Numquam hodie effugies : veniam , quocumque vocâtis.
Audiat hæc tantum , vel qui venit : ecce Palæmon . 50
Efficiam , posthac ne quemquam voce laceffas.

D A M Œ T A S .

Quin age , si quid habes , in me mora non erit ulla ;
Nec quemquam fugio : tantum , vicine Palæmon ,
Sensibus hæc imis (res est non parva) reponas.

P A L Œ M O N .

Dicite : quandoquidem in molli confedimus herbâ ; 55
Et nunc omnis ager , nunc omnis parturit arbos ,
Nunc frondent silvæ , nunc formosissimus annus.
Incipe , Damoeta ; tu deinde sequere , Menalca .
Alternis dicetis ; amant alterna Camœnæ.

D A M Œ T A S.

60 Ab Jove principium, Musæ: Jovis omnia plena:
Ille colit terras; illi mea carmina curæ.

M E N A L C A S.

Et me Phoebus amat: Phoebus sua semper apud me
Munera sunt, lauri, & suavè rubens hyacinthus.

D A M Œ T A S.

Malo me Galatea petit, lasciva puella;
65 Et fugit ad falices, & se cupit antè videri.

M E N A L C A S.

At mihi sese offert ultro, meus ignis, Amyntas;
Notior ut jam sit canibus non Delia nostris.

D A M Œ T A S.

Parta meæ Veneri sunt munera: namque notavi
Ipse locum, aëriæ quo congefserè palumbes.

M E N A L C A S.

70 Quod potui, puero silvestri ex arbore lecta
Aurea mala decem mihi; cras altera mittam.

D A M Œ T A S.

O quoties, & quæ nobis Galatea locuta est!
Partem aliquam, Venti, Divûm referatis ad aures.

M E N A L C A S.

Quid prodest, quòd me ipse animò non spernis, Amynta.
75 Si, dum tu sectaris apros, ego retia servo?

D A M Œ T A S.

Phyllida mitte mihi; meus est natalis, Iola:
Cum faciam vitulà pro frugibus, ipse venito.

ECLOGA III. 19

MENALCAS.

ida amo antè alias : nam me discedere flevit ;
longum formosè vale , vale , inquit , Iola.

DAMÆTAS.

pe lupus stabulis , maturis frugibus imbres , 80
ribus venti , nobis Amaryllidis iræ.

MENALCAS.

ce fatis humor , depulsis arbutus hædis ,
a salix feto pecori , mihi solus Amyntas.

DAMÆTAS.

o amat nostram , quamvis est rustica , Musam :
ides , vitulam lectori pascite vestro. 85

MENALCAS.

io & ipse facit nova carmina : pascite taurum ,
cornu petat , & pedibus qui spargat arenam.

DAMÆTAS.

te , Pollio , amat , veniat , quò te quoque gaudet.
ia fluant illi , ferat & rubus asper amomum.

MENALCAS.

Bavium non odit , amet tua carmina , Mævi ; 90
ne idem jungat vulpes , & mulgeat hircos.

DAMÆTAS.

legitis flores & humi nascentia fraga ,
idus , ô pueri , fugite hinc , later anguis in herbâ.

MENALCAS.

ite , oves , nimiùm procedere ; non bene ripæ
ditur : ipse aries etiam nunc vellera ficcat. 95

6 *BUCOLICA.*

TITURUS.

O Melibœe ! Deus nobis hæc otia fecit.
Namque erit ille mihi semper Deus : illius aram
Sæpè tener nostris ab ovilibus imbuet agnus.
Ille meas errare boves , ut cernis , & ipsum
10 Ludere , quæ vellem , calamo permittit agresti.

MELIBŒUS.

Non equidem invideo ; miror magis : undique totis
Usque adeo turbatur agris. En , ipse capellas
Protinus æger ago ; hanc etiam vix , Tityre , duco.
Hic inter densas corylos modò namque gemellos ,
15 Spem gregis , ah ! siliçe in nudâ connixa reliquit.
Sæpè malum hoc nobis , si mens non læva fuisset ,
De coelo tactas meminî prædicare quercus :
Sæpè sinistra cavâ prædixit ab ilice cornix.
Sed tamen , iste Deus qui sit , da , Tityre , nobis.

TITURUS.

20 Urbem , quam dicunt Romam , Melibœe , putavi
Stultus ego huic nostræ similem , quò sæpe solemus
Pastores ovium teneros depellere fetus.
Sic canibus catulos similes , sic matribus hædos
Nòram ; sic parvis componere magna solebam.
25 Verùm hæc tantùm alias inter caput extulit urbes
Quantùm lenta solent inter viburna cupressi.

MELIBŒUS.

Et quæ tanta fuit Romam tibi causâ videndi ?

ECLOGA I. 7

TITURUS.

Libertas : quæ , fera , tamen respexit inertem ;
Candidior postquam tondenti barba cadebat ;
Respexit tamen , & longo post tempore venit , 30
Postquam nos Amaryllis habet , Galatea reliquit .
Namque (fatebor enim) dum me Galatæa tenebat ,
Nec spes libertatis erat , nec cura peculi :
Quamvis multa meis exiret victima septis ,
Pinguis & ingrata premeretur caseus urbi , 35
Non unquam gravis ære domum mihi dextra redibat .

MELIBŒUS.

Mirabar , quid mœsta Deos , Amarylli , vocares ;
Cui pendere suâ patereris in arbore poma .
Tityrus hinc aberat . Ipsæ te , Tityre , pinus ,
Ipsâ te fontes , ipsa hæc arbutta , vocabant . 40

TITURUS:

Quid facerem ? Neque servitio me exire licebat ,
Nec tam præsentibus alibi cognoscere Divos .
Hic illum vidi juvenem , Melibœe , quot annis
Bis fenos cui nostra dies altaria fumant .
Hic mihi responsum primus dedit ille petenti : 45
Pascite , ut antè , boves , pueri ; submittite tauros .

MELIBŒUS.

Fortunate senex ! ergo tua rura manebunt ?
Et tibi magna fatis ; quamvis lapis omnia nudus
Limosoque palus obducatur pascua junco :
Non insueta graves tentabunt pabula fetas , 50

Nec mala vicini pecoris contagia lædent.
 Fortunate senex ! hic inter flumina nota
 Et fontes sacros, frigus captabis opacum.
 Hinc tibi, quæ semper vicino ab limite sepés
 55 Hyblæis apibus florem depasta salicti,
 Sæpè levi somnum suadebit inire susurro.
 Hinc altâ sub rupe canet frondator ad auras.
 Nec tamen interea rauca, tua cura, palumbes,
 Nec gemere aëriâ cessabit turtur ab ulmo.

T I T Y R U S.

60 Antè leves ergo pascentur in æthere cervi,
 Et freta destituent nudos in littore pisces :
 Antè, pererratis amborum finibus, exul,
 Aut Ararim Parthus bibet, aut Germania Tigrim,
 Quàm nostro illius labatur pectore vultus.

M E L I B Œ U S.

65 At nos hinc alii sitientes ibimus Afros :
 Pars Scythiam, & rapidum Cretæ veniemus Oaxem,
 Et penitùs toto divisos orbe Britannos.
 En, umquam patrios longo pòst tempore fines,
 Pauperis & tuguri congestum cespite culmen,
 70 Post aliquot, mea regna videns, mirabor aristas ?
 Impius hæc tam culta novalia miles habebit ?
 Barbarus has fegetes ? En quò discordia cives
 Perduxit miseros ! En quis consecvimus agros !
 Inferè nunc, Melibœe, piros, pone ordine vites.
 75 Ite meæ, felix quondam pecus, ite capellæ.

Non ego vos posthac, viridi projectus in antro,
Dumofâ pendere procul de rupe videbo:
Carmina nulla canam: non, me pascente, capellæ,
Florentem cythifum, & salices carpetis amaras.

T I T Y R U S.

Hic tamen hanc mecum poteras requiescere noctem 80
Fronde super viridi; sunt nobis mitia poma,
Castaneæ molles, & pressi copia lactis:
Et jam summa procul villarum culmina fumant;
Majoresque cadunt altis de montibus umbræ.

ECLOGA II.

ALEXIS.

ARGUMENTUM.

CORYDON pastor, Alexidis pueri, qui a domino amabatur, infano amore cum fureret, miserum sui animi affectum hoc carmine exponit. Verum ubi se, neque querelis, neque blanditiis aut munusculis quidquam proficere intelligit, tandem ad se rediens, dementiamque suam agnoscens, ad intermissam rei familiaris curam sibi statuit revertendum, ut, assueto labore, infelicis sui amoris tedium discutiat. Sub Corydone, Virgilium, sub Alexide, Alexandrum sive Pollionis sive Mecenatis puerum, intelligunt plerique interpretes. De tempore quo scripta fuit hac Ecloga, ex Theocrito, in primis ex Idyll. III, XI & XXIII adumbrata, nihil conjici potest.

ECLOGA II. 11

ECLOGA II.

ALEXIS.

FORMOSUM pastor Corydon ardebat Alexin,
Delicias domini; nec, quid speraret, habebat.
Tantum inter densas, umbrosa cacumina, fagos
Assidue veniebat: ibi hæc incondita solus
Montibus & silvis studio jactabat inani. 5

O crudelis Alexi, nihil mea carmina curas?
Nil nostri miserere? Mori me denique cogis.
Nunc etiam pecudes umbras & frigora captant:
Nunc virides etiam occultant spineta lacertos;
Thestylis & rapido fessis messoribus æstu 10
Allia serpyllumque herbas contundit olentes:
At mecum raucis, tua dum vestigia lustro,
Sole sub ardenti resonant arbusta cicadis.
Nonne fuit satiùs, tristes Amaryllidis iras
Atque superba pati fastidia? Nonne Menalcan? 15
Quamvis ille niger, quamvis tu candidus esses.
O formose puer, nimium ne crede colori.
Alba ligustra cadunt, vaccinia nigra leguntur.
Despectus tibi sum, nec qui sim quæris, Alexi;
Quam dives pecoris, nivei quam lactis abundans. 20
Mille meæ Siculis errant in montibus agnæ.
Lac mihi non æstate novum, non frigore desit.

A vj.

Canto, quæ folitus, si quando armenta vocabat,
Amphion Dircaeus in Actæo Aracyntho.

- 25 Nec sum adeo informis : nuper me in littore vidi,
Cùm placidum ventis flaret mare; non ego Daphnin,
Judice te, metuam, si numquam fallat imago.
O tantùm libeat mecum tibi sordida rura
Atque humiles habitare casus, & figere cervos,
- 30 Hædorumque gregem viridi compellere hibisco !
Mecum unà in silvis imitabere Pana canendo.
Pan primus calamos cerâ conjungere plures
Instituit ; Pan curat oves, oviumque magistros.
Nec te pœniteat calamo trivisse labellum :
- 35 Hæc eadem ut sciret, quid non faciebat Amyntas ?
Est mihi disparibus septem compacta cicutis
Fistula, Damœtas dono mihi quam dedit olim,
Et dixit moriens : Te nunc habet ista secundum :
Dixit Damœtas ; invidit stultus Amyntas.
- 40 Præterea duo, nec tutâ mihi valle reperti,
Capreoli, sparſis etiam nunc pellibus albo,
Bina die ficcant ovis ubera : quos tibi servo.
Jampridem a me illos abducere Thestylis orat ;
Et faciet ; quoniam fordent tibi munera nostra.
- 45 Huc ades, ô formose puer : tibi lilia plenis
Ecce ferunt Nymphæ calathis ; tibi candida Nais,
Pallentes violas & summa papavera carpens,
Narcissum & florem jungit bene olentis anethi.
Tum, casâ atque aliis intexens suavibus herbis,

E C L O G A II. 13

Mollia luteolâ pingit vaccinia calthâ. 50
Ipse ego cana legam tenerâ lanugine mala ,
Castaneasque nuces , mea quas Amaryllis amabat.
Addam cerea pruna ; honos erit huic quoque pomo.
Et vos , ô lauri , carpam & te , proxima myrte :
Sic positæ quoniam suaves misceris odores. 55
Rusticus es , Corydon ; nec munera curat. Alexi ;
Nec , si muneribus certes , concedat Iolas.
Heu , heu , quid volui misero mihi ! floribus Austram
Perditus , & liquidis immisi fontibus apros. 59
Quem fugis , ah demens ! Habitârunt Di quoque silvas ,
Dardaniusque Paris. Pallas , quas condidit , arces
Ipsa colat : nobis placeant ante omnia silvæ.
Torva læna lupum sequitur ; lupus ipse capellam ;
Florentem cythisum sequitur lasciva capella ;
Te Corydon , ô Alexi : trahit sua quemque voluptas. 65
Aspice , aratra jugo referunt suspensa juvenci ,
Et Sol crescentes decedens duplicat umbras :
Me tamen urit amor ; quis enim modus adfit amori ?
Ah Corydon , Corydon , quæ te dementia cepit !
Semiputata tibi frondosâ vitis in ulmo est. 70
Quin tu aliquid saltem , potius quorum indiget usus ,
Viminibus mollique paras detexere junco ?
Invenies alium , si te hic fastidit , Alexin.

ECLOGA III.

PALÆMON.

ARGUMENTUM.

MENALCAS & *Damœtas*, mutuis primùm inter se conviciis certant; mox, interveniente *Palamone* iudice, *Amœbæi* carminis lege disceptant: ubi neuter vincitur, sed uterque alteri, *Palamonis* sententiâ, exaquatur. *Amœbæi* carminis ea lex est, ut is, qui respondet, iisdem ac numeris aut contrarium majusve aliquid & pulchrius dicat, aut alia quavis ratione simile quiddam subjiciat. Scripta fuit hæc *Ecloga*, ex *Theocriti* *Idyll.* IV & VIII adumbrata, circa annum U. C. 711, *Virgilii* verò $\frac{27}{28}$.

ECLOGA III.

PALÆMON.

MENALCAS, DAMÆTAS, PALÆMON.

MENALCAS.

DIG mihi, Damœta, cujum pecus? an Melibœi?

DAMÆTAS.

Non; verum Ægonis: nuper mihi tradidit Ægon.

MENALCAS.

Infelix ò semper, oves, pecus! Ipse Nearam
Dum fovet, ac, ne me sibi præferat illa, veretur,
Hic alienus oves custos bis mulget in horâ: 5
Et succus pecori, & lac subducitur agnis.

DAMÆTAS.

Parciùs ista viris tamen objicienda memento.
Novimus & qui te, transversa tuentibus hircis:
Et quo, sed faciles Nymphæ risère, facello.

MENALCAS.

Tum, credo, cùm me arbutum vidère Miconis, 10
Atque malâ vites incidere falce novellas.

DAMÆTAS.

Aut hîc ad veteres fagos, cùm Daphnidis arcum
Fregisti & calamos: quæ tu, perverse Menalca,
Et, cùm vidisti puero donata, dolebas:

16 *BUCOLICA.*

15 Et, si non aliquà nocuisses, mortuus esses.

MENALCAS.

Quid domini faciant, audent cum talia fures!
Non ego te vidi Damonis, pessime, caprum
Excipere infidiis, multum latrante Lyciscà?
Et cum clamarem: Quò nunc se proripit ille?

20 Tityre, coge pecus: tu post carecta latebas.

DAMÆTAS.

An mihi cantando victus non redderet ille,
Quem mea carminibus meruisset fistula, caprum?
Si nescis, meus ille caper fuit: & mihi Damon
Ipse fatebatur; sed reddere posse negabat.

MENALCAS.

25 Cantando tu illum? aut umquam tibi fistula cerà
Juncta fuit? Non tu in triviis, indocte, solebas
Stridenti miserum stipulà disperdere carmen?

DAMÆTAS.

Vis ergo, inter nos, quid possit uterque, vicissim
Experiamur? Ego hanc vitulam (ne fortè recuses,
30 Bis venit ad mulctram, binos alit ubere fetus)
Depono: tu dic, mecum quo pignore certes.

MENALCAS.

De grege non ausim quidquam deponere tecum:
Est mihi namque domi pater; est injusta noverca;
Bisque diè numerant ambo pecus, alter & hædos.
35 Verum, id quod multò tute ipse fatebere majus,
(Infanire libet quoniam tibi) pocula ponam

ECLOGA III. 17

Fagina, cælatum divini opus Alcimedontis :
Lenta quibus torno facili superaddita vitis
Diffusos hederâ vestit pallente corymbos.
In medio duo signa, Conon : & . . . quis fuit alter , 40
Descripfit radio totum qui gentibus orbem ;
Tempora quæ messor, quæ curvus arator haberet ?
Necdum illis labra admovi, sed condita servo.

DAMOETA S.

Et nobis idem Alcimedon duo pocula fecit,
Et molli circum est ansas amplexus acantho ; 45
Orpheaque in medio posuit, silvasque sequentes.
Necdum illis labra admovi, sed condita servo.
Si ad vitulam spectas, nihil est, quod pocula laudes.

MENALCAS.

Numquam hodie effugies: veniam, quocumque vocâris.
Audiat hæc tantum, vel qui venit: ecce Palæmon. 50
Efficiam, posthac ne quemquam voce lacesas.

DAMOETA S.

Quin age, si quid habes, in me mora non erit ulla ;
Nec quemquam fugio : tantum, vicine Palæmon,
Sensibus hæc imis (res est non parva) reponas.

PALÆMON.

Dicite: quandoquidem in molli confedimus herbâ ; 55
Et nunc omnis ager, nunc omnis parturit arbos,
Nunc frudent silvæ, nunc formosissimus annus.
Incipe, Damoeta ; tu deinde sequere, Menalca.
Alternis dicetis ; amant alterna Camœnæ.

D A M Œ T A S.

60 Ab Jove principium, Musæ: Jovis omnia plenz:
Ille colit terras; illi mea carmina curæ.

M E N A L C A S.

Et me Phoebus amat: Phoebosua semper apud me
Munera sunt, lauri, & suavè rubens hyacinthus.

D A M Œ T A S.

Malo me Galatea petit, lasciva puella;
65 Et fugit ad falices, & se cupit antè videri.

M E N A L C A S.

At mihi sese offert ultro, meus ignis, Amyntas;
Notior ut jam sit canibus non Delia nostris.

D A M Œ T A S.

Parta meæ Veneri sunt munera: namque notavi
Ipse locum, aëriæ quo congeffere palumbes.

M E N A L C A S.

70 Quod potui, puero silvestri ex arbore lecta
Aurea mala decem mihi; cras altera mittam.

D A M Œ T A S.

O quoties, & quæ nobis Galatea locuta est!
Partem aliquam, Venti, Divum referatis ad aures.

M E N A L C A S.

Quid prodest, quod me ipse animo non spernis, Amynta,
75 Si, dum tu sectaris apros, ego retia servo?

D A M Œ T A S.

Phyllida mitte mihi; meus est natalis, Iola:
Cum faciam vitulâ pro frugibus, ipse venito.

ECLOGA III. 19

MENALCAS.

Phyllida amo antè alias : nam me discedere flevit ;
Et , longum formose vale , vale , inquit , Iola.

DAMÆTAS.

Triste lupus stabulis , maturis frugibus imbres , 80
Arboribus venti , nobis Amaryllidis iræ.

MENALCAS.

Dulce fatis humor , depulsis arbutus hædis ,
Lenta falix feto pecori , mihi solus Amyntas.

DAMÆTAS.

Pollio amat nostram , quamvis est rustica , Musam :
Picrides , vitulam lectori pascite vestro. 85

MENALCAS.

Pollio & ipse facit nova carmina : pascite taurum ,
Jam cornu petat , & pedibus qui spargat arenam.

DAMÆTAS.

Qui te , Pollio , amat , veniat , quò te quoque gaudet.
Mella fluant illi , ferat & rubus asper amomum.

MENALCAS.

Qui Bavium non odit , amet tua carmina , Mævi ; 90
Atque idem jungat vulpes , & mulgeat hircos.

DAMÆTAS.

Qui legitis flores & humi nascentia fraga ,
Frigidus , ô pueri , fugite hinc , later anguis in herbâ.

MENALCAS.

Parcite , oves , nimum procedere ; non bene ripæ
Creditur : ipse aries etiam nunc vellera ficit. 95

D A M Œ T A S.

Tityre, pascentes a flumine reice capellas;
Ipse, ubi tempus erit, omnes in fonte lavabo.

M E N A L C A S.

Cogite oves, pueri; si lac præceperit æstus,
Ut nuper, frustrâ pressabimus ubera palmis.

D A M Œ T A S.

100 Heu, heu! quàm pingui macer est mihi taurus in ervo!
Idem amor exitium pecori, pecorisque magistro.

M E N A L C A S.

His certè neque amor causa est: vix ossibus hærent.
Nescio, quis teneros oculus mihi fascinat agnos.

D A M Œ T A S.

Dic, quibus in terris, & eris mihi magnus Apollo,
105 Tres pateat cœli spatium non amplius ulnas.

M E N A L C A S.

Dic, quibus in terris inscripti nomina Regum
Nascantur flores; & Phyllida solus habeto.

P A L Œ M O N.

Non nostrum inter vos tantas componere lites:
Et vitulâ tu dignus, & hic: & quisquis amores
110 Aut metuet dulces, aut experietur amaros.
Claudite jam rivos, pueri: sat prata biberunt.

ECLOGA IV.

DRUSUS.

ARGUMENTUM.

CONFECTO bello Perusino , reconciliatis circa Brundisium M. Antonio & Octaviano Cesare , pace cum Sexto Pompeio compositâ , confirmata tandem publica tranquillitas fuit , & quadam uereæ species ætatis affulsit. Hæc autem omnia cum accidissent circa ea tempora , quibus Octavianus ex uxore Liviâ Drusum suscepisset , huic puero Genethliacon Virgilius cecinit , ejusdemque in laudem , inque Augusti ac temporum illorum encomium derivavit quidquid Hesiodus , quidquid Cumæ Sibyllæ libri de ætate aurea congesserant. Obiter tamen Pollionis laudes admiscet , sub extremum ejus consilium Reipublicæ felicitatis aurora jam tunc surrexerat. Scripta fuit hæc Ecloga anno U. C. 716.

E C L O G A I V.

D R U S U S.

SICELIDES Musæ, paulò majora canamus;
 Non omnes arbuta juvant, humilesque myricæ:
 Si canimus silvas, silvæ sint Consule dignæ.

Ultima Cumæi venit jam carminis ætas:

5 Magnus ab integro seclorum nascitur ordo.

Jam redit & Virgo; redeunt Saturnia regna;

Jam nova progenies cœlo demittitur alto.

Tu modò nascenti puero, quo ferrea primùm

Definet, ac toto surget gens aurea mundo,

10 Casta fave Lucina: tuus jam regnat Apollo.

Teque adeo decus hoc ævi, te Consule, inibit

Pollio; & incipient magni procedere menses.

Te duce, si qua manent sceleris vestigia nostri,

Irrita perpetuâ solvent formidine terras.

15 Ille Deûm vitam accipiet, Divisque videbit

Permixtos heroas, & ipse videbitur illis;

Pacatumque reget patriis virtutibus orbem.

At tibi prima, puer, nullo munuscula cultu,

Errantes hederas passim cum baccare, tellus,

20 Mixtaque ridenti colocasia fundet acantho:

Ipse lacte domum referent distenta capellæ

Ubera; nec magnos metuent armenta leones:

E C L O G A I V . 23

Ipsa tibi blandos fundent cunabula flores :
Occidet & serpens , & fallax herba veneni
Occidet : Assyrium vulgò nascetur amomum. 25
At , simul heroum laudes & facta parentis
Jam legere , & quæ fit poteris cognoscere virtus ;
Molli paulatim flavescet campus arista ,
Incultisque rubens pendebit sentibus uva ;
Et duræ quercus sudabunt rosida mella. 30
Pauca tamen suberunt priscae vestigia fraudis ,
Quæ tentare Thetim ratibus , quæ cingere muris
Oppida , quæ jubeant telluri insindere fulcos.
Alter erit tum Tiphys , & altera quæ vehat Argo
Delectos heroes ; erunt etiam altera bella ; 35
Atque iterum ad Trojam magnus mittetur Achilles.
Hinc , ubi jam firmata virum te fecerit ætas ,
Cedet & ipse mari vector ; nec nautica pinus
Mutabit merces : omnis feret omnia tellus.
Non rastros patietur humus , non vinea falcem ; 40
Robustus quoque jam tauris juga solvet arator.
Nec varios discet mentiri lana colores :
Ipsæ sed in pratis aries jam suavè rubenti
Murice , jam croceo mutabit vellera luto ;
Sponte suâ sandix pascentes vestiet agnos. 45
Talia secla , suis dixerunt , currite , fufis
Concordes stabili Fatorum numine Parcæ.
Aggredere ô magnos (aderit jam tempus) honores ,
Cara Deûm soboles , magnum Jovis incrementum !

- 50 Aspice convexo nutantem pondere mundum ;
Terrasque, tractusque maris, coelumque profundum;
Aspice, venturo lætentur ut omnia seculo.
O mihi tam longæ maneat pars ultima vitæ,
Spiritus & , quantum sat erit tua dicere facta !
- 55 Non me carminibus vincet nec Thracius Orpheus,
Nec Linus ; huic mater quamvis , atque huic pater adsit,
Orphî Calliopea , Lino formosus Apollo.
Pan etiam , Arcadiâ mecum si iudice certet ,
Pan etiam Arcadiâ dicat se iudice victum.
- 60 Incipe , parve puer , risu cognoscere matrem ;
Matri longa decem tulerunt fastidia menses.
Incipe , parve puer ; cui non risere parentes ,
Nec Deus hunc mensâ , Dea nec dignata cubili est.

STORES duo à mutuis laudibus
ntūs certamen procedentes, funebres
vinos honores amico Daphnidi ex-
: Mopsus illius Epitaphion, Me-
Apotheosin canit. In Daphnide
ue Julium Casarem, ejusque necem
potheosin, nonnulli, jam ex ipsis
ioribus, Maronis fratrem Flaccum,
tiam Quinctilianum Cremonensem,
Quinctilium Varum, item Saloni-
, Pollionis filium, quaesiverunt. Hoc
n, ex Theocriti Idyll. I & XIX
bratum, ad annum U. C. 712
i posse videtur.

*E C L O G A V.**D A P H N I S.**M E N A L C A S , M O P S U S.**M E N A L C A S.*

CUR non, Mopse, boni quoniam convenimus ambo,
 Tu calamos inflare leves, ego dicere versus,
 Hic corylis mixtas inter confidimus ulmos?

M O P S U S.

Tu Major; tibi me est æquum parere, Menalca:
 5 Sive sub incertas Zephyris motantibus umbras,
 Sive antro potius succedimus: aspice, ut antrum
 Silvestris raris sparfit labrusca racemis.

M E N A L C A S.

Montibus in nostris solus tibi certat Amyntas.

M O P S U S.

Quid, si idem certet Phœbum superare canendo?

M E N A L C A S.

10 Incipe, Mopse, prior: si quos aut Phyllidis ignes,
 Aut Alconis habes laudes, aut Jœrgia Codri.
 Incipe: pascentes servabit Tityrus hædos.

M O P S U S.

Immò hæc, in viridi nuper quæ cortice fagi
 Carmina descripsi, & modulans alterna notavi,
 15 Experiar: tu deinde jubeto certet Amyntas.

ECLOGA V. 27

MENALCAS.

Lenta falix quantum pallenti cedit olivæ,
Puniceis humilis quantum saliuunca rosetis:
Judicio nostro tantum tibi cedit Amyntas.
Sed tu define plura, puer: successimus antro.

M O P S U S.

Exstinctum Nymphæ crudeli funere Daphnin 20
Flebant: vos coryli testes & flumina Nymphis:
Cum, complexa sui corpus miserabile nati,
Atque Deos atque astra vocat crudelia mater.
Non ulli pastos illis egere diebus 24
Frigida, Daphni, boves ad flumina; nulla neque amnem
Libavit quadrupes, nec graminis attigit herbam.
Daphni, tuum Pœnos etiam ingemuisse leones
Interitum, montesque feri silvæque loquuntur.
Daphnis & Armenias curru subjungere tigres
Instituit; Daphnis thiafos inducere Bacchi, 30
Et foliis lentas intexere mollibus hastas.
Vitis ut arboribus decori est, ut vitibus uvæ,
Ut gregibus tauri, segetes ut pinguibus arvis;
Tu decus omne tuis: postquam te Fata tulerunt,
Ipsa Pales agros, atque ipse reliquit Apollo. 35
Grandia sæpè quibus mandavimus hordea sulcis,
Infelix lolium & steriles nascuntur avenæ.
Pro molli violâ, pro purpureo narcisso,
Carduus & spinis surgit paliurus acutis.
Spargite humum foliis, inducite fontibus umbras, 40

B ij

28 *BUCOLICA.*

Pastores : mandat fieri sibi talia Daphnis.

Et tumulum facite, & tumulo superaddite carmen :

*Daphnis ego in silvis, hinc usque ad sidera notus,
Formosi pecoris custos, formosior ipse.*

MENALCAS.

45 Tale tuum carmen nobis, divine Poëta,

Quale sopor fessis in gramine; quale per æstum
Dulcis aquæ saliente sitim restinguere rivo.

Nec calamis solùm æquiparas, sed voce magistram;
Fortunate puer, tu nunc eris alter ab illo.

50 Nos tamen hæc quocumque modo tibi nostra vicissim

Dicemus; Daphninque tuum tollemus ad astra;

Daphnin ad astra feremus: amavit nos quoque Daphnis.

M O P S U S.

An quidquam nobis tali sit munere majus?

Et puer ipse fuit cantari dignus; & ista

55 Jampridem Stimichon laudavit carmina nobis.

MENALCAS.

Candidus insuetum miratur limen Olympi,

Sub pedibusque videt nubes & sidera Daphnis.

Ergo alacris silvas, & cetera rura voluptas,

Panaque, pastoresque tenet, Dryadasque puellas.

60 Nec lupo insidias pecori, nec retia cervis

Ulla dolum meditantur: amat bonus oïa Daphnis;

Ipsi lætitiâ voces ad sidera jactant

Insonsi montes; ipsæ jam carmina rupes,

Ipsa sonant arbusta: Deus, Deus ille, Menalca?

65 Sis bonus & felixque tuis! en quatuor aras:

E C L O G A V. 29

tuas tibi, Daphni, duoque altaria Phœbo;
 1 bina novo spumantia lacte quotannis,
 atque duos statuam tibi pinguis olivi;
 alto in primis hilarans convivia Baccho,
 locum, si frigus erit, si messis, in umbrâ, 70
 novum fundam calathis Ariusia nectar.
 bunt mihi Damœtas & Lyctius Ægon;
 tes Satyros imitabitur Alphefibœus.
 ibi semper erunt, & cum solemnia vota
 mus Nymphis, & cum lustrabimus agros. 75
 uga montis aper, fluvios dum piscis amabit,
 ne thymo pascentur apes, dum rore cicadæ;
 r honos, nomenque tuum, laudesque manebunt.
 ccho Cererique; tibi sic vota quotannis
 læ facient; damnabis tu quoque votis. 80

M O P S U S.

e tibi, quæ tali reddam pro carmine dona!
 reque me tantum venientis sibilus Austri,
 erussa juvant fluctu tam littora, nec quæ
 is inter decurrunt flumina valles.

M E N A L C A S.

: nos fragili donabimus antè cicutâ; 85
 os, *formosum Corydon ardebat Alexin:*
 :adem docuit, *cujum pecus? an Melibæi?*

M O P S U S.

fume pedum, quod, me cum sæpe rogaret,
 alit Antigenes, (& erat tum dignus amari)
 sum paribus nodis atque ære, Menalca. 90

ECLOGA VI.

SILENUS.

ARGUMENTUM.

SILENUS ex antiquissimorum poetarum & philosophorum rationibus originem rerum canit, illamque docet pueros Chromin & Mnasilum; atque inde per varias fabulas ornamentum poeticum admittentes vagatur. Felicissimus in hujus Eclogæ argumento, & ejus tractatione fuit poeta. Jucundissimis enim, dulcissimis ac pulcherrimis rerum imaginibus omnis hæc narratio distincta est! Per Silenum, Syronem Epicureum philosophum; per Chromin & Mnasilum, Virgilium & Varum, Syronis Epicureâ in philosophiâ discipulos, plerique intelligunt interpretes. Quo autem tempore scripta sit Ecloga, incertum est.

ECLOGA VI.

SILENUS.

P RIMA Syracosio dignata est ludere versus
 Nostra, nec erubuit silvas habitare, Thalia.
 Cum canerem reges & praelia, Cynthus aurem
 Vellit, & admonuit: Pastorem, Tiryre, pingues
 Pascere oportet oves, deductum dicere carmen. 5
 Nunc ego (namque super tibi erunt, qui dicere laudes,
 Vare, tuas cupiant, & tristia condere bella)
 Agrestem tenui meditabor arundine Musam.
 Non injusta cano. Si quis tamen hæc quoque, si quis
 Captus amore leget; te nostræ, Vare, myricæ, 10
 Te nemus omne canet; nec Phoëbo gratior ulla est,
 Quam sibi quæ Vari præscripsit pagina nomen.

Pergite, Pierides. Chromis & Mnasylos in antro
 Silenum pueri somno videre jacentem,
 Inflatum hesternis venas, ut semper, Iaccho: 15
 Serta procul tantum capiti delapsa jacebant;
 Et gravis attrita pendebat cantharus ansa.
 Aggressi (nam sæpè senex spe carminis ambo
 Luserat) injiciunt ipsis ex vincula fertis.
 Addit se sociam, timidisque supervenit Ægle; 20
 Ægle, Naiadum pulcherrima; jamque videnti

32 *BUCOLICA.*

- Sanguineis frontem moris & tempora pingit.
 Ille dolum ridens, Quò vincula neſtitis ? inquit.
 Solvite me, pueri ; fatis eſt potuiſſe videri.
- 25 Carmina, quæ vultis, cognofcite ; carmina vobis,
 Huic aliud mercedis eris : ſimul incipit ipſe.
 Tum verò in numerum Faunosque feraſque videres
 Ludere, tum rigidas motare cacumina queurus.
 Nec tantùm Phœbo gaudet Parnaffia rupes ;
- 30 Nec tantùm Rhodope mirantur & Iſmarus Orphea.
 Namque canebat, uti magnum per inane coacta
 Semina terrarumque animæque mariſque fuiſſent,
 Et liquidi ſimul ignis ; ut his exordia primis
 Omnia, & ipſe tener mundi concreverit orbis ;
- 35 Tum durare ſolum, & diſcludere Nerea ponto
 Cœperit, & rerum paulatim ſumere formas ;
 Jamque novum terræ ſtupeant luceſcere Solem,
 Altiùs atque cadant ſubmotis nubibus imbres :
 Incipiant ſilvæ cùm primùm furgere, cùmque
- 40 Rara per ignotos errent animalia montes.
 Hinc lapides Pyrrhæ jaſtos, Saturnia regna,
 Caucaſiaſque refert volucres, furtumque Promethei.
 His adjungit, Hylan nautæ quo fonte relictum
 Clamaſſent, ut littus, Hyla, Hyla, omne ſonaret ;
- 45 Et fortunatam, ſi numquam armenta fuiſſent,
 Paſiſphaën nivei ſolatur amore juveni.
 Ah ! virgo infelix, quæ te dementia cepit !
 Proetides implerunt falſis mugitibus agros :

ECLOGA VI.   33

At non tam turpes pecudum tamen ulla secuta est
 Concubitus, quamvis collo timuisset aratrum,   50
 Et sæpè in levi quæssisset cornua fronte.
 Ah ! virgo infelix, tu nunc in montibus erras :
 Ille, latus niveum molli fultus hyacintho,
 Illice sub nigrâ pallentes ruminat herbas;   54
 Aut aliquam in magno sequitur grege. Claudite, Nymphæ,
 Dictææ Nymphæ, nemorum jam claudite saltus,
 Si quâ fortè ferant oculis sese obvia nostris
 Errabuanda bovis vestigia; forsitan illum
 Aut herbâ captum viridi, aut armenta secutum,
 Perducant aliquæ stabula ad Gortynia vaccæ.   60
 Tum canit Hesperidum miratam mala puellam;
 Tum Phaëthontidas musco circumdat amara
 Corticis, atque solo proceras erigit alnos.
 Tum canit, errantem Permessi ad flumina Gallum
 Aonas in montes ut duxerit una fororum;   65
 Utque viro Phœbi chorus assurrexerit omnis;
 Ut Linus hæc illi, divino carmine pastor,
 Floribus atque apio crines ornatus amaro,
 Dixerit: Hos tibi dant calamos (en accipe) Musæ,
 Ascrao quos antè feni; quibus ille solebat   70
 Cantando rigidas deducere montibus ornos.
 His tibi Grynæi nemoris dicatur origo:
 Ne quis sit lucus, quo se plus jactet Apollo.
 Quid loquar, ut Scyllam Nisi, quam fama secuta est,
 Candida succinctam latrantibus inguina monstribus   75

Dulichias vexasse rates, & gurgite in alto

· Ah ! timidos nautas canibus lacerasse marinis ?

Aut, ut mutatos Terei narraverit artus ;

Quas illi Philomela dapes, quæ dona parârit,

80 Quo cursu deferta petiverit, & quibus antè

Infelix sua testâ supervolitaverit alis ?

Omnia, quæ, Phœbo quondam meditante, bea

Audiit Eurotas, jussitque edificere lauros,

· Ille canit : pulsæ referunt ad sidera valles :

85 Cogere donec oves stabulis, numerumque refe

Jussit, & invito proceffit Vesper Olympo.

ECLOGA VII.

MELIBŒUS.

ARGUMENTUM.

HOC in carmine, Amœbæo dicto, Corydon & Thyrsis cantu certant, adfidente Daphnide, & arcesso ad arbitrium Melibœo. Locus, in quo confederunt, est amœnissimus: sub umbrosa quercu à Favonio leniter agitata, inter apum susurrus, in vicinia Mincii Fluvii, & quidem ea parte, qua armenta ad potum ducebantur. De tempore, quo scripta sit Ecloga, ex Theocriti Idyl. VIII adumbrata, nihil certum.

E C L O G A VII.

M E L I B Œ U S.

MELIBŒUS, CORYDON, THYRSIS.

MELIBŒUS.

FORTE sub argutâ confederat ilice Daphnis,
 Compulerantque greges Corydon & Thyrsis in unum;
 Thyrsis oves, Corydon distentas lacte capellas.
 Ambo florentes ætatibus, Arcades ambo,
 5 Et cantare pares, & respondere parati.
 Huc mihi, dum teneras defendo a frigore myrtos,
 Vir gregis ipse caper deerraverat; atque ego Daphnia
 Aspicio; ille ubi me contra videt: Ociùs, inquit,
 Huc ades, ô Melibœe: caper tibi salvus; & hædi;
 10 Et, si quid cessare potes, requiesce sub umbrâ;
 Huc ipsi potum venient per prata juvenci;
 Hic viridis tenerâ prætexit arundine ripas
 Mincius, eque sacrâ resonant examina quercu.
 Quid facerem? neque ego Alcippen, nec Phyllida habeban
 15 Depulso a lacte domi quæ clauderet agnos;
 Et certamen erat, Corydon cum Thyrside, magnum.
 Posthabui tamen illorum mea seria ludo.
 Alternis igitur contendere versibus ambo

E C L O G A VII. 37

Cœpère : alternos Musæ meminisse volebant.
Hos Corydon, illos referebat in ordine Thyrsis. 20

C O R Y D O N.

Nymphæ, noster amor, Libethrides, aut mihi carmen,
Quale meo Codro, concedite ; proxima Phœbi
Versibus ille facit ; aut, si non possumus omnes,
Hic arguta sacrâ pendebit fistula pinu.

T H Y R S I S.

Pastores, hederâ crescentem ornate poëtam, 25
Arcades, invidiâ rumpantur ut ilia Codro ;
Aut, si ultra placitum laudârit, baccare frontem
Cingite, æ vati noceat mala lingua futuro.

C O R Y D O N.

Setosi caput hoc apri tibi, Delia, parvus
Et ramosa Micon vivacis cornua cervi. 30
Si proprium hoc fuerit, levi de marmore tota
Puniceo stabis furas evincta cothurno.

T H Y R S I S.

Sinum lactis, & hæc te liba, Priape, quotannis
Expectare sat est : custos es pauperis horti.
Nunc te marmoreum pro tempore fecimus ; at tu, 35
Si fetura gregem suppleverit, aureus esto.

C O R Y D O N.

Nerine Galatea, thymo mihi dulcior Hyblæ,
Candidior cycnis, hederâ formosior albâ ;
Cum primùm pasti repetent præsepia tauri,
Si qua tui Corydonis habet te cura, venito. 40

T H Y R S I S.

Immò ego Sardois videar tibi amarior herbis ;
 Horridior rusco , projectâ vilior algâ ;
 Si mihi non hæc lux toto jam longior anno est.
 Ite domum pasci , si quis pudor , ite juvenci.

C O R Y D O N.

45 Muscosi fontes , & somno mollior herba ;
 Et quæ vos rarâ viridis tegit arbutus umbrâ ,
 Solstitium pecori defendite ; jam venit æstas
 Torrida , jam læto turgent in palmite gemmæ.

T H Y R S I S

Hic focus , & tædæ pingues , hic plurimus ignis
 50 Semper , & affiduâ postes fuligine nigri.
 Hic tantum Boreæ curamus frigora , quantum
 Aut numerum lupus , aut torrentia flumina ripas.

C O R Y D O N.

Stant & juniperi , & castaneæ hirsutæ ;
 Strata jacent passim sua quæque sub arbore poma.
 55 Omnia nunc rident : at , si formosus Alexis
 Montibus his abeat , videas & flumina sicca.

T H Y R S I S.

Aret ager ; vitio moriens fitit æris herba ;
 Liber pampineas invidit collibus umbras :
 Phyllidis adventu nostræ nemus omne virebit ;
 60 Jupiter & læto descendet plurimus imbri.

C O R Y D O N.

Populus Alcidæ gratissima , vitis Iaccho ,

ECLOGA VII. 39

Formosæ myrtus Veneri, sua laurea Phœbo :
Phyllis amat corylos ; illas dum Phyllis amabit,
Nec myrtus vincet corylos, nec laurea Phœbi.

THYRSIS.

Fraxinus in silvis pulcherrima, pinus in hortis, 65
Populus in fluviis, abies in montibus altis :
Sæpiùs at si me, Lycida formosæ, revisas,
Fraxinus in silvis cedat tibi, pinus in hortis.

MELIBŒUS.

Hæc memini, & victum frustra contendere Thyrsin.
Ex illo Corydon, Corydon est tempore nobis. 70

ECLOGA VIII.

PHARMACEUTRIA.

ARGUMENTUM.

DUORUM pastorum carmina, alterum ex Theocriti Idyll. III, alterum ex Idyll. II, expressa recitantur. In Damonis carmine gravis dolor & ægritudo alicujus pastoris, cui Nisa, amata puella, Mopsum rivalem prætulisset, egregiè exponitur; in Alphefibœi carmine mulier Daphnin, amantem suum, à quo se desertam esse putat, incantationibus magicis ad se revocat. Descriptio loci ac temporis est jucundissima. Scripta fuit Ecloga anno U. C. 715, Virgilii 31, cum Pollio, subactis Parthis, & perlustratis oræ Illyricæ populis, per Venetiam & Timavi fluyii ostia, Romam ad triumphum rediret.

ECLOGA VIII.

PHARMACEUTRIA.

DAMON, ALPHESIBŒUS.

PASTORUM Musam Damonis & Alpheſibœi,
Immemor herbarum quos est mirata juventa
Certantes, quorum ſupéſactæ carmine lynces,
Et mutata ſuos requiêrunt flumina curſus;
Damonis Muſam dicemus & Alpheſibœi. 5

Tu mihi, ſeu magni ſuperas jam ſaxa Timavi,
Sive oram Illyrici legis æquoris; en erit unquam
Ille dies, mihi cùm liceat tua dicere facta?
En erit, ut liceat totum mihi ferre per orbem
Sola Sophocleo tua carmina digna cothurno? 10
A te principium; tibi deſinet; accipe juſſis
Carmina cœpta tuis; atque hanc ſine tempora circum
Inter viſtrices hederam tibi ſerpere lauros.

Frigida vix cœlo noctis deceſſerat umbra,
Cùm ros in tenerâ pecori gratiſſimus herbâ; 15
Incumbens tereti Damon ſic cœpit olivæ:

DAMON.

Nacere, præque diem veniens age, Lucifer, alnum;
Conjugis indigno Niſæ deceptus amore
Dum queror, & Divos (quamquam nil teſtibus illis

20 Profeci) extremâ moriens tamen alloquor horâ.

Incipe Mænalios mecum , mea tibia , versus.

Mænalus argutumque nemus pinosque loquentes

Semper habet ; semper pastorum ille audit amores ,

Panaque , qui primus calamos non passus inertes.

25 Incipe Mænalios mecum , mea tibia , versus.

Mopso Nisa datur : Quid non speremus amantes ?

Jungentur jam gryphes equis ; ævoque sequenti

Cum canibus timidi venient ad pocula damæ.

Mopse , novas incide faces : tibi ducitur uxor.

30 Sparge , marite , nuces : tibi deserit Hesperus Oetam.

Incipe Mænalios mecum , mea tibia , versus.

O digno conjuncta viro ! dum despicias omnes ,

Dumque tibi est odio mea fistula , dumque capellæ ,

Hirsutumque supercilium , promissaque barba ;

35 Nec curare Deûm credis mortalia quemquam.

Incipe Mænalios mecum , mea tibia , versus.

Sepibus in nostris parvam te roscida mala

(Dux ego vester eram) vidi cum matre legentem ;

Alter ab undecimo tum me jam ceperat annus ;

40 Jam fragiles poteram a terrâ contingero ramos.

Ut vidi , ut perii , ut me malus abstulit error !

Incipe Mænalios mecum , mea tibia , versus.

Nunc scio , quid sit Amor : duris in cotibus illum

Aut Tmaros , aut Rhodope , aut extremi Garamantes

45 Nec generis nostri puerum nec sanguinis , edunt.

Incipe Mænalios mecum , mea tibia , versus.

E C L O G A V I I I . 43

Sævus Amor docuit natorum sanguine matrem
Commaculare manus : crudelis tu quoque , mater ;
Crudelis mater magis , an puer improbus ille ?
Improbus ille puer : crudelis tu quoque , mater. 50
Incipe Mænaliis mecum , mea tibia , versus.

Nunc & oves ultro fugiat lupus ; aurea duræ
Mala ferant quercus ; narcisso floreat alnus ;
Pinguia corticibus sudent electra myricæ ;
Certent & cynis ululæ ; sit Tityrus Orpheus ; 55
Orpheus in filvis , inter delphinas Arion.
Incipe Mænaliis mecum , mea tibia , versus.

Omnia vel medium fiant mare. Vivite , silvæ ;
Præceps ærii speculâ de montis in undas
Deferat ; extremum hoc munus morientis habeto. 60
Desine , Mænaliis jam desine , tibia , versus.

Hæc Damon : vos , quæ responderit Alphefibœus ,
Dicite , Pierides ; non omnia possumus omnes.

A L P H E S I B Œ U S .

Effer aquam , & molli cinge hæc altaria vittâ ;
Verbenasque adole pingues & mascula thura : 65
Conjugis ut magicis sanos avertere factis .
Experiar sensus ; nihil hic nisi carmina desunt.
Ducite ab urbe domum , mea carmina , ducite Daphnin.
Carmina vel cœlo possunt deducere Lunam ;
Carminibus Circe socios mutavit Ulyssæi ; 70
Frigidus in pratis cantando rumpitur anguis.
Ducite ab urbe domum , mea carmina , ducite Daphnin.

- Terna tibi hæc primùm triplici diversa colore
 Licia circumdo, terque hæc altaria circum
- 75 Effigiem duco; numero Deus impare gaudet.
 Ducite ab urbe domum, mea carmina, ducite Daphnin
 Necte tribus nodis ternos, Amarylli, colores;
 Necte Amarylli, modo; & Veneris, dic, vincula necto.
 Ducite ab urbe domum, mea carmina, ducite Daphnin.
- 80 Limus ut hic durefcit, & hæc ut cera liquefcit
 Uno eodemque igni; fic noſtro Daphnis amore.
 Sparge molam, & fragiles incende bitumine lauros.
 Daphnis me malus urit: ego hanc in Daphnide laurum.
 Ducite ab urbe domum, mea carmina, ducite Daphnin.
- 85 Talis amor Daphnin, qualis, cùm feſſa juvencum
 Per nemora atque altos quærendo bucula lucos
 Propter aquæ rivum viridi procumbit in ulvâ,
 Perdita nec feræ meminit decedere nocti,
 Talis amor teneat, nec fit mihi cura mederi.
- 90 Ducite ab urbe domum, mea carmina, ducite Daphnin.
 Has olim exuvias mihi perfidus ille reliquit,
 Pignora cara fui: quæ nunc ego limine in ipſo,
 Terra, tibi mando; debent hæc pignora Daphnin.
 Ducite ab urbe domum, mea carmina, ducite Daphnin.
- 95 Has herbas, atque hæc Ponto mihi læta venena,
 Ipſe dedit Mœris: naſcuntur plurima Ponto:
 His ego sæpè lupum fieri, & ſe condere ſilvis
 Mœrin, sæpè animas imis excire ſepulcris,
 Atque fatas aliò vidi traducere meſſes.

E C L O G A VIII. 45

Ducite ab urbe domum , mea carmina , ducite Daphnia :

Fer cineres , Amarylli , foras , rivoque fluenti
Transque caput jace ; ne respexeris : his ego Daphnia
Aggrediar ; nihil ille Deos , nil carmina curat .

Ducite ab urbe domum , mea carmina , ducite Daphnia .

Aspice : corripuit tremulis altaria flammis 105
Sponte sua , dum ferre moror , cinis ipse . Bonum fit !
Nescio quid certè est ; & Hylax in limine latrat .
Credimus ? an , qui amant , ipsi sibi somnia fingunt ?
Parcite , ab urbe venit , jam parcite , carmina , Daphnia .

Quis caneret Nymphas? quis humum florentibus herbis

20 Spargeret, aut viridi fontes induceret umbrâ?

Vel quæ sublegi tacitus tibi carmina nuper,

Cùm te ad delicias ferres, Amaryllida, nostras?

Tityre, dum redeo (brevis est via) pasce capellas;

Et potum pastas age, Tityre; & inter agendum

25 Occursare capro, cornu ferit ille, caveto.

M Æ R I S.

Immò hæc, quæ Varo necdum perfecta canebat.

Vare, tuum nomen (superet modò Mantua nobis,

Mantua væ miseræ nimiùm vicina Cremonæ!)

Cantantes sublime ferent ad sidera cygni.

L Y C I D A S.

30 Sic tua Cyrneas fugiant examina taxos;

Sic cythiso pastæ distendant ubera vacca:

Incipe, si quid habes. Et me fecere poëtam

Pierides; sunt & mihi carmina; me quoque dicunt

Vatem pastores: sed non ego credulus illis.

35 Nam neque adhuc Varo videor, nec dicere Cinnâ

Digna, sed argutos inter strepere anser olores.

M Æ R I S.

Id quidem ago, & tacitus, Lycida, mecum ipse voluto,

Si valeam meminisse; neque est ignobile carmen.

Huc ades, ô Galatea; quis est nam ludus in undis?

40 Hic ver purpureum; varios hîc flumina circum

Fundit humus flores; hîc candida populus antro

Imminet, & lentæ texunt umbracula vites.

Huc ades; insani feriant sine littora fluctus.

L Y C I D A S.

ECLOGA IX. 49

LYCIDAS.

Quid, quæ te purâ solum sub nocte canentem
Audieram ? numeros memini, si verba tenerem. 45

MÆRIS.

Daphni, quid antiquos Signorum suspicis ortus ?
Ecce Dionæi processit Cæsaris astrum :
Astrum, quo segetes gauderent frugibus, & quo
Duceret apricis in collibus uva colorem.
Inferè, Daphni, piros; carpent tua poma nepotes. 50
Omnia fert ætas, animum quoque; sæpè ego longos
Cantando puerum memini me condere Soles.
Nunc oblita mihi tot carmina; vox quoque Mœrin
Jam fugit ipsa: lupi Mœrin vidère priores.
Sed tamen ista satis referet tibi sæpè Menalcas. 55

LYCIDAS.

Causando nostros in longum ducis amores.
Et nunc omne tibi stratam silet æquor; & omnes
(Aspice) ventosi ceciderunt murmuris auræ.
Hinc adedè media est nobis via; namque sepulcrum
Incipit apparere Bianoris: hic, ubi densas 60
Agricolæ stringunt frondes, hic, Mæri, canamus;
Hic hædos deponè; tamen veniemus in urbem.
Aut, si, nox pluviâ ne colligat antè, veremur,
Cantantes licet usque (minùs via lædet) eamus.
Cantantes ut eamus, ego hoc te fasce levabo. 65

MÆRIS.

Desine plura, puer; & quod nunc instat, agamus.
Carmina tum meliùs, cum venerit ipse, canemus.

ECLOGA X.

GALLUS.

ARGUMENTUM

C. CORNELIUS Gallus amica-
coridem habuit, quam etiam Eleg.
lebravit, sæpè ab Propertio, O-
Martiale, aliisque laudatis. Qui à
da amica desertus, magno dolorè
pressus, in hoc carmine tanquam
aliquis in Arcadiæ montibus ac silvis
antro aliquo projectus, amores suo
flere fingitur. Huc amici, huc D.
vestres ad solandum ejus mærorem
veniunt. Ille multa de remediis am-
deque sua sorte diu frustrà meditati-
amantum ingenium est, iterum ad
rem redit. Hoc carmen, ex The-
Idyll, I adumbratum, miram arte
suavitatem habet.

ECLOGA X.

GALLUS.

EX TREMUM hunc, Arethusa, mihi concede laborem.

Pauca meo Gallo, sed quæ legat ipsa Lycoris,
 Carmina sunt dicenda: neget quis carmina Gallo?
 Sic tibi, cum fluctus subterlabere Sicanos,
 Doris amara suam non intermisceat undam.
 Incipe; sollicitos Galli dicamus amores,
 Dum tenera attendent firmæ virgulta capellæ.
 Non canimus furdis: respondent omnia silvæ.

Quæ nemora, aut qui vos saltus habuere, puellæ
 Naiades, indigno cum Gallus amore periret?
 Nam neque Parnassi vobis juga, nam neque Pindi
 Ulla moram fecere, neque Aonia Aganippe.
 Illum etiam lauri, illum etiam flevère myricæ;
 Pinifer illum etiam solâ sub rupe jacentem
 Mænalus, & gelidî fleverunt saxa Lycæi.
 Stant & oves circum; nostri nec pœnitet illas;
 Nec te pœniteat pecoris, divine Poëta:
 Et formosus oves ad flumina pavit Adonis.
 Venit & opilio; tardi venère subulci;
 Uvidus hibernâ venit de glande Menalcas.
 Omnes, unde amor iste, rogant tibi? Venit Apollo:

- Galle, quid infanis ? inquit : tua cura Ly
 Perque nives alium perque horrida castra fe
 Venit & agresti capitis Silvanus honore ,
 25 Florentes ferulas & grandia lilia quaffans.
 Pan Deus Arcadiæ venit : quem vidimus
 Sanguineis ebuli baccis minioque rubente
 Ecquis erit modus ? inquit. Amor non tali
 Nec lacrimis crudelis Amor, nec gramina
 30 Nec cythiso saturantur apes, nec fronde ca
 Tristis at ille : Tamen cantabitis, Arcades, i
 Montibus hæc vestris ; soli cantare periti
 Arcades. O mihi tum quàm molliter ossa qui
 Vestra meos olim si fistula dicat amores !
 35 Atque utinam ex vobis unus, vestrique fu
 Aut custos gregis, aut maturæ vinitor uv
 Certè, five mihi Phyllis, five esset Amy
 Seu quicumque furor, (quid tum, si fuscus A
 Et nigræ violæ sunt, & vaccinia nigræ)
 40 Mecum inter salices lentâ sub vite jaceret
 Serta mihi Phyllis legeret, cantaret Amy
 Hic gelidi fontes ; hic mollia prata, Lyco
 Hic nemus ; hic ipso tecum consumerer æ
 Nunc infanus amor duri me Martis in arm
 45 Tela inter media atque adversos detinet hæc
 Tu procul a patriâ (nec sit mihi credere t
 Alpinas, ah dura, nives & frigora Rheni

E C L O G A X. 53

Me sine sola vides. Ah te ne frigora lædant !
Ah tibi ne teneras glacies secet aspera plantas !
Ibo , & , Chalcidico quæ sunt mihi condita versu 50
Carmina , pastoris Siculi modulabor avenâ.
Certum est in silvis , inter spelæa ferarum
Malle pati , tenerisque meos incidere amores
Arboribus : crescent illæ ; crescetis , amores.
Interea mixtis lustrabo Mænala Nymphis ; 55
Aut acres venabor apros ; non me ulla vetabunt
Frigora Parthenios canibus circumdare saltus.
Jam mihi per rupes videor lucoſque ſonantes
Ire ; libet Parſho torquere Cydonia eornu
Spicula : tamquam hæc ſint noſtri medicina furoris , 60
Aut Deus ille malis hominum miſceſcere diſcat.
Jam neque Hamadryades rurſum , nec carmina nobis
Ipſa placent ; ipſæ rurſum concedite ſilvæ.
Non illum noſtri poſſunt mutare labores ;
Nec , ſi frigoribus mediis Hebrumque bibamus , 65
Sithoniaſque nives hiemis ſubeamus aquoſæ ,
Nec ſi , cùm moriens altâ liber aret in ulmo ,
Æthiopum verſemus oves ſub ſidere Cancri.
Omnia vincit Amor ; & nos cedamus Amori.
Hæc ſat erit , Divæ , veſtrum ceciniffe Poëtam , 70
Dum fedet , & gracili fiſcellam texit hibico ,
Pierides ; vos hæc facietis maxima Gallo :
Gallo , cujus amor tantum mihi creſcit in horas ,

54 *BUCOLICA.*

Quantum vere novo viridis se subjicit alnus.

- 75 Surgamus : solet esse gravis cantantibus umbra ;
Juniperi gravis umbra ; nocent & frugibus umbræ.
Ite domum saturæ , venit Hesperus , ite , capellæ.

FINIS BUCOLICON.

ARGUMENTUM IN GEORGICA.

GEORGICON nomen à γεωργός, *agricola* : hoc autem à γέα, sive γῆ, *terra*, & ἔργον, *opus*. Traduntur hoc opere præcepta de Agricultura, quatuor libris:

I. De Aratione.

II. De Plantatione.

III. De Pastione, Cultuque pecorum.

IV. De Apibus, & Mellatione.

Eaque omnia naturæ accommodantur Italici soli, præsertimque Veneti, in quo Mantua fuit. Ducem in eo genere secutus est Virgilius Hesiodum Ascraeum ex Bœotia, cujus librum inscriptum ἔργα καὶ ἡμέραι, *Opera & Dies*, longè & copiâ & elegantiam superavit. Cœptum est opus anno circiter U. C. 717, Virgilii 32 aut 33, & septennio perpolitum.

Mæcenas, cui Georgica inscripta sunt, primos in Octaviani gratiâ tenuit cum Agrippa gradus. Genere Tuscius, ex antiquis Etruriæ Regibus: quorum posterius, post multas gentis clades, Romanam in civitatem admissi, equestri digni-

tate vixerunt. Eruditus complexus est, in primis Virgilium & Horatium : adeo parum cupidus, ut qui ceteris Magistratibus imperabat, ipse equestri ordine, & Urbis atque Italiæ præfecturâ contentus vixerit. Adhibitus ab Octaviano cum Agrippa in consilium de imperio deponendo, retinendum persuasit. Sectâ Epicureus fuit; in vestitu, incessu, supellectili, conviviis, ipsâque dictione mollior ac remissior. Scripsit *Prometheum* & *Octaviam* Tragicædiæ, carminum libros decem; solutâ oratione commentarios de rebus ab Augusto gestis; item de Animalibus & Gemmis dialogos. Omnia perire. Decessit anno U. C. 746. C. Martio Censorino, & C. Asinio Gallo Coss.

Triplex est apud eruditos de ejus nomine controversia.

I. Quodnam ipsius nomen fuerit? Lambinus in *Vipsaniam* gentem inducit, sed eum confundit cum Agrippa, cujus certè gentile nomen hoc fuit: Paulus Manutius in *Cinciam*: Glandorpius in *Heliam*: Muretus in *Aquiliam*: omnes, aut levibus, aut falsis conjecturis: maxima & optima pars, Turnebus, Lipsius, &c.

in *Cilniam*, quæ gens erat Aretinæ urbis in Etruria.

II. Unde cognomen *Mæcenatis*? Infulsè deducit Becmannus ab ejus moribus, quòd esset *μη κοινός*, non communis; aut *μη καινός*, non novus: nam & Græci numquam negativis nominibus, *μή*, sed privativum *α* præfigunt: & Varro libro 7°. de L. L. à loco dictum testatur. Est igitur à mediterraneo quodam Etruriæ oppidulo, Cæsenæ vicino, qua in ora Plinius vina *Cæsenatia* simul & *Mæcenatia* commendat, lib. 24. 6.

III. Quo modo prima & media cognominis syllaba pingenda sit? Certè media, per *e* longum; quia Græcè vulgò per *η* legitur. Prima, vel per *a*, vel per *æ*: quia in veteribus codicibus utroque modo reperitur; per *a* frequentius. Igitur nomen integrum fuit, CAIUS CILNIUS MÆCENAS.

ARGUMENTUM

LIBRI PRIMI.

CONTINET hic liber propositionem totius operis, ejusdemque divisionem quadruplicem. Tum sequitur Deorum invocatio, quotquot rusticae praesident rei, quos inter Octaviano Caesari locus tribuitur; novo sanè illis temporibus adulationis exemplo: quo deinde Lucanus, in Pharsalia; & Statius, in Thebaide, ad laudem Neronis & Domitiani immodestius abusi sunt. Atque hæc exordio comprehenduntur. Liber verò ipse sex habet partes:

I. Multiplicem agri colendi rationem, juxta variam ejus naturam:

II. Agriculturæ originem.

III. Agricolarum instrumenta.

IV. Rusticorum operum tempora.

V. Tempestatum prognostica.

VI. Digressionem ad varia prodigia, quæ cædem Julii Caesaris, aut præcesserunt, aut subsequuta sunt.

Denique, Epilogi loco, Deos pro incolumitate Octaviani, & pro salute Populi Romani precatur. Tamen ex iis, aliorumque librorum præceptis, non pauca obsolevere, contrario usu posteriorum temporum, nostrorum in primis; quæ multa, ut artibus ceteris, ita huic quoque addidit.

Georg. L. I.

1754. 11. 11.

L. D. 11. 11.

PUBLII VIRGILII
GEORGICON
LIBER PRIMUS.

Q U I D faciat lætas segetes, quo fidere terram
rtere, Mæcenas, ulmisque adjungere vites
nveniat; quæ cura boum, qui cultus habendo
pecori; apibus quanta experientia parcis:
ne canere incipiam. Vos, ô clarissima mundi 5
mina, labentem cœlo quæ ducitis annum,
ver, & alma Ceres, vestro si munere tellus
æoniam pingui glandem mutavit aristâ,
culaque inventis Acheloïa miscuit uvis;
vos, agræsum præsentia numina, Fauni, 10
rte simul Faunique pedem Dryadesque puellæ:

- Munera vestra cano. Tuque ô, cui prima frémentem
 Fudit equum, magno tellus percussa tridenti
 Neptune; & cultor nemorum, cui pinguis Cœ
- 15 Ter centum nivei tondent dumeta juvenci;
 Ipse, nemus linquens patrium saltusque Lycæi,
 Pan, ovium custos, tua si tibi Mænala curæ,
 Adsis, ô Tegeæ, favens; oleæque Minerva
 Inventrix; unciq; Puer monstrator aratri;
- 20 Et teneram ab radice ferens, Silvane, cupressum;
 Dique Deæque omnes, studium quibus arva tueri;
 Quique novas alitis non ullo semine fruges;
 Quique fatis largum cœlo demittitis imbrem.
 Tuque adeò, quem mox quæ sint habitura Deorum
- 25 Concilia, incertum est: Urbisne invisere, Cæsar,
 Terrarumque velis curam, & te maximus orbis
 Auctorem frugum tempestatumque potentem
 Accipiat, cingens maternâ tempora myrto;
 An Deus immensi venias maris, ac tua nautæ
- 30 Numina sola colant, tibi serviat ultima Thule,
 Teque sibi generum Tethys emat omnibus undis;
 Anne novum tardis fidus te mensibus addas,
 Qua locus Erigonen inter Chelæque sequentes
 Panditur: ipse tibi jam brachia contrahit ardens.
- 35 Scorpions, & cœli justâ plus parte relinquit:
 Quidquid eris; (nam te nec sperent Tartara regem,
 Nec tibi regnandi veniat tam dira cupido:
 Quamvis Elyfios miretur Græcia campos,

Nec repetita sequi curet Proserpina matrem)
 Da facilem cursum, atque audacibus annue cœptis, 47
 Ignarosque viæ mecum miseratus agrestes,
 Ingredere, & votis jam nunc affuesce vocari.

Vere novo, gelidus canis cùm montibus humor
 Liquitur, & Zephyro putris se gleba resolvit,
 Depresso incipiat jam tum mihi taurus aratro 45
 Ingemere, & fulco attritus splendescere vomer.

Illæ seges demum votis respondet avari
 Agricolaë, his quæ Solem, his frigora fenfit;
 Illius immensæ ruperunt horrea messes.

At priùs ignotum ferro quàm scindimus æquor, 50
 Ventos & varium cœli prædiscere morem
 Cura fit, ac patrios cultusque habitusque locorum;
 Et quid quæque ferat regio, & quid quæque recuset.

Hic segetes, illic veniunt feliciùs uvæ;
 Arborei fetus alibi, atque injussa virescunt 55
 Gramina. Nonne vides, croceos ut Tmolus odores,
 India mittit ebur, molles sua thura Sabæi;

At Chalybes nudi ferrum, virofaque Pontus
 Castorea, Eliadum palmas Epiros equarum?
 Continuo has leges æternaque fœdera certis 60
 Imposuit Natura locis, quo tempore primùm
 Deucalion vacuum lapides jactavit in orbem,
 Unde homines nati, durum genus. Ergo age, terræ
 Pingue solum primis extemplo a mensibus anni
 Fortes invertant tauri, glebasque jacentes 65

- Pulverulenta coquat maturis Solibus ætas.
 At, si non fuerit tellus fecunda, sub ipsum
 Arcturum tenui sat erit suspendere fulco:
 Illic, officiant lætis ne frugibus herbæ;
- 70 Hic, sterilem exiguus ne deserat humor areæ
 Alternis idem tonsas cessare novales,
 Et fœgnem patiêre situ durefcere campum.
 Aut ibi flava feres, mutato fidere, farra;
 Unde priùs lætum filiquâ quaffante legum;
- 75 Aut tenues fetus vicinæ, tristisque lupini
 Sustuleris fragiles calamos silvamque sonat
 Urit enim lini campum feges, urit avenæ;
 Urunt lethæo perfusa papavera somno.
 Sed tamen alternis facilis labor: arida tar
- 80 Ne faturare fimo pingui pudeat sola; neq;
 Effetos cinerem immundum jactare per ag
 Sic quoque mutatis requiescunt fetibus ar
 Nec nulla interea est inaratæ gratia terræ.
 Sæpè etiã sterilem incendere profuit:
- 85 Atque levem stipulam crepitantibus urere si
 Sive inde occultas vires & pabula terræ
 Pinguia concipiunt; sive illis omne per i;
 Excoquitur vitium, atque exsudat inutilis
 Seu pluris calor ille vias & cæca relaxat
- 90 Spiramenta, novas veniat quâ succus in h
 Seu durat magis, & venas astringit hiantes
 Ne tenues pluvie, rapideve potentia Solis

L I B E R I. 63

Acrior, aut **Boreæ** penetrabile frigus adurat.

Multùm adeò, rastris glebas qui frangit inertes,
Vimineasque trahit crates, juvat arva; neque illum 95
Flava Ceres alto nequidquam spectat Olympo;
Et qui, profcisso quæ fuscitat æquore terga,
Rursùs in obliquum verso perrumpit aratro,
Exercetque frequens tellurem, atque imperat arvis.
Humida solstitia atque hiemes orate serenas, 100
Agricolæ; hiberno lætissima pulvere farra,
Lætus ager; nullo tantùm se Mysia cultu
Jactat, & ipsa suas mirantur Gargara messes.

Quid dicam, jacto qui femine cominùs arva
Insequitur, cumulosque ruit malè pinguis arenæ? 105
Deinde fatis fluvium inducit rivosque sequentes?
Et, cùm exustus ager morientibus æstuat herbis,
Ecce supercilio clivosi tramitis undam
Elicit: illa cadens raucum per levia murmur
Saxa ciet, scatebrisque arentia temperat arva. 110
Quid, qui, ne gravidis procumbat culmus aristis,
Luxuriam segetum tenerâ depascit in herbâ,
Cùm primùm fulcos æquant fata? Quique paludis
Collectum humorem bibulâ deducit arenâ?
Præsertim incertis si mensibus amnis abundans 115
Exit, & obducto latè tenet omnia limo:
Unde cavæ tepido sudant humore lacunæ.
Nec tamen (hæc cùm sint hominumque boumq; labores
Versando terram experti) nihil improbus anser,

- 120 Strymoniaëque grues, & amaris intyba fibris,
 Officiunt, aut umbra nocet. Pater ipse colendi
 Haud facilem esse viam voluit; primusque per artem
 Movit agros, curis acuens mortalia corda;
 Nec torpere gravi passus sua regna veterno.
- 125 Ante Jovem nulli subigebant arva coloni:
 Nec signare quidem aut partiri limite campum
 Fas erat: in medium quærebant; ipsaque tellus
 Omnia liberiùs, nullo poscente, ferebat.
 Ille malum virus serpentibus addidit atris,
- 130 Prædarique lupos jussit, pontumque moveri;
 Mellaque decussit foliis, ignemque removit,
 Et passim rivis currentia vina repressit:
 Ut varias usus meditando extunderet artes
 Paulatim, & fulcis frumenti quæreret herbam;
- 135 Ut filicis venis abstrusum excuderet ignem.
 Tunc alnos primùm fluvii sensere cavatas;
 Navita tum stellis numeros & nomina fecit,
 Pleiadas, Hyadas, claramque Lycaonis Arcton.
 Tum laqueis captare feras, & fallere visco,
- 140 Inventum, & magnos canibus circumdare saltus.
 Atque alius latum fundâ jam verberat amnem,
 Alta petens; pelagoque alius trahit humida lina.
 Tum ferri rigor, atque argutæ lamina ferræ,
 (Nam primi cuneis scindebant fissile lignum)
- 145 Tum variæ venere artes: labor omnia vicit
 Improbus & duris urgens in rebus egestas.

L I B E R I. 65

ia Ceres ferro mortales vertere terram
 tuit : cùm jam glandes atque arbuta sacrae
 cerent silvæ, & victum Dodona negaret.
 : & frumentis labor additus : ut mala culmos 150
 : rubigo, sequisque horreret in arvis
 luus : intereunt segetes ; subit aspera silva,
 pæque, tribulique ; interque nitentia culta
 ix lolium & steriles dominantur avenæ.
 d nisi & assiduis terram insectabere rastris, 155
 onitu terrebis aves, & ruris opaci
 e premes umbras, votisque vocaveris imbrem:
 ! magnum alterius frustra spectabis acervum ;
 cussâque famem in silvis solabere quercu.
 icendum &, quæ sint duris agrestibus arma, 160
 : sine nec potuere feri, nec surgere, messes:
 nis, & inflexi primùm grave robur aratri,
 aque Eleusinae matris volventia plaustra,
 ulaque, traheæque, & iniquo pondere rastri ;
 ea præterea Celei vilisque supellex, 165
 iteæ crates & mystica vannus Iacchi.
 ia quæ multò antè memor provisâ repones ;
 : digna manet divini gloria ruris.
 inuò in silvis magnâ vi flexa domatur
 arim, & curvi formam accipit ulmus aratri ; 170
 a stirpe pedes temo protentus in octo ;
 : aures, duplici aptantur dentalia dorso.
 tur & tilia ante jugo levis, altaque fagus,

Stivaque, quæ currus a tergo torqueat im
 175 Et suspensâ focus explorat robora fumus.

Possum multa tibi veterum præcepta re
 Ni refugis, tenuesque piget cognoscere cu
 Area cumprimis ingenti æquanda cylindric
 Et vertenda manu, & cretâ solidanda ten
 180 Ne subeant herbæ, neu pulvere victa fati
 Tum variæ illudant pestes: sæpè exiguus
 Sub terris posuitque domos atque horrea
 Aut oculis capti fodere cubilia talpæ;

Inventusque cavis bufo, & quæ plurima
 185 Monstra ferunt; populatq; ingentem farris ac
 Curculio, atque inopi metuens formica se
 Contemplator item, cum se nux plurima
 Induet in florem, & ramos curvabit olei
 Si superant fetus, pariter frumenta sequer

190 Magnaque cum magno veniet tritura cale
 At si luxuriâ foliorum exuberat umbra,
 Nequidquam pingues paleâ teret area culi
 Semina vidi equidem multos medicare fere
 Et nitro priùs & nigrâ perfundere amurc

195 Grandior ut fetus filiquis fallacibus esset
 Et, quamvis igni exiguo properata mader
 Vidi lecta, diù & multo spectata labore,
 Degenerare tamen: ni vis humana quotan
 Maxima quæque manu legeret; sic omnia
 200 In pejus ruere, ac retrò sublapsâ referri.

liter, quàm qui adverfo vix flumine lembum
 piis subigit, si brachia fortè remifit,
 illum in præceps pronò rapit alveus amni.
 cetera tam sunt Arcturi fidera nobis,
 rumque dies fervandi & lucidus Anguis, 205
 quibus in patriam ventofa per æquora vectis
 is & oſtriferi fauces tentantur Abydi.
 die fomnique pares ubi fecerit horas,
 dium luci atque umbris jam dividit orbem:
 ete, viri, tauros; ferite hordea campis 210
 sub extremum brumæ intractabilis imbrem.
 ion & lini fegetem & cereale papaver,
 ushumo tegere, & jamdudum incumbere aratris:
 ficcâ tellure licet, dum nubila pendent.
 fabis fatio; tum te quoque, Medica, putres 215
 iunt fulci, & milio venit annua cura:
 dus auratis aperit cùm cornibus annum
 is, & averfo cedens Canis occidit astro.
 triticeam in meſſem robuſtaque farra
 ebis humum, folisque inſtabis ariftis: 220
 tibi Eoæ Atlantides abſcondantur,
 ſiaque ardentis decedat ſtella Coronæ,
 a quam fulcis committas ſemina, quàmque
 e properes anni ſpem credere terræ.
 antè occaſum Maiæ cœpère: ſed illos 225
 ſtata ſeges vanis eluſit ariftis.
 rò viciamque feres, vilemque faſelum,

- Strivæque, quæ currus a tergo torqueat imos ;
 175 Et suspensa focus explorat robora fumus.
 Possum multa tibi veterum præcepta referre ;
 Ni refugis, tenuisque piget cognoscere curas.
 Area cumprimis ingenti æquanda cylindro,
 Et vertenda manu, & cretâ solidanda tenaci,
 180 Ne subeant herbæ, neu pulvere victa fatiscat;
 Tum variæ illudant pestes : sæpè exiguus mus
 Sub terris posuitque domos atque horrea fecit;
 Aut oculis capti fodere cubilia talpæ ;
 Inventusque cavis bufo, & quæ plurima terræ
 185 Monstra ferunt; populatq; ingentem farris acervum
 Curculio, atque inopi metuens formica senectæ.
 Contemplator item, cùm se nux plurima silvis
 Induet in florem, & ramos curvabit olentes:
 Si superant fetus, pariter frumenta sequentur,
 190 Magnaque cum magno veniet tritura calore ;
 At si luxuriâ foliorum exuberat umbra,
 Nequidquam pingues paleâ teret area culmos.
 Semina vidi equidem multos medicare serentes,
 Et nitro priùs & nigrâ perfundere amurcâ :
 195 Grandior ut fetus filiquis fallacibus esset ;
 Et, quamvis igni exiguo properata maderent,
 Vidi lecta, diù & multo spectata labore,
 Degenerare tamen : ni vis humana quotannis
 Maxima quæque manu legeret; sic omnia Fatis
 200 In pejus ruere, ac retrò sublapsa referri.

L I B E R I. 67

Non aliter, quàm qui adverfo vix flumine lembum
Remigiis subigit, si brachia fortè remifit,
Atque illum in præceps prono rapit alveus amni.
Præterea tam sunt Arcturi fidera nobis,
Hædorumque dies fervandi & lucidus Anguis, 205
Quàm quibus in patriam ventofa per æquora veftis
Pontus & oſtriferi fauces tentantur Abydi.
Libra die fomnique pares ubi fecerit horas,
Et medium luci atque umbris jam dividit orbem:
Exercete, viri, tauros; ferite hordea campis 210
Uſque ſub extremum brumæ intractabilis imbrem.
Nec non & lini fegetem & cereale papaver,
Tempuſ humo tegere, & jam dudum incumbere aratris:
Dum ficcâ tellure licet, dum nubila pendent.
Vere fabis fatio; tum te quoque, Medica, putres 215
Accipiunt fulci, & milio venit annua cura:
Candidus auratis aperit cùm cornibus annum
Taurus, & averfo cedens Canis occidit aſtro.
At ſi triticeam in meſſem robuſtaque farra
Exercebis humum, ſoliſque inſtabis ariſtis: 220
Antè tibi Eoæ Atlantides abſcondantur,
Gnoſſiaque ardentis decedat ſtella Coronæ,
Debita quam fulcis committas ſemina, quàmque
Invitæ properes anni ſpem credere terræ.
Multi antè occaſum Maiæ coepère: ſed illos 225
Exſpectata ſeges vanis eluſit ariſtis.
Si verò viciamque feres, vilemque faſelum,

- Nec Pelusiacæ curam aspernabere lentis :
 Haud obscura cadens mittet tibi signa Bootes ;
- 230 Incipe , & ad medias sementem extende pruinas.
 Idcirco certis dimensum partibus orbem
 Per duodena regit mundi Sol aureus astra.
 Quinque tenent cœlum zonæ : quarum una corusco
 Semper Sole rubens , & torrida semper ab igni ;
- 235 Quam circum extremæ dextrâ levâque trahuntur
 Cœruleâ glacie concretæ atque imbribus atris.
 Has inter mediamque , duæ mortalibus ægris
 Munere concessæ Divûm , & via facta per ambas ,
 Obliquus quâ se Signorum verteret ordo.
- 240 Mundus ut ad Scythiam Riphæasque arduus arces
 Consurgit : premitur Libyæ devexus in Austros.
 Hic vertex nobis semper sublimis : at illum
 Sub pedibus Stryx atra videt , Manesque profundi.
 Maximus hic flexu sinuoso elabitur Anguis
- 245 Circùm , perque duas in morem fluminis Arctos,
 Arctos Oceani metuentes æquore tingi.
 Illic , ut perhibent , aut intempesta filet nox ,
 Semper & obtentâ densantur nocte tenebræ :
 Aut redit a nobis Aurora , diemque reducit ;
- 250 Nosque ubi primus equis Oriens afflavit anhelis ,
 Illic fera rubens accendit lumina Vesper.
 Hinc tempestates dubio prædiscere cœlo
 Possumus , hinc messisque diem tempusque ferendis ;
 Et quandò infidum remis impellere marmor

L I B E R I. 69

Conveniat : quandò armatas deducere classes ; 255
Aut tempestivam silvis evertere pinum.

Nec frustra Signorum obitus speculamur & ortus,
Temporibusque parem diversis quatuor annum.
Frigidus agricolam si quando continet imber,
Multa, forent quæ mox cœlo properanda sereno, 260
Maturare datur. Durum procudit arator

Vomeris obtusi dentem ; cavat arbore lintres ;
Aut pecori signum ; aut numeros impressit acervis.

Exacuunt alii vallos furcasque bicornes ,
Atque Amerina parant lentæ retinacula viti. 265

Nunc facilis rubeâ texatur fiscina virgâ ;
Nunc torrete igni fruges , nunc frangite faxo.

Quippe etiam festis quædam exercere diebus

Fas & jura sinunt : rivos deducere nulla

Relligio vetuit , segeti prætere sepem , 270

Infidias avibus moliri , incendere vepres ,

Balantumque gregem fluvio mersare salubri.

Sæpè oleo tardi costas agitator aselli

Vilibus aut onerat pomis ; lapidemque revertens

Incusum , aut atræ massam picis , urbe reportat. 275

Ipse dies alios alio dedit ordine Luna

Felices operum : quintam fuge ; pallidus Orcus ,

Eumenidesque fatæ ; tum partu Terra nefando

Cœumque Iapetumque creat , sævumque Typhœa ,

Et conjuratos cœlum rescindere fratres. 280

Tër sunt conati imponere Pelio Ossam

- Frigida Saturni sese quò stella recepit ;
 Quos ignis cœlo Cyllenius erret in orbes.
 Inprimis venerare Deos , atque annua magnæ
 Sacra refer Cereri lætis operatus in herbis ,
- 340 Extremæ sub casum hiemis ; jam verò sereno.
 Tunc agri pingues , & tunc mollissima vina ;
 Tunc somni dulces densæque in montibus umbræ.
 Cuncta tibi Cererem pubes agræque adoret ;
 Cui tu lacte favos & miti dilue Baccho ,
- 345 Terque novas circum felix eat hostia fruges ;
 Omnis quam chorus & focia comitemur ovantes
 Et Cererem clamore vocant in tecta ; neque ante
 Falcem maturis quisquam supponat aristas ,
 Quam Cereri , totâ redimitus tempora quætu ;
- 350 Det motus incompósitos , & carmina dicat.
 Atque hæc ut certis possimus discere signis ,
 Æstusque , pluviasque , & agentes frigora ventos :
 Ipse Pater statuit , quid mensura Luna moneret ;
 Quo signo caderent Austri ; quid sæpè videntes
- 355 Agricola propius stabulis armenta tenerent.
 Continuo , ventis surgentibus , aut freta ponti
 Incipiunt agitata tumescere , & aridis altis
 Montibus audiri fragor , aut resonantia longè
 Littora misceri , & nemorum increbrescere murmur.
- 360 Jam sibi tum curvis malè temperat unda carinis ,
 Cum medio celeres revolant ex æquore mergi .
 Clamoremque ferunt ad littora ; cumque maria

In sicco ludunt fulicæ ; notasque paludes
 Deferit, atque altam supra volat ardea nubem.
 Sæpè etiam stellas, vento impendente, videbis 365
 Præcipites cœlo labi, noctisque per umbram
 Flammarum longos a tergo albescere tractus ;
 Sæpè levem paleam & frondes volitare caducas,
 Aut summâ nantes in aquâ colludere plumas.
 At Boreæ de parte trucidis cum fulminat, & cum 370
 Eurique Zephyrique tonat domus : omnia plenis
 Rura natant fossis, atque omnis navita ponto
 Humida vela legit. Numquam imprudentibus imber
 Obsuit : aut illum surgentem vallibus imis
 Aëriæ fugere grues ; aut bucula cœlum 375
 Suspiciens patulis captavit naribus auras ;
 Aut arguta lacus circumvolitavit hirundo ;
 Et veterem in limo rana cecinere querelam.
 Sæpius & tectis penetralibus extulit ova
 Angustum formica terens iter ; & bibit ingens 380
 Arcus ; & e pastu decedens agmine magno
 Corvorum increpuit densis exercitus alis.
 Jam varias pelagi volucres, & quæ Asia circum
 Dulcibus in stagnis rimantur prata Caystri,
 Certatim largos humeris infundere rores, 385
 Nunc caput objectare fretis, nunc currere in undas,
 Et studio incassum videas gestire lavandi.
 Tum cornix plenâ pluviâ vocat improba voce,
 Et sola in siccâ secum spatiatur arenâ.

76   G E O R G I C O N

- Arboribusque fatisque Notus pecorique finister.
 445 Aut ubi sub lucem densa inter nubila sese
 Diverſi rumpent radii, aut ubi pallida ſurget
 Tithoni croceum linquens Aurora cubile;
 Heu ! malè tum mites defendet pampinus uvas :
 Tam multa in tectis crepitans ſalit horrida grando.
 450 Hoc etiam, emenſo cùm jam decedet Olympo,
 Proſuerit meminiffe magis : nam ſæpè videmus
 Ipſus in vultu varios errare colores ;
 Cœruleus pluviàm denuntiat, igneus Euros.
 Sìn maculæ incipient rutilo immiſcerier igni,
 455 Omnia tunc pariter vento nimbiſque videbis
 Fervere : non illà quiſquam me nocte per altum
 Ire, neque a terrâ moneat convellere funem.
 At ſi, cùm referetque diem, condetque relatum,
 Lucidus orbis erit : fruſtrâ terrebere nimbis,
 460 Et claro ſilvas cernes Aquilone moveri.
 Denique, quid Veſper ſerus vehat, unde ſerenas
 Ventus agat nubes, quid cogitet humidus Auſter,
 Sol tibi ſigna dabit : Solem quis dicere falſum
 Audeat ? Ille etiam cæcos inſtare tumultus
 465 Sæpè monet, fraudemque & operta tumefcere bella.
 Ille etiam exſtincto miſeratus Cæſare Romam ;
 Cùm ſcaput obſcurâ nitidum ferrugine texit,
 Impiaque æternam timuerunt ſecula noctem.
 Tempore quamquam illo tellus quoque, & æquora pon
 470 Obſcœpique canes, impoꝛtunæque volucres,

Signa dabant. Quoties Cyclopum effervere in agros
 Vidimus undantem ruptis fornacibus Ætnam,
 Flammarumque globos liquefactaque volvere saxa,
 Armorum fonitum toto Germania cœlo
 Audiit; insolitis tremuerunt motibus Alpes. 475
 Vox quoque per lucos vulgò exaudita filentes
 Ingens; & simulacra modis pallentia miris
 Vifa sub obscurum noctis; pecudesque locutæ;
 Infandum! sistunt amnes, terræque dehiscunt;
 Et mœstum illacrimat templis ebur, æraque sudant. 480
 Proluit infano contorquens vertice silvas
 Fluviolorum rex Eridanus, campoque per omnes
 Cum stabulis armenta tulit. Nec tempore eodem
 Tristibus aut extis fibræ apparere minaces,
 Aut puteis manare cruor cessavit; & altè 485
 Per noctem resonare, lupis ululantibus, urbes.
 Non aliàs cœlo ceciderunt plura sereno
 Fulgura; nec diri toties arfère cometæ.
 Ergo inter sese paribus concurrere telis
 Romanas acies iterum vidère Philippi; 490
 Nec fuit indignum Superis, bis sanguine nostro
 Emathiam & lätos Hæmi pinguescere campos.
 Scilicet & tempus veniet, cum finibus illis
 Agricola, incurvo terram molitus aratro,
 Exesa inveniet scabrâ rubigine pila, 495
 Aut gravibus rastris galeas pulsabit inanes,
 Grandiaque effossis mirabitur ossa sepulcris.

Di patrii Indigetes, & Romule, Vestaque mater,
 Quæ Tuscum Tiberim & Romana palatia servas,
 500 Hunc saltem everso juvenem succurrere seclo
 Ne prohibete ! fatis jampridem sanguine nostro
 Laomedontæ luimus perjuria Trojæ.
 Jampridem nobis cœli te regia, Cæsar,
 Invidet, atque hominum queritur curare triumphos;
 505 Quippe ubi fas versum atque nefas; tot bella per orbem,
 Tam multæ scelerum facies; non ullus aratro
 Dignus honos; squalent abductis arva colonis,
 Et curvæ rigidum falces constantur in enses.
 Hinc movet Euphrates, illinc Germania bellum;
 510 Vicinæ ruptis inter se legibus urbes
 Arma ferunt; sævit toto Mars impius orbe:
 Ut, cum carceribus sese effudère quadrigæ,
 Addunt in spatia, & frustra retinacula tendens,
 Ferrur equis auriga, neque audit currus habenas.

ARGUMENTUM
LIBRI SECUNDI.

HABET hic liber de Plantatione partes septem.

I. Modos omnes producendarum arborum, tam ex naturâ, quàm ex arte.

II. Varias earum species, & quo singula modo tractandæ sint, naturali, an artificioso.

III. Quibus singula locis felicîus proveniant: ubi excurritur in laudes Italici soli.

IV. Artem discernendæ naturæ cujusque soli.

V. Culturam vitis.

VI. Culturam oleæ, & aliarum aliquot arborum.

VII. Epilogum de vitæ rusticæ felicitate.

LIBER SECUNDUS.

HA CTENUS arborum cultus & fidera cœli ;
Nunc te, Bacche, canam, nec non silvestria tecum
Virgulta, & prolem tardè crescentis olivæ.
Huc, pater ô Lenæ ; (tuis hic omnia plena
; Muneribus ; tibi pampineo gravidus autumnò
Floret ager, spumat plenis vindemia labris :)
Huc, pater ô Lenæ, veni ; nudataque musto
Tinge novo mecum dereptis crura cothurnis.

- Principiò arboribus varia est natura creandis :
- 10 Namque aliæ, nullis hominum cogentibus, ipsæ
Sponte suâ veniunt, camposque & flumina latè
Curva tenent : ut molle filer, lentæque genetiæ,
Populus, & glaucâ canentia fronde salicæ.
Pars autem posito surgunt de semine : ut altæ
15 Castaneæ, nemorumque Jovi quæ maxima frondet
Æsculus, atque habitæ Graiis oracula quercus.
Pullulat ab radice aliis densissima silva :
Ut cerasis ulmisque ; etiam Parnassia laurus
Parva sub ingenti matris se subjicit umbrâ.
- 20 Hos Natura modos primùm dedit ; his genus omne
Silvarum fruticumque viret nemorumque sacrorum.
Sunt alii, quos ipse viâ sibi repperit usus.
Hic plantas tenero abscidens de corpore matrum
Deposuit sulcis ; hic stirpes obruit arvo,
25 Quadrifidaque sudes & acuto robore vallos ;

Georg. L. II.

1725.

U. Dytico Sculp.

1

2

3

GEORG. LIB. II. 81

mque aliæ pressos propaginis arcus
tant, & viva suâ plantaria terrâ ;
licis egent aliæ ; summumque putator
lubitat terræ referens mandare cacumen.
& caudicibus sectis (mirabile dictu) 30
ar e sicco radix oleagina ligno.
è alterius ramos impunè videmus
è in alterius ; mutatamque infusa mala
virum , & prunis lapidosa rubescere corna.
agite ô , proprios generatim discite cultus , 35
læ , fructusque feros mollite colendo ;
gnes jaceant terræ. Juvat Ismara Baccho
ere , atque oleâ magnum vestire Taburnum.
ue ades , inceptumque unâ decurre laborem ,
is , ô famæ meritò pars maxima nostræ , 40
as , pelagoque volans da vela patenti.
o cuncta meis amplecti versibus opto ;
nihil si linguæ centum sint , oraquæ centum ,
vox ; ades , & primi lege littoris oram.
ibus terræ ; non hic te carmine ficto , 45
per ambages & longa exorsa , tenebo.
ite suâ quæ se tollunt in luminis auras ,
ida quidem , sed læta & fortia surgunt.
solo Natura subest. Tamen hæc quoque , si quis
 , aut scrobibus mandet mutata subactis , 50
at filvestrem animum ; cultuque frequenti,
cumque voces artes haud tarda sequentur.

- Nec non & sterilis, quæ stirpibus exit ab imis ;
 Hoc faciet, vacuos si fit digesta per agros :
- 55 Nunc altæ frondes & rami matris opacant ,
 Crescentique adimunt fetus, uruntque ferentem.
 Jam, quæ feminibus jactis se sustulit arbos,
 Tarda venit, feris factura nepotibus umbram ;
 Pomaque degenerant succos oblita priores ;
- 60 Et turpes avibus prædam fert uva racemos.
 Scilicet omnibus est labor impendendus ; & omnes
 Cogendæ in sulcum, ac multâ mercede domandæ.
 Sed truncis oleæ meliùs, propagine vites
 Respondent, solido Paphiæ de robore myrtus ;
- 65 Plantis & duræ coryli nascuntur, & ingens
 Fraxinus, Herculeæque arbos umbrosa coronæ,
 Chaoniique patris glandes ; etiam ardua palma
 Nascitur, & casus abies visura marinos.
 Inferitur verò & fetu nucis arbutus horrida ;
- 70 Et steriles platani malos gessère valentes ;
 Castaneæ fagus, ornusque incanuit albo
 Flore piri, glandemque sues fregère sub ulmis.
 Nec modus inferere atque oculos imponere simplex.
 Nam, quæ se medio trudunt de cortice gemmæ ,
- 75 Et tenues rumpunt tunicas, angustus in ipso
 Fit nodo sinus : huc alienâ ex arbore germen
 Includunt, udoque docent inolescere libro.
 Aut rursùm enodes trunci refecantur, & altè
 Finditur in solidum cuneis via ; deinde feraces

L I B E R I I.   83

Plantæ immittuntur : nec longum tempus , & ingens 80
Exiit ad cœlum ramis felicibus arbos ,
Miraturque novas frondes & non sua poma.

Præterea genus haud unum , nec fortibus ulmis ,
Nec falici , lotoque , nec Idæis cyparissis.
Nec pingues unam in faciem nascuntur oliuæ , 85
Orchades , & radii , & amarâ pausia baccâ ,
Pomaque , & Alcinoi silvæ ; nec furculus idem
Crustumis Syriisque piris , gravibusque volemis.
Non eadem arboribus pendet vindemia nostris ,
Quam Methymnæo carpit de palmite Lesbos , 90
Sunt Thasiæ vites ; sunt & Mareotides albæ ;
Pinguibus hæ terris habiles , levioribus illæ ;
Et passio Pithia utilior ; tenuisque lageos ,
Tentatura pedes olim , vincituraque linguam ;
Purpureæ , præciæque ; & quo te carmine dicam , 95
Rhætica ? nec cellis idèò contende Falernis.
Sunt & Aminææ vites , firmissima vina ;
Tmolus & affurgit quibus & rex ipse Phanæus ;
Argitisque minor , cui non certaverit ulla ,
Aut tantùm fluere , aut totidem durare per annos. 100
Non ego te , Dis & mensis accepta fecundis ,
Transferim , Rhodia , & tumidis , Bumaste , racemis.
Sed neque , quàm multæ species , nec , nomina quæ sint ,
Est numerus , neque enim numero comprehendere refert :
Quem qui scire velit , Libyci velit æquoris idem 105
Discere quàm multæ Zephyro turbentur arenæ ;

Aut, ubi navigiis violentior incidit Eurus,
 Nosse, quot Ionii veniant ad littora fluctus.

Nec verò terræ ferre omnes omnia possunt.

- 110 Fluminibus salices; crassisque paludibus alni
 Nascuntur; steriles faxosis montibus orni;
 Littora myrtetis lætissima; denique apertos
 Baccus amat colles, Aquilonem & frigora taxi.
 Aspice & extremis domitum cultoribus orbem
- 115 Eoasque domos Arabum, pictosque Gelonos.
 Divisæ arboribus patriæ: sola India nigrum
 Fert ebeaum; folis est thurea virga Sabæis.
 Quid tibi odorato referam sudantia ligno
 Balsamaque, & baccas semper frondentis acanthi?
- 120 Quid nemora Æthiopum molli canentia lanâ?
 Velleraque ut foliis depectant tenuia Seres?
 Aut quos Oceano propior gerit India lucos,
 Extremi sinus orbis? ubi aëra vincere summum
 Arboris haud ullæ jactu potuere fagittæ.
- 125 Et gens illa quidem sumptis non tarda pharetris.
 Mediâ fert tristes succos tardumque saporem
 Felicis mali; quo non præsentius ullum,
 Pocula si quando sævæ infecere novercæ,
 Miscueruntque herbas & non innoxia verba,
- 130 Auxilium venit, ac membris agit atra venena.
 Ipsa ingens arbor faciemque simillima lauro;
 Et, si non alium latè jactaret odorem,
 Laurus erat: folia haud ullis labentia ventis;

L I B E R I I. 85

apprima tenax : animas & olentia Medi
fovent illo, & fenibus medicantur anhelis. 135
d neque Medorum, filvæ ditissima, terra,
pulcher Ganges, atque auro turbidus Hermus,
ibus Italiae certent; non Baetra, neque Indi,
que thuriferis Panchaia pinguis arenis.

loca non tauri spirantes naribus ignem 140
rtere fatis immanis dentibus hydri;

galeis densisque virum seges horruit hastis:
gravidae fruges & Bacchi Massicus humor
evère; tenent oleæque armenta que læta.

bellator equus campo sese arduus infert; 145

albi, Clitumne, greges, & maxima taurus

ima, sæpè tuo perfusi flumine sacro,
anos ad templa Deum duxere triumphos.

ret assiduum, atque alienis mensibus æstas;

gravidae pecudes, bis pomis utilis arbor. 150

ibidae tigres absunt, & sæva leonum

na; nec miseros fallunt aconita legentes;

rapit immensos orbes per humum, neque tanto

meus in spiram tractu se colligit anguis.

tot egregias urbes, operumque laborem, 155

congesta manu præruptis oppida saxis,

inaque antiquos subterlabentia muros.

iare, quod supra, memorem, quodque alluit infra?

: lacus tantos? te, Lari maxime, teque

ibus & fremitu assurgens, Benace, marino? 160

- An memorem portus , Lucrinoque addita claustra ,
 Atque indignatum magnis stridoribus æquor ,
 Julia quæ ponto longè sonat unda refuso ,
 Tyrrhenusque fretis immittitur æstus Avernis ?
- 165 Hæc eadem argenti rivos ærisque metalla
 Ostendit venis , atque auro plurima fluxit.
 Hæc genus acre virûm, Marfos, pubemque Sabellam,
 Assuetumque malo Ligurem, Volscosque verutos ,
 Extulit; hæc Decios, Marios, magnosque Camillos,
 170 Scipiadas duros bello , & te , maxime Cæsar ,
 Qui nunc extremis Asiæ jam victor in oris
 Imbellem avertis Romanis arcibus Indum.
 Salve , magna parens frugum , Saturnia tellus ,
 Magna virûm ; tibi res antiquæ laudis & artis
- 175 Ingredior , sanctos ausus recludere fontes ,
 Ascraumque cano Romana per oppida carmen.
 Nunc locus arborum ingenis: quæ robora cuique,
 Quis color , & quæ sit rebus natura ferendis.
 Difficiles primùm terræ , collesque maligni ,
- 180 Tenuis ubi argilla & dumosis calculus arvis ,
 Palladiâ gaudent silvâ vivacis olivæ.
 Indicio est , tractu surgens oleaster eodem
 Plurimus , & frati baccis silvestribus agri.
 At quæ pinguis humus , dulcique uligine læta ,
- 185 Quique frequens herbis & fertilis ubere campus ;
 Qualem sæpè cavâ montis convalle solemus
 Dispicere : huc summis liquuntur rupibus amnes ,

LIBER II. 87

Felicemque trahunt limum ; quique editus Austro ,
Et filicem curvis invisam pascit aratris ;
Hic tibi prævalidas olim multoque fluentes 190
Sufficiet Baccho vites ; hic fertilis uvæ ,
Hic laticis , qualem pateris libamus & auro ,
Inflavit cum pinguis ebur Tyrrhenus ad aras ,
Lancibus & pandis fumantia reddimus exta .
Sin armenta magis studium vitulosque tueri , 195
Aut fetus ovium , aut urentes culta capellas :
Saltus , & saturi petito longinqua Tarenti ,
Et qualem infelix amisit Mantua campum ,
Pascentem niveos herbofo flumine cycnos ;
Non liquidi gregibus fontes , non gramina deerunt ; 200
Et , quantum longis carpent armenta diebus ,
Exiguâ tantum gelidus ros nocte reponet .
Nigra ferè & presso pinguis sub vomere terra ,
Et cui putre solum , (namque hoc imitamur arando)
Optima frumentis : non ullo ex æquore cernes 205
Plura domum tardis decedere plaustra juvenis :
Aut , unde iratus silvam devexit arator ,
Et nemora evertit multos ignava per annos ,
Antiquasque domos avium cum stirpibus imis
Eruit : illæ altum nidis petière relictis ; 210
At rudis enituit impulso vomere campus .
Nam jejuna quidem clivosi glareæ ruris
Vix humiles apibus casias roremque ministrat ;
Et tophus scaber , & nigris exesa chelydris

- 215 Creta, negant alios æquè serpentibus agròs
 Dulcem ferre cibum & curvas præbere latebras.
 Quæ tenuem exhalat nebulam, fumosque volucres;
 Et hibit humorem, & cùm vult, ex se ipsa remittit;
 Quæque suo viridi semper se gramine vestit,
- 220 Nec scabie & falsâ lædit rubigine ferrum,
 Illa tibi lætis intexet vitibus ulmos;
 Illa ferax oleæ est, illam experière colendo
 Et facilem pecori, & patientem vomeris unci.
 Talem dives arat Capua, & vicina Vesevo
- 225 Ora jugo, & vacuis Clanius non æquus Aceris.
 Nunc, quo quamque modo possis cognoscere, dicam.
 Rara sit, an supra morem si densa, requiras;
 Altera frumentis quoniam favet, altera Baccho;
 Densa magis Cereri, rarissima quæque Lyæo:
- 230 Antè locum capies oculis, altèque jubebis
 In solido puteum demitti, omnemque repones
 Rursùs humum, & pedibus summas æquabis arenas.
 Si deerunt, rarum, pecorique & vitibus almis
 Aptius, uber erit; sin in sua posse negabunt
- 235 Ire loca, & scrobibus superabit terra repletis;
 Spissus ager: glebas cunctantes crassaque terga
 Exspecta, & validis terram profcinde juvencis.
 Salsa autem tellus, & quæ perhibetur amara,
 Frugibus infelix (ea nec manuescit arando,
- 240 Nec Baccho gentis, aut pomis sua nomina servat)
 Tale dabit specimen: tu spisso vimine qualos,

Colaque prælorum fumosis deripe tectis;
 Huc ager ille malus, dulcesque a fontibus undæ,
 Ad plenum calcentur: aqua eluctabitur omnis
 Scilicet, & grandes ibunt per vimina guttæ;   245
 At sapor indicium faciet manifestus, & ora
 Tristia tentantùm sensu torquebit amaror.
 Pinguis item quæ sit tellus, hoc denique pacto
 Discimus: haud unquam manibus jactata fatiscit,
 Sed picis in morem ad digitos lentescit habendo.   250
 Humida majores herbas alit, ipsaque justo
 Lærior. Ah nimum ne sit mihi fertilis illa,
 Neu se prævalidam primis ostendat aristis!
 Quæ gravis est, ipso tacitam se pondere prodit,
 Quæque levis. Promptum est oculis prædiscere nigram,
 Et quis cui color. At sceleratum exquirere frigus   265
 Difficile est: piceæ tantùm taxique nocentes
 Interdum, aut hederæ pandunt vestigia nigræ.

His animadversis, terram multò antè memento
 Excoquere, & magnos scrobibus concidere montes,
 Antè supinatas Aquiloni ostendere glebas,   261
 Quàm lætum infodias vitis genus; optima putri
 Arva solo: id venti curant, gelidæque pruinae,
 Et labefacta movens robustus jugera fossor.
 At, si quos haud ulla viros vigilantia fugit,   265
 Antè locum similem exquirunt, ubi prima paretur
 Arboribus seges, & quò mox digesta feratur;
 Mutatam ignorent subito ne femina matrem.

- Quin etiam coeli regionem in cortice signant :
 270 Ut, quo quæque modo steterit, quâ parte calores
 Austrinos tulerit, quæ terga obverterit axi,
 Restituant, adeo in teneris consuescere multum est!
 Collibus, an plano melius sit ponere vitem,
 Quære priùs. Si pinguis agros metabere campi:
 275 Densa fere; in denso non segnior ubere Bacchus.
 Sin tumulis acclive solum collesque supinos:
 Indulge ordinibus. Nec feciùs omnis in unguem
 Arboribus positis secto via limite quadret.
 Ut sæpè, ingenti bello cùm longa cohortes
 280 Explicuit legio, & campo stetit agmen aperto,
 Directæque acies, ac latè fluctuat omnis
 Ære renidenti tellus, nec dum horrida miscent
 Proelia, sed dubius mediis Mars errat in armis:
 Omnia sint paribus numeris dimensa viarum,
 285 Non animum modò uti pascat prospectus inanem;
 Sed quia non aliter vires dabit omnibus æquas
 Terra, neque in vacuum poterunt se extendere rami.
 Forsitàn &, scrobibus quæ sint fastigia, quæras.
 Ausim vel tenui vitem committere sulco:
 290 Altior ac penitùs terræ defigitur arbos;
 Æsculus in primis: quæ quantùm vertice ad auras
 Æthereas, tantùm radice in tartara tendit.
 Ergo non hiemes illam, non flabra, neque imbres
 Convellunt; immota manet, multosque nepotes
 295 Multa virùm volvens durando secula vincit;

Tum fortes latè ramos & brachia tendens
 Huc illuc , media ipsa ingentem sustinet umbram.
 Neve tibi ad Solem vergant vineta cadentem ;
 Neve inter vites corylum fere ; neve flagella
 Summa pete, aut summâ defringe ex arbore plantas; 300
 (Tantis amor terræ) neu ferro læde retuso
 Semina ; neve oleæ silvestres infere truncos :
 Nam sæpè incautis pastoribus excidit ignis ,
 Qui, furtim pingui primùm sub cortice testus,
 Robora comprehendit , frondesque elapsus in altas 305
 Ingentem cœlo sonitum dedit , inde secutus
 Per ramos victor perque alta cacumina regnat ,
 Et totum involvit flammis æmus , & ruit atram
 Ad cœlum piceâ crassus caligine nubem :
 Præsertim si tempestas a vertice silvis 310
 Incubuit , glomeratque ferens incendia ventus.
 Hoc ubi ; non a stirpe valent , cæsæque reverti
 Possunt , atque imâ similes revirescere terrâ :
 Infelix superat foliis oleaster amaris.
 Nec tibi tam prudens quisquam persuadeat auctor, 315
 Tellurem Boreâ rigidam spirante moveri.
 Rura gelu tum claudit hiems ; nec femine jacto
 Concretam patitur radicem affigere terræ.
 Optima vinetis fatio , cùm vere rubenti
 Candida venit avis , longis iavisa colubris ; 320
 Prima vel autumnî sub frigora , cùm rapidus Sol
 Nondum hiemem contingit equis , jam præterit æstas.

- Ver adeo frondi nemorum , ver utile filvis ;
 Vere tument terræ , & genitalia femina poscunt.
- 325 Tam Pater omnipotens fecundis imbribus Æther
 Conjugis in gremium lætæ descendit , & omnes
 Magnus alit , magno commixtus corpore , fetus
 Avia tum resonant avibus virgulta canoris ,
 Et Venerem certis reperunt armenta diebus.
- 330 Parturit almus ager ; Zephyrique tepentibus auris
 Laxant arva sinus ; superat tener omnibus humor ;
 Inque novos soles audent se germina turò
 Credere ; nec metuit surgentes pampinus Austros ,
 Aut actum cœlo magnis Aquilonibus imbrem :
- 335 Sed trudit gemmas , & frondes explicat omnes.
 Non alios primâ crescentis origine mundi
 Illuxisse dies ; aliumve habuisse tenorem
 Crediderim. Ver illud erat ; ver magnus agebat
 Orbis , & hibernis parcebant flatibus Euri :
- 340 Cùm primæ lucem pecudes hausere , virumque
 Ferrea progenies duris caput extulit arvis ,
 Immissæque feræ filvis , & sidera cœlo.
 Nec res hunc teneræ possent perferre laborem ,
 Si non tanta quies iret frigusque caloremque
- 345 Inter , & exciperet cœli indulgentia terras.
 Quod superest , quæcumque premes virgulta per agi
 Sparge fimo pingui , & multâ memor occule terrâ ;
 Aut lapidem bibulum , aut squalentes infode conchas :
 Inter enim labentur aquæ , tenuisque subibit

Halitus, atque animos tollent fata. Jamque reperti, 350
 Qui saxo super, atque ingentis pondere testæ
 Urgerent : hoc effusos munimen ad imbres ;
 Hoc, ubi hiulca siti findit Canis æstifer arva.

Seminibus positis, superest deducere terram
 Sæpius ad capita, & duros jactare bidentes ; 355
 Aut presso exercere solum sub vomere, & ipsa
 Fletere luctantes inter vineta juvencos.

Tum leves calamos, & rasæ hastilia virgæ,
 Fraxineasque aptare sudes, furcasque bicornes ;
 Viribus eniti quarum, & contemnere ventos 360
 Assuescant, summasque sequi tabulata per ulmos.

Ac, dum prima novis adolescit frondibus ætas
 Parcendum teneris ; & dum se lætus ad auras
 Palmes agit, laxis per purum immissus habenis,
 Ipsa acie nondum falcis tentanda ; sed uncis 365
 Carpendæ manibus frondes, interque legendæ.
 Inde, ubi jam validis amplexæ stirpibus ulmos
 Exierint, tum stringe comas, tum brachia tonde :
 Antè reformidant ferrum : tum denique dura
 Exerce imperia, & ramos compesce fluentes. 370

Texendæ sepes etiam, & pecus omne tenendum,
 Præcipuè dum frons tenera imprudensque laborum :
 Cui, super indignas hiemes Solemque potentem,
 Silvestres uri assiduè capræque sequaces
 Illudunt, pascuntur oves avidæque juvencæ. 375
 Frigorâ nec tantùm capâ concreta pruinâ,

- Tondentur cythifi, tædas silva alta ministrat,
 Pascunturque ignes nocturni, & lumina fundunt.
 Et dubitant homines ferere, atque impendere curam?
 Quid majora sequar? Salices, humilesque genestæ,
 43; Aut illæ pecori frondem, aut pastoribus umbras
 Sufficiunt; sepemque fatis, & pabula melli.
 Et juvat undantem buxo spectare Cyrorum,
 Naryciæque picis lucos; juvat arva videre
 Non rastris, hominum non ulli obnoxia curæ.
- 44; Ipsæ Caucaſio steriles in vertice silvæ,
 Quas animosi Euri assiduè franguntque feruntque,
 Dant alios aliæ fetus; dant utile lignum
 Navigiis pinos, domibus cedrumque cupressosque.
 Hinc radios trivèrè rotis, hinc tympana plaustris
- 44; Agricolæ, & pandas ratibus posuère carinas.
 Viminibus salices fecundæ, frondibus ulmi;
 At myrtus validis hastilibus, & bona bello
 Cornus; Ituræos taxi torquentur in arcus.
 Nec tiliæ leves aut torno rasile buxum
- 45; Non formam accipiunt, ferroque cavantur acuto.
 Nec non & torrentem undam levis innatat alnus
 Missa Pado; nec non & apes examina condunt
 Corticibusque cavis vitiosæque ilicis alvo.
 Quid memorandum æquè Baccheia dona tulerunt?
- 45; Bacchus & ad culpam causas dedit ille furentes
 Centauros letho domuit, Rhoetumque Pholumque
 Et magno Hylæum Lapithis craterè minantem.

O fortunatos nimitum, sua si bona norint,
 Agricolas! quibus ipsa, procul discordibus armis,
 Fundit humo facilem victum justissima tellus. 460
 Si non ingentem foribus domus alta superbis
 Manè salutantum totis vomit ædibus undam;
 Nec varios inhiant pulchrâ testudine postes,
 Illusafque auro vestes, Ephyreïaque æra;
 Alba neque Assyriø fucatur lana veneno, 465
 Nec casia liquidi corrumpitur usus olivi:
 At secura quies, & nescia fallere vita,
 Dives opum variarum; at latis otia fundis,
 Speluncæ, vivique lacus; at frigida Tempe,
 Mugitusque bouum, mollesque sub arbore somni 470
 Non absunt; illic saltus ac lustra ferarum,
 Et patiens operum, parvoque assueta juventus;
 Sacra Deum, sanctique patres; extrema per illos
 Justitia excedens terris vestigia fecit.

Me verò primùm dulces ante omnia Musæ, 475
 Quarum sacra fero ingenti percussus amore,
 Accipiant; cœlique vias, & sidera monstrent;
 Defectus Solis varios, Lunæque labores;
 Unde tremor terris; quâ vi maria alta tumescant
 Objicibus ruptis, rursusque in seipsa residant; 480
 Quid tantum Oceano properent se tingere Soles
 Hiberni, vel quæ tardis mora noctibus obstet.
 Sine, has ne possim Naturæ accedere partes,

- Frigidus obfiterit circum præcordia fanguis :
- 48; Rura mihi & rigui placeant in vallibus amnes ;
 Flumina amem filvasque inglorius. O , ubi campi ,
 Spercheosque , & virginibus bacchata Lacænis
 Taygeta ! ô , qui me gelidis in vallibus Hæmi
 Siftat , & ingenti ramorum protegat umbrâ !
- 49o Felix , qui potuit rerum cognoscere caufas ;
 Atque metus omnes & inexorabile Fatum
 Subjecit pedibus , ftrepitumque Acherontis avari !
 Fortunatus & ille , Deos qui novit agrestes ,
 Panaque Silvanumque fenem Nymphasque forores !
- 49; Illum non populi fafcas , non purpura regum ,
 Flexit , & infidos agitans Discordia fratres ,
 Aut conjurato descendens Dacus ab Iftro ;
 Non res Romanæ , perituraque regna ; neque ille ,
 Aut doluit miserans inopem , aut invidit habenti.
- 50o Quos rami fructus , quos ipfa volentia rura
 Sponte tulère fuâ , carpsit : nec ferrea jura ,
 Infanumque forum , aut populi tabularia vidit.
 Sollicitant alii remis freta cæca , ruuntque
 In ferrum , penetrant aulas & limina regum ;
- 50; Hic petit excidiis urbem miferosque Penates ,
 Ut gemmâ bibat & Sarrano indormiat oftro ;
 Condit opes alius , defoffoque incubat auro.
 Hic ftupet attonitus Roftris ; hunc plaufus hiantem
 Per cuneos , geminatus enim , plebifque patrumque

Corripuit. Gaudent perfusi fanguine fratrum , 510
Exilioque domos & dulcia limina mutant ;
Atque alio patriam quærunt sub Sole jacentem.
Agricola incurvo terram dimovit aratro :
Hinc anni labor ; hinc patriam parvosque nepotes
Sustinet ; hinc armenta boum , meritosque juvencos ; 515
Nec requies , quin aut pomis exuberet annus ,
Aut fetu pecorum , aut Cerealis mergite culmi ;
Proventuque oneret fulcos , atque horrea vincat .
Venit hiems : teritur Sicyonia bacca trapetis ;
Glande fues læti redeunt ; dant arbuta silvæ ; 520
Et varios ponit fetus autumnus ; & altè
Mitis in apricis coquitur vindemia faxis.
Interea dulces pendent circum oscula nati ;
Castâ pudicitiam servat domus ; ubera vaccæ
Lactea demittunt ; pinguesque in gramine læto 525
Inter se adversis luctantur cornibus hædi.
Ipse dies agitat festos ; fufusque per herbam ,
Ignis ubi in medio , & focii cratera coronant ,
Te , libans , Lenæe , vocat ; pecorisque magistris
Velocis jaculi certamina ponit in ulmo ; 530
Corporaque agresti nudat prædura palæstrâ.
Hanc olim veteres vitam coluère Sabini ;
Hanc Remus & frater ; sic fortis Etruria crevit ;
Scilicet & rerum facta est pulcherrima Roma ,
Septemque una sibi muro circumdedit arces. 535

100 *GEORG. LIB. II.*

Ante etiam sceptrum Dictæi regis, & ante
Impia quàm cæcis gens est epulata juvencis,
Aureus hanc vitam in terris Saturnus agebat.

Necdum etiam audierant inflari classica, necdum
540 Impositos duris crepitare incudibus enses.

Sed nos immensum spatium confecimus æquor;
Et jam tempus equum fumantia solvere colla.

A R G U M E N T U M
L I B R I T E R T I I.

EXORDIUM tria continet : invocationem Deorum , qui pabulo & pecorum pastioni præsent : deinde laudes Octaviani : denique invitationem Macenatis cujus jussu susceptum id operis fuisse , rursus testatur. Sequuntur præceptiones de culturâ pecorum , quatuor in partes distinctæ.

I. Agit de Bobus , & Equis.

II. De Ovibus , & Capris.

III. De Canibus.

IV. De rebus pecori infestis ; nempe Serpentibus , scâbie , febrî , ac peste : quæ pestis descriptio Epilogi locum obtinet.

Sparsæ sunt præterea toto libro fusiores , oblectationis causâ , descriptiones ; quasi quædam diverticula. Talis est descriptio Cursûs equestris ; Asili sive æstri ; Taurorum amantium ; Furiarum amoris ; Scythica hiemis.

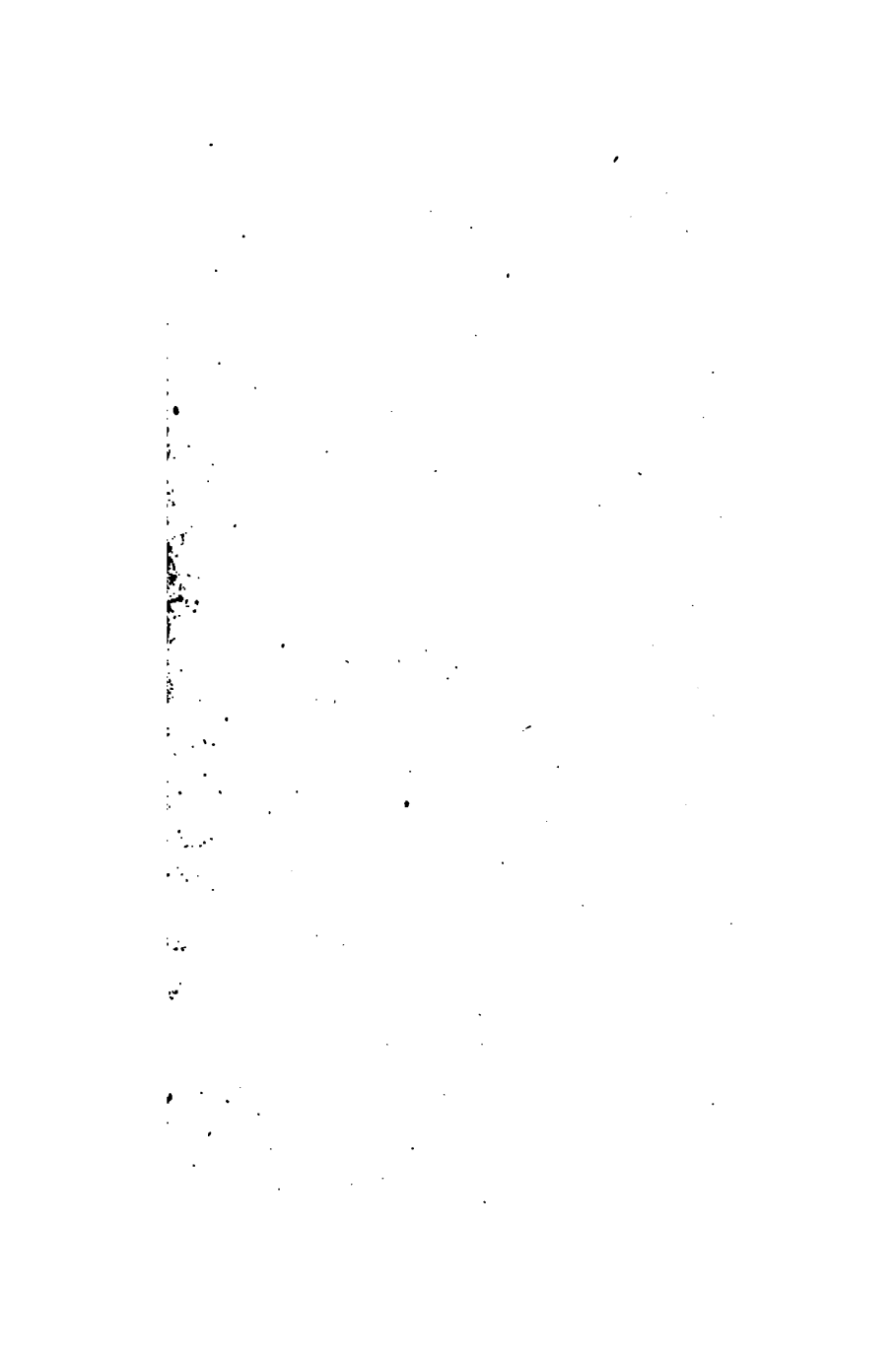

LIBER TERTIUS.

- T**E quoque, magna Pales, & te, memorande, canemus,
Pastor ab Amphryso; vos silvæ, amnesque Lycæi.
Cetera, quæ vacuas tenuissent carmina mentes,
Omnia jam vulgata: quis aut Eurysthea durum,
5 Aut illaudati nescit Busridis aras?
Cui non dictus Hylas puer, & Latonia Delos?
Hippodameque, humeroque Pelops insignis eburno,
Acer equis? Tentanda via est, quæ me quoque possim
Tollere humo, victorque virum volitare per ora.
10 Primus ego in patriam mecum (modò vita superstiti)
Aonio rediens deducam vertice Musas;
Primus Idumæas referam tibi, Mantua, palmas;
Et viridi in campo templum de marmore ponam
Propter aquam, tardis ingens ubi flexibus errat
15 Mincius & tenerâ prætexit arundine ripas.
In medio mihi Cæsar erit, templumque tenebit.
Illi victor ego, & Tyrio conspectus in ostro,
Centum quadrijugos agitabo ad flumina currus.
Cuncta mihi, Alpheum linquens lucosque Molorchi,
20 Curfibus & crudo decernet Græcia cestu.
Ipse, caput tonsæ foliis ornatus olivæ,
Dona feram. Jam nunc solennes ducere pompas
Ad delubra juvat, cæsosque videre juvencos;
Vel scena ut versis discedat frontibus, utque
25 Purpurea intexti tollant aulæa Britanni.

GEORG. LIB. III. 103

In foribus pugnam ex auro solidoque elephanto
Gangaridùm faciam, victorisque arma Quirini;
Atque hinc undantem bello, magnùmque fluentem
Nilum, ac Navali surgentes ære columnas.
Addam urbes Asiæ domitas, pulsumque Niphaten, 30
Fidentemque fugâ Parthum versisque sagittis,
Et duo rapta manu diverso ex hoste trophæa,
Bisque triumphatas utroque ab littore gentes.
Stabunt & Parii lapides, spirantia signa,
Assaraci proles, demissæque ab Jove gentis 35
Nomina, Troscque parens, & Trojæ Cynthius auctor.
Invidia infelix Furiis amnemque severum
Cocyti metuet, tortosque Ixionis angues
Immanemque rotam, & non exsuperabile saxum.

Interea Dryadum silvas saltusque sequamur 40
Intactos, tua, Mæcenas, haud mollia iussa.
Te sine, nil altum mens inchoat. En, age, segnes
Rumpe moras; vocat ingenti clamore Cithæron,
Taygetique canes, domitrixque Epidaurus equorum;
Et vox assensu nemorum ingeminata remugit. 45
Mox tamen ardentes accingar dicere pugnas
Cæsaris, & nomen famâ tot ferre per annos,
Tithoni primâ quot abest ab origine Cæsar.

Seu quis, Olympiæ miratus præmia palmæ,
Pascit equos; seu quis fortes ad aratra juvencos; 50
Corpora præcipuè matrum legat: optima torvæ
Forma bovis, cui turpe caput, cui plurima cervix,

- Et crurum tenus a mento palearia pendent ;
 Tum longo nullus lateri modus ; omnia magna ,
 55 Pes etiam ; & camuris hirtæ sub cornibus aures.
 Nec mihi displiceat maculis insignis & albo ,
 Aut juga detrectans ; interdumque aspera cornu ,
 Et faciem tauro propior ; quæque ardua tota ,
 Et gradiens imâ verit vestigia caudâ.
- 60 Ætas Lucinam iustosque pati Hymenæos
 Definit ante decem , post quatuor incipit annos ;
 Cetera nec feturæ habilis , nec fortis aratris.
 Interea , superat gregibus dum lata iuventas ,
 Solve mares ; mitte in Venerem pecuaria primus ,
- 65 Atque aliam ex aliâ generando suffice prolem.
 Optima quæque dies miseris mortalibus ævi
 Prima fugit ; subeunt morbi , tristisque senectus ;
 Et labor & duræ rapit inclementia Mortis.
 Semper erunt , quarum mutari corpora malis :
- 70 Semper enim refice ; ac , ne post amissa requiras ,
 Anteveni , & sobolem armento sortire quot annis.
 Nec non & pecori est idem delectus equino.
 Tu modò , quos in spem statues submittere gentis ,
 Præcipuum jam inde a teneris impende laborem.
- 75 Continuò pecoris generosi pullus in arvis
 Altius ingreditur , & mollia crura reponit.
 Primus & ire viam , & fluvios tentare minaces
 Audet , & ignoto sese committere ponti ;
 Nec vanos horret strepitus. Illi ardua cervix ,

L I B E R III. 105

Argutumque caput, brevis alvus, obesaque terga; 80
Luxuriatque toris animosum pectus: honesti
Spadices, glaucique; color deterrimus albis,
Et gilvo. Tum, si qua sonum procul arma dedere,
Stare loco nescit; micat auribus, & tremit artus;
Collectumque premens volvit sub naribus ignem. 85
Densa juba, & dextro jactata recumbit in armo.
At duplex agitur per lumbos spina; cavatque
Tellurem, & solido graviter sonat ungula cornu.
Talis Amyclæi domitus Pollucis habenis
Cyllarus, &, quorum Graii meminere Poëtæ, 90
Martis equi bijuges, & magni currus Achilli.
Talis & ipse jubam cervice effudit equinâ
Conjugis adventu pernix Saturnus, & altum
Pelion hinnitu fugiens implevit acuto.

Hunc quoque, ubi aut morbo gravis, aut jam segnior annis
Deficit, abde domo; nec turpi ignosce senectæ. 96
Frigidus in Venerem senior, frustra que laborem
Ingratum trahit: &, si quando ad proelia ventum est,
Ut quondam in stipulis magnus sine viribus ignis,
In cassum furit. Ergo animos ævumque notabis 100
Præcipuè; hinc alias artes, prolemque parentum,
Et quis cuique dolor victo, quæ gloria palmæ.
Nonne vides, cum præcipiti certamine campum
Corripuere, ruuntque effusi carcere currus;
Cum spes arrectæ juvenum, exsultantiaque haurit 105
Corda pavor pulsans? Illi instant verberare torto,

Et proni dant lora ; volat vi fervidus axis :
 Jamque humiles , jamque elati sublimè videntur
 Aëra per vacuum ferri , atque assurgere in auras ;
 110 Nec mora , nec requies : at fulvæ nimbus arenæ
 Tollitur ; humescunt spumis flatuque sequentùm :
 Tantus amor laudum , tantæ est victoria curæ !

Primus Erichthonius currus & quatuor ausus
 Jungere equos , rapidusque rotis insistere victor.
 115 Frena Pelethronii Lapithæ gyrosque dedere ,
 Impositi dorso , atque equitem docuere sub armis
 Insultare solo , & gressus glomerare superbos.
 Æquus uterque labor ; æquè juvenemque magistri
 Exquirunt , calidumque animis , & cursibus acrem ;
 120 Quamvis sæpè fugâ versos ille egerit hostes ,
 Et patriam Epirum referat , fortisque Mycenæ ,
 Neptunique ipsâ deducat origine gentem.

His animadversis instant sub tempus , & omnes
 Impendunt curas denso distendere pingui ,
 125 Quem legere ducem , & pecori dixere maritum ;
 Pubentesque secant herbas , fluviosque ministrant ,
 Farraque ; ne blando nequeat superesse labori ;
 Invalidique patrum referant jejunia nati.
 Ipsa autem macie tenuant armenta volentes ;
 130 Atque , ubi concubitus primos jam nota voluptas
 Sollicitat ; frondesque negant , & fontibus arcent.
 Sæpè etiam cursu quatiunt , & sole fatigant ,
 Cùm graviter tunsis gemit area frugibus , & cùm

L I B E R III. 107

Surgentem ad Zephyrum paleæ jaçantur inanes.
Hoc faciunt, nimio ne luxu obtusior usus 135
Sit genitalem arvo, & fulcos oblimet inertes;
Sed rapiat fitiens Venerem, interiùsque recondat.

Rursùs cura patrum cadere, & succedere matrum
Incipit. Exactis gravidæ cùm mensibus errant:
Non illas gravibus quisquam juga ducere plaustris, 140
Non saltu superare viam fit passus, & acri
Carpere prata fugâ, fluviosque innare rapaces.
Saltibus in vacuis pascant, & plena secundùm
Flumina; muscus ubi, & viridissima gramine ripa,
Speluncæque tegant, & faxea procubet umbra. 145
Est lucos Silari circa ilicibusque virentem
Plurimus Alburnum volitans, cui nomen asilo
Romanum est, œstroꝝ Graii vertère vocantes;
Asper, acerba sonans; quo tota exterrita silvis
Diffugiunt armenta; furit mugitibus æther 150
Concussus, silvæque & ficci ripa Tanagri.
Hoc quondam monstro horribiles exercuit iras
Inachiæ Juno pestem meditata juvencæ.

Hunc quoque (nam mediis fervoribus acrior instat)
Arcebis gravido pecori, armentaque pasces 155
Sole recens orto, aut noctem ducentibus astris.

Post partum, cura in vitulos traducitur omnis;
Continuòque notas & nomina gentis inurunt,
Et, quos aut pecori malint submittere habendo,
Aut aris fervare sacros, aut scindere terram, 160

- Et campum horrentem fractis invertere glebis ;
 Cetera pascuntur virides armenta per herbas.
 Tu quos ad studium atque usum formabis agrestem,
 Jam vitulos hortare, viamque infiste domandi,
 16; Dum faciles animi juvenum, dum mobilis ætas.
 Ac primùm laxos tenui de vimine circlos
 Cervici subnecte dehinc, ubi libera colla
 Servitio affuerint, ipsi e torquibus aptos
 Junge pares, & coge gradum conferre juvencos ;
 170 Atque illis jam sæpè rotæ ducantur inanes
 Per terram, & summo vestigia pulvere signent:
 Post valido nitens sub pondere faginus axis
 Instrepat, & junctos temo trahat æreus orbis.
 Interea pubi indomitæ non gramina tantùm,
 175 Nec vefcas falicum frondes, ulvamque palustrem;
 Sed frumenta manu carpes fata. Nec tibi fetæ,
 More patrum, niveæ implebunt mulctralia vaccæ;
 Sed tota in dulces consument ubera natos.
 Sin ad bella magis studium turmasque feroces,
 180 Aut Alpheæ rotis prælabi flumina Pisæ,
 Et Jovis in luco currus agitare volantes:
 Primus equi labor est, animos atque arma videre
 Bellantum, lituosque pati; tractuque gementem
 Ferre rotam, & stabulo frenos audire sonantes;
 185 Tum magis atque magis blandis gaudere magistrî
 Laudibus, & plausæ sonitum cervicis amare.
 Atque hæc jam primo depulsus ab ubere matris

L I B E R III. 109

Audeat, inque vicem det mollibus ora capistris
Invalidus, etiamque tremens, etiam infcius ævi.
At, tribus exactis, ubi quarta accesserit ætas, 190
Carpere mox gyrum incipiat, gradibusque sonare
Compositis, sinuetque alterna volumina crurum;
Sitque laboranti similis; tum cursibus auras,
Tum vocet, ac per aperta volans, ceu liber habenis;
Æquora, vix summâ vestigia ponat arenâ: 195
Qualis Hyperboreis Aquilo cum densus ab oris
Incubuit, Scythiæque hiemes atque arida differt
Nubila: tum segetes altæ campique natantes
Lenibus horrescunt flabris, summæque sonorem
Dant silvæ, longique urgent ad littora fluctus: 200
Ille volat, simul arva fugâ, simul æquora verrens.
Hic vel ad Elei metas & maxima campi
Sudabit spatia, & spumas aget ore cruentas;
Belgica vel molli melius feret effeda collo.
Tum demum crassâ magnum farragine corpus 205
Crescere jam domitis finito; namque antè domandum
Ingentes tollent animos, prensique negabunt
Verbera lenta pati & duris parere lupatis.
Sed non ulla magis vires industria firmat,
Quàm Venerem & cæci stimulos avertere Amoris, 210
Sive boum, sive est cui gratior usus equorum.
Atque ideo tauros procul atque in sola relegant
Pascua, post montem oppositum, & trans flumina lata;
Aut intus clausos satura ad præsepia servant.

- 215 Carpit enim vires paulatim uritque videndo
 Femina; nec nemorum patitur meminisse, nec herba
 Dulcibus illa quidem illecebris, & sæpè superbos
 Cornibus inter se subigit decernere amantes.
 Pascitur in magnâ silvâ formosa juvenca:
- 220 Illi alternantes multâ vi proelia miscent
 Vulneribus crebris; lavit ater corpora fanguis;
 Versaque in obnixos urgentur cornua vasto
 Cum gemitu; reboant silvæque & magnus Olympus.
 Nec mos bellantes unâ stabulare: sed alter
- 225 Victus abit, longèque ignotis exulat oris;
 Multa gemens ignominiam, plagasque superbi
 Victoris, tum, quos amisit inultus, amores
 Et stabula aspectans, regnis excessit avitis.
 Ergo omni curâ vires exercet, & inter
- 230 Dura jacet pernox instrato faxa cubili,
 Frondibus hirsutis & carice passus acutâ;
 Et tentat sese, atque irasci in cornua discit
 Arboris obnixus trunco, ventosque laceffit
 Ictibus, & sparsâ ad pugnam proludit arenâ.
- 235 Post, ubi collectum robur, viresque receptæ,
 Signa movet, præcepisque oblitum fertur in hostem:
 Fluctus uti, medio cœpit cum albescere ponto,
 Longius ex altoque sinum trahit; utque, volutus
 Ad terras, immanè sonat per faxa, neque ipso
- 240 Monte minor procumbit; at ima exæstuat unda
 Vorticibus, nigramque altè subjeetat arenam.

L I B E R III. III

Omne adeo genus in terris hominumque, ferarumque,
Et genus æquoreum, pecudes, pictæque volucres,
In furias ignemque ruunt: Amor omnibus idem.

Tempore non alio carulorum oblita læna, 245

Sævior erravit campis; nec funera vulgò

Tam multa informes urfi, stragemque dedère

Per silvas; tum sævus aper, tum pessima tigris.

Heu! malè tum Libyæ solis erratur in agris.

Nonne vides, ut tota tremor pertentet equorum 250

Corpora, si tantum nòtas odor attulit auras?

Ac neque eos jam frena virùm, neque verbera sæva,

Non scopuli rupeſque cavæ, atque objecta retardant

Flumina correptos undâ torquentia montes.

Ipse ruit dentesque Sabellicus exacuit sus, 255

Et pede profubigit terram, fricat arbore costas,

Atque hinc atque illinc humeros ad vulnera durat.

Quid juvenis, magnum cui versat in offibus ignem

Durus Amor? Nempe abruptis turbata procellis

Nocte natat cæcâ serus freta; quem super ingens 260

Porta tonat cœli, & scopulis illisa reclamant

Æquora; nec miseri possunt revocare parentes,

Nec moritura super crudeli funere virgo.

Quid lynces Bacchi variæ, & genus acre luporum,

Atque canum? quid, quæ imbelles dant proelia cervi? 265

Scilicet antè omnes furor est insignis equarum:

Et mentem Venus ipsa dedit, quo tempore Glauci

Potniades malis membra absumpsère quadrigæ.

- Illas ducit amor trans Gargara, transque fonantem
 270 Afcanium ; ſuperant montes , & flumina tranant.
 Continuòque , avidis ubi ſubdita flamma medullis ,
 (Vere magis , quia vere calor redit offibus) illæ
 Ore omnes verſæ in Zephyrum ſtant rupibus altis ,
 Exceptantque leves auras ; & ſæpè ſine ullis
 275 Conjugiis vento gravidæ (mirabile dictu)
 Saxa per & ſcopulos & depreſſas convalles
 Diffugiunt ; non , Eure , tuos , neque Solis ad ortus ;
 In Boream Caurumque , aut unde nigerrimus Auſter
 Naſcitur , & pluvio contriſtat frigore coelum.
 280 Hinc demum , Hippomanes vero quod nomine dicunt
 Paſtores , lentum deſtillat ab inguine virus ;
 Hippomanes , quod ſæpè malæ legère novercæ ,
 Miſcueruntque herbas & non innoxia verba.
 Sed fugit interea , fugit irreparabile tempus ,
 285 Singula dum capti circumveſtamur Amore.
 Hoc fatiſ armentis : ſuperat pars altera curæ ,
 Lanigeros agitare greges , hirtasque capellas.
 Hic labor ; hinc laudem fortes ſperate coloni.
 Nec ſum animi dubius , verbis ea vincere magnum
 290 Quàm fit , & anguſtis hunc addere rebus honorem.
 Sed me Parnaffi deſerta per ardua dulcis
 Raptat amor : juvat ire jugis , quæ nulla priorum
 Caſtaliæ molli divertitur orbita clivo.
 Nunc , veneranda Pales , magno nunc ore fonandun
 295 Iacipiens , ſtabulis edico in mollibus herbam

L I B E R III. 113

Carpere oves , dum mox frondosa reducitur æstas ;
Et multâ duram stipulâ filicumque manipulis
Sternere subter humum , glacies ne frigida lædat
Molle pecus , scabiemque ferat turpesque podagras.
Pòst , hinc digressus , jubeo frondentia capris 300
Arbuta sufficere , & fluvios præbere recentes ;
Et stabula a ventis hiberno opponere Soli
Ad medium conversa diem ; cùm frigidus olim
Jam cadit , extremoque irrorat Aquarius anno.
Hæ quoque non curâ nobis levioire tuendæ ; 305
Nec minor usus erit : quamvis Milesia magno
Vellera mutantur Tyrios incocta rubores.
Denfior hinc sòboles ; hinc largi copia lactis.
Quàm magis exhausto spumaverit ubere mulctra :
Læta magis pressis manabunt flumina mammis. 310
Nec minùs interea barbas incanaque menta
Cinyphii tondent hirci , ferasque comantes ,
Usus in castrorum , & miseris velamina nautis.
Pascuntur verò silvas , & summa Lycæi ,
Horrentesque rubos , & amantes ardua dumos ; 315
Atque ipsæ memores redeunt in tecta , suosque
Ducunt , & gravido superant vix ubere limen.
Ergo omni studio glaciem ventosque nivales ,
Quò minùs est illis curæ mortalis egestas ,
Avertes ; victumque feres & virgea lætus 320
Pabula ; nec totâ claudes fœnilia brumâ.
At verò , Zephyris cùm læta vocantibus æstas ,

- In saltus utrumque gregem atque in pascua mittes.
 Luciferi primo cum fidere frigida rura
- 325 Carpatum, dum mane novum, dum gramina canent,
 Et ros in tenerâ pecori gratissimus herbâ.
 Inde, ubi quarta firmi cœli collegerit hora,
 Et cantu querulæ rumpent arbuta cicadæ :
 Ad puteos aut alta greges ad stagna iubeto
- 330 Currentem ilignis potare canalibus undam ;
 Æstibus at mediis umbrosam exquirere vallem,
 Sicubi magna Jovis antiquo robore quercus
 Ingentes tendat ramos ; aut sicubi nigrum
 Illicibus crebris sacrâ nemus accubet umbrâ ;
- 335 Tum tenues dare rursus aquas, & pascere rursus
 Solis ad occasum : cum frigidus aëra Vesper
 Temperat, & saltus reficit jam rosca Luna,
 Littoraque alcyonen resonant, acalanthida dumi.
 Quid tibi pastores Libyæ, quid pascua versu
- 340 Prosequar, & raris habitata mapalia tectis ?
 Sæpè diem, noctemque, & totum ex ordine menssem
 Pascitur, itque pecus longa in deserta sine ullis
 Hospitiis : tantum campi jacet. Omnia secum
 Armentarius Afer agit, tectumque, Laremque,
 Armaque, Amyclæumque canem, Cressamque pharetram.
- 346 Non secus ac patriis acer Romanus in armis,
 Injusto sub fasce viam cum carpit, & hosti
 Antè expectatum positus stat in agmine castris.
 At non, quâ Scythiæ gentes, Mæotique uada,

L I B E R I I I. 115

urbidus & torquens flaventes Ister arenas ; 350
 uaque redit medium Rhodope porrecta sub axem.
 ic clausa tenent stabulis armenta ; neque ullæ
 ut herbæ campo apparent , aut arbore frondes :
 ad jacet aggeribus niveis informis & alto
 erra gelu latè , septemque assurgit in ulnas : 355
 mper hiems , semper spirantes frigora Cauri.
 um Sol pallentes haud umquam discutit umbras :
 ec cùm inuictus equis altum petit æthera ; nec cùm
 ræcipitem Oceani rubro lavit æquore currum.
 oncrefcunt subitæ currenti in flumine crustæ , 360
 ndaque jam tergo ferratos sustinet orbes ,
 uppibus illa priùs patulis , nunc hospita plaustris.
 iraque dissiliunt vulgò , vestesque rigescunt
 idutæ , cæduntque securibus humida vina ,
 t totæ solidam in glaciem vertère lacunæ , 365
 iriaque impexis induruit horrida barbis.
 iterea toto non seciùs aëre ningit :
 itereunt pecudes , stant circumfusa pruinis
 orpora magna boum ; confertoque agmine cervi
 orpent mole novâ , & summis vix cornibus exstant. 370
 los non immisfis canibus , non cassibus ullis ,
 uniceæve agitant pavidos formidine pennæ :
 ed frustra oppositum trudentes pectore montem
 ominùs obruncant ferro , graviterque rudentes
 ædunt , & magno læti clamore reportant. 375
 pfi in defossis specubus secura sub altâ

- Otia agunt terrâ , congestaque robora totaque
 Advolvère focus ulmos , ignique dedere.
 Hic noctem ludo ducunt , & pocula læti
 380 Fermento atque acidis imitantur vitea sorbis.
 Talis Hyperboreo Septem subjecta trioni
 Gens effrena virûm Riphæo tunditur Euro ,
 Et pecudum fulvis velatur corpora fetis.
 Si tibi lanicium curæ : primùm aspera silva ,
 385 Lappæque , tribulique abînt ; fuge pabula læta:
 Continuòque greges villis lege mollibus albos
 Illum autem , quamvis aries sit candidus ipse ,
 Nigra subest udo tantùm cui lingua palato ,
 Rejice , ne maculis infuscet vellera pullis
 390 Nascentum ; plenoque alium circumspice campo.
 Munere sic niveo lanæ (si credere dignum est)
 Pan Deus Arcadiæ captam te , Luna , sefellit ,
 In nemora alta vocans ; nec tu aspernatæ vocantem.
 At , cui lactis amor , cythisum lotosque frequentes
 395 Ipse manu falsasque ferat præsepibus herbas.
 Hinc & amant fluvios magis , ac magis ubera tendunt ,
 Et salis occultum referunt in lacte saporem .
 Multi jam excretos prohibent a matribus hædos ,
 Primaque ferratis præfigunt ora capistris ,
 400 Quod surgente die mulfère horisque diurnis ,
 Nocte premunt ; quod jam tenebris & Sole cadente ,
 Sub lucem exportans calathis adit oppida pastor ;
 Aut parco sale contingunt , hiemique reponunt .

L I B E R III. 117

tibi cura canum fuerit postrema : sed unâ
: Spartæ catulos acremque Moloſſum 405
:ro pingui. Numquam cuſtodibus illis
num ſtabulis furem , incurſuſque luporum ,
pacatos a tergo horrebis Iberos.
:tiam curſu timidos agitabis onagros ,
bus leporem , canibus venabere damas, 410
:olucabris pulſos ſilveſtribus apros
turbabis agens , montesque per altos
:m clamore premeſ ad retia cervum.
: & odoratam ſtabulis accendere cedrum ,
eoque agitare graves nidore chelydros. 415
ub immotis præſepibus aut mala tactu
delitait , cœlumque exterrita fugit ;
:o affuetus coluber ſuccedere & umbræ ,
:cerba boum , pecorique aſpergere virus ,
umum. Cape ſaxa manu, cape robora, paſtor, 420
temque minas & ſibila colla tumentem ,
; jamque fugâ timidum caput abdidit altè ,
:edii nexus extremæque agmina caudæ
tur , tardosque trahit ſinus ultimus orbes.
:m ille malus Calabris in ſaltibus anguis , 425
:a ſublato convolvens pectore terga ,
notis longam maculoſus grandibus alvum :
lum amnes ulli rumpuntur fontibus , & dum
:adent udo terræ ac pluviailibus Auſtris ,
colit , ripiſque habitans , hic piſcibus atram 430

- Improbus ingluviem ranisque loquacibus explet.
 Postquam exusta palus, terræque ardore dehiscunt:
 Exfilit in ficcum, & flammantia lumina torquens
 Sævit agris, asperque siti atque exterritus æstu.
- 435 Ne mihi tum molles sub divo carpere somnos,
 Neu dorso nemoris libeat jacuisse per herbas:
 Cùm positis novus exuviis nitidusque juventâ,
 Volvitur, aut, catulos tectis aut ova relinquens,
 Arduus ad Solem & linguis micat ore trifulcis.
- 440 Morborum quoque te causas & signa docebo.
 Turpis oves tentat scabies, ubi frigidus imber
 Altius ad vivum perfedit, & horrida cano
 Bruma gelu; vel cùm tonsis illotus adhæsit
 Sudor, & hirsuti secuerunt corpora vepres.
- 445 Dulcibus idcirco fluviis pecus omne magistri
 Perfundunt, udisque aries in gurgite villis
 Mersatur, missusque secundo defluit amni;
 Aut tonsum tristi contingunt corpus amurcâ,
 Et spumas miscent argenti, ac sulfura viva,
- 450 Idæasque pices, & pingues unguine ceras,
 Scillamque, helleborosque graves, nigrumque bitum
 Non tamen ulla magis præfens fortuna laborum est,
 Quàm si quis ferro potuit rescindere summum
 Ulceris os. Alitur vitium, vivitque tegendo:
- 455 Dum medicas adhibere manus ad vulnera pastor
 Abnegat, aut mæjora Deos sedet omina poscens.
 Quin etiam, ima dolor balantum lapsus ad ossa

L I B E R I I I . 119

irit, atque artus depascitur arida febris,
incensos æstus avertere, & inter
rire pedis salientem sanguine venam: 460
quo more solent, acerque Gelonus,
igit in Rhodopen, atque in deserta Getarum,
concretum cum sanguine potat equino.
procul aut molli succedere sæpius umbræ
i, aut summas carpentem ignavius herbas, 465
tamque sequi, aut medio procumbere campo
tem, & feræ solam decedere nocti:
uò culpam ferro compefce, priusquam
er incautum serpent contagia vulgus.
m creber agens hiemem ruit æquore turbo, 470
multæ pecudum pestes. Nec singula morbi
ra corripiunt; sed tota æstiva repentè,
ue, gregemque simul, cunctamque ab origine gentem.
ciat, aërias Alpes & Norica si quis
a in tumulis, & lapidis arva Timavi, 475
quoque pòst tantò videat, desertaque regna
am, & longè saltus latèque vacantes.
quondam morbo cœli miseranda coorta est
stas, totoque autumnu incanduit æstu,
us omne neci pecudum dedit, omne ferarum; 480
pitque lacus; infecit pabula tabo.
a mortis erat simplex; sed ubi ignea venis
us acta fitis miseros adduxerat artus:
; abundabat fluidus liquor, omniaque in se

- 48; Ossa minutatim morbo collapsa trahebat.
 Sæpè in honore Deùm medio stans hostia ad aram,
 Lanea dum niveâ circumdatur infula vittâ,
 Inter cunctantes cecidit moribunda ministros.
 Aut si quam ferro maçtaverat antè sacerdos,
- 49; Inde neque impositis ardent altaria fibris;
 Nec responsa potest consultus reddere vates;
 Ac vix suppositi tinguntur sanguine cultri,
 Summaque jejunâ sanie infusatur arena.
 Hinc lætis vituli vulgò moriuntur in herbis,
- 49; Et dulces animas plena ad præsepia reddunt.
 Hinc canibus blandis rabies venit, & quatit ægro
 Tuffis anhela sues ac faucibus angit obesis.
 Labitur infelix, studiorum atque immemor herbæ,
 Victor equus, fontesque avertitur, & pede terram
- 50; Crebra ferit; demissæ aures; incertus ibidem
 Sudor, & ille quidem morituris frigidus; aret
 Pellis, & ad tactum tractanti dura resistit.
 Hæc ante exitium primis dant signa diebus.
 Sin in processu cœpit crudescere morbus:
- 50; Tum verò ardentes oculi, atque attractus ab alto
 Spiritus, interdum gemitu gravis; imaque longo
 Illa singultu tendunt; it naribus ater
 Sanguis, & obsessas fauces premit aspera lingua.
 Profuit inserto latices infundere cornu
- 51; Lenæos; ea visa salus morientibus una.
 Mox erat hoc ipsum exitio, furiisque resecti
 Ardebant;

Ardebant, ipsique suos, jam morte sub ægrâ ;
 (Dî meliora piis, erroremque hostibus illum !)
 Discissos nudis laniabant dentibus artus.
 Ecce autem duro fumans sub vomere taurus 519
 Concidit, & mixtum spumis vomit ore cruorem,
 Extremosque ciet gemitus. It tristis arator,
 Mœrentem abjungens fraternâ morte juvenum ;
 Atque opere in medio defixa relinquit aratra.
 Non umbræ aliorum nemorum, non mollia possunt 520
 Prata movere animum, non, qui per saxa volutus
 Purior electro campum petit amnis : at ima
 Solvuntur latera, atque oculos stupor urget inertes,
 Ad terramque fluit devexæ pondere cervix.
 Quid labor, aut benefacta juvant? quid vomere terras 525
 Invertisse graves? Atqui non Massica Bacchi
 Munera, non illis epulæ nocuere repostæ :
 Frondibus & victu pascuntur simplicis herbæ :
 Pocula sunt fontes liquidi, atque exercita cursu
 Flumina ; nec somnos abrumpit cura salubres. 530

Tempore non alio dicunt regionibus illis
 Quæsitæ ad sacra boves Junonis, & uris
 Imparibus ductos alta ad donaria currus.
 Ergo ægrè rastris terram rimantur, & ipsis
 Unguibus infodiunt fruges, montesque per altos 535
 Contentâ cervice trahunt stridentia plaustra.
 Non lupus infidias explorat ovilia circum,
 Nec gregibus nocturnus obambulat ; acrior illum

- Cura domat : timidi damæ cervique fugaces
 540 Nunc interque canes & circum tecta vagantur.
 Jam maris immensi prolem & genus omne nataurum
 Littore in extremo , ceu naufraga corpora , fluctus
 Proluit ; infolitæ fugiunt in flumina phocæ.
 Interit & curvis frustrâ defensa latebris
 545 Vipera , & attoniti squamis adstantibus hydri.
 Iphis est ær avibus non æquus , & illæ
 Præcipites altâ vitam sub nube relinquunt.
 Præterea jam nec mutari pabula refert ,
 Quæsitæque nocent artes ; cessere magistri ,
 550 Philyrides Chiron Amithæoniisque Melampus.
 Sævit , & , in lucem Srygiis emissa tenebris
 Pallida Tifiphone , Morbos agit antè Metumque ,
 Inque dies avidum surgens caput altius effert.
 Balatu pecorum & crebris mugitibus amæ
 555 Arentesque fonant ripæ collesque supini.
 Jamque catervatim dat stragem , atque aggerat ipfis
 In stabulis turpi dilapsa cadavera tabo :
 Donec humo tegere , ac foveis abscondere discant.
 Nam neque erat coriis usus ; nec viscera quisquam
 560 Aut undis abolere potest , aut viacere flammâ ;
 Nec sondere quidem morbo illuvieque peresa
 Vellera , nec telas possunt attingere putres.
 Verùm etiam , invisos si quis tentârat amictus ,
 Ardentes papulæ , atque immundus olentia sudor
 565 Membra sequebatur ; nec longo deinde moranti
 Tempore contactos artus sacer ignis edebat.

ARGUMENTUM
LIBRI QUARTI.

POST brevem de Apibus, & Mellatione propositionem, dedicationemque operis, opus ipsum octo partibus exsequitur.

I. Est de commoda Apum habitatione.

II. De earum pabulatione, examinibus, pugnis.

III. De duabus earum speciebus.

IV. De earum quasi civili prudentiâ & Republicâ.

V. De Mellationis temporibus.

VI. De Morbis Apum, morborumque signis ac remediis.

VII. De Apum reparatione, cum perierunt.

VIII. De reparationis hujus inventione, & auctore, Aristæo, cujus fabulam, Epilogi loco, fusè narrat; eidemque at-
texit fabulam Eurydices & Orphei.

LIBER QUARTUS.

PROTINUS aërii mellis¹ coelestia dona
Exsequar. Hanc etiam, Mæcenas, aspice partes
Admiranda tibi levium spectacula rerum,
Magnanimosque duces, totiusque ordine genti
5 Mores, & studia, & populos, & proelia dicar
In tenui labor: at tenuis non gloria; si quem
Numina læva sinunt, auditque vocatus Apollo.
Principiò sedes apibus statioque petenda,
Quò neque sit ventis aditus, (nam pabula vet
10 Ferre domum prohibent,) neque oves hædique per
Floribus insultent, aut errans bucula campo
Decutiat rorem, & surgentes atterat herbas.
Absint & picæi squalentia terga lacerti
Pinguibus a stabulis, meropesque, aliæque volucr
15 Et manibus Procne pectus signata cruentis.
Omnia nam latè vastant, ipsasque volantes
Ore ferunt dulcem nidis immitibus escam.
At liquidi fontes & stagna virentia musco
Adsint, & tenuis, fugiens per gramina, rivus
20 Palmaque vestibulum aut ingens oleaster inumbi
Ut, cum prima novi ducent examina reges
Vere suo, ludetque favis emissa Juventus,
Vicina invitet decedere ripa calori;
Obviaque hospitiiis teneat frondentibus arbos.
25 In medium, seu stabit incers, seu profluet hum

Georg. L. IV.

Cecilia, III. Act. 3.

C. Dittus Sculp.

—

Transversas falices & grandia conjice saxa :
 Pontibus ut crebris possint consistere , & alas
 Pandere ad æstivum Solem ; si fortè morantes
 Sparferit ; aut præceps Neptuno immerferit Eurus.
 Hæc circum cassæ virides , & olentia latè 30
 Serpylla , & graviter spirantis copia thymbræ
 Floreat , irriguumque bibant violaria fontem.
 Ipsa autem , seu corticibus tibi suta cavatis ,
 Seu lento fuerint alvearia vimine texta ,
 Angustos habeant aditus : nam frigore mella 35
 Cogit hiems , eademque calor liquefacta remittit.
 Utraque vis apibus pariter metuenda ; neque illæ
 Nequidquam in tectis certatim tenuia cerâ
 Spiramenta linunt , fucoque & floribus oras
 Explant , collectumque hæc ipsa ad munera gluten 40
 Et visco & Phrygiæ servant pice lentius Idæ.
 Sæpè etiam effossis (si vera est fama) latebris ,
 Sub terrâ fodère larem , penitùsque repertæ
 Punicibusque cavis , exesæque arboris antro.
 Tu tamen e levi rimosa cubilia limo 45
 Unge , fovens circum , & raras superinjice frondes.
 Neu propius tectis taxum sine ; neve rubentes
 Ure foco cancos ; altæ neu crede paludi ,
 Aut ubi odor cœni gravis , aut ubi concava pulsu
 Saxa sonant , vocisque offensa resultat imago. 50
 Quod supereff , ubi pulsam hiemem Sol aureus egit
 Sub terras , cœlumque æstivâ luce reclusit :

- Illæ continuò saltus silvasque peragrant ,
 Purpureosque metunt flores , & flumina libant
 55 Summa leves. Hinc nescio quâ dulcedine lætæ
 Progeniem nidosque fovant ; hinc arte recantes
 Excudunt ceras , & mella tenacia fingunt.
 Hinc , ubi jam emissum caveis ad sidera cœli
 Nare per æstatem liquidam suspexeris agmen ,
 60 Obscuramque trahi vento mirabere nubem :
 Contemplator ; aquas dulces & frondea semper
 Tecta petunt. Huc tu jussos asperge saporés ,
 Trita melisphylla , & cerinthæ ignobile gramen ;
 Tinnitusque cie , & Matris quate cymbala circum :
 65 Ipsæ confident medicatis sedibus ; ipsæ
 Intima more suo sese in cunabula condent.
 Sin autem ad pugnam exierint (nam sæpè duobus
 Regibus incessit magno discordia motu) ;
 Continuòque animos vulgi & trepidantia bello
 70 Corda licet longè præsciscere : namque morantes
 Martius ille æris rauci canor increpat , & vox
 Auditur fractos fonitus imitata tubarum.
 Tum trepidæ inter se coeunt , pennisq; corniscant ,
 Spiculaque exacuunt rostris , aptantque lacertos ,
 75 Et circa regem atque ipsa ad prætoria densæ
 Miscentur , magnisque vocant clamoribus hostem.
 Ergo ubi ver nactæ sudum , camposque patentes :
 Erumpunt portis ; concurritur ; æthere in alto
 Fit fonitus ; magnum mixtæ glomerantur in orbem ,

LIBER IV. - 127

Præcipitesque cadunt. Non densior aëre grando, 80
 Nec de concussâ tantum pluit ilice glandis.
 Ipsi per medias acies, insignibus alis,
 Ingentes animos angusto in pectore versant,
 Usque adeò obnixi non cedere, dum gravis aut hos,
 Aut hos versa fugâ victor dare terga subegit. 85
 Hi motus animorùm, atque hæc certamina tanta
 Pulveris exigui jactu compressa quiescent.

Verùm ubi ductores acie revosaveris ambos,
 Deterior qui visus, eum, ne prædigus obstit,
 Dede neci; melior vacuâ sine regnet in aulâ. 90
 Alter erit maculis auro squalentibus ardeas;
 (Nam duo sunt genera) hic melior, insignis & ore,
 Et rutilis clarus squamis: ille horridus alter
 Desidiâ, istamque trahens inglorius alvum.
 Ut bimæ regum facies, ita corpora plebis. 95
 Namque aliam serpes horrent: ceu, pulvere ab alto
 Gum venit, & sicco terram spuit ore viator
 Aridus: elucet aliam, & fulgore coruscant,
 Ardeates auro, & paribus lita corpora guttis.
 Hæc potior soboles; hinc cœli tempore certo 100
 Dulcia mella premes; nec tantùm dulcia, quantum
 Et liquida, & durum Bacchi domitura saporem.

At cum incerta volant, cœloque examina ludunt,
 Contemnuntque favos, & frigida tecta relinquunt:
 Instabiles animos ludo prohibebis inani. 105
 Nec magnus prohibere labor: tu regibus alas

Eripe : non illis quisquam cunctantibus altum
Ire iter, aut castris audebit vellere signa.

Invitent croceis halantes floribus horti ,

110 Et custos furum atque avium , cum falce salignâ ,
Hellepontiaci fervet tutela Priapi.

Ipsè , thymum pinosque ferens de montibus altis ,
Tecta serat latè circum , cui talia curæ ;

Ipsè labore manum duro terat ; ipse feraces

115 Figat humo plantas , & amicos irriget imbres.

Atque equidem ; extremo ni jam sub fine laborum

Vela traham , & terris festinem advertere proram ;

Forfitan & , pingues hortos quæ cura colendi

Ornaret , canerem , biférique rosaria Pæsti ;

120 Quoque modo potis gauderent intyba rivis ,

Et virides apio ripæ ; tortusque per herbam

Cresceret in ventrem cucumis ; nec fera comantem

Narcissum , aut flexi tacuissè vimen acanthi ,

Pallentesque hederas , & amantes littora myrtos.

125 Namque sub Æbalia memini me turribus altis ,

Quà niger humectat flaventia culta Galefus ,

Corycium vidisse fenem , cui pauca relicti

Jugera ruris erant : nec fertilis illa juvenis ,

Nec pecori opportuna seges , nec commoda Baccho.

130 Hic rarum tamen in dumis olus , albaque circum

Lilia , verbenasque premens , vescumque papaver ,

Regum æquabat opes animis ; serâque revertens

Nocte domum , dapibus mensas onerabat inemptis.

L I B E R I V. 119

Primus vere rosam atque autumnno carpere poma ;
Et cùm tristis hiems etiamnum frigore faxa 135
Rumperet ; & glacie curfus frenaret aquarum ,
Ille comam mollis jam tondebat hyacinthi ,
Æstatem increpitans feram Zephyrosque morantes.
Ergo apibus fetis idem atque examine multo
Primus abundare , & spumantia cogere pressis 140
Mella favis : illi tiliæ , atque uberrima pinus ;
Quotque in flore novo pomis se fertilis arbos
Induerat , totidem autumnno matura tenebat.
Ille etiam feras in versum distulit ulmos ,
Eduramque pirum , & spinos jam pruna ferentes , 145
Jamque ministrantem platanum potantibus umbras.
Verùm hæc ipse equidem spatii exclusus iniquis ,
Prætereo , atque aliis post me memoranda relinquo.

Nunc age , naturas apibus quas Jupiter ipse
Addidit , expediam , pro quâ mercede , canoros 150
Curetum sonitus crepitantiaque æra fecutæ ,
Dictæo cœli regem pavère sub antro.

Solæ communes natos , consortia tecta
Urbis habent , magnisque agitant sub legibus ævum ;
Et patriam solæ & certos novère Penates ; 155
Venturæque hiemis memores , æstate laborem
Experiuntur , & in medium quæsitâ reponunt.
Namque aliæ victu invigilant , & fœdere pacto
Exercentur agris ; pars intrâ septa domorum
Narcissi lacrimam , & lentum de cortice gluten , 160

- Prima favis ponunt fundamina ; deinde tenaces
 Suspēdunt ceras : aliæ , spem gentis , adultos
 Educunt fetus : aliæ purissima mella
 Stipant , & liquido distendunt nectare cellas .
 165 Sunt , quibus ad portas cecidit custodia forti ;
 Inque vicem speculantur aquas & nubila coeli ;
 Aut onera accipiunt venientium , aut agmine facto
 Ignavum , fucos , pecus a præsepibus arcent .
 Fervet opus , redolentque thymo fragrantia mella .
 170 Ac veluri , lentis Cyclopes fulmina massis
 Cum præperant , alii taurinis foliibus auras
 Accipiunt redduntque , alii stridentia tingunt
 Æra latu ; gerit impositis incudibus Ætna ;
 Illi inter sese magnâ vi brachia tollunt
 175 In numerum , versantque tenaci forcipe ferrum .
 Non aliter , (si parva licet componere magnis)
 Cecropias innatus apes amor urget habendi ,
 Munere quamque suo . Grandævis oppida curæ ,
 Et munire favos , & dædala fingere tecta :
 180 At fessæ multâ referunt se nocte minores ,
 Cura thymo plenæ ; pascuntur & arbuta passim ;
 Et glaucas salices , castiamque , crocumque rubentem ,
 Et pinguem tiliam , & ferrugineos hyacinthos .
 Omnibus una quies operum , labor omnibus unus .
 185 Manè ruunt portis ; nusquam mora : rursus eisdem
 Vesper ubi e pastu tandem decedere campis
 Admonuit , tum tecta petunt , tum corpora curant ;

L I B E R I V. 131

Fit sonitus, mussantque oras & limina circum.
Pòst, ubi jam thalamis se composuère, siletur
In noctem, fessosque sopor suus occupat artus. 190
Nec verò a stabulis, pluviam impendente, recedunt
Longius, aut credunt cœlo, adventantibus Euris;
Sed circum rutæ sub mœnibus urbis aquantur,
Excursusque breves tentant, & sæpè lapillos,
Ut cymbæ instabiles fluctu jactante saburrâ, 195
Tollunt: his sese per iaania nubila librant.
Illum adèò placuisse apibus mirabere morem,
Quòd nec concubitu indulgent, nec corpora segnes
In Venerem solvunt, aut fetus nixibus edunt:
Verùm ipsæ, e foliis natos & suavibus herbis 200
Ore legunt; ipsæ, regem parvosque Quirites
Sufficiunt, aulæque & cerea regna refingunt.
Sæpè etiam duris errando in cotibus alas
Attrivère, ultroque animam sub fasce dedère:
Tantus amor florum, & generandi gloria mellis! 205
Ergo ipsas quamvis angusti terminus ævi
Excipiat (neque enim plus septima ducitur æstas:)
At genus immortale manet, multosque per annos
Stat Fortuna domûs, & avi numerantur avorum.
Præterea regem non sic Ægyptus & ingens 210
Lydia, nec populi Parthorum, aut Medus Hydaspes
Observant. Rege incolumi, mens omnibus una est;
Amisso, rupère fidem, constructaque mella
Diripère ipsæ, & crates solvère favorum.

- 215 Ille operum custos ; illum admirantur , & omnes
 Circumstant fremitu denso , stipantque frequentes ;
 Et sæpè attollunt humeris , & corpora bello
 Obiectant , pulchramque petunt per vulnera mortem.
 His quidam signis , atque hæc exempla secuti ,
- 220 Esse apibus partem divinæ mentis , & haustus
 Æthereos dixere . Deum namque ire per omnes
 Terrasque , tractusque maris , coelumque profundum .
 Hinc pecudes , armenta , viros , genus omne ferarum ,
 Quemque sibi tenues nascentem arcessere vitas .
- 225 Scilicet huc reddi deinde ac resoluta referri
 Omnia ; nec morti esse locum ; sed viva volare
 Sideris in numerum , atque alto succedere coelo .
 Si quando sedem angustam servataque mella
 Thesauris relines : prius haustu sparsus aquarum
- 230 Ora fove , fumosque manu prætende sequaces .
 Bis gravidos cogunt fetus , duo tempora messis :
 Taygete simul os terris ostendit honestum
 Pleias , & Oceani spretos pede reppulit amas :
 Aut eadem sidus fugiens ubi Piscis aquosi
- 235 Tristior hibernas coelo descendit in undas .
 Illis ira modum supra est , læsæque venenum
 Moribus inspirant , & spicula cæca relinquunt
 Affixæ venis , animasque in vulnere ponunt .
 Sin duram metues hiemem , parcesque futuro ,
- 240 Contusosque animos & res miserabere fractas :
 At suffire thymo , cerasque recidere inanes ,

L I B E R I V. 133

Quis dubitet ? nam sæpè favos ignotus adedit
Stellio ; & lucifugis congesta cubilia blattis ;
Immunitque sedens aliena ad pabula fucus ,
Aut asper crabro imparibus se immiscuit armis ; 245
Aut dirum , tineæ , genus ; aut invisâ Minervæ
Laxos in foribus suspendit aranea casset.

Quò magis exhaustæ fuerint : hoc acriùs omnes
Incumbent generis lapsi sarcire ruinas ,
Complebuntque foros , & floribus horrea textent. 250

Si verò , (quoniam casus apibus quoque nostros
Vita tulit) tristi languebunt corpora morbo ;
Quod jam non dubiis poteris cognoscere signis :
Continuò est ægris alius color ; horrida vultum
Deformat macies ; tum corpora luce carentùm 255
Exportant tectis , & tristia funera ducunt ;

Aut illæ pedibus connexæ ad limina pendent ,
Aut intùs clausis cunctantur in ædibus omnes ,
Ignavæque fame , & contracto frigore pigræ.
Tum sonus auditur gravior , tractimque susurrant : 260

Frigidus ut quondam silvis immurmurat Auster ;
Ut mare sollicitum stridit refluentibus undis ;
Æstuat ut clausis rapidus fornacibus ignis.

Hic jam galbaneos suadebo incendere odores ,
Mellaque arundincis inferre canalibus , ultrò 265
Hortantem & fessas ad pabula nota vocantem.
Proderit & tunsum gallæ admiscere saporem ,
Arentesque rosas , aut igni pingua multo

- Defruta, vel psythiâ passos de vite racemos,
 270 Cecropiumque thymum, & grave olentia centaurea.
 Est etiam flos in pratis, cui nomen amello
 Fecere agricolæ, facilis quærentibus herba;
 Namque uno ingentem tollit de cespite silvam,
 Aureus ipse; sed in foliis, quæ plurima circum
 275 Funduntur, violæ subluceat purpura nigræ;
 Sæpè Deûm nexis ornata torquibus aræ;
 Asper in ore sapor; tonsis in vallibus illum
 Pastores & curva legunt prope flumina Mellæ.
 Hujus odorato radices incoque Baccho,
 280 Pabulaque in foribus plenis appone canistris.
 Sed, si quem proles subito defecerit omnis,
 Nec, genus unde novæ stirpis revocetur, habebit;
 Tempus & Arcadii memoranda inventa magistri
 Pandere, quoque modo cæsis jam sæpè juvenis
 285 Infincerus apes tulerit cruor. Altiùs omnem
 Expediam primâ repetens ab origine famam.
 Nam quæ Pellæi gens fortunata Canopi
 Accolit effuso stagnantem flumine Nilum;
 Et circum pictis vehitur sua rura phaselis;
 290 Quæque pharetrata vicinia Persidis urget,
 Et viridem Ægyptum nigrâ fecundat arenâ,
 Et diversa ruens septem discurrit in ora
 Usque coloratis annis devexus ab Indis;
 Omnis in hac certam regio jacit arte salutem.
 295 Exiguus primùm, atque ipsos contractus ad usus,

Eligitur locus : hunc angustique imbrice tecti
 Parietibusque premunt arctis , & quatuor addunt ,
 Quatuor a ventis , obliquâ luce fenestras .
 Tum vitulus , bimâ curvans jam cornua fronte ,
 Quæritur : huic geminæ nares & spiritus oris 300
 Multa reluctanti obstruitur , plagisque perempto
 Tunsa per integram solvuntur viscera pellem .
 Sic positum in clauso linquunt , & ramea costis
 Subjiciunt fragmenta , thymum , casiasque recentes .
 Hoc geritur , Zephyris primùm impellentibus undas , 305
 Antè novis rubeant quàm prata coloribus , antè
 Garrula quàm tignis nidum suspendat hirundo .
 Interea teneris tepesfactus in ossibus humor
 Æstuat , & visenda modis animalia miris ,
 Trunca pedum primò , mox & stridentia pennis 310
 Miscentur , tenuemque magis magis aëra carpunt ;
 Donec , ut æstivis effusus nubibus imber ,
 Erupère ; aut ut , nervo pulsante sagittæ ,
 Prima leves ineunt si quando prælia Parthi .
 Quis Deus hanc , Musæ , quis nobis extudit artem ? 315
 Unde nova ingressus hominum experientia cepit ?
 Pastor Aristæus fugiens Peneïa Tempe ,
 Amissis , ut fama , apibus morboque fameque ,
 Tristis ad extremi sacrum caput adstitit amnis ,
 Multa querens , atque hac affatus voce parentem : 320
 Mater Cyrene , mater , quæ gurgitis hujus
 Ima tenes , quid me præclarâ stirpe Deorum ,

- (Si modò, quem perhibes, pater est Thymbræus Apollo)
 Invisum Fatis genuisti ? aut quò tibi nostri
- 325 Pulsus amor ? quid me cœlum sperare jubebas ?
 En etiam hunc ipsum vitæ mortalis honorem,
 Quem mihi vix frugum & pecudum custodia solers
 Omnia tentanti extruderat, te matre, relinquo.
 Quin age, & ipsa manu felices erue silvas
- 330 Fer stabulis inimicum ignem, atque interfice messes
 Ure fata, & validam in vites molire bipennem:
 Tanta meæ si te ceperunt tædia laudis.
 At mater sonitum thalamo sub fluminis alti
 Sensit: eam circum Milesia vellera Nymphæ
- 335 Carpebant, hyali saturo fucata colore;
 Drymoque, Xanthoque, Ligeaque, Phyllodoceque,
 Cæsariem effusæ nitidam per candida colla;
 Nefææ, Spioque, Thaliaque, Cymodoceque,
 Cydippeque, & flava Lycorias; altera virgo
- 340 Altera tum primos Lucinæ experta labores;
 Clioque & Beroë foror, Oceanitides ambæ,
 Ambæ auro, pictis incinctæ pellibus ambæ;
 Atque Ephyre, atque Opis, & Asia Deiopeia;
 Et tandem positis velox Arethusa sagittis.
- 345 Inter quas curam Clymene narrabat inanem
 Vulcani, Martisque dolos & dulcia furta;
 Atque Chao densos Divûm numerabat amores.
 Carmine quo captæ dum fufis mollia pensa
 Devolvunt, iterum maternas impulit aures

L I B E R I V. 137

Luctus Aristæi, vitreisque sedilibus omnes 350
 Obstupuere; sed antè alias Arethusa sorores
 Prospiciens, summâ flavum caput extulit undâ.
 Et procul: O gemitu non frustrâ exterrita tanto,
 Cyrene soror, ipse tibi, tua maxima cura,
 Tristis Aristæus Penei genitoris ad undam 355
 Stat lacrimans, & te crudelem nomine dicit.
 Huic perculsa novâ mentem formidîne mater,
 Duc, age, duc ad nos; fas illi limina Divûm
 Tangere, ait; simul alta jubet discedere latè
 Flumina, quâ juvenis gressus inferret. At illum 360
 Curvata in montis faciem circumstetit unda,
 Accipitque sinu vasto, misitque sub amnem.
 Jamque domum mirans genitricis, & humida regna,
 Speluncisque lacus clausos, lucosque sonantes,
 Ibat, &, ingenti motu stupefactus aquarum, 365
 Omnia sub magnâ labentia flumina terrâ
 Spectabat diversa locis, Phasimque, Lycumque,
 Et caput, unde altus primùm se erumpit Enipeus,
 Unde pater Tiberinus, & unde Aniena fluente,
 Saxosumque sonans Hypanis, Mysusque Caicus, 370
 Et gemina auratus taurino cornua vultu
 Eridanus: quo non alius per pingua culta
 In mare purpureum violentior influit amnis.
 Postquam est in thalami pendentia pumice tecta
 Perventum, & nati fletus cognovit inanes 375
 Cyrene: manibus liquidos dant ordine fontes

- Germanæ , tonsisque ferunt mantelia villis.
 Pars epulis onerant mensas , & plena reponunt
 Pocula ; Panchæis adolefcunt ignibus aræ ;
 380 Et mater , Cape Mæonii carchesia Bacchi ;
 Oceano libemus , ait. Simul ipsa precatur
 Oceanumque patrem rerum , Nymphasque sorores ,
 Centum quæ silvas , centum quæ flumina fervant ;
 Ter liquido amantem perfudit nectare Vestam :
 385 Ter flamma ad summum tecti subjecta reluxit.
 Omne quo firmans animum , sic incipit ipsa :
 Est in Carpathio Neptuni gurgite vates ,
 Cœruleus Proteus , magnum qui piscibus æquor
 Et juncto bipedum curru meritur equorum.
 390 Hic nunc Emathiæ portus patriamque revisit
 Pallenen ; hunc & Nymphæ veneramur , & ipse
 Grandævus Nereus ; novit namque omnia vates ,
 Quæ sint , quæ fuerint , quæ mox ventura trahantur .
 Quippe ita Neptuno visum est : immania cujus
 395 Armenta & turpes pascit sub gurgite phocas .
 Hic tibi , nate , prius vinclis capiendus , ut omnem
 Expediat morbi causam , eventusque secundet .
 Nam sine vi non ulla dabit præcepta , neque illum
 Orando flectes ; vim duram & vincula capto
 400 Tende ; doli circum hæc demum frangentur inanes .
 Ipsa ego te , medios cum Sol accenderit æstus ,
 Cum sitiunt herbæ , & pecori jam gravior umbra est ,
 In secreta senis ducam , quò fessus ab undis

L I B E R I V. 139

Se recipit ; facile ut somno aggrediare jacentem.
Verùm ubi correptum manibus vinculisque tenebis, 405
Tum variæ illudent species atque ora ferarum.
Fiet enim subito sus horridus , atraque tigris ,
Squamosusque draco , & fulvâ cervice læna ;
Aut acrem flammæ sonitum dabit , atque ita vinculis
Excidet , aut in aquas tenues dilapsus abibit. 410
Sed , quantò ille magis formas se vertet in omnes ,
Tantò , nate , magis contende tenacia vincla :
Donec talis erit mutato corpore , qualem
Videris , incepto tegeter cùm lumina somno.

Hæc ait, & liquidum ambrosiæ diffundit odorem: 415
Quo totum nati corpus perdaxit ; at illi
Dulcis compositis spiravit crinibus aura ,
Atque habilis membris venit vigor. Est specus ingens
Execi latere in montis , quò plurima vento
Cogitur inque sinus scindit sese unda reductos ; 420
Deprensus olim statio tutissima nautis ;
Intus se vasti Proteus tegit objice faxi.
Hic juvenem in latebris aversum a lumine Nympha
Collocat : ipsa procul nebulis obscura resistit.

Jam rapidus torrens sitientes Sirius Indos 425
Ardebat ; coelo & medium Sol igneus orbem
Hauferat ; arebant herbæ , & cava flumina ficcis
Faucibus ad limum radii tepesacta coquebant ,
Cùm Proteus consueta petens e fluctibus antræ
Ibat ; cum vasti circum gens humida ponti 430

- Exultans , rorem latè dispergit amarum.
 Sternunt se somno diversæ in littore phocæ,
 Ipse, velut stabuli custos in montibus olim,
 Vesper ubi e pastu vitulos ad tecta reducit,
 435 Auditisque lupos acuunt balatibus agni,
 Confidit scopulo medius, numerumque recenset,
 Cujus Aristæo quoniam est oblata facultas:
 Vix defessâ senem passus componere membra,
 Cum clamore ruit magno, manicisque jacentem
 440 Occupat. Ille suæ contrâ non immemor artis,
 Omnia transformat sese in miracula rerum,
 Ignemque,horribilemque feram,fluviumque liquen
 Verùm ubi nulla fugam reperit fallacia, victus
 In sese redit, atque hominis tandem ore locutus:
 445 Nam quis te, juvenum confidentissime, nostras
 Jussit adire domos? quidve hinc petis? inquit. At i
 Scis, Proteu, scis ipse; neque est te fallere cuiquam;
 Sed tu desine velle. Deùm præcepta secuti
 Venimus, hinc lapsis quæsitum oracula rebus.
 450 Tantùm effatus. Ad hæc Vates vi denique multâ,
 Ardentes oculos intorsit lumine glauco,
 Et graviter frendens, sic fatis ora resolvit:
 Non te nullius exercent numinis iræ.
 Magna luis commissa: tibi has miserabilis Orpheus
 455 Haud quaquam ob meritum poenas, nisi Fata resistat
 Suscitât; & raptâ graviter pro conjuge sævit.
 Illa quidem, dum te fugeret per flumina præceptis:

L I B E R I V. 141

Immanem antè pedes hydrum moritura puella
Servantem ripas altà non vidit in herbà.
At chorus æqualis Dryadum clamore supremos 460
Implêrunt montes ; flêrunt Rhodopeiæ arces ,
Altaque Pangæa , & Rhefi Mavortia tellus ,
Atque Getæ , atque Hebrus , atque Actias Orithyia ,
Ipse , cavâ folans ægrum testudine amorem ,
Te , dulcis conjux , te solo in litore secum , 465
Te veniente die , te decedente canebat.
Tænarias etiam fauces , alta ostia Ditis ,
Et caligantem nigrâ formidine lucum
Ingressus , Manesque adiit , Regemque tremendum ,
Nesciaque humanis precibus mansuescere corda. 470
At canu commotæ Erebi de sedibus imis
Umbrae ibant tenues , simulacraque luce carentum :
Quàm multa in foliis avium se millia condunt ,
Vesper ubi aut hibernus agit de montibus imber :
Matres , atque viri , defunctaque corpora vitâ 475
Magnanimùm heroum , pueri , innuptæque puellæ ,
Impositique rogis juvenes antè ora parentum ;
Quos circum limus niger & deformis arundo
Cocyri tardâque palus inamabilis undâ
Alligat , & novies Styx interfusa coercet. 480
Quin ipsæ stupuere domus , atque intima Lethi
Tartara , coeruleosque implexæ crinibus angues
Eumenides , tenuitque inhians tria Cerberus ora ,
Atque Ixionij vento rotâ constitit orbis ,

- 48; Jamque pedem referens casus evaserat omnes ,
 Redditaque Eurydice superas veniebat ad auras,
 Pone sequens (namque hanc dederat Proserpina legem
 Cùm subita incurtam dementia cepit amantem ,
 Ignoscenda quidem , scirent si ignoscere Manes :
- 490 Restitit , Eurydicenque suam jam luce sub ipsâ
 Immemor, heu! victusque animi respexit. Ibi omnis
 Effusus labor , atque immitis rupta tyranni
 Foedera , terque fragor stagnis auditus Avernis.
 Illa, quis & me, inquit, miseram, & te perdidit, Orpheum
- 495 Quis tantus furor ? en iterum crudelia retrò
 Fata vocant , conditque narantia lumina sœmnus.
 Jamque vale. Feror ingenti circumdata nocte ,
 Invalidasque tibi tendens , heu ! non tua , palmas.
 Dixit , & ex oculis subito , ceu fumus in auras
- 500 Commixtus tenues , fugit diversa ; neque illum ,
 Prensantem nequidquam umbras, & multa volentem
 Dicere , præterea vidit ; nec portitor Orci
 Ampliùs objectam passus transire paludem.
 Quid faceret ? quò se raptâ bis conjuge ferret ?
- 505 Quo fletu Manes , quâ Numina voce moveret ?
 Illa quidem Stygiâ nabat jam frigida cymbâ.
 Septem illum totos perhibeat ex ordine menses
 Rupe sub aëriâ deserti ad Strymonis undam
 Flevisse , & gelidis hæc evolvisse sub antris ,
- 510 Mulcentem tigres , & agentem carmine quercus.
 Qualis populeâ mœrens Philomela sub umbrâ
 Amissos queritur fetus ; quos durus arator

Observans nido implumes detraxit : at illa
 Flet noctem , ramoque sedens miserabile carmen
 Integrat , & mœstis latè loca quæstibus implet. 515
 Nulla Venus , nullique animum flexère Hymenæi.
 Sælus Hyperboreas glacies Tanaimque nivalem ,
 Arvaque Riphæis numquam viduata pruinis
 Lustrabat , raptam Eurydicen atque irrita Ditis
 Dona querens. Spreta Ciconum quo munere matres , 520
 Inter sacra Deum , nocturnique Orgia Bacchi ,
 Discerptum latos juvenem sparsère per agros ,
 Tum quoque , marmoreâ caput a cervice revulsam
 Gurgite cum medio portans Oeagrius Hebrus
 Volveret , Eurydicea vox ipsa & frigida lingua , 525
 Ah miseram Eurydicen animâ fugiente , vocabat ;
 Eurydicen toto referebant flumine ripæ .

Hæc Proteus : & se jactu dedit æquor in altum.
 Quaque dedit , spumantem undam sub vertice torfit.
 At non Cyrene : namque ultrò affata timentem : 530

Nate , licet tristes animo deponere curas.
 Hæc omnis morbi causa ; hinc miserabile Nymphæ ,
 Cum quibus illa choros lucis agitabat in altis ,
 Exitium misère apibus. Tu munera supplex
 Tende petens pacem , & faciles venerare Napæas. 535
 Namque dabunt veniam votis , irasque remittent.
 Sed , modus orandi qui fit , prius ordine dicam.
 Quatuor eximios præstanti corpore tauros ,
 Qui sibi nunc viridis depascunt summa Lycæi ,

144 GEORG. LIB. IV.

- 540 Delige & intactâ totidem cervice juvencas.
 Quatuor his aras alta ad delubra Dearum
 Constatue, & sacrum jugulis demitte cruorem;
 Corporaque ipsa boum frondoso defere luco.
 Post, ubi nona suos Aurora ostenderit ortus,
- 545 Inferias Orphei Lethæa papavera mittes,
 Placatam Eurydicen vitulâ venerabere cæsâ,
 Et nigram mactabis ovem, lucumque revises.
 Haud mora: continuo matris præcepta facessit.
 Ad delubra venit: monstratas excitat aras;
- 550 Quatuor eximios præstanti corpore tauros
 Ducit, & intactâ totidem cervice juvencas.
 Post, ubi nona suos Aurora induxerat ortus,
 Inferias Orphei mittit, lucumque revisit.
 Hic verò subitum ac dictu mirabile monstrum
- 555 Aspiciunt, liquefacta boum per viscera toto
 Stridere apes utero, & ruptis effervere costis;
 Immenfasque trahi nubes; jamque arbore summâ
 Confluere, & lentis uvam demittere ramis.
 Hac super arborum cultu pecorumque canebam,
- 560 Et super arboribus: Cæsar dum magnus ad altum
 Fulminat Euphraten bello, victorque volentes
 Ter populos dat jura, viamque affectat Olympo.
 Illo VIRGILIUM me tempore dulcis alebat
 Parthenope, studiis florentem ignobilis otis:
- 565 Carmina qui lusi pastorum, audaxque juventâ,
 Tityre, te patula cecini sub tegmine fagi.

FINIS GEORGICON.

ARGUM.

ARGUMENTUM

IN ÆNEIDA.

ÆNEIS poëma heroicum, sive epicum, ab Ænea Trojano, Veneris & Anchisæ filio, Priami genero, nomen habet: non quod actiones illius omnes comprehendat; sed unam inter omnes præcipuam, scilicet regnum in Italia fundatum. Scripta est a Virgilio in gratiam, tum Romanæ totius gentis, tum familiæ imprimis Juliæ, quæ originem referebat suam ad Iulū sive Ascanium, Æneæ filium ex Creüsâ Priami filia. In hanc porro familiam adscitus a Julio Cæsare avunculo fuerat Octavianus, tunc rerum potens, atque Ægypto subactâ, M. Antonio & Cleopatrá interfectis, unus orbis Romani dominus. Scribi cœpta est anno U. C. 724 exeunte, Virgilio 40, Octaviani 33; cùm Octavianus in Asia non longè ab Euphrate hiemaret, atque ita Virgilius post adhibitam Georgicis extremam manum, continuò animum Æneidi videtur applicuisse; in eaque annos, ut habet

146 *ARGUMENTUM.*

Servius, undecim collocasse, quot ab eo tempore ad mortem Virgiliti omninò numerantur. Secutus est Virgilius, ut in Bucolicis Theocritum, in Georgicis Hesiodum; ita in Æneide Homerum; cujus Odyssæam sex prioribus libris, Iliadem sex posterioribus expressit, an etiam superavit? Id verò ambigitur inter doctos,

---

ÆNEIDOS
LIBER PRIMUS.

ARGUMENTUM.

PROPOSITIONE & invocatione præmissis, narratio incipit a septimo Æneæ expeditionis anno : quo tempore, Trojanis e Sicilia in Italiam solventibus, uno tempestatem excitat, conciliato sibi Eolo. Sedat tempestatem Neptunus. Naves Æneæ septem in portum Libya se recipiunt, reliquis aliò disjeçtis. Venus apud Jovem de filii calamitate queritur. Volatur eam Jupiter, expositâ Æneæ ejusque posteritatis futurâ felicitate. Mittitur Mercurius, qui Carthaginiensium animos Trojanis placabiles reddat. Venus habitu venatricis occurrit Æneæ regionem cum Achate exploranti : indicatâque Didonis de regionis conditione, utrumque nebulâ cæptum Carthaginem dimittit. Illic Æneas,

148 ARGUMENTUM.

templum ingressus , primùm in belli Trojani picturas incidit : deinde in Didonem , & in socios , quos fluctibus oppressos putaverat , Didoni supplicantes. Dat se in conspectum Æneas : a Regina benignè excipitur : accersitur per Achatem Ascarnius : cujus in locum dolo Veneris Cupido substituitur , ut Ænea amorem Didoni inspiret. Abeunt omnes in aulam ad convivium.

G. Kneller pinx.

C. D. Phillips sculp.

PUBLII VIRGILII
ÆNEIDOS
LIBER PRIMUS.

TALLE ego, qui quondam, gracili modulatus avenæ
Carmen, & egressus silvis, vicina cœgi,
Ut quamvis avido parerent arva colono:
Gratum opus agricolis: at nunc horrentia Martis

ARMA, virumque cano, Trojæ qui primus ab oris
Italiam, Fato profugus, Lavinaque venit
Littora; multùm ille & terris jactatus & alto,
Vi Superùm, sævæ memorem Junonis ob iram:
Multa quoque & bello passus, dum conderet urbem,
Inferretque Deos Latio: genus unde Latinum,
Albanique patres, atque altæ moenia Romæ.

- Musa, mihi causas memora, quo numine læso,
 Quidve dolens, Regina deum tot volvere casus
 10 Infignem pietate virum, tot adire labores
 Impulerit: tantæne animis cœlestibus iræ!
 Urbs antiquâ fuit (Tyrii tenuère coloni;)
 Carthago, Italiam contra Tiberinaque longè
 Ostia, dives opum, studiisque asperrima belli:
 15 Quam Juno fertur terris magis omnibus unam
 Posthabitâ coluisse Samo; hic illius arma,
 Hic currus fuit: hoc regnum Dea gentibus esse,
 Si quâ Fata sinant, jam tum tenditque fovetque.
 Progeniem sed enim Trojano a sanguine duci
 20 Audierat, Tyrias olim quæ verteret arces;
 Hinc populum latè regem, belloque superbum,
 Venturum excidio Libyæ: sic volvere Parcas.
 Id metuens, veterisque memor Saturnia belli,
 Prima quod ad Trojam pro caris gesserat Argis:
 25 Necdum etiam causæ irarum sævique dolores
 Exciderant animo; manet altâ mente repostum
 Judicium Paridis, spretæque injuria formæ,
 Et genus invisum, & rapti Ganymedis honores:
 His accensa super, jactatos æquore toto
 30 Troas, reliquias Danaum atque immitis Achilli,
 Arcebat longè Latio: multosque per annos
 Errabant acti Fatis maria omnia circum.
 Tantæ molis erat Romanam condere gentem!
 Vix e conspectu Siculæ telluris in altum

Vela dabant, læti & spumas salis ære ruebant; 35
 Cum Juno, æternum servans sub pectore vulnus,
 Hæc secum: Mene incepto desistere victam?
 Nec posse Italiâ Teucrorum avertere regem?
 Quippe vector Fatis. Pallasne exurere classem
 Argivum, atque ipsos potuit submergere ponto, 40
 Unius ob noxam & furias Ajacis Oilei?
 Ipsa, Jovis rapidum jaculata e nubibus ignem,
 Disjecitque rates, evertitque æquora ventis;
 Illum, exspirantem transfixo pectore flammam,
 Turbine corripuit, scopuloque infixit acuto. 45
 Ast ego, quæ Divum incedo Regina, Jovisque
 Et soror & conjux, unâ cum gente tot annos
 Bella gero. Et quisquam numen Junonis adoret
 Præterea, aut supplex aris imponat honorem?

Talia flammato secum Dea corde volutans, 50
 Nimborum in patriam, loca feta furentibus Austris,
 Æoliam venit. Hic vasto rex Æolus antro
 Lucantes Ventos Tempestatefque sonoras
 Imperio premit, ac vinclis & carcere frenat.
 Illi indignantes magno cum murmure montis 55
 Circum claustra fremunt. Celsâ sedet Æolus arce
 Sceptra tenens, mollitque animos, & temperat iras.
 Ni faciat, maria ac terras coelumque profundum
 Quippe ferant rapidi secum, verrantque per auras.
 Sed Pater omnipotens speluncis abdidit atris, 60
 Hoc metuens; molemque & montes insuper altos

Imposuit, regemque dedit, qui foedere certo
Et premere, & laxas sciret dare jussus habenas.

Ad quem tum Juno supplex his vocibus usa est:

65 Æole, (namque tibi Divûm pater atque hominum rex

Et mulcere dedit fluctus & tollere vento)

Gens inimica mihi Tyrrhenum navigat æquor,

Ilium in Italiam portans victosque Penates:

Incute vim ventis, submersasque obrue puppes:

70 Aut age diversos; & disjice corpora ponto.

Sunt mihi bis septem præstanti corpore Nymphæ,

Quarum, quæ formâ pulcherrima, Deiopeiam

Connubio jungam stabili, propriamque dicabo:

Omnes ut tecum meritis pro talibus annos

75 Exigat, & pulchrâ faciat te prole parentem.

Æolus hæc contra: Tuus, ô Regina, quid optes

Explorare labor; mihi jussa capeffere fas est.

Tu mihi, quodcumque hoc regni, tu sceptrâ Jovemque;

Conciliâs; tu das epulis accumbere Divûm,

80 Nimborumque facis tempestatumque potentem.

Hæc ubi dicta, cavum conversâ cuspide montem

Impulit in latus; ac Venti, velut agmine facto,

Quâ data porta, ruunt, & terras turbine perflant.

Incubuere mari, totumque a sedibus imis

85 Unâ Eurufque Notufque ruunt creberque procellis

Africus, & vastos volvunt ad littora fluctus.

Insequitur clamorque virûm stridorque rudentum.

Eripiunt subito nubes cœlumque diemque

Teuçrorum ex oculis : ponto nox incubat atra.
Intonuère poli , & crebris micat ignibus æther: 90
Præsentemque viris intentant omnia mortem.

Exemplò *Æneæ* solvuntur frigore membra.
Ingemit , & , duplices tendens ad sidera palmas ,
Talia voce refert : O terque quaterque beati !
Queis antè ora patrum *Trojæ* sub mœnibus altis 95
Contigit oppetere ! ô *Danaum* fortissime gentis
Tydide , mene *Iliacis* occumbere campis
Non potuisse , tuâque animam hanc effundere dextrâ!
Sævus ubi *Æacidæ* telo jacet *Hector* , ubi ingens
Sarpedon : ubi tot *Simoïs* correpta sub undis 100
Scuta virùm , galeasque , & fortia corpora volvit.

Talia jaçtanti fridens *Aquilone* procella
Velum adversa ferit , fluctusque ad sidera tollit.
Franguntur remi : tum prora avertit , & undis
Dat latus : insequitur cumulo præruptus aquæ mons. 105
Hi summo in fluctu pendent : his unda dehiscens
Terram inter fluctus aperit ; furit æstus arenis.
Tres *Notus* abreptas in saxa latentia torquet :
Saxa vocant *Itali* , mediis quæ in fluctibus , *Aras* :
Dorsum immane mari summo. *Tres Euris* ab alto 110
In brevia & *Syrtes* urget , miserabile visu ,
Illiditque vadis , atque aggere cingit arenæ.
Unam , quæ *Lycios* fidumque vehebat *Oronten* ,
Ipsius antè oculos ingens a vertice pontus
In puppim ferit : excutitur , pronusque magister 115

- Volvitur in caput: ast illam ter fluctus ibidem
 Torquet agens circum, & rapidus vorax æquore vortex
 Apparent rari nantes in gurgine vasto;
 Arma virum, tabulæque, & Troia gaza per undas.
 125 Jam validam Iliæ navem, jam fortis Achææ,
 Et quæ vectus Abas, & quæ grandævus Aletes,
 Vicit hiems: laxis laterum compagibus omnes
 Accipiunt inimicum imbrem, rimisque fatiscunt.
 Interea magno miseri murmure pontum,
 125 Emisissamque hiemem sensit Neptunus, & imis
 Stagna refusa vadis, graviter commotus; & alto
 Prospiciens, summâ placidum caput extulit undâ,
 Disjectam Æneæ toto videt æquore classem:
 Fluctibus oppressos Troas cœlique ruina.
 130 Nec latuere doli fratrem Junonis & iræ.
 Eurum ad se Zephyrumque vocat; dehinc talia fatur:
 Tantane vos generis tenuit fiducia vestri?
 Jam cœlum terramque meo sine numine, Venti,
 Miscere, & tantas auderis tollere moles?
 135 Quos ego... Sed motos præstat componere fluctus.
 Põst mihi non simili poenâ commissa luetis.
 Maturate fugam, regique hæc dicite vestro:
 Non illi imperium pelagi sævumque tridentem;
 Sed mihi sorte datum. Tenet ille immania saxa,
 140 Vestras, Eure, domos: illâ se jactet in aulâ
 Æolus, & clauso Ventorum carcere regnet.
 Sic ait, & dicto citiùs tumida æquora placat:

Collectasque fugat nubes, Solemque reducit.
 Cymothoë, simul & Triton adnixus, acuto
 Detrudunt naves scopulo: levat ipse tridenti; 145
 Et vastas aperit Syrtes, & temperat æquor;
 Atque rotis summas levibus perlabitur undas.
 Ac veluti magno in populo cum sæpe coorta est
 Seditio, sævitque animis ignobile vulgus;
 Jamque faces & faxa volant; furor arma ministrat: 150
 Tum, pietate gravem ac meritis si fortè virum quem
 Conspexere, silent; arrectisque auribus adsunt;
 Ille regit dictis animos, & pectora mulcet:
 Sic cunctus pelagi cecidit fragor, æquora postquam
 Prospiciens Genitor, cœloque inæctus aperto 155
 Flestit equos, curruque volans dat lora secundo.

Defessi Æneadæ, quæ proxima, littora cursu
 Contendunt petere, & Libyæ vertuntur ad oras.
 Est in secessu longo locus: insula portum
 Efficit objectu laterum, quibus omnis ab alto 160
 Frangitur inque sinus scindit sese unda reductos;
 Hinc atque hinc vastæ rupes geminique minantur
 In cœlum scopuli, quorum sub vertice latè
 Æquora tuta silent: tum silvis scena coruscis
 Defuper, horrentiq; atrum nemus imminet umbrâ: 165
 Fronte sub adversâ scopulis pendentibus antrum;
 Intus aquæ dulces, vivoque sedilia faxo;
 Nympharum domus: hic fessas non vincula naves
 Ulla tenent; unco non alligat ancora morsu.

- 170 Huc septem *Aeneas* collectis navibus omni
 Ex numero subit: ac, magno telluris amore
 Egredi, optatâ potiuntur Troës arenâ,
 Et sale tabentes artus in littore ponunt.
 Ac primùm filici scintillam excedit *Achates*;
- 175 Suscepitque ignem foliis, atque arida circum
 Nutrimenta dedit, rapuitque in fomize flammam;
 Tum *Cererem* corruptam undis cerealiaque arma
 Expediunt fessi rerum; frugesque receptas
 Et torrere parant flammis & frangere faxo.
- 180 *Aeneas* scopulum inærea conscendit, & omnem
 Prospectum latè pelago petit; *Anthea* si quem
 Jactatum vento videat, *Phrygiae*que biremes,
 Aut *Capyn*, aut celsis in puppibus arma *Caïcæ*
 Navem in conspectu nullam: tres littore cervos
- 185 Prospicit errantes: hos tota armenta sequuntur
 A tergo, & longum per valles pascitur agmen.
 Constitit hic, arcumque manu celeresque sagittas
 Corripuit; fidus quæ tela gerebat *Achates*;
 Ductoresque ipsos primùm, capita alta ferentes
- 190 Cornibus arboreis, sternit; tum vulgus; & omnem
 Miscet agens telis nemora inter frondea turbam.
 Nec priùs absistit, quàm septem ingentia victor
 Corpora fundat humi, & numerum cum navibus æquet
 Hinc portum petit, & socios partitur in omnes.
- 195 Vina bonus quæ deinde cadis onerârat *Acestes*
 Littore *Trinacrio*, dederatque abeuntibus heros,

Dividit , & dictis mœrentia pectora mulcet :
 O focii , (neque enim ignari fumus antè malorum)
 O passi graviora ; dabit Deus his quoque finem .
 Vos & Scyllæam rabiem penitusque sonantes   200
 Accertis scopulos : vos & Cyclopea sâxa
 Experti . Revocate animos , mœstumque timorem
 Mittite . Forfan & hæc olim meminisse juvabit .
 Per varios casus , per tot discrimina rerum ,
 Tendimus in Latium : sedes ubi Fata quietas   205
 Ostendunt . Illic fas regna refurgere Trojæ .
 Durate , & vosmet rebus servate secundis .

Talia voce refert : curisque ingentibus æger
 Spem vultu simulat , premit altum corde dolorem .
 Illi se prædæ accingunt dapibusque futuris :   210
 Tergora deripiunt costis , & viscera nudant .
 Pars in frustra secant , veribusque trementia figunt :
 Littore ahena locant alii , flammæque ministrant .
 Tum victu revocant vires : fusi que per herbam
 Implentur veteris Bacchi pinguisque ferinæ .   215
 Postquam exempta fames epulis , mensæque remotæ :
 Amissos longo socios sermone requirunt ;
 Spemque metumque inter dubii , seu vivere credant ,
 Sive extrema pati , nec jam exaudire vocatos .
 Præcipuè pius Æneas , nunc acris Orontei ,   220
 Nunc Amyci casum gemit , & crudelia secum
 Fata Lyci , fortemque Gyan , fortemque Cloanthum .
 Et jam finis erat : cùm Jupiter æthere summo

- Despiciens mare velivolum, terrasque jacentes,
 225 Littoraque, & latos populos, sic vertice coeli
 Constitit, & Libyæ defixit lumina regnis.
 Atque illum tales jactantem pectore curas
 Tristior, & lacrimis oculos suffusa nitentes,
 Alloquitur Venus: O, qui res hominumque Deûmq;
 230 Æternis regis imperiis, & fulmine terras,
 Quid meus Æneas in te committere tantum,
 Quid Troës potuère? quibus, tot funera passis;
 Cunctus ob Italiam terrarum clauditur orbis?
 Certè hinc Romanos olim, volventibus annis,
 235 Hinc fore ductores, revocato a sanguine Teucris,
 Qui mare, qui terras omni ditione tenerent,
 Pollicitus. Quæ te, Genitor, sententia vertit?
 Hoc equidem occasum Trojæ tristisque ruinas
 Solabar, fati contraria fata rependens.
 240 Nunc eadem fortuna viros tot casibus actos
 Insequitur. Quem das finem, Rex magne, laborum?
 Antenor potuit, mediis elapsus Achivis,
 Illyricos penetrare sinus atque intima tutus
 Regna Liburnorum, & fontem superare Timavi:
 245 Unde per ora novem vasto cum murmure montis
 It mare proruptum, & pelago premit arva sonanti.
 Hic tamen ille urbem Patavi, sedesque locavit
 Teucrorum, & genti nomen dedit, armaque fixit
 Troia; nunc placidâ compositus pace quiescit.
 250 Nos, tua progenies, cœli quibus annuis arcem,

Navibus (infandum) amissis, unius ob iram
 Prodimur, atque Italis longè disjungimur oris.
 Hic pietatis honos? Sic nos in sceptrâ reponis?
 Olli subridens hominum fator atque Deorum
 Vultu, quo cœlum tempestatêque serenat, 255
 Oscula libavit natæ; dehinc talia fatur:
 Parce metu, Cytherea: manent immota tuorum
 Fata tibi; cernes urbem & promissa Lavini
 Mœnia, sublimemque feres ad sidera cœli
 Magnanimum Ænean: neque me sententia vertit. 260
 Hic (tibi fabor enim, quando hæc te cura remordet,
 Longiùs & volvens Fatorum arcana movebo)
 Bellum ingens geret Italiâ, populosque feroces
 Contundet; moresque viris & mœnia ponet:
 Tertia dum Latio regnantem viderit ætas, 265
 Ternaque transferint Rutulis hiberna subactis.
 At puer Aescanius, cui nunc cognomen Iulo
 Additur, (Ilus erat, dum res stetit Ilia regno)
 Triginta magnos volvendis mensibus orbes
 Imperio explebit, regnumque ab sede Lavini 270
 Transferet, & longam multâ vi muniet Albam.
 Hic jam ter centum totos regnabitur annos
 Gente sub Hectoreâ; donec regina sacerdos
 Marte gravis geminam partu dabit Ilia prolem.
 Inde lupæ fulvo nutricis tegmine lætus 275
 Romulus excipiet gentem, & Mavortia condet
 Mœnia, Romanosque suo de nomine dicet.

- His ego nec metas rerum nec tempora pono:
Imperium sine fine dedi. Quin aspera Iuno,
- 280 Quæ mare nunc terrasque metu cœlumque fatigat,
Confilia in melius referet, mecumque fovebit
Romanos, rerum dominos, gentemque rogatam.
Sic placitum. Veniet lustris labentibus ætas,
Cùm domus Assaraci Phthiam claraque Mycenæ
- 285 Servitio premet, ac victis dominabitur Argis.
Nascetur pulchrâ Trojanus origine Cæsar,
Imperium Oceano, famam qui terminet astris;
Julius, a magno demissum nomen Iulo:
Hunc tu olim cœlo, spoliis Orientis onustum;
- 290 Accipies secura: vocabitur hic quoque votis.
Aspera tum positis mitescent secula bellis.
Cana Fides, & Vesta, Remo cum fratre Quirinus,
Jura dabunt: diræ ferro & compagibus arctis
Claudentur Belli portæ: Furor impius intrus
- 295 Sæva sedens super arma, & centum vinctus ænæis
Post tergum nodis, fremet horridus ore cruento.
Hæc ait: & Maiâ genitum demittit ab alto;
Ut terræ, utque novæ pateant Carthaginis arces
Hospitio Teucris: ne Fati nescia Dido
- 300 Finibus arceret. Volat ille per aëra magnum
Remigio alarum: ac Libyæ citus adstirrit oris.
Et jam iussa facit: ponuntque ferocia Pœni
Corda, volente Deo. In primis Regina quietum
Accipit in Teucros animum mentemque benignam.

At pius *Aeneas*, per noctem plurima volvens, 305
 Ut primam lux alma data est, exire, locosque
 Explorare novos; quas vento accesserit oras,
 Qui teneant (nam inculta videt) hominesne feræne,
 Quærare constituit, sociisque exacta referre.
 Classem in convexo nemorum, sub rupe cavatâ, 310
 Arboribus clausam circum atque horrentibus umbris
 Occulit: ipse uno graditur comitatus *Achate*;
 Bina manu lato crispans hastilia ferro.
 Cui mater mediâ sese tulit obvia silvâ,
 Virginis os habitumque gerens, & virginis arma 315
Spartanæ: vel qualis equos *Threïssa* fatigat
Harpalyce, volucremque fugâ prævertitur *Eurum*.
 Namque humeris de more habilem suspenderit arcum
 Venatrix, dederatque comam diffundere ventis;
 Nuda genu, nodoque sinus collecta fluentes. 320
 Ac prior: Heus, inquit, juvenes, monstrate mearum
 Vidistis si quam hinc errantem fortè fororum,
 Succinctam pharetrâ & maculosæ tegmine lyncis,
 Aut spumantis apri cursum clamore prementem.
 Sic *Venus*; & *Veneris* contrâ sic filius orsus: 325
 Nulla tuarum audita mihi neque visa fororum,
 O, quam te memorem! *Virgo*; namque haud tibi vultus
 Mortalis, nec vox hominem sonat; ò, *Dea* certè;
 An *Phœbi* foror? an *Nympharum* sanguinis una?
 Sis felix, nostrumque leves, quæcumque, laborem: 330
 Et, quæ sub cœlo tandem, quibus orbis in oris

Jaſtemur, doceas. Ignari hominumque locorumque
Erramus, vento huc vaſtis & fluctibus acti.
Multa tibi ante aras noſtrâ cadet hoſtia dextrâ.

- 335 Tum Venus: Haud equidentrali me dignor honore:
Virginibus Tyriis mos eſt geſtare pharetram,
Purpureoque altè ſuras vincere cothurno.
Punica regna vides, Tyrios, & Agenoris urbem:
Sed fines Libyci, genus intractabile bello.
- 340 Imperium Dido. Tyriâ regit urbe profeſta,
Germanum fugiens. Longa eſt injuria, longæ
Ambages: ſed ſumma ſequar faſtigia rerum.
Huic conjux Sychæus erat, ditiffimus agri
Phœnicum, & magno miſeræ dilectus amore:
- 345 Cui pater intactam dederat, primisque jugârat
Ominibus. Sed regna Tyri germanus habebat
Pygmalion, ſcelere ante alios immanior omnes.
Quos inter medius venit Furor. Ille Sychæum
Impius ante aras, atque auri cæcus amore,
- 350 Clam ferro incautum ſuperat, ſecurus amorum
Germanæ: factumque diu celavit, & ægram,
Multa malus ſimulans, yanâ ſpe luſit amantem.
Ipsa ſed in ſomis inhumati venit imago
Conjugis, ora modis attollens pallida miris:
- 355 Crudeles aras trajeſtaque peſtora ferro
Nudavit; cæcumque domûs ſcelus omne retexit.
Tum celerare fugam patriâque excedere ſuadet;
Auxiliumque viæ veteres tellure recludit

Thefauros , ignotum argenti pondus & auri.
 His commota fugam Dido sociosque parabat. 360
 Conveniunt , quibus aut odium crudele tyranni ,
 Aut metus acer erat : naves , quæ fortè paratæ ,
 Corripiunt , onerantque auro. Portantur avari
 Pygmalionis opes pelago : dux femina facti.
 Devenère locos , ubi nunc ingentia cernes 365
 Mœnia , surgentemque novæ Carthaginis arcem ;
 Mercatique solum , facti de nomine Byrsam ,
 Taurino quantum possent circumdare tergo.
 Sed vos , qui tandem ? quibus aut venistis ab oris ?
 Quòve tenetis iter ? Quærenti talibus ille 370
 Suspirans , imoque trahens a pectore vocem :
 O Dea , si primâ repetens ab origine pergam ,
 Et vacet annales nostrorum audire laborum :
 Antè diem clauso componet Vesper Olympo.
 Nos Trojà anriquâ (si vestras fortè per aures 375
 Trojæ nomen iit) diversa per æquora vectos
 Forte suâ Libycis tempestas appulit oris.
 Sum pius Æneas , raptos qui ex hoste Penates
 Classe veho mecum , famâ super æthera notus.
 Italiam quæro patriam , & genus ab Jove summo. 380
 Bis denis Phrygium conscendi navibus æquor ,
 Matre Deâ monstrante viam , data fata secutus ;
 Vix septem convulsæ undis Euroque superfunt.
 Ipse ignotus , egens , Libyæ deserta peragro ,
 Europâ atque Asiâ pulsus. Nec plura querentem 385

Passa Venus medio sic interfata dolore est :

Quisquis es, haud, credo, invisus Cœlestibus aurâ

Vitales carpis, Tyriam qui adveneris urbem.

Perge modò, atque hinc te Reginae ad limina perfer.

390 Namque tibi reduces socios classemque relatam

Nuntio, & in tutum vestis Aquilonibus actam;

Ni frustra augurium vani docuere parentes.

Aspice bis fenos lætantes agmine cycnos,

Æthereâ quos lapsa plagâ Jovis ales aperto

395 Turbabat cœlo : nunc terras ordine longo

Aut capere, aut captas jam despectate videntur.

Ut reduces illi ludunt stridentibus alis,

Et cœtu cinxere polum, cantusque dedere :

Haud aliter puppesque tuæ pubesque tuorum,

400 Aut portum tener, aut pleno subit ostia velo.

Perge modò, & quâ te ducit via, dirige gressum.

Dixit ; & avertens roseâ cervice refulsit,

Ambrosiæque comæ divinum vertice odorem

Spiravere : pedes vestis defluxit ad imos,

405 Et vera incessu patuit Dea. Ille, ubi matrem

Agnovit, tali fugientem est voce secutus :

Quid natum toties, crudelis tu quoque, falsis

Ludis imaginibus ? cur dextræ jungere dextram

Non datur, ac veras audire & reddere voces ?

410 Talibus incusat, gressumque ad moenia tendit.

At Venus obscuro gradientes aère sepsit,

Et multo nebulæ circum Dea fudit amictu;

Cernere ne quis eos , neu quis contingere possit ,
 Molirive moram , aut veniendi poscere causas ,
 Ipsa Paphum sublimis abit , sedesque revisit 415
 Læta suas ; ubi templum illi , centumque Sabæo
 Thure calent aræ , fertisque recentibus halant ,
     Corripuere viam interea , quæ semita monstrat ;
 Jamque ascendebant collem , qui plurimus urbi
 Imminet , adversasque aspectat desuper arces , 420
 Miratur molem Æneas , magalia quondam :
 Miratur portas , strepitumque , & frata viarum ,
 Instant ardentem Tyrii : pars ducere muros ,
 Molirique arcem , & manibus subvolvere saxa :
 Pars optare locum tecto , & concludere sulco. 425
 Jura magistratusque legunt , sanctumque senatum ,
 Hic portus alii effodiunt : hic alta theatri
 Fundamenta locant alii , immanesque columnas
 Rupibus excidunt , scenis decora alta futuris .
 Qualis apes æstate novâ per florea rura 430
 Exercet sub sole labor , cum gentis adultos
 Educunt fetus , aut cum liquentia mella
 Stipant , & dulci distendunt nectare cellas :
 Aut onera accipiunt venientium , aut agmine facto
 Ignavum fucos pecus a præsepibus arcent : 435
 Fervet opus , redolentque thymo fragrantia mella .
 O fortunati , quorum jam moenia surgunt !
 Æneas ait , & fastigia suspicit urbis .
 Ipsert se septus nebulâ (mirabile dictu)

Passa Venus medio sic interfata dolore est :

Quisquis es, haud, credo, invisus Coelestibus aurâs

Vitales carpis, Tyriam qui adveneris urbem.

Perge modò, atque hinc te Reginae ad limina perfer.

390 Namque tibi reduces socios classemque relatam

Nuntio, & in tutum vestis Aquilonibus actam ;

Ni frustrâ augurium vani docuere parentes.

Aspice bis fenos lætantes agmine cycnos,

Æthereâ quos lapsa plagâ Jovis ales aperto

395 Turbabat cœlo : nunc terras ordine longo

Aut capere, aut captas jam despectate videntur.

Ut reduces illi ludunt stridentibus alis,

Et cœtu cinxere polum, cantusque dedere :

Haud aliter puppesque tuæ pubesque tuorum,

400 Aut portum tenet, aut pleno subit ostia velo.

Perge modò, &, quâ te ducit via, dirige gressum.

Dixit ; & avertens roseâ cervice refulsit,

Ambrosiæque comæ divinum vertice odorem

Spiravere : pedes vestis defluxit ad imos,

405 Et vera incesu patuit Dea. Ille, ubi matrem

Agnovit, tali fugientem est voce secutus :

Quid natum toties, crudelis tu quoque, falsis

Ludis imaginibus ? cur dextræ jungere dextram

Non datur, ac veras audire & reddere voces ?

410 Talibus incusat, gressumque ad mœnia tendit.

At Venus obscuro gradientes aère sepsit,

Et multo nebulae circum Dea fudit amictu ;

Cernere ne quis eos , neu quis contingere possit ,
 Molirive moram , aut veniendi poscere causas ,
 Ipsa Paphum sublimis abit , sedesque revisit 415
 Læta suas ; ubi templum illi , centumque Sabæo
 Thure calent aræ , fertisque recentibus halant ,
     Corripuere viam interea , quæ semita monstrat ;
 Jamque ascendebant collem , qui plurimus urbi
 Imminet , adversasque aspectat desuper arces , 420
 Miratur molem Æneas , magalia quondam :
 Miratur portas , strepitumque , & strata viarum ,
 Instant ardentes Tyrii : pars ducere muros ,
 Molirique arcem , & manibus subvolvere saxa :
 Pars optare locum tecto , & concludere sulco. 425
 Jura magistratusque legunt , sanctumque senatum ,
 Hic portus alii effodiunt : hic alta theatri
 Fundamenta locant alii , immanesque columnas
 Rupibus excidunt , scenis decora alta futuris .
 Qualis apes æstare novâ per florea rura 430
 Exercet sub sole labor , cum gentis adultos
 Educunt fetus , aut cum liquentia mella
 Stipant , & dulci distendunt nectare cellas :
 Aut onera accipiunt venientium , aut agmine facto
 Ignavam fucos pecus a præsepibus arcent : 435
 Fervet opus , redolentque thymo fragrantia mella .
 O fortunati , quorum jam moenia surgunt !
 Æneas ait , & fastigia suspicit urbis .
 Infert se septus nebulâ (mirabile dictu)

- 440 Per medios, miscetque viris; neque cernitur ulli.
 Lucus in urbe fuit mediâ, lætissimus umbrâ,
 Quò primùm jactati undis & turbine, Pœni
 Effodère loco signum, quod regia Juno
 Montrârat, caput acris equi; sic nam fore bello
- 445 Egregiam, & facilem victu per secula gentem.
 Hic templum Junoni ingens Sidonia Dido
 Condebat, donis opulentùm & numine Divæ:
 Ærea cui gradibus surgebant limina, nexæque
 Ære trabes, foribus cardo stridebat ænis.
- 450 Hoc primùm in luco nova res oblata timorem
 Leniit; hîc primùm Æneas sperare salutem
 Ausus, & afflictis meliùs confidere rebus.
 Namque, sub ingenti lustrat dum singula templo;
 Reginam opperiens, dum, quæ fortuna sit urbi,
- 455 Artificumque manus inter se, operumque laborem
 Miratur, videt Iliacas ex ordine pugnâs,
 Bellaque jam famâ totum vulgata per orbem,
 Atridas, Priamumque, & sævum ambobus Achillem.
 Constitit; & lacrimans, Quis jam locus, inquit, Achate
- 460 Quæ regio in terris nostri non plena laboris?
 En Priamus. Sunt hîc etiam sua præmia laudi:
 Sunt lacrimæ rerum, & mentem mortalia tangunt.
 Solve metus; feret hæc aliquam tibi fama salutem.
 Sic ait, atque animum picturâ pascit inani,
- 465 Multa gemens, largoque humectat flumine vultum.
 Namque videbat, uti bellantes Pergama circum

Hæc fugerent Graii , premeret Trojana juvenus ;
 Hæc Phryges , infacet curru cristatus Achilles.
 Nec procul hinc Rhefi niveis tentoria velis
 Agnoscit lacrimans ; primo quæ prodita fomno 470
 Tydides multâ vastabat cæde cruentus ;
 Ardentesque avertit equos in castra , priusquam
 Pabula gustassent Trojæ , Xanthumque bibissent.
 Parte aliâ fugiens amissis Troilus armis ,
 Infelix puer , atque impar congressus Achilli , 475
 Fertur equis , curruque hæret resupinus inani ,
 Lora tenens tamen : huic cervixque comæque trahuntur
 Per terram , & versâ pulvis inscribitur hastâ.
 Interea ad templum non æquæ Palladis ibant
 Crinibus Iliades passis , peplumque ferebant 480
 Suppliciter tristes , & tunsæ pectora palmis :
 Diva solo fixos oculos averfa tenebat.
 Ter circum Iliacos raptaverat Hæctora muros ,
 Exanimumque auro corpus vendebat Achilles.
 Tum verò ingentem gemitum dat pectore ab imo : 485
 Ut spolia , ut currus , utque ipsum corpus amici ,
 Tendentemque manus Priamum conspexit inermes.
 Se quoque principibus permixtum agnovit Achivis ,
 Eoasque acies , & nigri Memnonis arma.
 Ducit Amazonidum lunatis agmina peltis 490
 Penthesilea furens , mediisque in millibus ardet
 Aurea subnectens exertæ cingula mammæ
 Bellatrix , audentque viris concurrere virgo.

Hæc dum Dardanio Æneæ miranda videntur,
 495 Dum stupet, obtutuque hæret defixus in uno;
 Regina ad templum formâ pulcherrima Dido
 Incessit, magnâ juvenum stipante catervâ.
 Qualis in Eurotæ ripis, aut per juga Cynthi
 Exercet Diana choros, quam mille fecutæ
 500 Hinc atque hinc glomerantur Oreades: illa pharetram
 Fert humero, gradiensque Deas supereminet omnes
 Latonæ tacitum pertentant gaudia pectus.
 Talis erat Dido, talem se læta ferebat
 Per medios, instans operi regnisque futuris.
 505 Tum foribus Divæ, mediâ testudine templi,
 Septa armis, solioque altè subnixâ, refedit.
 Jura dabat legesque viris; operumque laborem
 Partibus æquabat justis, aut sorte trahebat;
 Cùm subitò Æneas concursu accedere magno
 510 Anthea, Sergestumque videt, fortemque Cloanthum,
 Teucrorumque alios, ater quos æquore turbo
 Dispulerat, penitusque alias avexerat oras.
 Obstupit simul ipse, simul percussus Achates
 Lætitiâque metuque; avidi conjungere dextras
 515 Ardebant: sed res animos incognita turbat,
 Dissimulant; & nube cavâ speculantur amicti
 Quæ fortuna viris, classem quo littore linquant;
 Quid veniant: cunctis nam lecti navibus ibant
 Orantes veniam, & templum clamore petebant.
 520 Postquam introgressi, & coram data copia fandi;
 Maximus

Maximus Ilioneus placido sic pectore cœpit :
 O regina , novam cui condere Jupiter urbem ,
 Iustitiâque dedit gentes frenare superbas ,
 Troës te miseri , ventis maria omnia veçti ,
 Oramus : prohibe infandos a navibus ignes ; 525
 Parce pio generi , & propiùs res aspice nostras .
 Non nos aut ferro Libyços popolare Penates
 Venimus , aut raptas ad littora vertere prædas :
 Non ea vis animo , nec tanta superbia victis .
 Est locus , Hesperiam Graii cognomine dicunt , 530
 Terra antiqua , potens armis , atque ubere glebæ :
 Ænotri coluère viri ; nunc fama , minores
 Italiam dixisse ducis de nomine gentem .
 Huc cursus fuit :
 Cùm subito assurgens fluctu nimbofus Orion 535
 In vada cæca tulit , penitusque procacibus Austris ,
 Perque undas , superante salo , perque invia saxa
 Dispulit : huc pauci vestris adnavimus oris .
 Quod genus hoc hominum ? quæve hunc tam barbara morem
 Permittit patria ? hospitio prohibemur arenæ : 540
 Bella cient , primâque vetant consistere terrâ .
 Si genus humanum & mortalia temnitis arma ;
 At sperate Deos memores fandi atque nefandi .
 Rex erat Æneas nobis , quo justior alter
 Nec pietate fuit , nec bello major & armis . 545
 Quem si Fata virum servant , si vescitur aurâ
 Æthereâ , neque adhuc crudelibus occubat umbris ,

Non metus; officio nec te certasse priorem
 Pœniteat. Sunt & Siculis regionibus urbes,
 550 Arvaque, Trojanoque a sanguine clarus *Acestes*,
 Quassatam ventis liceat subducere classem,
 Et silvis aptare trabes, & stringere remos;
 Si datur Italiam, fociis & rege recepto,
 Tendere, ut Italiam læti Latiumque petamus.
 555 Sin absumpta falus, & te, pater optime Teucrum
 Pontus habet Libyæ, nec spes jam restat Iuli;
 At freta Sicania saltem sedesque paratas,
 Unde huc adveſti, regemque petamus *Acesten*,
 Talibus Ilioneus: cuncti simul ore fremebant
 560 Dardanidæ.

Tum breviter Dido, vultum demissa, profatur:
 Solvite corde metum, Teucri: secludite curas.
 Res dura, & regni novitas me talia cogunt
 Moliri, & latè fines custode tueri.
 565 Quis genus Æneadum, quis Trojæ nesciat urbem
 Virtutesque, virosque, aut tanti incendia belli?
 Non obtusa adeo gestamus pectora Pœni;
 Nec tam averſus equos Tyriâ Sol jungit ab urbe.
 Seu vos Hesperiam magnam Saturniaque arva,
 570 Sive Erycis fines regemque optatis *Acesten*:
 Auxilio tutos dimittam, opibusque juvabo.
 Vultis & his mecum pariter confidere regnis?
 Urbem quam statuo, vestra est: subducite naves:
 Tros Tyriusque mihi nullo discrimine agetur,

Atque utinam rex ipse, Noto compulsus eodem, 575
 Adforet Æneas! Equidem per littora certos
 Dimittam, & Libyæ lustrare extrema jubebo;
 Si quibus ejectus silvis aut urbibus errat.

His animum arrecti dictis, & fortis Achates
 Et pater Æneas, jamdudum erumpere nubem 580
 Ardebant. Prior Ænean compellat Achates:
 Nate Deâ, quæ nunc animo sententia surgit?
 Omnia tuta vides; classem, sociosque receptos.
 Unus abest, medio in fluctu quem vidimus ipsi
 Submersum: dictis respondent cetera Matris. 585

Vix ea fatus erat, cum circumfusa repente
 Scindit se nubes, & in æthera purgat apertum.
 Restitit Æneas, clarâque in luce refulsit,
 Os, humerosque Deo similis: namque ipsa decoram
 Cæsariem nato genitrix, lumenque juventæ 590
 Purpureum, & lætos oculis afflârat honores.

Quale manus addunt ebori decus, aut ubi flavo
 Argentum pariusve lapis circumdatur auro.
 Tum sic Reginam alloquitur, cunctisque repente
 Improvisus ait: Coram, quem quæritis, adsum 595
 Troïus Æneas, Libycis ereptus ab undis.

O sola infandos Trojæ miserata labores,
 Quæ nos, reliquias Danaûm, terræque marisque
 Omnibus exhaustis jam casibus, omnium egenos,
 Urbe, domo, focias! grates persolvere dignas 600
 Non opis est nostræ, Dido, nec quidquid ubique est

Gentis Dardaniæ , magnum quæ sparsa per orbe
 Dî tibi , si qua pios respectant Numina , si quid
 Usquam justitiæ est & mens sibi conscia recti ,
 605 Præmia digna ferant. Quæ te tam læta tulerunt
 Secula ? qui tanti talem genuère parentes ?
 In freta dum fluvii current , dum montibus umb
 Lustrabunt convexa , polus dum sidera pascet ;
 Semper honos , nomenq; tuum , laudesq; manebit
 610 Quæ me cumque vocant terræ. Sic fatus , amicum
 Ilionea petit dextrâ , lævâque Sereftum ;
 Pôst alios , fortemq; Gyan , fortemque Cloanthum
 Obstupuit primò aspectu Sidonia Dido ,
 Casu deinde viri tanto ; & sic ore locuta est :
 615 Quis te , nate Deâ , per tanta pericula casus
 Insequitur ? quæ vis immanibus applicat oris ?
 Tune ille Æneas , quem Dardanio Anchisæ
 Alma Venus Phrygii genuit Simoëntis ad undam
 Atque equidem Teucrum meminî Sidona venir
 620 Finibus expulsum patriis , nova regna petentem
 Auxilio Beli : genitor tum Belus opimam
 Vastabat Cyprum , & victor ditione tenebat.
 Tempore jam ex illo casus mihi cognitus urbis
 Trojanæ , nomenque tuum , regesque Pelasgi.
 625 Ipse hostis Teucros insigni laude ferebat ,
 Seque ortum antiquâ Teucrorum a stirpe volebat
 Quare agite , ô rectis , juvenes , succedite nostri
 Me quoque per multos similis fortunâ labores

Jactatam, hâc demum voluit consistere terrâ.
 Non ignara mali, miseris succurrere disco.   630
 Sic memorat: simul Ænean in regia ducit
 Tecta; simul Divûm templis indicit honorem.
 Nec minùs interea sociis ad littora mittit
 Viginti tauros, magnorum horrentia centum
 Terga suum, pingues centum cum matribus agnos, 635
 Munera lætitiâque dii.
 At domus interior regali splendida luxu
 Infruitur, mediisque parant convivia tectis.
 Arte laboratæ vestes, ostroque superbo:
 Ingens argentum mensis, cælataque in auro   640
 Fortia facta patrum, series longissimâ rerum,
 Per tot ducta viros antiquæ ab origine gentis.
 Æneas (neque enim patrius consistere mentem
 Passus amor) rapidum ad naves præmittit Achaten;
 Ascanio ferat hæc, ipsumque ad mœnia ducat. 645
 Omnis in Ascanio cari stat cura parentis.
 Munera præterea, Iliacis erepta ruinis,
 Ferre jubet; pallam signis auroque rigentem,
 Et circumtextum croceo velamen acantho,
 Ornatus Argivæ Helenæ: quos illa Mycenis,   650
 Pergama cum peteret inconcessosque Hymenæos,
 Extulerat, matris Ledæ mirabile donum.
 Præterea sceptrum, Ilione quod gesserat olim
 Maxima natarum Priami, colloque monile
 Baccatum, & duplicem gemmis auroque coronam. 655

Hæc celerans , iter ad naves tendebat Achates.

At Cytherea novas artes , nova pectore versat

Consilia : ut faciem mutatus & ora Cupido

Pro dulci Ascanio veniat , donisque farentem

660 Incendat Reginam , atque offibus implicet igne:

Quippe domum timet ambiguum Tyriosq; bilin;

Urit atrox Juno , & sub noctem cura recurfat.

Ergo his aligerum dictis affatur Amorem :

Nate , meæ vires , mea magna potentia , solus ,

665 Nate , Patris summi qui tela Typhoia temnis ,

Ad te confugio , & supplex tua numina posco.

Frater ut Æneas pelago tuus omnia circum

Littora jactetur , odiis Junonis iniquæ ,

Nota tibi : & nostro doluisti sæpe dolore.

670 Hunc Phœnissa tenet Dido , blandisque moratur

Vocibus : & vereor quò se Junonia vertant

Hospitia ; haud tanto cessabit cardine rerum.

Quocirca capere antè dolis & cingere flammâ

Reginam meditor ; ne quo se numine mutet ,

675 Sed magno Æneæ mecum teneatur amore.

Quâ facere id possis , nostram nunc accipe mente

Regius , accitu cari genitoris , ad urbem

Sidoniam puer ire parat , mea maxima cura ,

Dona ferens pelago & flammis restantia Trojæ :

680 Hunc ego sopitum somno , super alta Cythera ,

Aut super Idalium , sacratâ sede recondam :

Ne quâ scire dolos , mediufve occurrere possit.

Tu faciem illius, noctem non ampliùs unam,
 Falle dolo, & notos pueri puer indue vultus:
 Ut, cùm te gremio accipiet lætissima Dido, 685
 Regales inter mensas laticemque Lyæum,
 Cùm dabit amplexus atque oscula dulcia figet,
 Occultum inspires ignem, fallasque veneno.
 Pareat Amor dictis caræ genitricis, & alas
 Exiit, & gressu gaudens incedit Iuli. 690
 At Venus Afcanio placidam per membra quietem
 Irrigat, & fotum gremio Dea tollit in altos
 Idaliæ lucos: ubi mollis amaracus illum
 Floribus & dulci adspirans complectitur umbrâ.
 Jamque ibat dicto parens, & dona Cupido 695
 Regia portabat Tyriis, duce lætus Achate.
 Cùm venit, aulæis jam se Regina superbis
 Aureâ composuit spondâ mediamque locavit.

Jam pater Æneas, & jam Trojana juvenus
 Conveniunt, stratoque super discumbitur ostro. 700
 Dant famuli manibus Jynphas, Cereremque canistris
 Expediunt, toastisque ferunt mantelia villis.
 Quinquaginta intus famulæ: quibus ordine longo
 Cura penum struere, & flammis adolere Penates.
 Centum aliæ, totidemque pares ætate ministri, 705
 Qui dapibus mensas onerent, & pocula ponant.
 Nec non & Tyrii per limina læta frequentes
 Convenère, toris jussi discumbere pictis.
 Mirantur dona Æneæ; mirantur Iulum,

- 710 Flagrantefque Dei vultus , fimularaque verba ;
 Pallamque , & pictum croceo velamen acantho .
 Præcipuè infelix , peſti devota futuræ ,
 Expleri mentem nequit , ardeſcitque tuendo
 Phœniſſa , & pariter puero doniſque movetur .
- 715 Ille , ubi complexu Æneæ colloque pependit ,
 Et magnum falſi implevit genitoris amorem ,
 Reginam petit . Hæc oculis , hæc pectore toto
 Hæret : & interdum gremio fovet , inſcia Dido ,
 Inſidar quantus miſeræ Deus . At memor ille
- 720 Matris Acidaliæ , paulatim abolere Sychæum
 Incipit , & vivo tentat prævertere amore
 Jam pridem reſides animos deſuetaque corda .
 Poſtquam prima quies epulis , menſæque remotæ ;
 Crateras magnos ſtatuunt , & vina coronant .
- 725 Fit ſtrepitus teſtis , vocemque per ampla volutant
 Atria : dependent lychni laquearibus aureis
 Incenſi , & noctem flammis funalia vincunt .
 Hic Regina gravem gemmis auroque popoſcit
 Implevitque mero pateram : quam Belus & omnes
- 730 A Belo ſoliti . Tum facta ſilentia teſtis :
 Jupiter , (hoſpitibus nam te dare jura loquuntur)
 Hunc lærum Tyriiſque diem Trojæque profectis
 Eſſe velis , noſtrosque hujus meminiffe minores .
 Adſit lætitiæ Bacchus dator , & bona Juno .
- 735 Et vos , ô , cœtum , Tyrii , celebrate faventes .
 Dixit , & in menſam laticum libavit honorem ,

L I B E R I. 177

Primaque, libato, fummo tenus attigit ore.
Tum Bitiæ dedit increpitans. Ille impiger hausit
Spumantem pateram, & pleno se proluit auro.
Pòst alii proceres. Citharà crinitus Iopas 740
Personat auratà, docuit quæ maximus Atlas.
Hic canit errantem Lunam, Solisque labores;
Unde hominum genus, & pecudes; unde imber, & ignes;
Arcturum, pluviasque Hyadas, geminosque Triones;
Quid tantum Oceano properent se tingere Soles 745
Hiberni, vel quæ tardis mora noctibus obstet.
Ingeminant plausu Tyrii, Troësque sequuntur.
Nec non & vario noctem sermone trahebat
Infelix Dido, longumque bibebat amorem;
Multa super Priamo rogitans, super Hectore multa: 750
Nunc, quibus Auroræ venisset filius armis:
Nunc, quales Diomedis equi: nunc quantus Achilles.
Immò age, & a primâ, dic, hospes, origine nobis
Insidias, inquit, Danaûm, casusque tuorum,
Erroresque tuos: nam te jam septima portat 755
Omnibus errantem terris & fluctibus æstas.

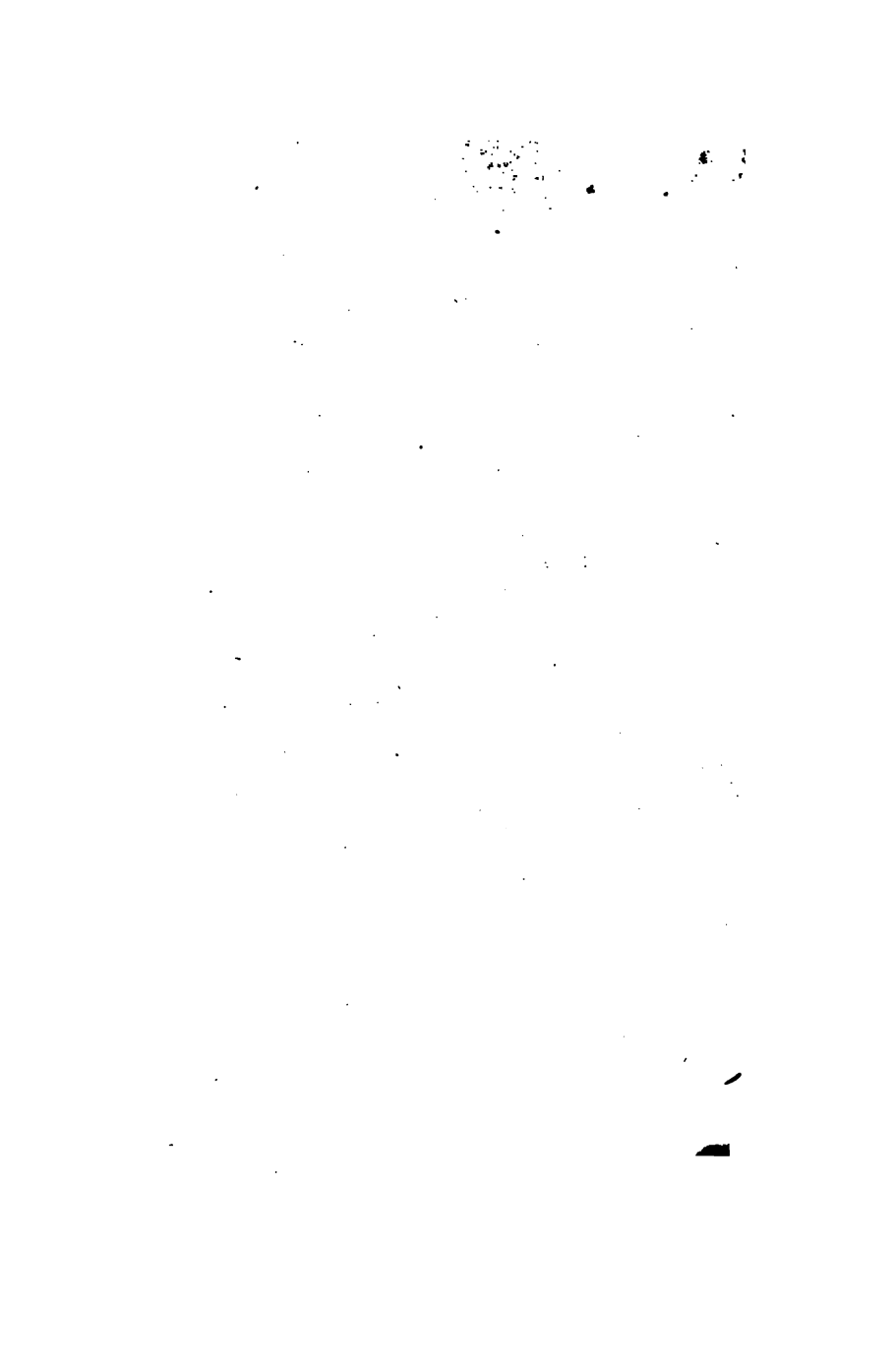

ARGUMENTUM LIBRI SECUNDI.

NARRAT Didoni Æneas Trojani excidii seriem ; ea est ejusmodi. Græci decenni bello penè fracti , dolo capere urbem constituunt : fugam simulant ; circa Tenedum insulam latent ; equum relinquunt in castris , fetum intus militibus. Quo per fraudem Sinonis , cui fidem mors Laocoontis faciebat , in urbem inducto , noctu referato ejus utero Græci erumpunt ; admissoque exercitu , Trojam ferro & igne populantur. Admonetur in somnis Æneas ab Hectore , ut fugâ sibi consulat : Æneas mortem fugæ præferens , coactâ manu , Græcos aliquot cædit ; sumptisque eorum armis , suorum telis ferè obruitur. At vastatâ regiâ , Priamo Pyrrhi manu interfecto , Æneas domum revertitur , Anchisæ patri sacra Penatesque committit , suis eum imponit humeris ; & cum Ascanio filio , Creüsâque uxore , fugam arripit. Mox amissâ inter eundem Creüsâ , iter ad eam quærendam relegit : occurrit mortuæ uxoris umbra , monetque se a Cybele in Phrygia detineri. Redit ille in montem Idam , & cum sociis mari fugam parat.

Cochin tabac. ms.

J. J. D'Alton Sculp.

LIBER SECUNDUS.

CONTICUËRE omnes, intentique ora tenebant;
Inde tero pater Æneas sic orsus ab alto:
    Infandum, Regina, jubes renovare dolorem;
Trojanas ut opes & lamentabile regnum.
Eruerint Danaï: quasque ipse miserrima vidi,   5
Et quorum pars magna fui. Quis talia fando
Myrmidonum, Dolopumve, aut duri miles Ulyffei,
Temperet a lacrimis! & jam nox humida coelo
Præcipitat, suadentque cadentia sidera fomnos.
Sed, si tantus amor casus cognoscere nostros,   10
Et breviter Trojæ supremum audire laborem;
Quamquam animus meminisse horret, luctuq; refugit;
Incipiam. Fracti bello, fatifque repulsi,
Ductores Danaûm, tot jam labentibus annis,
Instar montis equum, divinâ Palladis arte   15
Ædificant, sectâque intexuunt abierte costas:
Votum pro reditu simulant: ea fama vagatur.
Huc delecta virûm sortiti corpora furtim
Includunt cæco lateri, penitusque cavernas
Ingentes uterumque armato milite complent.   20
    Est in conspectu Tenedos, notissima sanâ
Insula, dives opum, Priami dum regna manebant;
Nunc tantum sinus, & statio malefida carinis:
Huc se proVecti deserto in littore condunt.
Nos abiisse rati, & vento petiisse Mycenâ.   25

Gentis Dardaniæ, magnum quæ sparsa per orbem.
 Dî tibi, si qua pios respectant Numina, si quid
 Usquam justitiæ est & mens sibi conscia recti,
 605 Præmia digna ferant. Quæ te tam læta tulerunt
 Secula? qui tanti talem genuere parentes?
 In freta dum fluvii current, dum montibus umbræ
 Lustrabunt convexa, polus dum sidera pascet;
 Semper honos, nomenque tuum, laudesque manebunt,
 610 Quæ me cumque vocant terræ. Sic fatus, amicum
 Ilionea petit dextrâ, lævâque Sereftum;
 Post alios, fortemque Gyan, fortemque Cloanthum.
 Obstupuit primò aspectu Sidonia Dido,
 Casu deinde viri tanto; & sic ore locuta est:
 615 Quis te, nate Deâ, per tanta pericula casus
 Insequitur? quæ vis immanibus applicat oris?
 Tune ille Æneas, quem Dardanio Anchisæ
 Alma Venus Phrygii genuit Simoëntis ad undam?
 Atque equidem Teucrum memini Sidona venire,
 620 Finibus expulsus patriis, nova regna petentem
 Auxilio Beli: genitor tum Belus opimam
 Vastabat Cyprum, & victor ditione tenebat.
 Tempore jam ex illo casus mihi cognitus urbis
 Trojanæ, nomenque tuum, regesque Pelasgi.
 625 Ipse hostis Teucros insigni laude ferebat,
 Seque ortum antiquâ Teucrorum a stirpe volebat.
 Quare agite, ô teçtis, juvenes, succedite nostris,
 Me quoque per multos similis fortuna labores

Jactatam, hâc demum voluit consistere terrâ.
 Non ignara mali, miseris succurrere disco. 630
 Sic memorat: simul Ænean in regia ducit
 Tecta; simul Divûm templis indicit honorem.
 Nec minùs interea fociis ad littora mittit
 Viginti tauros, magnorum horrentia centum
 Terga suum, pingues centum cum matribus agnos, 635
 Munera lætitiæque dii.
 At domus interior regali splendida luxu
 Infruitur, mediisque parant convivium tectis.
 Arte laboratæ vestes, ostroque superbo:
 Ingens argentum mensis, cælataque in auro 640
 Fortia facta patrum, series longissimâ rerum,
 Per tot ducta viros antiquæ ab origine gentis.
 Æneas (neque enim patrius consistere mentem
 Passus amor) rapidum ad naves præmittit Achatem;
 Ascanio ferat hæc, ipsumque ad mœnia ducat. 645
 Omnis in Ascanio cari stat cura parentis.
 Munera præterea, Iliacis erepta ruinis,
 Ferre jubet; pallam signis auroque rigentem,
 Et circumtextum croceo velamen acantho,
 Ornatus Argivæ Helenæ: quos illa Mycenis, 650
 Pergama cum peteret inconcessosque Hymenæos,
 Extulerat, matris Ledæ mirabile donum.
 Præterea sceptrum, Ilione quod gesserat olim
 Maxima natarum Priami, colloque monile
 Baccatum, & duplicem gemmis auroque coronam. 655

Hæc celerans, iter ad naves tendebat Achates.

- At Cytherea novas artes, nova pectore versat
 Consilia: ut faciem mutatus & ora Cupido
 Pro dulci Ascanio veniat, donisque furentem
 660 Incendat Reginam, atque ossibus implicet ignem.
 Quippe domum timet ambiguum Tyriosq; bilingue
 Urit atrox Juno, & sub noctem cura recurfat.
 Ergo his aligerum dictis affatur Amorem:
 Nate, meæ vires, mea magna potentia, solus,
 665 Nate, Patris summi qui tela Typhoia temnis,
 Ad te confugio, & supplex tua numina posco.
 Frater ut Æneas pelago tuus omnia circum
 Littora jaçterur, odiis Junonis iniquæ,
 Nota tibi: & nostro doluisti sæpe dolore.
 670 Hunc Phœnissa tenet Dido, blandisque moratur
 Vocibus: & vereor quò se Junonia vertant
 Hospitia; haud tanto cessabit cardine rerum.
 Quocirca capere antè dolis & cingere flammâ
 Reginam meditor; ne quo se numine mutet,
 675 Sed magno Æneæ mecum teneatur amore.
 Quâ facere id possis, nostram nunc accipe mentem:
 Regius, accitu cari genitoris, ad urbem
 Sidoniam puer ire parat, mea maxima cura,
 Dona ferens pelago & flammis restantia Trojæ:
 680 Hunc ego sopitum somno, super alta Cythera,
 Aut super Idalium, sacratâ sede recondam:
 Ne quâ scire dolos, mediufve occurrere possit.

Tu faciem illius, noctem non ampliùs unam,
 Falle dolo, & notos pueri puer indue vultus:
 Ut, cùm te gremio accipiet lætissima Dido, 685
 Regales inter mensas laticemque Lyæum,
 Cùm dabit amplexus atque oscula dulcia figet,
 Occultum inaspices ignem, fallasque veneno.
 Pareat Amor dictis caræ genitricis, & alas
 Exiit, & gressu gaudens incedit Iûli. 690

At Venus Ascanio placidam per membra quietem
 Irrigat, & fotum gremio Dea tollit in altos
 Idaliæ lucos: ubi mollis amaracus illum
 Floribus & dulci adspirans complectitur umbrâ.
 Jamque ibat dicto parens, & dona Cupido 695
 Regia portabat Tyriis, duce lætus Achate.
 Cùm venit, aulæis jam se Regina superbis
 Auræ composuit spondâ mediamque locavit.

Jam pater Æneas, & jam Trojana juvenus
 Conveniunt, stratoque super discumbitur ostro. 700
 Dant famuli manibus lymphas, Cereremque canistris
 Expediunt, totisque ferunt mantelia villis.
 Quinquaginta intus famulæ: quibus ordine longo
 Cura penum frueri, & flammis adolere Penates.
 Centum aliæ, totidemque pares ætate ministri, 705
 Qui dapibus mensas onerent, & pocula ponant.
 Nec non & Tyrii per limina læta frequentes
 Convenère, toris jussi discumbere pictis.
 Mirantur dona Æneæ; mirantur Iulum,

- 710 Flagrantefque Dei vultus , fimulataque verba ;
 Pallamque , & pictum croceo velamen acantho .
 Præcipuè infelix , peſti devota futuræ ,
 Expleri mentem nequit , ardeſcitque tuendo
 Phœniſſa , & pariter puero doniſque movetur .
- 715 Ille , ubi complexu Æneæ colloque pependit ,
 Et magnum falſi implevit genitoris amorem ,
 Reginam petit . Hæc oculis , hæc pectore toto
 Hæret : & interdum gremio fovet , inſcia Dido ,
 Inſidat quantus miſeræ Deus . At memor ille
- 720 Matris Acidaliæ , paulatim abolere Sychæum
 Incipit , & vivo tentat prævertere amore
 Jam pridem reſides animos deſuetaque corda .
 Poſtquam prima quies epulis , menſæque remotæ ;
 Crateras magnos ſtatuunt , & vina coronant .
- 725 Fit ſtrepitus tectis , vocemque per ampla volutant
 Atria : dependent lychni laquearibus aureis
 Incenſi , & noctem flammis funalia vincunt .
 Hic Regina gravem gemmis auroque popoſcit
 Implevitque mero pateram : quam Belus & omnes
- 730 A Belo ſoliti . Tum facta ſilentia tectis :
 Jupiter , (hoſpitibus nam te dare jura loquuntur)
 Hunc lætum Tyriiſque diem Trojæque profeſtis
 Eſſe velis , noſtrosque hujus meminiffe minores .
 Adſit lætitiæ Bacchus dator , & bona Juno .
- 735 Et vos , ô , cœtum , Tyrii , celebrate faventes .
 Dixit , & in menſam laticum libavit honorem ,

L I B E R I. 177

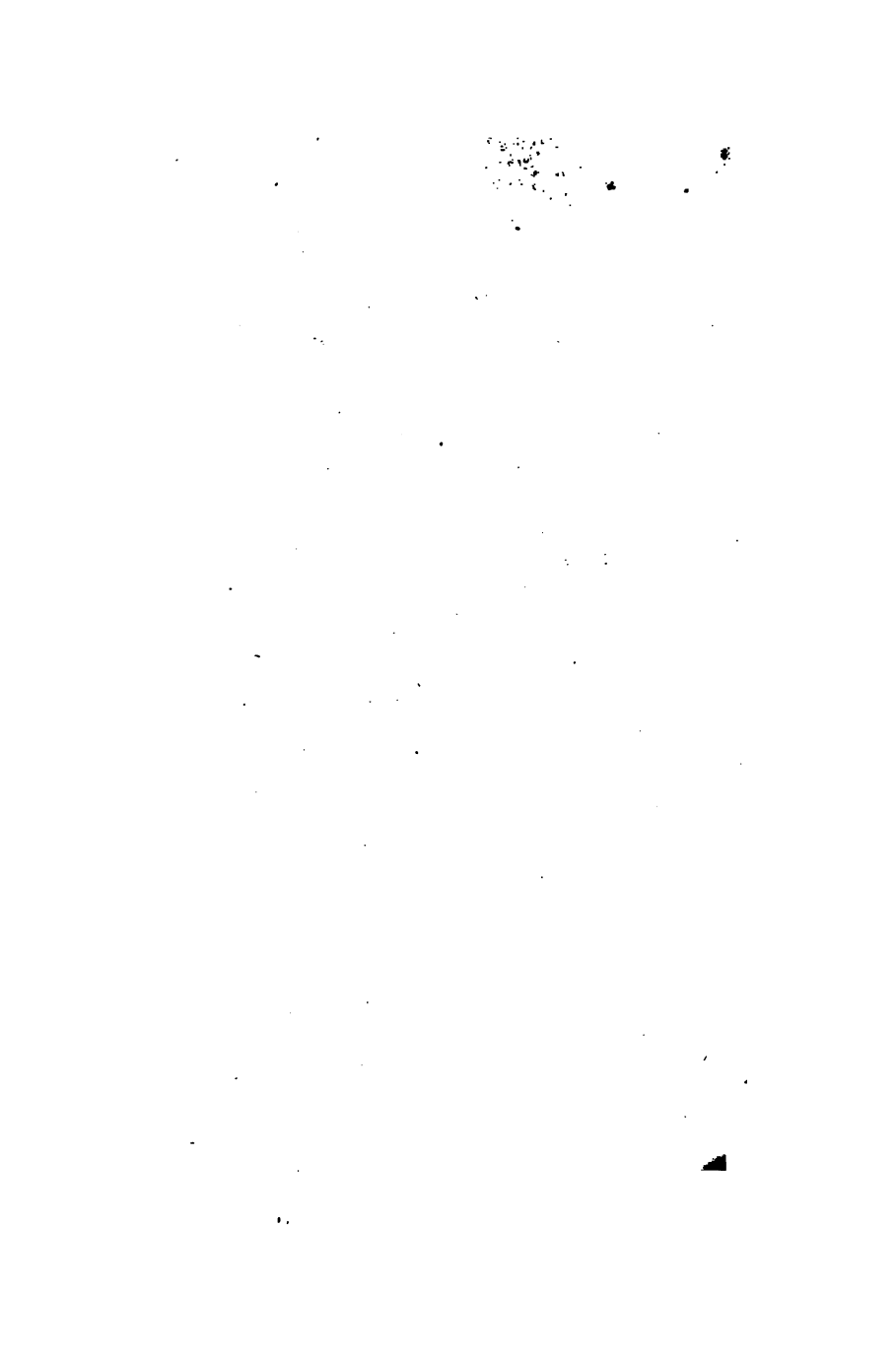
Primaque, libato, summo tenus attigit ore.
Tum Bitiæ dedit increpitans. Ille impiger hausit
Spumantem pateram, & pleno se proluit auro.
Pòst alii proceres. Citharà crinitus Iopas 740
Personat auratâ, docuit quæ maximus Atlas.
Hic canit errantem Lunam, Solisque labores;
Unde hominum genus, & pecudes; unde imber, & ignes;
Arcturum, pluviasque Hyadas, geminosque Triones;
Quid tantùm Oceano properent se tingere Soles 745
Hiberni, vel quæ tardis mora noctibus obstet.
Ingeminant plausu Tyrii, Troësque sequuntur.
Nec non & vario noctem sermone trahebat
Infelix Dido, longumque bibebat amorem;
Multa super Priamo rogitans, super Hectore multa: 750
Nunc, quibus Auroræ venisset filius armis:
Nunc, quales Diomedis equi: nunc quantus Achilles.
Immò age, & a primâ, dic, hospes, origine nobis
Insidias, inquit, Danaûm, casusque tuorum,
Erroresque tuos: nam te jam septima portat 755
Omnibus errantem terris & fluctibus ætas.

ARGUMENTUM LIBRI SECUNDI.

*NARRAT Didoni Æneas Trojani excid
seriem ; ea est ejusmodi. Græci decenni bel
penè fracti , dolo capere urbem constituunt : fu
gam simulant ; circa Tenedum insulam latent
equum relinquunt in castris , setum intus milit
bus. Quo per fraudem Sinonis , cui fidem mo
Laocoontis faciebat , in urbem inducto , noctu r
ferato ejus utero Græci erumpunt ; admissoque
exercitu , Trojam ferro & igne populantur. At
monetur in somnis Æneas ab Hectore , ut fug
sibi consulat : Æneas mortem fugæ præferens
coactâ manu , Græcos aliquot cædit ; sumptisque
eorum armis , suorum telis ferè obruitur. At va
tatâ regiâ , Priamo Pyrrhi manu interfecto
Æneas domum revertitur , Anchisæ patri s
cra Penatesque committit , suis eum impon
humeris ; & cum Ascanio filio , Creüsâque ux
re , fugam arripit. Mox amissâ inter eundem
Creüsâ , iter ad eam quærendam relegit : occur
mortuæ uxoris umbra , monetque se a Cybele
Phrygia detineri. Redit ille in montem Idam ,
cum sociis mari fugam parat.*

Envid: L. II.

Cochin fecit.

J. D. Sculp.

LIBER SECUNDUS.

CONTICUËRE omnes, intentique ora tenebant;
Inde tero pater Æneas sic orsus ab alto:
    Infandum, Regina, jubes renovare dolorem;
Trojanas ut opes & lamentabile regnum.
Eruerint Danaï: quasque ipse miserrima vidi,   5
Et quorum pars magna fui. Quis talia fando
Myrmidonum, Dolopumve, aut duri miles Ulyffei,
Temperet a lacrimis! & jam nox humida coelo
Præcipitat, suadentque cadentia sidera fomnos.
Sed, si tantus amor casus cognoscere nostros,   10
Et breviter Trojæ supremum audire laborem;
Quamquam animus meminisse horret, luctuq; refugit;
Incipiam. Fracti bello, fatisque repulsi,
Ductores Danaûm, tot jam labentibus annis,
Instar montis equum, divinâ Palladis arte   15
Ædificant, sectâque intexuunt abiete costas:
Votum pro reditu simulant: ea fama vagatur.
Huc delecta virûm sortiti corpora furtim
Includunt cæco lateri, penitusque cavernas
Ingentes uterumque armato milite complent.   20
    Est in conspectu Tenedos, notissima sanâ
Insula, dives opum, Priami dum regna manebant;
Nunc tantum sinus, & statio malefida carinis:
Huc se proVecti deserto in littore condunt.
Nos abiisse rati, & vento petiisse Mycenâs.   25

- Ergo omnis longo solvit se Teucra luctu :
 Panduntur portæ : juvat ire , & Dorica castra ,
 Desertosque videre locos , littusque relictum.
 Hic Dolopum manus , hic sævus tendebat Achilles :
- 30 Classibus hic locus : hic acies certare solebant.
 Pars stupet innuptæ donum exitiale Minervæ ,
 Et molem mirantur equi : primusque Thymoetes
 Duci intra muros hortatur , & arce locari ;
 Sive dolo , seu jam Trojæ sic fata ferebant.
- 35 At Capys , & quorum melior sententia menti ,
 Aut pelago Danaûm infidias suspectaque dona
 Præcipitare jubent , subjectisque urere flammis ;
 Aut terebrare cavas uteri , & tentare latebras.
 Scinditur incertum studia in contraria vulgus.
- 40 Primus ibi ante omnes , magnâ comitante catervâ ,
 Laocoon ardens summâ decurrit ab arce :
 Et procul : O miseri , quæ tanta infania , cives ?
 Creditis avectos hostes ? aut ulla putatis
 Dona carere dolis Danaûm ? sic notus Ulyffes ?
- 45 Aut hoc inclusi ligno occultantur Achivi ;
 Aut hæc in nostros fabricata est machina muros ,
 Inspectura domos , venturaque desuper urbi ;
 Aut aliquis latet error : equo ne credite , Teucri.
 Quidquid id est , timeo Danaos & dona ferentes.
- 50 Sic fatus , validis ingentem viribus hastam
 In latus inque feri curvam compagibus alvum
 Contorsit. Stetit illa tremens , uteroque recussio ,

Infonuère cavæ gemitumque dedère cavernæ.
 Et, si fata Deum, si mens non læva fuisset,
 Impulerat ferro Argolicas foedare latebras; 55
 Trojaque, nunc stares; Priamiq; arx alta, maneres.

Ecce, manus juvenem interea post terga revinctum
 Pastores magno ad regem clamore trahebant
 Dardanidæ: qui se ignorum venientibus ultro,
 Hoc ipsum ut strueret, Trojamque aperiret Achivis, 60
 Obtulerat; fidens animi, atque in utrumque paratus,
 Seu versare dolos, seu certæ occumbere morti.
 Undique visendi studio Trojana juvenus
 Circumsusa ruit, certantque illudere capto.
 Accipe nunc Danaum insidias, & crimine ab uno 65
 Disce omnes.

Namque, ut conspectu in medio turbatus, inermis,
 Constitit, atq; oculis Prygia agmina circumspexit:
 Heu! quæ nunc tellus, inquit, quæ me æquora possunt
 Accipere? aut quid jam misero mihi denique restat? 70
 Cui neque apud Danaos usquam locus: & super ipsi
 Dardanidæ infensæ poenas cum sanguine poscunt.
 Quo gemitu conversi animi, compressus & omnis
 Impetus: hortamur fari, quo sanguine cretus,
 Quidve ferat, memoret; quæ sit fiducia capto. 75
 Ille hæc, depositâ tandem formidine, fatur:

Cuncta equidem tibi, Rex, fuerit quodcumq; fatebor
 Vera, inquit: neque me Argolicâ de gente negabo;
 Hoc primùm: nec, si miserum Fortuna Sinonem

- 80 Finxit, vanum etiam mendacemq; improba finget.
 Fando aliquod si fortè tuas pervenit ad aures
 Belidæ nomen Palamedis, & inclyta famâ
 Gloria: quem falsâ sub proditione Pelasgi
 Infontem, infando indicio, quia bella vetabat;
- 85 Demisere neci; nunc cassum lumine lugent:
 Illi me comitem, & consanguinitate propinquum;
 Pauper in arma pater primis huc misit ab annis.
 Dum stabat regno incolumis, regumque vigeat
 Conciliis: & nos aliquod nomenque decusque
- 90 Gessimus. Invidiâ postquam pellacis Ulyssæi
 (Haud ignota loquor) superis concessit ab oris;
 Afflictus vitam in tenebris luctuque trahebam,
 Et casum infontis mecum indignabar amici.
 Nec tacui demens: & me, fors si qua tulisset;
- 95 Si patrios unquam remeassem victor ad Argos,
 Promisi ultorem; & verbis odia aspera movi.
 Hinc mihi prima mali labes: hinc semper Ulysses
 Criminibus terrere novis: hinc spargere voces
 In vulgum ambiguas, & quærere conscius arma.
- 100 Nec requievit enim, donec Calchante ministro....
 Sed quid ego hæc autem nequidquam ingrata revolve
 Quidve moror? Si omnes uno ordine habetis Achivo
 Idque audire sat est; jamdudum sumite pœnas:
 Hoc Ithacus velit, & magno mercentur Atridæ.
- 105 Tum verò ardemus scitari & quærere causas,
 Ignari scelerum tantorum artificum Pelasgæ.

L I B E R II. 183

Prosequitur pavitans, & fisco pectore fatur :
Sæpè fugam Danaï Trojâ cupièrè relictà
Moliri, & longo fessi discedere bello.
Fecissentque utinam ! Sæpè illos aspera ponti 110
Interclufit hiems, & terruit Aufser euntes.
Præcipuè, cùm jam hic trabibus contextus acernis,
Staret equus, toro sonuerunt æthere nimbi.
Sufpenfû Eurypylum fcitatum oracula Phoebi
Mittimus; ifque adytis hæc triftia dicta reportat: 115
Sanguine placastis Ventos & virgine cæsâ,
Cùm primùm Iliacas, Danaï, veniftis ad oras :
Sanguine quærendi reditus, animâque litandum
Argolicâ. Vulgi quæ vox ut venit ad aures,
Obftupuèrè animi, gelidusque per ima cucurrit 120
Offa tremor; cui Fata parent, quem pofcat Apollo.
Hïc Ithacus vatem magno Calcantha tumultu
Protrahit in medios : quæ fint ea numina Divùm
Flagitat. Et mihi jam multi crudele canebant
Artificis scelus, & taciti ventura videbant. 125
Bis quinos filet ille dies, teftusque recufat
Prodere voce fuâ quemquam, aut opponere morti.
Vix tandem magnis Ithaci clamoribus actus,
Compositò rumpit vocem, & me deftinat aræ.
Affenfère omnes : &, quæ fibi quifque timebat, 130
Unius in miferi exitium converfa tulère.
Jamque dies infanda aderat : mihi facra parari,
Et falfæ fruges, & circum tempora vittæ.

- Eripui , fateor , letho me , & vincula rupi ;
 135 Limosoque lacu per noctem obscurus in ulvâ
 Delitui , dum vela , darent si fortè , dedissent.
 Nec mihi jam patriam antiquam spes ulla videndi ,
 Nec dulces natos exoptatumque parentem :
 Quos illi fors ad pœnas ob nostra reposcent
- 140 Effugia , & culpam hanc miserorum morte piabunt.
 Quod te , per Superos , & conscia numina veri ,
 Per , si qua est , quæ restet adhuc mortalibus usquam
 Intemerata fides , oro : miserere laborum
 Tantorum ; miserere animi non digna ferentis.
- 145 His lacrimis vitam damus , & miserescimus ultrò.
 Ipse viro primus manicas atque arcta levare
 Vincula jubet Priamus ; dictisque ita fatur amicis :
 Quisquis es , amissos hinc jam obliviscere Graios ;
 Noster eris : mihi que hæc ediffere vera roganti :
- 150 Quò molem hanc immanis equi statuère ? quis auctor ?
 Quidve petunt ? quæ relligio ? aut quæ machina belli ?
 Dixerat. Ille dolis instructus & arte Pelasgâ ,
 Sustulit exutas vinclis ad fidera palmas.
 Vos , æterni ignes , & non violabile vestrum
- 155 Testor numen , ait : vos aræ ensesque nefandi ,
 Quos fugi ; vittæque Deum , quas hostia gessi :
 Fas mihi Graiorum sacrata resolvere jura ;
 Fas odisse viros , atque omnia ferre sub auras ;
 Si qua tegunt : teneor patriæ nec legibus ullis.
- 160 Tu modò promissis maneat , servataque ferves

L I B E R I I. 185

Troja fidem , si vera feram , si magna rependam.

Omnis spes Danaùm , & cœpti fiducia belli
Palladis auxiliis semper stetit. Impius ex quo
Tydides sed enim , scelerumque inventor Ulysses ,
Fatale aggressi sacrato avellere templo 165

Palladium , cæsis summæ custodibus arcis ,
Corripuère sacram effigiem , manibusque cruentis
Virgineas ausi Divæ contingere vittas :

Ex illo fluere ac retrò sublapsa referri
Spes Danaùm , fractæ vires , averfa Deæ mens. 170

Nec dubiis ea signa dedit Tritonia monstis.
Vix positum castris simulacrum ; arsete coruscæ
Luminibus flammæ arrectis , falsusque per artus
Sudor iit , terque ipsa solo (mirabile dictu)

Emicuit , parmamque ferens hastamque trementem. 175

Extemplò tentanda fugâ canit æquora Calchas :

Nec posse Argolicis excindi Pergama telis ;
Omina ni repetant Argis , numenque reducant ,
Quod Pelago & curvis secum avexere carinis.

Et nunc , quòd patrias vento petière Mycenæ , 180

Arma Deosque parant comites , pelagoque remenso

Improvisi aderunt : ita digerit omnia Calchas.

Hanc pro Palladio , moniti , pro numine læso ,

Effigiem statuere , nefas quæ triste piaret.

Haec tamen immensam Calchas attollere molem 185

Roboribus textis , cæloque educere jussit :

Ne recipi portis , aut duci in moenia possit ;

- Neu populum antiquâ sub religione tueri.
 Nam si vestra manus violasset dona Minervæ ;
 190 Tum magnum exitium (quod Di priùs omen in ipsum
 Convertant !) Priami imperio Phrygibusq; futurum :
 Sin manibus vestris vestram ascendisset in urbem ;
 Ultrò Asiam magno Pelopea ad mœnia bello
 Venturam , & nostros ea fata manere nepotes.
 195 Talibus infidiis , perjurique arte Sinonis ,
 Credita res : captique dolis lacrimisque coactis ,
 Quos neque Tydides , nec Lariffæus Achilles ,
 Non anni domuère decem , non mille carinæ .

- Hic aliud majus miseris multòque tremendum
 200 Objicitur magis , atque improvida pectora turbat .
 Laocoon , ductus Neptuno forte sacerdos ,
 Solemnes taurum ingentem mactabat ad aras .
 Ecce autem gemini a Tenedo tranquilla per alta
 (Horresco referens) immensis orbibus angues
 205 Incumbunt pelago , pariterque ad littora tendunt :
 Pectora quorum inter fluctus arrecta jubæque
 Sanguinæ superant undas ; pars cetera pontum
 Ponè legit , sinuatque immensa volumine terga .
 Fit sonitus spumante salo : jamque arva tenebant ,
 210 Ardentesque oculos suffecti sanguine & igni ,
 Sibila lambebant linguis vibrantibus ora .
 Diffugimus visu exsangues . Illi agmine certo
 Laocoonta petunt : & primùm parva duorum
 Corpora natorum serpens amplexus uterque

Implicat, & miseros morſu depaſcitur artus.   215
 Poſt, ipſum, auxilio ſubeuntem ac tela ferentem,
 Corripiunt, ſpiriſque ligant ingentibus: & jam
 Bis medium amplexi, bis collo ſquamea circum
 Terga dati, ſuperant capite & cervicibus altis.
 Ille ſimul maniꝰ tendit divellere nodos,   220
 Perfuſus ſanie vittas atroque veneno;
 Clamores ſimul horrendos ad ſidera tollit:
 Quales mugitus, fugit cum ſaucius aram
 Taurus, & incertam excuſſit cervice ſecurim.
 At gemini lapſu delubra ad ſumma dracones   225
 Effugiunt, ſævæque petunt Tritonidis arcem;
 Sub pedibusque Deæ, clypeiſque ſub orbe teguntur.
 Tum verò tremefaſta novus per pectora cunctis
 Inſinuat pavor: & ſcelus expendiſſe merentem
 Laocoonta ferunt; ſacrum qui cuſpide robur   230
 Læſerit, & tergo ſcleratam intorſerit haſtam.
 Ducendum ad ſedes ſimulacrum, orandaq; Divæ
 Numina conclamant.
 Dividimus muros, & mœnia pandimus urbis.
 Accingunt omnes operi, pedibusque rotarum   235
 Subjiciunt lapſus, & ſtuppea vincula collo
 Intendunt. Scandit fatalis machina muros,
 Feta armis. Pueri circum innuptæque puellæ
 Sacra canunt, funemque manu contingere gaudent.
 Illa ſubit, mediæque minans illabitur urbi.   240
 O patria, ô Divum domus Ilium, & inclyta bello

- Moenia Dardanidum ! quater ipso in limine portæ
 Substitit, atque utero sonitum quater arma dedere,
 Instamus tamen immemores cæcique furore,
 245 Et monstrum infelix sacratâ sistimus arce.
 Tunc etiam fati aperit Cassandra futuris
 Ora, Dei jussu non umquam credita Teucris.
 Nos delubra Deum miseri, quibus ultimus esset
 Ille dies, festâ velamus fronde per urbem.
 250 Vertitur interea cœlum, & ruit Oceano nox,
 Involvens umbrâ magnâ terramque polumque,
 Myrmidonumque dolos: fusi per mœnia Teucris
 Conticuere: sopor fessos complectitur artus.
 Et jam Argiva phalanx instructis navibus ibat
 255 A Tenedo, tacitæ per amica silentia Lunæ,
 Littora nota petens: flammam cum regia puppis
 Extulerat; fatisque Deum defensum iniquis,
 Inclusos utero Danaos & pinea furtim
 Laxat claustra Sinon: illos patefactus ad auras
 260 Reddit equus, lætique cavo se robore promunt
 Thessandrus Sthenelusque duces, & dirus Ulysses,
 Demissum lapsi per funem; Athamasque, Thoasque,
 Pelidesque Neoptolemus, primusque Machaon,
 Et Menelaus, & ipse doli fabricator Epeus.
 265 Invadunt urbem somno vinoque sepultam:
 Cæduntur vigiles: portisque patentibus omnes
 Accipiunt socios, atque agmina conscia jungunt.
 Tempus erat, quo prima quies mortalibus ægris

Incipit, & dono Divùm gratissima serpit.
 In somnis, ecce, ante oculos mœstissimus Hektor 270
 Visus adeste mihi, largosque effundere fletus;
 Raptatus bigis, ut quondam, aterque cruento
 Pulvere, perque pedes trajectus lora tumentes.
 Hei mihi, qualis erat! quantum mutatus ab illo
 Hectore, qui redit exuvias indutus Achillis, 275
 Vel Danaùm Phrygios jaculatus puppihus ignes!
 Squalentem barbam, & concretos sanguine crines,
 Vulneraque illa gerens, quæ circum plurimæ muros
 Accepit patrios. Ultro flens ipse videbar
 Compellare virum, & mœstas expromere voces : 280
 O lux Dardaniæ, spes ô fidissima Teucràm,
 Quæ tantæ tenuère moræ? quibus Hektor ab oris
 Expectate venis? ut te post multa tuorum
 Funera, post varios hominumque urbisque labores
 Defessi aspiciamus! quæ causa indigna serenos 285
 Fœdavit vultus? aut cur hæc vulnera cerno?
 Ille nihil: nec me quærentem vana moratur:
 Sed graviter gemitus imo de pectore ducens,
 Heu fuge, nate Deà, teque his, ait, eripe flammis.
 Hostis habet muros: ruit alto a culmine Troja. 290
 Sat patriæ Priamoque datum. Si Pergama dextrâ
 Defendi possent, etiam hæc defensa fuissent.
 Sacra suosque tibi commendat Troja Penates:
 Hos cape fatorum comites: his moenia quære,
 Magna pererrato statues quæ denique ponto. 295

Sic ait : & manibus vittas Vestamque potentem ,
 Æternumque adytis effert penetralibus ignem.

Diverſo interea miſcentur mœnia luſtu :

Et magis atque magis (quamquam ſecreta parentis

300 Anchifæ domus , arboribusque obteſta receſſit)

Clareſcunt ſonitus , armorumque ingruit horror.

Excitior ſomno , & ſummi faſtigia teſti

Aſcenſu ſupero , atque arreſtis auribus adſto.

In ſegetem veluti cùm flamma furentibus Auſtris

305 Incidit , aut rapidus montano flumine torrens

ſternit agros , ſternit fata læta , boumque labores ;

Præcipiteſque trahit ſilvas : ſtupet inſcius alto

Accipiens ſonitum ſaxi de vertice paſtor.

Tum verò manifeſta fides , Danaùmque pateſcunt

310 Inſidiæ. Jam Deiphobi dedit ampla ruinam ,

Vulcano ſuperante , domus : jam proximus ardet

Ucalegon : Sigea igni freta lata relucent.

Exoritur clamorque virùm clangorque tubarum.

Arma amens capio ; nec fat rationis in armis :

315 Sed glomerare manum bello , & concurrere in arcem

Cum ſociis ardent animi : furor iraque mentem

Præcipitant , pulchrumque mori ſuccurrit in armis.

Ecce autem telis Panthus elapſus Achivùm ,

Panthus Othryades , arcis Phœbique ſacerdos ,

320 Sacra manu , victoſque Deos , parvumque nepotem

Ipſe trahit , curſuque amens ad limina tendit.

Quo res ſumma loco , Panthuſquam prendimus arcem ?

Vix ea fatus eram , gemitu cùm talia reddit :
 Venit fumma dies & ineluctabile tempus
 Dardaniæ : fuimus Troës : fuit Ilium , & ingens 325
 Gloria Teucrorum : ferus omnia Jupiter Argos
 Transtulit : incensâ Danaï dominantur in urbe.
 Arduus armatos mediis in mœnibus adstans
 Fundit equus , victorque Sinon incendia miscet
 Insultans : portis alii bipatentibus adfunt , 330
 Millia quot magnis umquam venère Mycenis.
 Obsedère alii telis angusta viarum
 Oppositi : stat ferri acies mucrone corusco
 Stricta , pârata neci : vix primi prælia tentant
 Portarum vigiles , & cæco Marte resistunt. 335
 Talibus Othryadæ dictis , & numine Divûm
 In flammæ & in arma feror , quò tristis Erinnyis ,
 Quò fremitus vocat , & sublatus ad æthera clamor.
 Addunt se socios Rhipeus , & maximus annis
 Epytus : oblatis per Lunam Hypanisque Dymasque ; 340
 Et lateri agglomerant nostro : juvenisque Corœbus
 Mygdonides : illis ad Trojam fortè diebus
 Venerat , infano Cassandræ incensus amore ;
 Et gener auxilium Priamo Phrygibusque ferebat :
 Infelix , qui non sponsæ præcepta furentis 345
 Audierit.

Quos ubi confertos audere in prælia vidi ,
 Incipio super his : Juvenes ; fortissima frustra
 Pectora : si vobis audentem extrema cupido est

- 350 Certa sequi (quæ sit rebus fortuna , videtis :
 Excessere omnes adytis arisque relictis
 Di, quibus imperium hoc steterat : succurritis urbi
 Incensæ) : moriamur , & in media arma ruamus.
 Una salus victis , nullam sperare salutem.
- 355 Sic animis juvenum furor additus. Inde , lupi ceu
 Raptores , atrâ in nebulâ , quos improba ventris
 Exegit cæcos rabies , catulique relictis
 Faucibus expectant ficcis ; per tela , per hostes
 Vadimus haud dubiam in mortem ; mediâq; tenemus
- 360 Urbis iter : nox atra cavâ circumvolat umbrâ.
 Quis cladem illius noctis , quis funera fando
 Explicet , aut possit lacrimis æquare labores ?
 Urbs antiqua ruit , multos dominata per annos :
 Plurima perque vias sternuntur inertia passim
- 365 Corpora , perque domos , & relligiosa Deorum
 Limina. Nec soli poenas dant sanguine Teucris :
 Quondam etiam victis redit in præcordia virtus ;
 Victoresque cadunt Danaï : crudelis ubique
 Luctus , ubique pavor , & plurima mortis imago.
- 370 Primus se , Danaûm magnâ comitante catervâ ,
 Androgeos offert nobis , focia , agmina credens
 Inscius ; atque ultro verbis compellat amicis :
 Festinate , viri ; nam quæ tam sera moratur
 Segnities ? Alii rapiunt incensa feruntque
- 375 Pergama : vos celsis nunc primùm a navibus itis ?
 Dixit : & ex templò (neque enim responsa dabantur

L I B E R I I. 193

Fida fati) sensit medios delapsus in hostes.
Obstupuit, retroque pedem cum voce repressit.
Improvifum aspris veluti qui sentibus anguem
Pressit humi nitens, & trepidusque repente refugit, 380
Attollentem iras, & coerulea colla tumentem:
Haud fecus Androgeos visu tremefactus abibat.
Irruimus, densis & circumfundimur armis;
Ignarosque loci passim & formidine captos
Sternimus: adspirat primo Fortuna labori. 385
Atque hic successu exultans animisque Corcebus:
O focii, qua prima, inquit, Fortuna salutis
Monstrat iter, quaque ostendit se dextra, sequamur.
Mutemus clypeos, Danaumque insignia nobis
Aptemus: dolus, an virtus, quis in hoste requirat? 390
Arma dabunt ipsi. Sic fatus, deinde comantem
Androgei galeam clypeiue insigne decorum
Induitur; laterique Argivum accommodat enses.
Hoc Rhipeus, hoc ipse Dymas, omnisque juvenus
Lata facit: spoliis se quisque recentibus armat. 395
Vadimus immixti Danaïs, haud Numine nostro:
Multaque per caecam congressi proelia noctem
Conferimus, multos Danaum demittimus Orco.
Diffugiunt alii ad naves, & littora cursu
Fida petunt: pars ingentem formidine turpi 400
Scandunt rursus equum, & nota conduntur in alvo.
Heu nihil invitis fas quemquam fidere Divis!

Ecce trahebatur passis Priameia virgo

- Crinibus a templo Cassandra adytisque Minervæ ;
 405 Ad cœlum tendens ardentia lumina frustra :
 Lumina , nam teneras arcebant viscera palmas.
 Non tulit hanc speciem furiatâ mente Corœbus,
 Et sese medium iniecit periturus in agmen.
 Consequimur cuncti , & densis incurrimus armis,
 410 Hic primùm ex alto delubri culmine telis
 Nostrorum obruimur, oriturque miserrima cædes,
 Armorum facie & Graiarum errore jubarum.
 Tum Danaï , gemitu atque ereptæ virginis irâ,
 Undique collecti invadunt ; acerrimus Ajax ,
 415 Et gemini Atridæ , Dolopumque exercitus omnis.
 Adversi rupto cœu quondam turbisæ venti
 Configunt, Zephyrusq; , Notusq; , & lætus Eois
 Eurus equis : stridunt silvæ , sævitque tridenti
 Spumeus atque imo Nereus ciet æquora fundo.
 420 Illi etiam , si quos obscurâ nocte per umbram
 Fudimus insidiis , totâque agitavimus urbe ,
 Apparent : primi clypeos mēntitaque tela
 Agnoscunt , atque ora sono discordia signant,
 Illicet obruimur numero , primusque Corœbus
 425 Peneleï dextrâ , Divæ armipotentis ad aram
 Procumbit : cadit & Rhipeus , justissimus unus
 Qui fuit in Teucris , & servantissimus æqui :
 Djs aliter visum. Pereunt Hypanisq; , Dymasq; ,
 Confixi a fociis ; nec te tua plurima , Panthū ,
 430 Labentem pietas nec Apollinis insula texit,

Iliaci cineres, & flamma extrema meorum ;
 Testor, in occasu vestro, nec tela, nec ullas
 Vitavisse vices Danaûm ; & , si fata fuissent
 Ut caderem, meruisse manu. Divellimur inde ;
 Iphitus & Pelias mecum : quorum Iphitus ævo 435
 Jam gravior, Pelias & vulnere tardus Ulyffei.
 Protinùs ad sedes Priami clamore vocati,
 Hic verò ingentem pugnam, ceu cetera nusquam
 Bella forent, nulli totâ morentur in urbe,
 Sic Marrem indomitum, Danaosq; ad tecta ruentes 440
 Cernimus, obsessumque actâ testudine limen.
 Hærent parietibus scalæ, postesque sub ipsos
 Nituntur gradibus; clypeosque ad tela sinistris
 Protecti objiciunt, prensant fastigia dextris.
 Dardanidæ contra turres ac tecta domorum 445
 Culmina convellunt: his se, quando ultima cernunt,
 Extremâ jam in morte parant defendere telis :
 Auratasque trabes, veterum decora alta parentum,
 Devolvunt: alii strictis mucronibus imas
 Obsedère fores : has servant ægmine denso. 450
 Instaurati animi regis succurrere tectis,
 Auxilioque levare viros, vimque addere victis:
 Limen erat, cæcæque fores, & pervius usus
 Tectorum inter se Priami, postesque relictî
 A tergo : infelix quâ se, dum regna manebant, 455
 Sæpius Andromache ferre incomitata solebat
 Ad foceros, & ævo puerum Astyanacta trahebat.

- Evado ad summi fastigia culminis, unde
Tela manu miseri jactabant irrita Teucrici.
- 460 Turrim in præcipiti stantem, summisque sub astra
Eductam tectis, unde omnis Troja videri,
Et Danaùm solitæ naves, & Achaïca castra,
Aggressi ferro circum, quæ summa labantes
Juncturas tabulata dabant, convellimus altis
- 465 Sedibus, impulimusque. Ea lapsa repente ruinam
Cum sonitu trahit, & Danaùm super agmina latè
Incidit; ast alii subeunt: nec saxa, nec ullum
Telorum interea cessat genus.
Vestibulum ante ipsum primoque in limine Pyrrhus
- 470 Exsultat, telis & luce coruscus aëna,
Qualis, ubi in lucem coluber mala gramina pastus,
Frigida sub terrâ tumidum quem bruma tegebat,
Nunc positus novus exuviis, nitidusque juventâ,
Lubrica convolvit sublato pectore terga
- 475 Arduus ad Solem, & linguis micat ore trifulcis.
Unâ ingens Periphas, & equorum agitator Achillis
Armiger Automedon, unâ omnis Scyria pubes
Succedunt tecto, & flammæ ad culmina jactant.
Ipse inter primos, correptâ dura bipenni
- 480 Limina perrumpit, postesque a cardine vellit
Æræps: jamque excisâ trabe firma cavavit
Robora, & ingentem lato dedit ore fenestram.
Apparet domus intus, & atria longa patefunt:
Apparent Priami & veterum penetralia regum;

L I B E R II. 197

Armatoſque vident ſtantes in limine primo. 485

At domus interior gemitu miſeroque tumultu
Miſcetur ; penitusque cavæ plangoribus ædes
Femineis ululant ; ferit aurea ſidera clamor.
Tum pavidæ tectis matres ingentibus errant ,
Amplexæque tenent poſtes , atque oſcula figunt. 490

Inſtat vi patriâ Pyrrhus : nec clauſtra , neque ipſi
Cuſtodes ſufferre valent : labat ariete erebro
Janua , & emoti procumbunt cardine poſtes.
Fit via vi : rumpunt aditus , primosque trucidant
Lmiffi Danaï , & latè loca milite complent. 495

Non ſic , aggeribus ruptis cùm ſpumeus amnis
Exiit , oppoſitasque evicit gurgite moles ,
Fertur in arva furens cumulo , camposq; per omnes
Cum ſtabulis armenta trahit. Vidi ipſe furentem
Cæde Neoptolemum , geminosq; in limine Atridas : 500
Vidi Hecubam , centumq; nuras , Priamumq; per aras
Sanguine ſœdantem , quos ipſe factaverat , ignes.
Quinquaginta illi thalami , ſpes tanta nepotum ,
Barbarico poſtes auro ſpoliisque ſuperbi ,
Procubuère : tenent Danaï , quâ deficit ignis. 505

Forſitan & , Priami fuerint quæ fata , requiras.
Urbis uti captæ caſum , convulſaque vidit
Limina tectorum , & medium in penetralibus hoſtem ;
Arma diu ſenior deſueta trementibus ævo
Circumdat nequidquam humeris , & inutile ferrum ; 510
Cingitur , ac denſos fertur moriturus in hoſtes .

- Edibus in mediis, nudoque sub ætheris axe,
 Ingens ara fuit; juxtaque veterrima laurus
 Incumbens aræ, atque umbrâ complexa Penates.
 515 Hic Hecuba & natæ nequidquam altaria circum,
 Præcipites atrâ ceu tempestate columbæ,
 Condensæ, & Divûm amplexæ simulacra sedebant:
 Ipsum autem sumptis Priamum juvenilibus armis
 Ut vidit: Quæ mens tam dira, miserrime conjux,
 520 Impulit his cingi telis? aut quò ruis? inquit.
 Non tali auxilio, nec defensoribus istis
 Tempus eget: non, si ipse meus nunc adforet Hector.
 Huc tandem concede: hæc ara tuebitur omnes;
 Aut moriêre simul. Sic ore effata, recepit
 525 Ad sese, & sacrâ longævum in sede locavit.
 Ecce autem elapsus Pyrrhi de cæde Polites,
 Unus natorum Priami, per tela, per hostes
 Porticibus longis fugit, & vacua atria lustrat
 Saucius: illum ardens infesto vulnere Pyrrhus
 530 Insequitur, jam jamque manu tenet, & premit hæstâ.
 Ut tandem antè oculos evâsit & ora parentum,
 Concidit, ac multo vitam cum sanguine fudit.
 Hic Priamus, quamquam in mediâ jam morte tenetur,
 Non tamen abstinuit, nec voci iræque pepercit.
 535 At tibi pro scelere, exclamat, pro talibus ausis,
 Di (si qua est coelo pietas, quæ talia curet)
 Persolvant grates dignas, & præmia reddant
 Debita: qui nati coràm me cernere lethum

L I B E R I I. 199

Fecisti, & patrios foedasti funere vultus.
At non ille, fatum quo te mentiris, Achilles 540
Talis in hoste fuit Priamo: sed jura fidemque
Supplicis erubuit, corpusque exsanguie sepulcro
Reddidit Hectoreum, meque in mea regna remisit.
Sic fatus senior, telumque imbellè sinè ictu
Conjecit: rauco quod protinus ære repulsum, 545
Et summo clypei nequidquam umbone pependit.
Cui Pyrrhus: Referes ergo hæc, & nuntius ibis
Pelidæ genitori: illi meâ tristia facta,
Degeneremque Neoptolemum narrare memento.
Nunc morere. Hoc dicens, altaria ad ipsa trementem 550
Traxit, & in multo lapsantem sanguine nati;
Implicuitque comam lævâ, dextrâque coruscum
Extulit, ac lateri capulo tenus abdidit ensẽ.
Hæc finis Priami fatorum: hic exitus illum
Sorte tulit, Trojam incensam, & prolapsa videntem 555
Pergamæ; tot quondam populis terrisque superbum
Regnatorem Asiæ. Jacet ingens littore truncus,
Avulsamq; humeris caput, & sinè nomine corpus.

At me tum primùm sævus circumstetit horror:
Obstupui: subiit cari genitoris imago, 560
Ut regem æquævum crudeli vulnere vidi.
Vitam exhalantem: subiit deserta Creüsæ,
Et direpta domus, & parvi casus Iuli.
Respicio, & quæ sit me circum copia lustro.
Deseruere omnes defessi, & corpora saltu 565

Ad terram misère aut ignibus ægra dedère.

- [Jamq; adeò super unus eram : cùm limina Vestæ
 Servantem & tacitam secretâ in sede latentem
 Tyndarida aspicio : dant clara incendia lucem
 570 Erranti , passimque oculos per cuncta ferenti.
 Illa sibi infestos eversa ob Pergama Teuctros ,
 Et poenas Danaùm , & deserti conjugis iras ,
 Permetuens , Trojæ & patriæ communis Erinny's ,
 Abdiderat sese , atque aris invisâ sedebat.
 575 Exarsère ignes animo : subit ira cadentem
 Ulcisci patriam , & sceleratas fumere poenas.
 Scilicet hæc Spartam incolumis patriasq; Mycenæ
 Aspiciet ? partoque ibit regina triumpho ?
 Conjugiumq; , domumq; , patres , natosq; videbit ,
 580 Iliadum turbâ & Phrygiis comitata ministris ?
 Occiderit ferro Priamus ? Troja arserit igni ?
 Dardanium toties sudârit sanguine littus ?
 Non ita : namque etsi nullum memorabile nomen
 Femineâ in poenâ est , nec habet victoria laudem ;
 585 Exstinxisse nefas tamen , & sumpsisse merentis
 Laudabor poenas ; animumque expleffe juvabit
 Ultricis flammæ , & cineres fatiasse meorum.
 Talia jactabam , & furiatâ mente ferebar ;]
 Cùm mihi se , non antè oculis tam clara , videndam
 590 Obtulit , & purâ per noctem in luce refulsit
 Alma parens , confessa Deam , qualisque videri
 Cœlicolis & quanta solet ; dextrâque prehensum

Continuit, roseoque hæc insuper addidit ore :
 Nate, quis indomitas tantus dolor excitat iras ?
 Quid furis ? aut quonam nostrî tibi cura recessit ? 595
 Non priùs aspicias, ubi fessum ætate parentem
 Liqueris Anchisen ? superet conjuxne Creûsa,
 Ascaniusque puer ? quos omnes undique Graiæ
 Circumerrant acies : &, ni mea cura resistat,
 Jam flammæ rulerint, inimicus & hauserit ensis. 600
 Non tibi Tyndaridis facies invisâ Lacænæ,
 Culpatusve Paris ; Divûm inclementia, Divûm,
 Has evertit opes, sternitque a culmine Trojam.
 Aspice : namque omnem, quæ nunc obducta tuenti
 Mortales hebetat visus tibi, & humida circum 605
 Caligat, nubem eripiam ; tu ne qua parentis
 Jussâ time, neu præceptis parere recusa :
 Hic, ubi disjectas moles avulsaque saxis
 Saxa vides, mixtoque undantem pulvere fumum,
 Neptunus muros magnoque emota tridenti 610
 Fundamenta quatit, totamque a sedibus urbem
 Erp̄it. Hic Juno Scæas sævissima portas
 Prima tenet, sociumque furens a navibus agmen
 Ferro accincta vocat.
 Jam summas arces Tritonia, respice, Pallas 615
 Infedit, nimbo effulgens & Gorgone sævâ.
 Ipse Pater Danaïs animos viresque secundas
 Sufficit : ipse Deos in Dardana suscitât arma.
 Eripe, nate, fugam, finemque impone labori.

620 Nusquam abero, & tutum patrio te limine sistam:

Dixerat: & spissis noctis se condidit umbris.

Apparent diræ facies, inimicaque Trojæ

Numina magna Deum.

Tum verò omne mihi visum confidere in ignes

625 Ilium, & ex imo verti Neptunia Troja:

Ac veluti, summis antiquam in montibus ornum

Cùm ferro accisam crebrisque bipennibus instant

Eruere agricolæ certatim; illa usque minatur,

Et tremefacta comam concussio vertice nutat;

630 Vulneribus donec paulatim evicta, supremum

Congemuit, traxitque jugis avulsa ruinam.

Descendo, ac ducente Deâ flammam inter & hostes

Expedior: dant tela locum, flammæque recedunt.

Ast ubi jam patriæ perventum ad limina sedis

635 Antiquaq; domos, genitor, quem tollere in altos

Optabam primum montes, primumque petebam;

Abnegat excisâ vitam producere Trojâ,

Exiliumque pati. Vos ô, quibus integer ævi

Sanguis, ait, solidæque suo stant robore vires;

640 Vos agitate fugam.

Me si Coelicolæ voluissent ducere vitam,

Has mihi servassent sedes: satis una superque

Vidimus excidia, & captæ superavimus urbi.

Sic ô, sic pòsitum affati discedite corpus.

645 Ipse manu mortem inveniam: miserebitur hostis,

Exuviasque petet: facilis jactura sepulcri.

L I B E R II. 203

Jam pridem invisus Divis , & inutilis , annos
Demoror : ex quo me Divûm Pater atq; hominum Rex
Fulminis afflavit ventis , & contigit igni.
Talia perstabat memorans , fixusque manebat. 650
Nos contrâ , effusi lacrimis , conjuxque Creûsa ,
Ascaniusque , omnisque domus , ne vertere secum
Cuncta pater , Fatoque urgenti incumbere vellet.
Abnegat , inceptoque & sedibus hæret in isdem.
Rurfus in arma feror , mortemque miserrimus opto. 655
Nam quod consilium aut quæ jam fortuna dabatur ?
Mene efferre pedem , genitor , te posse relicto
Sperasti ? tantumque nefas patrio excidit ore ?
Si nihil ex tantâ Superis placet urbe relinqui ;
Et sedet hoc animo , perituraque addere Trojæ 660
Teque tuosque juvat : pater isti janua letho ;
Jamque aderit multo Priami de sanguine Pyrrhus ,
Natum ante ora patris , patrem qui obruncat ad aras.
Hoc erat , alma Parens , quòd me per tela , per ignes
Eripis , ut mediis hostem in penetralibus , utque 665
Ascanium , patremque meum , juxtaque Creûsam ,
Alterum in alterius mactatos sanguine , cernam ?
Arma , viri , ferte arma : vocat lux ultima victos.
Reddite me Danaïs : finite instaurata revivam
Proelia : numquam omnes hodie moriemur inulti. 670
Hinc ferro accingor rursus , clypeoque sinistram
Infertabam aptans , meque extra tecta ferebam.
Ecce autem complexa pedes in limine conjux

- Hærebat , parvumque patri tendebat Iulium :
 675 Si periturus abis , & nos rape in omnia tecum ;
 Sin aliquam expertus sumptis spem ponis in armis ,
 Hanc primùm tutare domum. Cui parvus Iulus ,
 Cui pater , & conjux quondam tua dicta relinquo ?
 Talia vociferans gemitu testum omne replebat ;
 680 Cùm subitum dictuque oritur mirabile monstrum.
 Namque manus inter , moestorumque ora parentum ,
 Ecce levis summo de vertice visus Iuli
 Fundere lumen apex , tactuque innoxia mollis
 Lambere flamma comas , & circum tempora pasci.
 685 Nos pavidi trepidare metu , crinemque flagrantem
 Excutere , & sanctos restinguere fontibus ignes.
 At pater Anchises oculos ad sidera lætus
 Extulit , & caelo palmas cum voce tetendit :
 Jupiter omnipotens , precibus si flecteris ullis ,
 690 Aspice nos ; hoc tantùm : & , si pietate meremur ,
 Da deinde auxilium , Pater , atq; hæc omina firma.
 Vix ea fatus erat senior : subitoque fragore
 Intonuit lævum , & de caelo lapsa per umbras
 Stella facem ducens multâ cum luce cucurrit.
 695 Illam , summa super labentem culmina tecti ,
 Cernimus Idæâ claram se condere silvâ ,
 Signantemque vias ; tum longo limite sulcus
 Dat lucem , & latè circum loca sulfure fumant.
 Hic verò victus genitor se tollit ad auras ,
 700 Affaturque Deos , & sanctum fidus adorat.

L I B E R . I I .   205

Jam jam nulla mora est: sequor, & quâ ducitis, adsum.
Dî patrii, servate domum, servate nepotem:
Vestrum hoc augurium, vestroq; in numine Troja est.
Cedo equidem, nec, nate, tibi comes ire recuso.

Dixerat ille: & jam per mœnia clarior ignis   705
Auditur, propiusque æstus incendia volvunt.

Ergo age, care pater, cervici imponere nostrâ:
Ipse subibo humeris, nec me labor iste gravabit;
Quò res cumq; cadent, unum & commune periculum,
Una salus ambobus erit: mihi parvus Iulus   710
Sit comes, & longè fervet vestigia cœnjux.

Vos famuli, quæ dicam, animis advertite vestris.
Est urbe egressis tumulus, templumque vetustum
Desertæ Cereris, juxtaque antiqua cupressus,
Religione patrum multos servata per annos: 715
Hanc ex diverso sedem veniemus in unam.

Tu, genitor, cape sacra manu, patriosq; Penates.
Me bello e tanto digressum & cæde recenti
Attrectare nefas; donec me flumine vivo
Abluero.   720

Hæc fatus, latos humeros subjectaque colla
Veste super fulvique insternor pelle leonis;
Succedoque oneri. Dextræ se parvus Iulus
Implicuit, sequiturq; patrem non passibus æquis.
Ponè subit cœnjux. Ferimur per opaca locorum: 725
Et me, quem dudum non ulla injecta movebant
Tela, neque adverso glomerati ex agmine Graii,

Nunc omnes terrent auræ ; sonus excitat omnis,
 Suspensum & pariter comitiq; oneriq; timentem.

730 Jamque propinquabam portis , omnemq; videbar
 Evasisse viam : subito cùm creber ad aures
 Visus adesse pedum sonitus : genitorq; per umbram
 Prospiciens, Nate, exclamat, fuge, nate; propinquant:
 Ardentes clypeos atque æra micantia cerno.

735 Hic mihi nescio quod trepido malè numen amicum
 Confusam eripuit mentem. Namque , avia cursu
 Dum sequor , & notâ excedo regione viarum ,
 Heu ! misero conjux , Fatone crepta Creûsa
 Substitit , erravitne viâ , seu lassâ refedit ,

740 Incertum ; nec pôst oculis est reddita nostris.
 Nec priùs amissam respexi , animumve reflexi ,
 Quàm tumulum antiquæ Cereris, sedemq; sacratam
 Venimus : hic demum collectis omnibus una
 Defuit ; & comites , natumque , virumque fefellit.

745 Quem non incusavi amens hominumq; Deorumq; ?
 Aut quid in eversâ vidi crudelius urbe ?
 Afcanium , Anchisenq; patrem , Teucrosq; Penates
 Commendo sociis , & curvâ valle recondo ;
 Ipse urbem repeto , & cingor fulgentibus armis.

750 Stat casus renovare omnes , omnemque reverti
 Per Trojam , & rursus caput objectare periclis.
 Principiò muros , obscuraque limina portæ ,
 Quâ gressum extuleram , repeto ; & vestigia retrò
 Observata sequor per noctem , & lumine lustro.

L I B E R I I. 207

Horror ubique animos, simul ipsa silentia terrent. 755
Inde domum, si fortè pedem, si fortè tulisset,
Me refero. Irruerant Danaï, & tectum omne tenebant.
Ilicet ignis edax summa ad fastigia vento
Volvitur: exsuperant flammæ; furicæstus ad auras.
Procedo, & Priami sedes arcemque reviso. 760
Et jam porticibus vacuis Junonis aſylo
Custodes lecti Phœnix & dirus Ulyſſes
Prædam aſſervabant: huc undique Troïa gaza
Inceas erepta adytis, menſæque Deorum,
Crateresque auro ſolidi, captivæque veſtis 765
Congeritur: pueri & pavidæ longo ordine matres
Stant circum.
Ausus quin etiam voces jaſtare per umbram,
Implevi clamore vias, moeſtusque Creuſam
Nequidquam ingeminans iterumq; iterumq; vocavi. 770
Quærenti, & tectis urbis finè fine furenti,
Infelix ſimulacrum atque ipſius umbra Creuſæ
Viſa mihi ante oculos, & notâ major imago.
Obſtupui, ſteteruntq; comæ, & vox faucibus hæſit.
Tum ſic aſſari, & curas his demere dictis: 775
Quid tantum infano juvat indulgere dolori,
O dulcis conjux? non hæc finè numine Divum
Eveniunt; nec te hinc comitem aſportare Creuſam
Fas: aut ille finit ſuperi regnator Olympi.
Longa tibi exilia, & vaſtum maris æquor arandum: 780
Ad terram Heſperiam venies, ubi Lydius, arva

208 *ÆNEID. LIB. II.*

- Inter optima virum, leni fuit agmine Tibris.
 Illic res lætæ, regnumque, & regia conjux
 Parta tibi: lacrimas dilectæ pelle Creüsæ.
- 78; Non ego Myrmidonum sedes Dolopumve superbas
 Aspiciam, aut Graiis servitum matribus ibo,
 Dardanis, & Divæ Veneris nurus:
 Sed me magna Deum Genitrix his detinet oris.
 Jamque vale, & nati serva communis amorem.
- 79o Hæc ubi dicta dedit, lacrimantem, & multa volentem
 Dicere, deseruit, tenuesque recessit in auras.
 Ter conatus ibi collo dare brachia circum;
 Ter frustra comprehensa manus effugit imago,
 Par levibus ventis, volucrique simillima fomno.
- 79; Sic demum socios, consumptâ nocte, reviso.
 Atque hic ingentem comitum affluxisse novorum
 Invenio admirans numerum; matresque, virosque,
 Collectam exilio pubem, miserabile vulgus.
 Undique convenère, animis opibusque parati;
- 80o In quascumque velim pelago deducere terras.
 Jamque jugis summæ surgebat Lucifer Idæ,
 Ducebatque diem; Danaïque obsessa tenebant
 Limina portarum; nec spes opis ulla dabatur.
 Cessi, & sublato montem genitore petivi.

A R G U M E N T U M
LIBRI TERTII.

PERGIT Æneas enarrare Didoni casus suos , quorum altera pars hoc libro continetur , nempè navigatio. Æneas , incensâ Trojâ , classe viginti navium ad urbem Antandrum clam fabricatâ , deferitur in Thraciam , ubi cùm urbem conderet , territus prodigio casti a Polymnestore rege Polydori , navigat in insulam Delum , consulturus oraculum Apollinis ; a quo monitus , ut antiquam matrem exquireret , Anchisæ interpretatione Cretam esse insulam ratus , Trojanæ gentis originem , eò contendit , urbemque novam edificat. At inde peste depulsus , monitus in somnis a Diis Penatibus , Italiam vera esse Trojanorum cunabula , Italiam petit. In itinere actus tempestate in insulas Strophades , infestas habet Harpyias ; quarum ex unâ audit se non priùs in Italiâ fixurum sedes quàm fame coactus fuerit mensas absumere. Hinc delatus ad Actium promontorium , ibi ludos celebrat. Tum in Epirum appulsus , Andromachen

reperit , jam Heleni uxorem , & mortuū
Pyrrho in Chaoniâ Epiri parte regnan-
tem. Audit ab Heleno , rege eodem ac
vate , sedem sibi a Diis in Italiâ para-
tam , eo loco , ubi suam albam inveniret
triginta fetus enixam. Admonetur ab eo-
dem , ne in proximâ Italiæ parte confi-
dat , Græcorum metu , qui ventis eò dis-
jecti fuerant : tum ne Siculum trajiciat
fretum , metu Scyllæ & Carybdis : sed de-
flexo ad occasum cursu Siciliam circum-
eat. Igitur relicta Epiro , Tarentum ,
quæ in vicinâ Italiæ orâ est , & Sicilia
partem Ætnæ monti proximam præter-
vectus : hinc supplicem recipit Achemeni-
dem , socium Ulyssis , ab eoque de feri-
tate Cycloperum edoctus , observatis omnibus
Heleni præceptis , tandem Drepanum ,
occidentalem Sicilia portum , obtinet , ubi
moritur Anchises. Atque hinc mediâ æstate
solvens Æneas in Italiam , tempestate
in Africam ejicitur. Et hic finis est nar-
rationis.

Coebus filius mo.

C. Duplew del.

LIBER TERTIUS.

POSTQUAM res Asiæ Priamique evertere gentem
Immeritam visum Superis, ceciditque superbum
Ilium, & omnis humo fumat Neptunia Troja;
Diversa exilia, & desertas quærere terras,
Auguriis agimur Divûm, classemque sub ipsâ 5
Antandro & Phrygiæ molimur montibus Idæ,
Incerti quò Fata ferant, ubi sistere detur;
Contrahimusque viros. Vix prima inceperat æstas,
Et pater Anchises dare fatis vela jubebat:
Littora cùm patriæ lacrimans portusque relinquo 10
Et campos, ubi Troja fuit. Feror exul in altum
Cum sociis, natoque, Penatibus & magnis Dîs.

Terra procul vastis colitur Mavortia campis,
Thracæ arant, acri quondam regnata Lycurgo;
Hospitium antiquum Trojæ, sociique Penates, 15
Dum fortuna fuit. Feror huc, & littore curvo
Mœnia prima loco, fatis ingressus iniquis;
Æneadasque meo nomen de nomine fingo.

Sacra Dionææ matri Divisque ferebam
Auspiciis cœptorum operum; superoq; nitentem 20
Coelicolum regi mactabam in littore taurum.
Fortè fuit juxtà tumulus, quo cornea summo
Virgulta, & densis hastilibus horrida myrtus.
Accessi; viridemque ab humo convellere silvam
Conatus, ramis regerem ut frondentibus aras: 25

- Horrendam & dictu video mirabile monstrum.
 Nam, quæ prima solo ruptis radicibus arbor
 Vellitur, huic atro liquuntur sanguine guttæ,
 Et terram tabo maculant. Mihi frigidus horror
 30 Membra quatit, gelidusque coit formidine sanguis,
 Rurfus & alterius lentum convellere vimen
 Insequor, & causas penitus tentare latentes:
 Ater & alterius sequitur de cortice sanguis.
 Multa movens animo, Nymphas venerabar agrestes,
 35 Gradivumque patrem, Geticis qui præfidet arvis:
 Ritè secundarent visus, omenque levarent.
 Tertia sed postquam majore hastilia nifu
 Aggredior, genibusque adversæ obluſtor arenæ:
 (Eloquar, an fileam?) gemitus lacrimabilis imo
 40 Auditur tumulo, & vox reddita fertur ad aures:
 Quid miserum, Ænea, laceras? jam parce sepulto;
 Parce pias scelerare manus. Non me tibi Troja
 Externum tulit, aut cruor hic de stipite manat.
 Heu! fuge crudeles terras, fuge littus avarum.
 45 Nam Polydorus ego. Hic confixum ferrea textit
 Telorum seges, & jaculis increvit acutis.
 Tum verò ancipiti mentem formidine pressus
 Obstupui, steteruntque comæ, & vox faucibus hæſit.
 Hunc Polydorum auri quondam cum pondere magno
 50 Infelix Priamus furtim mandarat alendum
 Threicio regi; cùm jam diffideret armis
 Dardaniæ, cingique urbem obsidione videret.

L I B E R III. 213

Ille, ut opes fractæ Teucrâm, & Fortuna recessit,
Res Agamemnonias victriciaque arma securus,
Fas omne abrumpit: Polydorum obruncat, & auro 55
Vi poritur. Quid non mortalia pectora cogis,
Auri sacra fames! Postquam pavor ossa reliquit,
Delectos populi ad proceres, primumque parentem,
Monstra Deûm refero, & quæ sit sententia, posco.
Omnibus idem animus sceleratâ excedere terrâ; 60
Linqui pollutum hospitium, & dare classibus Austros.
Ergo instauramus Polydoro funus, & ingens
Aggeritur tumulo tellus: stant Manibus aræ,
Cœruleis mœstæ vittis atrâque cupresso;
Et circum Iiades crinem de more solutæ. 65
Inferimus tepido spumantia cymbia lacte,
Sanguinis & sacri pateras: animamque sepulcro
Condimus, & magnâ supremum voce ciemus.

Inde, ubi prima fides pelago, placataque venti
Dant maria, & tenis crepitans vocat Ausfer in altum, 70
Deducunt focii naves, & littora complent.
Provehimur portu: terræque urbefque recedunt.
Sacra mari colitur medio gratissima tellus
Nereidum matri & Neptuno *Ægæo*:
Quam pius Arcitenens, oras & littora circum 75
Errantem, Gyaro celsâ Myconoque revinxit,
Immotamque coli dedit, & contemnere ventos.
Huc feror: hæc fessos tuto placidissima portu
Accipit. Egressi veneramur Apollinis urbem.

80 Rex Anius, rex idem hominum, Phœbique sacerdos
 Vittis & sacra redimitus tempora lauro,
 Occurrit: veterem Anchisen agnoscit amicum.
 Jungimus hospitio dextras, & tecta subimus.
 Tempa Dei saxo venerabar structa vetusto.

85 Da propriam, Thymbrae, domum: da moenia fœsis,
 Et genus, & mansuram urbem: serva altera Trojae
 Pergama, reliquias Danaum atque immitis Achilli.
 Quem sequimur? quove ire jubes? ubi ponere sedes?
 Da, Pater, augurium; atque animis illabere nostris.

90 Vix ea fatus eram: tremere omnia visa repente,
 Liminaque, laurusque Dei; totusque moveri
 Mons circum, & mugire adytis cortina reclusis.
 Submissi petimus terram, & vox fertur ad aures:
 Dardanidae duri, quae vos a stirpe parentum
 95 Prima tulit tellus, eadem vos ubere læto
 Accipiet reduces: antiquam exquirite matrem.
 Hic domus Æneae cunctis dominabitur oris,
 Et nati natorum, & qui nascentur ab illis.
 Hæc Phœbus: mixtoque ingens exorta tumultu
 100 Lætitia: & cuncti quæ sint ea moenia quærunt;
 Quò Phœbus vocet errantes, jubeatque reverti.
 Tum genitor, veterum volvens monumenta virorum:
 Audite, ô proceres, ait: & spes discite vestras.
 Creta Jovis magni medio jacet insula ponto;
 105 Mons Idæus ubi, & gentis cunabula nostræ.
 Centum urbes habitant magnas, uberrima regna:

L I B E R III. 215

Maximus unde pater, si ritè audita recordor,
Teucus Rhœteas primùm est advectus ad oras,
Opravitque locum regno. Nondum Iljum, & arces
Pergamææ steterant: habitabant vallibus imis. 110
Hinc mater cultrix Cybele, Corybantiaque æra,
Idæumque nemus: hinc fida silentiæ sacris,
Et juncti currum dominæ subière leones.
Ergò agite, & Divùm ducunt quâ jussa, sequamur:
Placemus Ventos, & Gæossia regna petamus. 115
Nec longo distant curfu: modò Jupiter adsit,
Tertia lux classẽm Cretæis sistet in oris.
Sic fatus, meritos aris maestavit honores,
Taurum Neptuno, taurum tibi, pulcher Apollo;
Nigram Hiemi pecudem, Zephyris felicibus albam. 120
Fama volat, pulsum regnis cessisse paternis
Idomenea ducem, desertaque littora Cretæ;
Hos̄te vacare domos, sedesque adstare relictas.
Linquimus Ortygiæ portus, pelagoque volamus,
Bacchatamque jugis Naxon, viridemque Donusam, 125
Olearon, niveamque Paron, sparsasque per æquor
Cycladas, & crebris legimus freta concita terris.
Nauticus exoritur vario certamine clamor;
Hortantur focii: Cretam proavosque petamus.
Prosequitur surgeas a puppi ventus euntes, 130
Et tandem antiquis Curetum allabimur oris.
Ergo avidus muros optatæ molior urbis,
Pergameamque voço, & lætam cognomine gentem

- Hortor amare focos, arcemque attollere testis.
 135 Jamque ferè sicco subductæ littore puppes ;
 Connubiis arvisque novis operata juvenus ;
 Jura domosque dabam : subito cùm tabida membris,
 Corrupto cœli tractu, miserandaque venie
 Arboribusque fatisque lues, & lethifer annus.
 140 Linquebant dulces animas, aut ægrâ trahebant
 Corpora ; tum steriles exurere Sirius agros ;
 Arebant herbæ, & victum seges ægra negabat:
 Rursus ad oraclum Ortygiæ Phœbumque remenso
 Hortatur pater ire mari, veniamque precari :
 145 Quam fessis finem rebus ferat ; unde laborum
 Tentare auxilium jubeat ; quo vertere cursus.
 Nox erat, & terris animalia somnus habebat.
 Effigies sacræ Divùm, Phrygiique Penates,
 Quos mecum a Trojâ mediisque ex ignibus urbis.
 150 Extuleram, visi ante oculos adsistere jacencis
 In somnis, multo manifesti lumine, quâ se
 Plena per insertas fundebat Luna fenestras ;
 Tum sic affari, & curas his demere dictis :
 Quod tibi delato Ortygiam dicturus Apollo est,
 155 Hic canit ; & tua nos in ultro ad limina mittit.
 Nos te, Dardaniâ incensâ, tuaque arma secuti ;
 Nos tumidum sub te permensi classibus æquor ;
 Idem venturos tollemus in astra nepotes,
 Imperiumque urbi dabimus. Tu moenia magnis
 160 Magna para, longumq; fugæ ne linque laborem.

Mutandæ

Mutandæ sedes. Non hæc tibi littora suasit
 Delius, aut Cretæ jussit considere, Apollo.
 Est locus, Hesperiam Graii cognomine dicunt,
 Terra antiqua, potens armis, atque ubere glebæ;
 Ænotri coluère viri: nunc fama minores 165
 Italiam dixisse, ducis de nomine, gentem:
 Hæ nobis propriæ sedes; hinc Dardanus ortus,
 Jafusque pater, genus a quo principe nostrum.
 Surge age, & hæc lætus longævo dicta parenti
 Haud dubitanda refer: Corythum, terrasq; requirat 170
 Ausonias. Dictæa negat tibi Jupiter arva.
 Talibus attonitus visis, ac voce Deorum,
 (Nec sopor illud erat; sed coràm agnoscere vultus;
 Velatasque comas, præsentiaque ora videbâr:
 Tum gelidus toto manabat corpore sudor) 175
 Corripio e stratis corpus, tendoque supinas
 Ad cœlum cum voce manus, & munera libo
 Intemerata focus. Perfecto lætus honore,
 Anchisen facio certum, remque ordine pando.
 Agnovit prolem ambigüam, geminosque parentes; 180
 Seque novo veterum deceptum errore locorum.
 Tum memorat: Nate, Iliacis exercite fatis,
 Sola mihi tales casus Cassandra canebat.
 Nunc repeto, hæc generi portendere debita nostro;
 Et sæpè Hesperiam, sæpè Itala regna vocare. 185
 Sed quis ad Hesperia venturos littora Teucros
 Crederet? aut quem tum vates Cassandra moveret?

Cedamus Phœbo , & moniti meliora sequamur.
Sic ait : & cuncti dicto paremus ovantes.

190 Hanc quoque deserimus sedem , paucisque relictis,
Vela damus , vastumq; cavâ trabe currimus æquor.

Postquam altum tenuère rates , nec jam ampliùs ulle
Apparent terræ , cœlum undiq; , & undiq; pontus;
Tum mihi cœruleus supra caput adstitit imber ,
195 Noctem hiememq; ferens ; & inhorruit unda tenebris

Continuò venti volvunt mare , magnaq; surgunt
Æquora : dispersi jactamur gurgite vasto ;
Involvère diem nimbi , & nox humida cœlum
Abstulit ; ingeminant abruptis nubibus ignes.

200 Excutimur cursu , & cæcis erramus in undis.

Ipse diem noctemque negat discernere cœlo ,
Nec meminisse viæ mediâ Palinurus in undâ,
Tres adeo incertos cæcâ caligine soles
Erramus pelago ; totidem sinè fidere noctes.

205 Quarto terra die primùm se attollere tandem

Visa , aperire procul montes , ac volvere fumum ,
Vela cadunt ; remis insurgimus : haud mora , nautæ
Adnixi torquent spumas , & cœrula verrunt.

Servatum ex undis Strophadum me littora primùm

210 Accipiunt , Strophades Graio stant nomine dictæ

Insulæ Ionio in magno : quas dira Celæno ,
Harpyiæque colunt aliæ , Phineia postquam
Clausa domus , mensasque metu liquère priores.
Tristius hæud illis monstrum , nec sævior ulla

L I B E R III. 219

Pestis & ira Deum Stygiis sese extulit undis. 215
Virginei volucrum vultus, foedissima ventris
Proluvies, uncæque manus, & pallida semper
Ora fame.

Huc ubi delati portus intravimus; ecce
Læta boum passim campis armenta videmus, 220
Caprigenumque pecus, nullo custode, per herbas.
Irruimus ferro, & Divos ipsumque vocamus
In partem prædamq; Jovem. Tunc littore curvo
Exstruimusq; toros, dapibusq; epulamur opimis,
At subitæ horrifico lapsu de montibus adfunt 225
Harpyiæ, & magnis quatiunt clangoribus alas,
Diripiuntque dapes, contactuque omnia foedant
Immundo: tum vox tetrum dira inter odorem.
Rursum in secessu longo sub rupe cavatâ,
Arboribus clausi circum atque horrentibus umbris, 230
Instruimus mensas, arisque reponimus ignem.
Rursum ex diverso cœli cæcisque latebris,
Turba sonans prædam pedibus circumvolat uncis:
Polluit ore dapes. Sociis tunc, arma capeffant,
Edico, & dirâ bellum cum gente gerendum. 235
Haud secus ac jussi faciunt, tectosque per herbam
Disponunt enses, & scuta latentia condunt.
Ergo ubi delapsæ sonitum per curva dedere
Littora; dat signum speculâ Misenus ab altâ
Ære cavo. Invadunt focii, & nova proelia tentant, 240
Obscoenas pelagi ferro foedare volucres.

- Sed neque vim plumis ullam, nec vulnera tergo
 Accipiunt; celerique fugâ sub fidera lapsæ,
 Semefam prædam & vestigia foeda relinquunt.
- 24; Una in præcelsâ confedit rupe Celæno,
 Infelix vates, rumpitque hanc pectore vocem:
 Bellum etiam pro cæde boum fratrisque juvenis,
 Laomedontiadæ, bellumne inferre paratis,
 Et patrio Harpyias insontes pellere regno?
- 250 Accipite ergo, animis atque hæc mea figite dicta:
 Quæ Phœbo Pater omnipotens, mihi Phœbus Apollo
 Prædixit, vobis Furiarum ego maxima pando.
 Italiam cursu petitis, Ventisque vocatis
 Ibitis Italiam, portusque intrare licebit:
- 255 Sed non antè datam cingetis mœnibus urbem,
 Quàm vos dira fames nostræque injuria cædis,
 Ambefas subigat malis absumere mensas.
 Dixit: & in sylvam pennis ablata refugit.
 At focijs subitâ gelidus formidine sanguis
- 260 Dirigit: cecidère animi: nec jam ampliùs armis,
 Sed votis precibusque jubent exposcere pacem,
 Sive Deæ, seu sint diræ obscœnæque volucres.
 At pater Anchises, passis de littore palmis,
 Numina magna vocat, meritosque indicit honores:
- 265 Di, prohibete minas: Di, talem avertite casum:
 Et placidi servate pios. Tum littore funem
 Deripere, excussosque jubet laxare rudentes.
 Tendunt vela Noti: fugimus spumantibus undis,

Quà cursum ventusque gubernatorque vocabant.
 Jam medio apparet fluctu nemorosa Zacynthos, 270
 Dulichiumque, Sameque, & Neritos ardua saxis.
 Effugimus scopulos Ithacæ, Laërtia regna,
 Et terram altricem fævi exsecramur Ulyffei.
 Mox & Leucatæ nimbofa cacumina montis,
 Et formidatus nautis aperitur Apollo. 275
 Hunc petimus fessi, & parvæ succedimus urbi.
 Ancora de prorâ jacitur; stant littore puppes.

Ergo insperatâ tandem tellure potiti,
 Lustramurque Jovi, votisque incendimus aras;
 Actiaque Iliacis celebramus littora ludis. 280
 Exercent patrias oleo labente palæstras
 Nudati focii: juvat evasisse tot urbes
 Argolicas, mediosque fugam tenuisse per hostes.
 Interea magnum Sol circumvolvitur annum,
 Et glacialis hiems Aquilonibus asperat undas. 285

Ære cavo clypeum, magni gestamen Abantis,
 Postibus adversis figo, & rem carmine figo:
Æneas hæc de Danaïs victoribus arma.

Linquere tum portus jubeo, & confidere transtris.
 Certatim focii feriunt mare, & æquora verrunt. 290
 Protinus aërias Phæacum abscondimus arces,
 Littoraque Eperi legimus, portuque subimus
 Chaonio, & celsam Bushroti accedimus urbem.

Hic incredibilis rerum fama occupat aures,
 Priamiden Helenum Graias regnare per urbes, ...

- Conjugio Æacidæ Pyrrhi sceptrisque potitum;
 Et patrio Andromachen iterum cecisse marito.
 Obstupui : miroque incensum pectus amore,
 Compellare virum , & casus cognoscere tantos.
- 300 Progredior portu , classes & littora linquens.
 Solennes tum fortè dapes , & tristia dona
 Ante urbem , in luco , falsi Simoëntis ad undam ;
 Libabat cineri Andromache , Manesque vocabat
 Hectoreum ad tumulum : viridi quem cespice inanem ;
- 05 Et geminas , causam lacrimis , sacra verat aras.
 Ut me conspexit venientem , & Troia circum
 Arma amens vidit ; magnis exterrita monstribus ;
 Diriguit visu in medio : calor ossa reliquit.
 Labitur : & longo vix tandem tempore fatur ;
- 310 Verane te facies , verus mihi nuntius affers ,
 Nate Deâ ? vivisne ? aut , si lux alma recessit ;
 Hector ubi est ? Dixit , lacrimasq; effudit , & omnem
 Implevit clamore locum. Vix pauca furenti
 Subjicio , & raris turbatus vocibus hisco :
- 315 Vivo equidem , vitamque extrema per omnia duco ;
 Ne dubita : nam vera vides.
 Heu ! quis te casus dejectam conjugè tanto
 Excipit ? aut quæ digna satis Fortuna revisit ?
 Hectoris , Andromache , Pyrrhin' connubia fervas ?
- 320 Dejecit vultum , & demissâ voce locuta est :
 O felix una ante alias Priameïa virgo ,
 Hostilem ad tumulum Trojæ sub moenibus altis

L I B E R III. 223

Jussa mori, quæ fortitus non pertulit ullos,
 Nec victoris heri tetigit captiva cubile!
 Nos, patriâ incensâ, diversa per æquora vectæ, 325
 Stirpis Achilleæ fastus, juvenemque superbum,
 Servitio enixæ, tulimus: qui deinde, secutus
 Ledæam Hermionen Lacedæmoniosq; Hymenæos,
 Me famulo famulamq; Heleno transmittit habendam.
 Ast illum, ereptæ magno inflammatus amore 330
 Conjugis, & scelerum Furiis agitatus, Orestes
 Excipit incautum, patriasque obruncat ad aras.
 Morte Neoptolemi, regnorum reddita cessit
 Pars Heleno: qui Chaonios cognomine campos,
 Chaoniamque omnem Trojano a Chaone dixit: 335
 Pergamaque Iliacamque jugis hanc addidit arcem.
 Sed tibi qui cursum Venti, quæ Fata dedere?
 Aut quisnam ignarum nostris Deus appulit oris?
 Quid puer Ascanius? superatne, & vescitur aurâ?
 Quem tibi jam Troja..... 340
 Ecqua tamen puero est amissæ cura parentis?
 Ecquid in antiquam virtutem, animosque viriles
 Et pater Æneas, & avunculus excitat Hæctor?
 Talia fundebat lacrimans, longosque ciebat
 Incastrum fletus: cum sese a moenibus Heros 345
 Priamides multis Helenus comitantibus affert,
 Agnoscitque suos, lætusque ad limina ducit;
 Et multum lacrimas verba inter singula fundit.
 Procedo, & parvam Trojam, simulataque magnis

- 350 Pergama, & arentem Xanthi cognomine rivum
 Agnosco, Scææque amplector limina portæ.
 Nec non & Teucri fociâ simul urbe fruuntur.
 Illos porticibus Rex accipiebat in amplis.
 Aulâ in medio libabant pocula Bacchi,
 355 Impositis auro dapibus, paterasque tenebant.
 Jamque dies, alterque dies processit: & aurâ
 Vela vocant; tumidoque inflatur carbasus Austro.
 His vatem aggredior dictis, ac talia quæso:
 Trojugena, interpres Divûm, qui numina Phœbi,
 360 Qui tripodas, Clarii lauros, qui fidera sentis,
 Et volucrum linguas, & præpetis omina pennæ;
 Fare age (namq; omnem cursum mihi prospera dixit
 [Relligio, & cuncti suaferunt numine Divi
 Italiam petere, & terras tentare repostas :
 365 Sola novum dictuque nefas Harpyia Celæno
 Prodigium canit, & tristes denuntiat iras,
 Obscœnamque famem) quæ prima pericula vito?
 Quidve sequens, tantos possim superare labores?
 Hic Helenus, cæsis primùm de more juvenis,
 370 Exorat pacem Divûm, vittasque resolvit
 Sacrati capitis, meque ad tua limina, Phœbe,
 Ipse manu multo suspensum numine ducit;
 Atque hæc deinde canit divino ex ore sacerdos:
 Nate Deâ; nam te majoribus ire per altum
 375 Auspiciis manifesta fides: sic fata Deûm rex
 Sortitur, volvitque vices: is vertitur ordo.

L I B E R III. 225

Pauca tibi e multis , quò tutior hospita Iustres
 Æquora , & Aufonio possis confidere portu ,
 Expediam dictis ; prohibent nam cetera Parcæ
 Scire Helenum , farique vetat Saturnia Juno. 380
 Principiò Italiam , quam tu jam rère propinquam ,
 Vicinosque , ignare , paras invadere portus ,
 Longa procul longis via dividit invia terris.
 Antè & Trinacrià lentandus remus in undâ ,
 Et salis Aufonii Iustrandum nāvibus æquor , 385
 Inferniq̄ue lacus , Æææque insula Circes ,
 Quàm tutâ possis urbem componere terrâ.
 Signa tibi dicam : tu condita mente teneto.
 Cùm tibi sollicito secreti ad fluminis undam
 Littoreis ingens inventa sub ilicibus sus , 390
 Triginta capitum ferus enixa , jacebit ,
 Alba , solo recubans , albi circum ubera nati ;
 Is locus urbis erit , requies ea certa laborum.
 Nec tu mensarum morsus horresce futuros :
 Fata viam invenient , aderitque vocatus Apollo. 395
 Has autem terras , Italiq̄ue hanc littoris oram ,
 Proxima quæ nostri perfunditur æquoris æstu ,
 Effuge : euncta malis habitantur mœnia Graiis.
 Hic & Narycii posuerunt mœnia Locri ,
 Et Sallentinos obsedit milite campos 400
 Lyctius Idomeneus : hic illa ducis Melibœi
 Parva Philoctetæ subnixâ Petelia muro.
 Quin , ubi transmissa steterint trans æquora classes ,

- Et positis aris jam vota in littore solves ,
 405 Purpureo velare comas adopertus amictu ;
 Ne qua inter sanctos ignes in honore Deorum
 Hostilis facies occurrat , & omina turbet.
 Hunc focii morem sacrorum , hunc ipse teneto :
 Hæc casti maneant in religione nepotes.
- 410 Ast , ubi digressum Siculæ te admoverit oras
 Ventus , & angusti rarefcent claustra Pelori ,
 Læva tibi tellus , & longo læva petantur
 Æquora circuitu : dextrum fuge litrus & undas.
 Hæc loca , vi quondam & vastâ convulsa ruinâ ,
- 415 (Tantum ævi longinqua valet mutare vetustas)
 Dissiluisse ferunt , cùm protenus utraque tellus
 Una foret : venit medio vi pontus , & undis
 Hesperium Siculo latus abscidit , arvaque & urbes
 Littore diductas angusto interluit æstu.
- 420 Dextrum Scylla latus , lævum implacata Charybdis
 Obsidet , atque imo barathri ter gurgite vastos
 Sorbet in abruptum fluctus , rursusque sub auras
 Erigit alternos , & sidera verberat undâ.
 At Scyllam cæcis cohibet spelunca latebris ,
- 425 Ora exertantem , & naves in saxa trahentem.
 Prima hominis facies , & pulchro pectore virgo
 Pube tenus : postrema immani corpore pistrinx ,
 Delphinum caudas utero commissa luporum.
 Præstat Trinacrii metas lustrare Pachyni
- 430 Cessantem , longos & circumflectere cursus ,

L I B E R III. 227

Quàm semel informem vasto vidisse sub antro
Scyllam , & coeruleis canibus resonantia saxa.
Præterea , si qua est Heleno prudentia , vati
Si qua fides , animum si veris implet Apollo ,
Unum illud tibi , nate Deâ , præque omnibus unum 435
Prædicam , & repetens iterùmque iterùmque monebo :
Junonis magnæ primùm prece numen adora ;
Junoni cane vota libens , dominamque potentem
Supplicibus supera donis : sic denique victor
Trinacriâ fines Italos mittère relicta. 440
Huc ubi delatus Cumæam accesseris urbem ,
Divinosque lacus , & Averna sonantia silvis ;
Infanam vatem aspicias : quæ rupe sub imâ
Fata canit , foliisque notas & nomina mandat.
Quæcumque in foliis descripsit carmina virgo , 445
Digerit in numerum , atque antro seclusa relinquit.
Illa manent immota locis , neque ab ordine cedunt.
Verùm eadem , verso tenuis cum cardine ventus
Impulit , & teneras turbavit janua frondes ,
Numquam deinde cavo volitantia prendere saxo , 450
Nec revocare situs , aut jungere carmina curat.
Inconsulti abeunt , sedemque odère Sibyllæ.
Hic tibi ne qua moræ fuerint dispendia tanti ;
Quamvis increpitent focii , & vi cursus in altum
Vela vocet , possisque sinus implere secundos ; 455
Quin adeas vatem , precibusque oracula poscas.
Ipsa canat , vocemque volens atque ora resolvat.

- Illa tibi Italiæ populos, venturaque bella;
 Et, quo quemque modo fugiasque ferasque laborem;
 466 Expedit; cursusque dabit venerata secundos.
 Hæc sunt, quæ nostra liceat te voce moneri.
 Vade age, & ingentem factis fer ad æthera Trojam.
 Quæ postquam vates sic ore effatus amico est,
 Dona dehinc auro gravia sectoque elephanto
 465 Imperat ad naves ferri, stipatque carinis
 Ingens argentum, Dodonæosque lebetas,
 Loricam consertam hamis auroque trilicem,
 Et conum insignis galeæ, cristasque comantes;
 Arma Neoptolemi. Sunt & sua dona parenti.
 470 Addit equos, additque duces;
 Remigium supplet: socios simul instruit armis.
 Interea classem velis aptare jubebat
 Anchises, fieret vento mora ne qua ferenti.
 Quem Phoebi interpres multo compellat honore:
 475 Conjugio, Anchisa, Veneris dignate superbo,
 Cura Deum, bis Pergameis erepte ruinis,
 Ecce tibi Ausoniæ tellus: hanc arripe velis.
 Et tamen hanc pelago præterlabare necesse est:
 Ausoniæ pars illa procul, quam pandit Apollo.
 480 Vade, ait, ô felix nati pietate! quid ultra
 Provehor, & fando surgentes demoror Austros?
 Nec minùs Andromache, digressu mœsta supremo,
 Fert picturatas auri subtermine vestes,
 Et Phrygiam Ascanio chlamydem: nec cedit honori,

L I B E R III. 229

Textilibusque onerat donis, ac talia fatur : 485
 Accipe & hæc, manuum tibi quæ monumenta mearum
 Sint, puer, & longum Andromache testentur amorem
 Conjugis Hæctoreæ. Cape dona extrema tuorum,
 O mihi sola mei super Astyanactis imago!
 Sic oculos, sic ille manus, sic ora ferebat : 490
 Et nunc æquali tecum pubesceret ævo.
 Hos ego digrediens lacrimis affabar obortus:
 Vivite felices, quibus est fortuna peracta
 Jam sua: nos alia ex aliis in fata vocamur.
 Vobis parta quies: nullum maris æquor arandum; 495
 Arva neque Ausonia, semper cedentia retro,
 Quærenda: effigiem Xanthi Trojamque videtis,
 Quam vestræ fecere manus; melioribus, opto
 Auspiciis, & quæ fuerint minus obvia Graiis.
 Si quando Tibrim, vicinaque Tibridis arva 500
 Intrâro, gentique meæ data mœnia cernam;
 Cognatas urbes olim, populosque propinquos,
 Epiro, Hesperiam, (quibus idem Dardanus auctor;
 Atque idem casus) unam faciemus utramque
 Trojam animis. Maneat nostros ea cura nepotes. 505
 Provehimur pelago vicina Ceraunia juxta,
 Unde iter Italiam, cursusque brevissimus undis.
 Sol ruit interea, & montes umbrantur opaci.
 Sternimur optatæ gremio telluris ad undam,
 Sortiti remos, passimque in littore sicco 510
 Corpora curamus; fessos sopor irrigat artus.

Necdum orbem medium nox horis acta subibat:
 Haud segnīs strato surgit Palinurus, & omnes
 Explorat ventos, atque auribus aëra captat.

515 Sidera cuncta notat tacito labentia cœlo,
 Arcturum, pluviasq; Hyadas, geminosq; Triosæ;
 Armatumque auro circumspicit Orionæ.

Postquam cuncta videt cœlo constare sereno,
 Dat clarum e puppi signum: nos castra movemus,

520 Tentamusque viam, & velorum pandimus alas.

Jamque rubescebat stellis Aurora fugatis,
 Cùm procul obscuros colles, humilemque videmus
 Italiam. Italiam primus conclamat Achates;
 Italiam læto focii clamore salutant.

525 Tum Pater Anchisēs magnum cratera coronâ
 Induit: implevitque mero; Divosque vocavit
 Stans celsâ in puppi:

Di, maris & terræ tempestatumque potentes,
 Ferte viam vento facilem, & spirate secundi.

530 Crebrescunt optatæ auræ, portusque patescit
 Jam propior, templumq; apparet in arce Minervæ.
 Vela legunt focii, & proras ad littora torquent.
 Portus ab Euroo fluctu curvatur in arcum;
 Objectæ falsâ spumant aspergine cautes:

535 Ipse latet; gemino demittunt brachia muro
 Turriti scopuli, refugitque ab littore templum.
 Quatuor hic, primum omea, equos in gramine vidi
 Tondentes campum latè, candore nivali.

L I B E R III. 231

Et pater Anchifes : Bellum , ô terra hospita , portas :
Bello armantur equi : bellum hæc armenta minantur. 540
Sed tamen idem olim curru succedere fueri
Quadrupes , & frena iugo concordia ferre :
Spes est pacis , ait. Tum numina sancta precamur
Palladis armifonæ , quæ prima accepit ovantes ;
Et capita ante aras Phrygio velamur amictu ; 545
Præceptisque Heleni , dederat quæ maxima , ritè
Junoni Argivæ iustos adolemus honores.

Haud mora : continuo perfectis ordine votis ,
Cornua velatarum obvertimus antennarum ;
Grajugenumq; domos , suspectaq; linquimus arva. 550
Hinc sinus Herculei , si vera est fama , Tarenti
Cernitur : attollit se Diva Lacinia contrà ,
Caulonisque arces , & navifragum Scylaceum.
Tum procul e fluctu Trinacria cernitur Ætna ;
Et gemitum ingentem pelagi , pulsataque saxa 555
Audimus longè , fractasque ad littora voces ;
Exsultantque vada , atque æstu miscentur arenæ.
Et Pater Anchifes : Nimirum hæc illa Charybdis ;
Hos Helenus scopulos , hæc saxa horrenda canebat.
Eripite , ô focii ; pariterque insurgite remis. 560
Haud minus ac iussi faciunt : primusque rudentem
Contorsit lævas proram Palinurus ad undas ;
Lævam cuncta cohors remis ventisque petivit.
Tollimur in cœlum curvato gurgite , & idem
Subductâ ad Manes imos desideramus undâ. 565

- Ter scopuli clamorem inter cava saxa dedere ;
 Ter spumam elisam & rorantia vidimus astra
 Interea fessos ventus cum Sole reliquit ;
 Ignarique viæ , Cyclopum allabimur oris.
- 570 Portus ab accessu ventorum immotus , & ingens
 Ipse ; sed horrificis juxtâ tonat Æterna ruinis ,
 Interdumque atram prorumpit ad æthera nubem ,
 Turbine fumantem picco & candente favillâ ;
 Attollitque globos flammarum , & sidera lambit :
- 575 Interdum scopulos avulsaque viscera montis
 Erigit eructans , liquefactaque saxa sub auras
 Cum gemitu glomerat , fundoque exæstuat imo.
 Fama est , Enceladi semiustum fulmine corpus
 Urgeri mole hâc , ingentemque insuper Ætnam
- 580 Impositam ruptis flammam exspirare caminis ;
 Et , fessum quoties mutat latus , intremere omnem
 Murmure Trinacriam , & cœlum subtexere fumo.
 Noctem illam tecti silvis immania monstra
 Perferimus ; nec , quæ sonitum det causa , videmus.
- 585 Nam neque erant astrorum ignes , nec lucidus æthrâ
 Sidereâ polus ; obscuro sed nubila cœlo ;
 Et Lunam in nimbo nox intempesta tenebat.
 Postera jamque dies primo surgebat Eoo ,
 Humentemque Aurora polo dimoverat umbram :
- 590 Cùm subito e silvis , macie confecta supremâ ,
 Ignoti nova forma viri , miserandaque cultu
 Procedit , supplexque manus ad littora tendit.

L I B E R III. 233

Respicimus. Dira illuvies , immiffaque barba ,
Confertum tegmen spinis : at cetera Graius ,
Et quondam patriis ad Trojam miffus in armis. 595
Iſque ubi Dardanios habitus & Troia vidit
Arma procul , paulum aſpectu conterritus hæſit ,
Continuitque gradum : mox feſe ad littora præceps
Cum fletu precibusque rulit. Per fidera teſtor ,
Per Superos , atque hoc coeli ſpirabile lumen ; 600
Tollite me , Teucris : quaſcumque abducite terras.
Hoc fat erit. Scio me Danaïs e claſſibus unum ,
Et bello Iliacos fateor petiſſe Penates.
Pro quo , ſi ſcleris tanta eſt injuria noſtri ,
Spargite me in fluctus , vaſtoque immergite ponto. 605
Si pereo , manibus hominum periſſe juvabit.
Dixerat : & genua amplexus , genibusque volutans
Hærebat. Qui ſit , fari , quo ſanguine cretus ,
Hortamur ; quæ deinde agitet Fortuna , fateri.
Ipſe pater dextram Anchifeſ , haud multa moratus , 610
Dat juveni ; atque animum præſenti pignore firmat.
Ille hæc depoſitâ tandem formidine , fatur :
Sum patriâ ex Ithacâ , comes infelicis Ulyſſei ,
Nomen Achemenides , Trojam genitore Adamaſto
Paupere (manſiſſetque utinam Fortuna!) profectus. 615
Hic me , dum trepidi crudelia limina linquant ,
Immemores ſocii vaſto Cyclopiſ in antro
Deſeruère. Domus fanie dapibusque cruentis ,
Intus opaca . ingens : ipſe arduus . altaque pulſat

- 620 Sidera, (Di, talem terris avertite pestem!)
 Nec visu facilis, nec dictu affabilis ulli.
 Visceribus miserorum & sanguine vescitur atro:
 Vidi egomet, duo de numero cùm corpora nostro
 Pressa manu magnâ, medio resupinus in antro,
 625 Frangeret ad saxum, sanieque exspersa natarent
 Limina: vidi, atro cùm membra fluentia tabo
 Manderet, & tepidi tremerent sub dentibus artus:
 Haud impune quidem: nec talia passus Ulysses,
 Oblitusve sui est Itachus discrimine tanto.
- 630 Nam simul, expletus dapibus, vinoque sepultus,
 Cervicem inflexam posuit, jacuitque per antrum
 Imminus, sanie eructans ac frustra cruento
 Per somnum commixta mero: nos, magna precati
 Numina, fortitique vices, unâ undique circum
- 635 Fundimur, & telo lumen terebramus acuto
 Ingens, quod torvâ solum sub fronte latebat,
 Argolici clypei aut Phœbeæ lampadis instar:
 Et tandem læti fociorum ulciscimur umbras.
 Sed fugite, ô miseri, fugite, atque ab littore funem
- 640 Rumpite.
 Nam, qualis quantusq; cavo Polyphemus in antro
 Lanigeras claudit pecudes, atque ubera pressat,
 Centum alii curvâ hæc habitant ad littora vulgò
 Infandi Cyclopes, & altis montibus errant.
- 645 Tertia jam Lunæ se cornua lumine complent,
 Cùm vitam in silvis, inter desertæ locustæ

Lustra domosque traho, vastosque ab rupe Cyclopas
 Prospicio, sonitumque pedum vocemque tremisco.
 Victum infelicem, baccas, lapidosaque corna,
 Dant rami, & vulsis pascunt radicibus herbæ. 650
 Omnia collustrans, hanc primùm ad littora classem
 Conspexi venientem. Huic me, quæcumque fuisset,
 Addixi: fatis est gentem effugisse nefandam.
 Vos animam hanc potiùs quocumque absumite letho.

Vix ea fatus erat: summò cùm monte videmus 655
 Ipsum inter pecudes vastâ se mole moventem
 Pastorem Polyphemum, & littora nota petentem:
 Monstru' horrendu', informe, ingens, cui lumen ademptum.
 Trunca manu pinus regit, & vestigia firmat.
 Lanigeræ comitantur oves: ea sola voluptas, 660
 Solamenque mali.

Postquam altos tetigit fluctus, & ad æquora venit,
 Luminis effossi fluidum lavit inde cruorem,
 Dentibus infrendens gemitu: graditurq; per æquor
 Jam medium, necdum fluctus latera ardua tinxit. 665
 Nos procul inde fugam trepidi celerare, recepto
 Supplice, sic merito; tacitique incidere funem;
 Verrimus & proni certantibus æquora remis.
 Sensit, & ad sonitum vocis vestigia torfit.
 Verùm ubi nulla datur dextram affectare potestas, 670
 Nec potis Ionios fluctus æquare sequendo,
 Clamorem immensum tellis: quo pennis & omnes
 Intremuere undæ, penitusque exterrita tellus

- Italiæ, curvisque immugiit *Ætna cavernis.*
 675 At genus e silvis Cyclopum & montibus altis
 Excitum ruit ad portus, & littora complent.
 Cernimus adstantes nequidquam lumine torvo
Ætnæos fratres, cœlo capita alta ferentes,
 Concilium horrendum: quales cùm vertice celfo
 680 *Aëriæ quercus, aut coniferæ cyparissi*
 Constiterunt, silva alta Jovis, lucusve Dianæ.
 Præcipites metus acer agit quocumque rudentes
 Excutere, & ventis intendere vela secundis.
 Contra iussa monent Heleni, Scyllam atq; Charybdim;
 685 Inter utramque viam, lethi discrimine parvo,
 Ni teneant cursus: certum est dare lintea retro.
 Ecce autem Boreas angusta ab sede Pelori
 Missus adest. Vivo prætervehor ostia saxo
 Panthagiæ, Megarofq; sinus, Thapsumq; jacentem;
 690 Talia monstrabat relegens errata retrorsum
 Littora Achemenides, comes infelicis Ulyffei.
 Sicanio prætenta sinu jacet insula, contra
 Plemmyrium undosum; nomen dixere priores
 Ortygiam. Alpheum fama est huc, Elidis amnem,
 695 Occultas egisse vias subter mare: qui nunc
 Ore, Arethusa, tuo Siculis confunditur undis.
 Jussi numina magna loci veneramur, & inde
 Exsupero præpingue solum stagnantis Helori.
 Hinc altæ cantus projectaque saxa Pachyni
 700 Radimus; & Fatis numquam concessa moveri

L I B E R III. 237

Apparet Camarina procul , campique Geloï ,
Immanisque Gela fluvii cognomine dicta.
Arduus inde Acragas ostentat maxima longè
Mœnia , magnanimùm quondam generator equorum.
Teque datis linquo ventis , palmosa Selinus ; 705
Et vada dura lego saxis Lilybeja cæcis.
Hinc Drepani me portus & illætabilis ora
Accipit. Hic , pelagi tot tempestatibus actus ,
Heu ! genitorem , omnis curæ casûsque levamen ,
Amitto Anchisen. Hic me , pater optime , fessum 710
Deferis , heu ! tantis nequidquam erepte periclis !
Nec vates Helenus , cùm multa horrenda moneret ,
Hos mihi prædixit luctus , non dira Celæno . . .
Hic labor extremus , longarum hæc meta viarum.
Hinc me digressum vestris Deus appulit oris. 715
Sic pater Æneas , intentis omnibus , unus
Fata renarrabat Divùm , cursusque docebat.
Conticuit tandem , factoque hic sine quievit ,

A R G U M E N T U M
LIBRI QUARTI.

DIDO amores in *Æneam* suos *Anna* sorori aperit ; ejusque consilio animum adjicit ad nuptias. *Juno* , ut *Æneam* ab Italiâ deducat , agit cum *Venere* de conciliandis inter utrumque nuptiis. *Æneas* ac *Dido* venatum abeunt , subortâque *Junonis* artibus tempestate , confugiunt in antrum ; ibidemque falsum illud infastumque conjugium perficitur. *Iarbas* , *Getulorum* rex , *Jovis Ammonis* filius , *Didonis* procus , advenam sibi preferri indignans , apud *Jovem* graviter queritur. *Jupiter* , & ejus precibus , & *Fatis* urgentibus adductus , *Mercurium* ad *Æneam* mittit , qui eum abire in *Italiam* jubeat. Parat clàm *Æneas* omnia ad navigationem necessaria : quod suspicata *Dido* , precibus & lacrimis deterrere eum ab in-

cæpto , tum per se , tum per sororem conatur. *Æneas* iterum a *Mercurio* in somnis admonitus , nocte intempestâ anchoras solvit. *Dido* doloris impatiens , exstructam simulatione sacri magici pyram conscendens , ipso *Æneæ* gladio sibi vitam adimit.

Unus hic è libris omnibus plurimum artis habet ac suavitatis , motusque animi tenerrimos quosque ac violentissimos : præsertim in octo *Didonis* orationibus , quibus *I* Sorori amorem aperit , v. 9. *II* Dissuadet *Æneæ* profectiorem , v. 305. *III* Eidem multa exprobrat , & multa comminatur , v. 365. *IV* Sororem adhibet apud *Æneam* conciliatricem , v. 416. *V* Desperatis omnibus , specie sacri magici , moriendi consiliùm sorori dissimulat , v. 478. *VI* Secum ipsa noctu varia consilia agit , v. 534. *VII* Fugientium Trojanorum aspectu extremùm furit , v. 590. *VIII* Stricte ense sibi imminens

*in verba novissima erumpit , v. 651. Ac-
cusant Virgilium aliqui , quòd ex Argon.
Apollonii lib. 4 multa decerpserit : quos
damnat Scaliger : neque convenit argu-
mentum , nisi hoc uno , quòd hospitem
híc Dido , illic Medea , suum ament.
At nihil admodum , præter comparatio-
nes pauculas , inde excerptum est : qualia
etiã nonnulla ex Calypsûs & Ulyssis
amoribus Odyss. l. 5 , tum ex Euripidis
Medeã & Hyppolyto , & Catulli carmine
de Pelei nuptiis , excerpta sunt.*

1. The first part of the document discusses the importance of maintaining accurate records of all transactions and activities. It emphasizes that proper record-keeping is essential for transparency and accountability, particularly in the context of public administration and government operations. The text notes that without reliable records, it becomes difficult to track the flow of funds, assess the performance of various departments, and identify areas where resources may be misallocated or wasted.

2. The second part of the document addresses the challenges associated with data collection and analysis. It highlights that while modern technology offers powerful tools for gathering and processing large volumes of information, the quality and consistency of the data can vary significantly. The text suggests that organizations should invest in training and infrastructure to ensure that data is collected systematically and analyzed using standardized methods. This approach helps to minimize errors and ensures that the insights derived from the data are valid and actionable.

3. The third part of the document focuses on the role of leadership in driving organizational success. It argues that effective leaders are those who can inspire and motivate their teams, set clear goals, and provide the necessary support and resources for their employees to succeed. The text also discusses the importance of communication, noting that leaders must be able to convey their vision and expectations clearly and consistently. Furthermore, it emphasizes the need for leaders to be open to feedback and willing to adapt their strategies as circumstances change.

4. The fourth part of the document explores the concept of innovation and its impact on business and society. It defines innovation as the process of developing new ideas, products, or services that create value. The text notes that innovation is a key driver of economic growth and progress, and that organizations must foster a culture of innovation to remain competitive in a rapidly changing market. It also discusses the challenges of innovation, such as the high risk of failure and the need for significant investment in research and development.

5. The fifth part of the document discusses the importance of ethics and integrity in the workplace. It argues that ethical behavior is not only a moral imperative but also a practical necessity for long-term success. The text notes that unethical practices, such as fraud, corruption, and discrimination, can damage an organization's reputation and lead to legal and financial consequences. Therefore, organizations should establish a strong ethical framework and ensure that all employees are held accountable for their actions.

6. The sixth part of the document addresses the issue of diversity and inclusion. It defines diversity as the presence of differences in people's backgrounds, experiences, and perspectives, and inclusion as the practice of ensuring that all individuals feel valued and have the opportunity to contribute to the organization's success. The text notes that diverse and inclusive teams are more creative and productive, and that organizations should actively work to create an inclusive environment for all employees.

7. The seventh part of the document discusses the importance of customer satisfaction and loyalty. It argues that customers are the lifeblood of any business, and that organizations must strive to provide high-quality products and services that meet their needs and expectations. The text notes that satisfied customers are more likely to return and recommend the organization to others, which can lead to long-term growth and success. Therefore, organizations should invest in customer service and ensure that they are listening to their customers and responding to their feedback.

8. The eighth part of the document addresses the issue of sustainability and environmental responsibility. It defines sustainability as the ability to meet the needs of the present without compromising the ability of future generations to meet their own needs. The text notes that organizations have a responsibility to minimize their environmental impact and promote social and economic sustainability. This can be achieved through various means, such as reducing energy consumption, using sustainable materials, and supporting local communities.

9. The ninth part of the document discusses the importance of continuous learning and development. It argues that in a rapidly changing world, individuals and organizations must be willing to learn and adapt to new challenges and opportunities. The text notes that continuous learning can help individuals develop new skills and knowledge, and organizations can benefit from the collective learning of their employees. Therefore, organizations should invest in training and development programs and encourage their employees to pursue ongoing education and professional growth.

10. The tenth part of the document concludes by emphasizing the importance of resilience and the ability to bounce back from adversity. It notes that life is full of challenges and setbacks, and that individuals and organizations must be prepared to face them with courage and determination. The text suggests that resilience is built through a combination of strong personal values, a supportive network, and a positive mindset. By cultivating resilience, individuals and organizations can overcome their challenges and achieve their goals.

Enide. L. IV.

C. Bin plus inc.

A. Duffos Sculp.

LIBER QUARTUS.

AT Regina gravi jamdudum faucia curâ
Vulnus alit venis , & cæco carpitur igni.
Multa viri virtus animo , multusque recurfat
Gentis honos : hærent infixi pectore vultus ,
Verbaque : nec placidam membris dat cura quietem. 5
Postera Phoebeâ lustrabat lampade terras ,
Humentemque Aurora polo dimoverat umbram ;
Cum sic unanimam alloquitur malè sana sororem :
Anna foror , quæ me suspensam infomnia terrent !
Quis novus hic nostris successit sedibus hospes ! 10
Quem sese ore ferens ! quàm forti pectore & armis !
Credo equidem (nec vana fides) genus esse Deorum.
Degeneres animos timor arguit. Heu quibus ille
Jactatus fati ! quæ bella exhausta canebat !
Si mihi non animo fixum immotumque federet , 15
Ne cui me vinclo vellem fociare jugali
Postquam primus amor deceptam morte fefellit :
Si non pertæsum thalami tædæque fuisset :
Huic uni forsân potui succumbere culpæ.
Anna (fatebor enim) , miseri post fata Sychæi 20
Conjugis , & sparfos fraternâ cæde Penates ;
Solutus hic inflexit sensus , animumque labantem
Impulit : agnosco veteris vestigia flammæ.
Sed mihi vel tellus optem priùs ima dehiscat ,
Vel Pater omnipotens adigat me fulmine ad Umbras , 25

- Pallentes Umbras Erebi, noctemque profundam,
 Ante, Pudor, quam te violo, aut tua jura resolve.
 Ille meos, primus qui me sibi junxit, amores
 Abstulit: ille habeat secum ferretque sepulcro.
- 30 Sic effata sinum lacrimis implevit abortis.
 Anna refert: O luce magis dilecta forori,
 Solane perpetuâ mœrens carpere juventâ?
 Nec dulces natos, Veneris nec præmia noris?
 Id cinerem aut Manes credis curare sepultos?
- 35 Esto: ægram nulli quondam flexere mariti;
 Non Libyæ, non antè Tyro: despectus larbas,
 Ductoresque alii, quos Africa terra triumphis
 Dives alit: placitone etiam pugnabis amori?
 Nec venit in mentem, quorum confederis arvis?
- 40 Hinc Gætulæ urbes, genus insuperabile bello,
 Et Numidæ infreni cingunt, & inhospita Syrtis:
 Hinc deserta siti regio, latèque furentes
 Barcæi. Quid bella Tyro surgentia dicam,
 Germanique minas?
- 45 Dis equidem auspiciibus reor & Junone secundâ,
 Hunc cursum Iliacas vento tenuisse carinas.
 Quam tu urbem, soror, hanc cernes! quæ surgere regna
 Conjugio tali! Teucrûm comitantibus armis,
 Punica se quantis attollet gloria rebus!
- 50 Tu modò posce Deos veniam, sacrisque litatis,
 Indulge hospitio, causasque innecte morandi;
 Dum pelago defavit hiems, & aquosus Orion,

L I B E R IV. 243

Quassatæque rates ; dum non tractabile cœlum.
His dictis incensum animum inflammavit amore,
Spemque dedit dubiæ menti , solvitque pudorem. 55
Principiò delubra adeunt , pacemque per aras
Exquirunt : maçant lectas de more bidentes
Legiferæ Cereri , Phœboque , patrique Lyæo ,
Junoni ante omnes , cui vincla jugalia curæ.
Ipsa , tenens dextrâ pateram , pulcherrima Dido , 60
Candentis vaccæ media inter cornua fundit :
Aut ante ora Deûm pingues spatatur ad aras ,
Instauratque diem donis , pecudumque reclusis
Pectoribus inhians , spirantia consulit exta.
Heu vatam ignaræ mentes ! quid vota furentem , 65
Quid delubra juvant ? Est mollis flamma medullas
Interea , & tacitum vivit sub pectore vulnus.
Uritur infelix Dido , totâque vagatur
Urbe furens : qualis conjectâ cerva sagittâ ,
Quam procul incautam nemora inter Cressia fixit 70
Pastor agens telis , liquitque volatile ferrum
Nescius ; illa fugâ silvas saltusque peragrat
Diçtæos ; hæret lateri lethalis arundo.
Nunc media Ænean secum per mœnia ducit ,
Sidoniaque ostentat opes , urbemque paratam ; 75
Incipit effari , mediâque in voce resistit.
Nunc eadem , labente die , convivium quærît ,
Iliacosque iterum demens audire labores
Exposcit , pendetque iterum narrantis ab ore.

- 80 Post, ubi digressi, lumenque obscura vicissim
 Luna premit, suadentque cadentia sidera fomnos:
 Sola domo moeret vacuâ, stratisque relictis
 Incubat; illum absens absentem auditque videtque:
 Aut gremio Ascanium, genitoris imagine capta,
 85 Detinet, infandum si fallere possit amorem.
 Non coeptæ assurgunt turrets; non arma juvenus
 Exercet; portusve aut propugnacula bello
 Tuta parant: pendent opera interrupta, minæque
 Murorum ingentes, æquataque machina coelo.
 90 Quam simul ac tali pensavit peste teneri
 Cara Jovis conjux, nec famam obstare furori,
 Talibus aggreditur Venerem Saturnia dictis:
 Egregiam verò laudem & spolia ampla refertis,
 Tuq; puerq; tuus, magnum & memorabile numen;
 95 Una dolo Divûm si femina victa duorum est.
 Nec me adeo fallit, veritam te moenia nostra,
 Suspectas habuisse domos Charthaginis altæ.
 Sed quis erit modus? aut què nunc certamine tanto?
 Quin potius pacem æternam pactosque hymenæos
 100 Exercemus, habes totâ quod mente petisti:
 Ardet amans Dido, traxitque per ossa furorem.
 Communem hunc ergo populum, paribusq; regamus
 Auspiciis: liceat Phrygio servire marito,
 Dotalesque tuæ Tyrios permittere dextræ.
 105 Olli (sensit enim simulatâ mente locutam,
 Quò regnum Italiæ Libycas averteret optas)

L I B E R I V . 245

Sic contrà est ingressa Venus : Quis tanta demens
Abnuat , aut tecum malit contendere bello ?
Si modò , quod memoras , factum Fortuna sequatur ,
Sed Fatis incerta feror , si Jupiter unam 110
Esse velit Tyriis urbem Trojâque profectis ,
Miserive probet populos , aut foedera jungi.
Tu conjux : tibi fas animum tentare precando.
Perge : sequar. Tum sic excepit regia Juno :
Mecum erit iste labor. Nunc quâ ratione , quod instat
Confieri possit , paucis , adverte , docebo. 115
Venatum Æneas unâque miserima Dido
In nemus ire parant , ubi primos crastinus ortus
Extulerit Titan , radiisque retexerit orbem.
His ego nigrantem commixtâ grandine nimum , 120
Dum trepidant alæ , saltusque indagine cingunt ,
Desuper infundam , & tonitru coelum omne ciebo.
Diffugient comites , & nocte tegentur opacâ :
Speluncam Dido dux & Trojanus eandem
Devenient. Adero : & , tua si mihi certa voluntas , 125
Connubio jungam stabili , propriamque dicabo.
Hic Hymenæus erit. Non adversata , petenti
Annuit , atque dolis risit Cytherea repertis.
Oceanum interea surgens Aurora relinquit.
It portis , jubare exorto , delecta juvenus. 130
Retia rara , plagæ , lato venabula ferro ,
Massylique ruunt equites , & odora canum vis.
Reginam thalamo cunctantem ad limina primi

- Poenorum exspectant: ostroque insignis & auro
 135 Stat sonipes, ac frena ferox spumantia mandat.
 Tandem progreditur, magnâ sîpante catervâ,
 Sidoniam picto chlamydem circumdata limbo.
 Cui pharetra ex auro, crines nodantur in aurum,
 Aurea purpuream subnectit fibula vestem.
- 140 Nec non & Phrygii comites, & lætus Iulus,
 Incedunt. Ipse ante alios pulcherrimus omnes
 Infert se socium Æneas, atque agmina jungit:
 Qualis, ubi hibernam Lyciam Xanthique fluenta
 Deserit, ac Delum maternam invisit Apollo,
- 145 Instauratque choros, mixtique altaria circum
 Cretesque Dryopesque fremunt pictique Agathyrsi;
 Ipse jugis Cynthi graditur, mollique fluentem
 Fronde premit crinem fingens, atque implicat auro;
 Tela sonant humeris. Haud illo segnior ibat
- 150 Æneas: tantum egregio decus enitet ore.
 Postquam altos ventum in montes, atq; in via lustris;
 Ecce, feræ, saxi dejectæ vertice, capræ
 Decurrêre jugis: aliâ de parte patentes
 Transmittunt curfu campos atque agmina cervi
- 155 Pulverulenta fugâ glomerant, montesq; relinquunt.
 At puer Afcanius mediis in vallibus acri
 Gaudet equo: jamque hos curfu, jam præterit illos,
 Spumantemque dari pecora inter inertia votis
 Optat aprum, aut fulvum descendere monte leonem.
- 160 Interea magno misceri murmure cœlum

L I B E R I V. 247

Incipit : insequitur commixtâ grandine nimbus.
 Et Tyrii comites passim , & Trojana juvenus ,
 Dardaniusque nepos Veneris , diversa per agros
 Tecta metu petière : ruunt de montibus amnes.
 Speluncam Dido dux & Trojanus eandem 165
 Deveniunt. Prima & Tellus & pronuba Juno
 Dant signum : fulcère ignes , & conscius æther
 Connubiis : summoque ululârunt vertice Nymphæ.
 Ille dies primus lethi primusque malorum
 Causa fuit. Neque enim specie famâve movetur , 170
 Nec jam furtivum Dido meditatur amorem :
 Conjugium vocat ; hoc prætexit nomine culpam.

Exemplò Libyæ magnas it Fama per urbes :
 Fama malum , quo non aliud velocius ullum ;
 Mobilitate viget , viresque acquirit eundo ; 175
 Parva metu primò ; mox sese attollit in auras ,
 Ingrediturque solo , & caput inter nubila condit.
 Illam Terra parens , irâ irritata Deorum ,
 Extremam (ut perhibent) Cœo Enceladoq; so-
 rorem
 Progenit , pedibus celerem & pernicibus alis : 180
 Monstru' horrendu' , ingens ; cui , quot sunt corpore plumæ ,
 Tot vigiles oculi subter (mirabile dictu) ,
 Tot linguæ , totidem ora sonant , tot subrigit aures.
 Nocte volat cœli medio terræque , per umbram
 Sridens , nec dulci declinat lumina somno. 185
 Luce fedet custos , aut summi culmine tecti ,
 Turribus aut altis , & magnas territat urbes ;

Tam fidi praviq̄ue tenax, quàm nuntia veri:
 Hæc tum multiplici populos fermone replebat
 190 Gaudens, & pariter facta atque infecta canebat:
 Venisse Ænean, Trojano a sanguine cretum,
 Cui se pulchra viro dignetur jungere Dido;
 Nunc hiemem inter se luxu, quàm longa, fovere;
 Regnorum immemores, turpique cupidine captos.
 195 Hæc passim Dea foeda virùm diffundit in ora.
 Protinus ad regem curfus detorquet Iarbam,
 Incenditque animum dictis, atque aggerat iras.
 Hic Ammone fatus, raptâ Garamantide Nymphâ,
 Tempa Jovi centum latis immania regnis,
 200 Centum aras posuit; vigilemque sacra verat ignem,
 Excubias Divùm æternas; pecudumque cruore
 Pingue solum, & variis florentia limina fertis.
 Isque amens animi, & rurore accensus amaro,
 Dicitur ante aras, media inter numina Divùm,
 205 Multa Jovem manibus supplex orasse supinis:
 Jupiter omnipotens, cui nunc Maurusia piëtis
 Gens epulata toris Lenæum libat honorem,
 Aspicias hæc? ante, Genitor, cum fulmina torques,
 Nequidquam horremus? cæcique in nubibus ignes
 210 Terrificant animos, & inania murmura miscent?
 Femina, quæ nostris errans in finibus urbem
 Exiguam pretio posuit, cui littus arandum,
 Cuique loci leges dedimus, connubia nostra
 Reppulit, ac dominum Ænean in regna recepit.

L I B E R I V. 249

Et nunc ille Paris, cum semiviro comitatu, 215
Mæoniâ mentum mitrâ crinemque madentem
Subnixus, raptø potitur: nos munera templis
Quippe tuis ferimus, famamque fovemus inanem.
Talibus orantem dicis, arasque tenentem,
Audiit Omnipotens; oculosque ad moenia torfit 220
Regia, & oblitos famæ melioris amantes.
Tum sic Mercurium alloquitur, ac talia mandat:
Vade age, nate, voca Zephyros, & labere pennis;
Dardaniumque ducem, Tyriâ Carthagine qui nunc
Exspectat, Fatisque datas non respicit urbes, 225
Alloquere, & celeres defer mea dicta per auras.
Non illum nobis genitrix pulcherrima talem
Promisit, Graiùmque ideo bis vindicat armis:
Sed fore, qui gravidam imperiis belloq; frementem
Italiam regeret, genus alto a sanguine Teucris 230
Proderet, ac totum sub leges mitteret orbem.
Si nulla accendit tantarum gloria rerum,
Nec super ipse suâ molitur laude laborem:
Ascanione pater Romanas invidet arces?
Quid fruit? aut quâ spe inimicâ in gente moratur? 235
Nec prolem Ausoniam & Lavinia respicit arva?
Naviget. Hæc summa est: hic nostri nuntius esto.
Dixerat. Ille patris magni parere parabat
Imperio: & primùm pedibus talaria nectit
Aurea, quæ sublimem alis, sive æquora supra, 240
Seu terram, rapido pariter cum flamine portant.

Tum virgam capit : hâc animas ille evocat Orco
 Pallentes ; alias sub tristia Tartara mittit ;
 Dat fomnos adimitque , & lumina morte resignat.

- 24 ; Illâ fretus agit ventos , & turbida tranat
 Nubila. Jamque volans apicem & latera ardua cernit
 Atlantis duri , coelum qui vertice fulcit ;
 Atlantis , cinctum assiduè cui nubibus atris
 Piniferum caput & vento pulsatur & imbri :
 250 Nix humeros infusa tegit ; tum flumina mento
 Præcipitant senis , & glacie riget horrida barba.
 Hic primùm paribus nitens Cyllenius alis
 Constitit : hinc toto præceps se corpore ad undas .
 Misit ; avi similis , quæ circum littora , circum
 25 ; Piscifos scopulos , humilis volat æquora juxta.
 Haud aliter , terras inter coelumque volabat ,
 Littus arenosum ac Libyæ ; ventosque secabat
 Materno veniens ab avo Cyllenia proles.

- Ut primùm alatis tetigit magalia plantis ,
 260 Ænean fundantem arces ac tecta novantem
 Conspicit : atque illi stellatus jaspide fulvâ
 Ensis erat , Tyrioque ardebat murice læna
 Demissa ex humeris : dives quæ munera Dido
 Fecerat , & tenui telas discreverat auro.
 265 Continuò invadit : Tu nunc Carthaginis altæ
 Fundamenta locas , pulchramque uxorius urbem
 Exstruis , heu ! regni rerumque oblite tuarum !
 Ipse Deùm tibi me claro demittit Olympo

L I B E R I V. 251

Regnator, cœlum & terras qui numinae torquet;
Ipse hæc ferre jubet celeres mandata per auras: 270
Quid struis? aut quâ spe Libycis teris otia terris?
Si te nulla movet tantarum gloria rerum,
Nec super ipse tuâ moliris laude laborem;
Ascanium surgentem, & spes heredis Iulii
Respice: cui regnum Italiae Romanaque tellus 275
Debentur. Tali Cyllenius ore locutus,
Mortales visus medio sermone reliquit,
Et procul in tenuem ex oculis evanuit auram.

At verò Æneas aspectu obmutuit amens;
Arrestæque horrore comæ, & vox faucibus hæsit. 280
Ardet abire fugâ, dulcesque relinquere terras,
Attonitus tanto monitu imperioque Deorum.
Heu! quid agat? quo nunc Reginam ambire furentem
Audeat affatu? quæ prima exordia sumat?
Atque; animum nunc huc celerem, nunc dividit illuc, 285
In partesque rapit varias, perque omnia versat.
Hæc alternanti potior sententia visa est:
Mnesthea, Sergestumque vocat, fortemque Cloanthum:
Classem aptent taciti, focios ad littora cogant;
Arma parent, &, quæ sit rebus causa novandis 290
Dissimulent; sese interea, quando optima Dido
Nesciat, & tantos rumpi non speret amores,
Tentaturum aditus, & quæ mollissima fandi
Tempora, quis rebus dexter modus. Ocius omnes
Imperio læti parent, ac iussâ faceffunt. 295

- At Regina dolos (quis fallere possit amantem!)
 Præsenfit, motusque exceptit primâ futuros,
 Omnia tuta timens: eadem impia Fama furenti
 Detulit armari classem, cursumque parari.
- 300 Sævit inops animi, totamque incensa per urbem
 Bacchatur; qualis commotis excita sacris
 Thyias, ubi audito stimulant trieterica Baccho
 Orgia, nocturnusque vocat clamore Cithæron.
 Tandem his Ænean compellat vocibus ultro:
- 305 Dissimulare etiam sperasti, perfide, tantum
 Posses nefas? tacitusque meâ decedere terrâ?
 Nec te noster amor, nec te data dextera quondam,
 Nec moritura tenet crudeli funere Dido?
 Quin etiam hiberno moliris fidere classem,
- 310 Et mediis properas Aquilonibus ire per altum,
 Crudelis! Quid? si non arva aliena, domosque
 Ignotas peteres, & Troja antiqua maneret:
 Troja per undosum peteretur classibus æquor?
 Mene fugis? per ego has lacrimas dextramque tuam, te,
- 315 (Quando aliud mihi jam miseræ nihil ipsa reliqui)
 Per connubia nostra, per inceptos hymenæos;
 Si benè quid de te merui, fuit aut tibi quidquam
 Dulce meum; miserere domûs labentis, & istam,
 Oro, si quis adhuc precibus locus, exue mentem.
- 320 Te propter Libycæ gentes Nomadamque tyranni
 Odere; infensi Tyrii: te propter eundem
 Exstinctus pudor, &, quâ solâ fidera adibam,

L I B E R I V. 253

Fama prior. Cui me moribundam deferis, hospes?
Hoc solum nomen quoniam de conjugē restat.
Quid moror? an mea Pygmalion dum mœnia frater 325
Destruat? aut captam ducat Gætulus Iarbas?
Saltem si qua mihi de te suscepta fuisset
Ante fugam soboles; si quis mihi parvulus aulâ
Luderet Æneas, qui te tantum ore referret;
Non equidem omnino capta ac deserta viderer. 330
Dixerat. Ille Jovis monitis immota tenebat
Lumina, & obnixus curam sub corde premebat.
Tandem pauca refert: Ego te, quæ plurima fando
Enumerare vales, numquam, Regina, negabo
Promeritam: nec me meminisse pigebit Elisæ; 335
Dum memor ipse mei, dum spiritus hos regit artus.
Pro re pauca loquar. Neq; ego hanc abscondere furto
Speravi, ne finge, fugam; nec conjugis umquam
Prætendi tædas, aut hæc in fœdera veni.
Me si Fata meis paterentur ducere vitam 340
Auspiciis, & sponte meâ componere curas;
Urbem Trojanam primùm, dulcesque meorum
Reliquias colerem; Priami testâ alta manerent;
Et recidiva manu posuissē Pergama victis.
Sed nunc Italiam magnam Gryneus Apollo, 345
Italiam Lyciæ jussere capeffere sortes.
Hic amor, hæc patria est. Si te Carthaginis arces
Phœnissam, Libycæque aspectus detinet urbis;
Quæ tandem, Ausoniâ Teucros confidere terrâ,

- 350 Invidia est ? & nos fas externa quærere regna.
 Me patris Anchisæ , quoties humentibus umbris
 Nox operit terras , quoties astra ignea furgunt ,
 Admonet in somnis & turbida terret imago.
 Me puer Afcanius , capitifque injuria cari ,
- 355 Quem regno Hesperia fraudo & fatalibus arvis:
 Nunc etiam interpres Divam , Jove missus ab ipso
 (Testor utrumq; caput) celeres mandata per auras
 Detulit : ipse Deum manifesto in lumine vidi
 Intransent muros , vocemque his auribus haufi.
- 360 Desine meque tuis incendere teque querelis :
 Italiam non sponte sequor.
 Talia dicentem jam dudum averfa tuetur ;
 Huc illuc volvens oculos ; totumque pererrat
 Luminibus tacitis , & sic accensa profatur :
- 365 Nec tibi Diva parens , generis nec Dardanus auctor ,
 Perfide ; sed duris genuit te cautibus horrens
 Caucasus , Hyrcanæque admôrunt ubera tigres.
 Nam quid diffimulo ? aut quæ me ad majora refervo ?
 Num fletu ingemuit nostro ? num lumina flexit ?
- 370 Num lacrimas victus dedit ? aut miseratus amantem est ?
 Quæ quibus anteferam ? Jam , jam , nec maxima Juno ,
 Nec Saturnius hæc oculis Pater aspicit æquis.
 Nusquam tuta fides. Ejectum littore , egentem
 Excepi , & regni demens in parte locavi :
- 375 Amiffam classem , socios , a morte reduxi.
 Heu ! Furiis incensa feror ! Nunc augur Apollo ;

Nunc Lyciæ fortes, nunc & Jove missus ab ipso
 Interpres Divum fert horrida iussa per auras.
 Scilicet is Superis labor est: ea cura quietos
 Sollicitat. Neque te teneo, neque dicta refello. 380
 I, sequere Italiam ventis; pete regna per undas.
 Spero equidem mediis, si quid pia numina possunt,
 Supplicia haufurum scopulis, & nomine Dido
 Sæpè vocaturum. Sequar atris ignibus absens:
 Et, cum frigida Mors animâ seduxerit artus, 385
 Omnibus Umbra locis adero. Dabis, improbe, poenas.
 Audiam: & hæc Manes veniet mihi fama sub imos.
 His medium dictis sermonem abruptit, & auras
 Ægra fugit, seque ex oculis avertit & aufert;
 Linqvens multa metu cunctantem, & multa parantem 390
 Dicere. Suscipiunt famulæ, collapsaque membra
 Marmoreo referunt thalamo, stratisque reponunt.
 At pius Æneas, quamquam lenire dolentem
 Solando cupit, & dictis avertere curas;
 Multa gemens, magnoq; animum labefactus amore; 395
 Iussa tamen Divum exsequitur, classemque revisit.
 Tum verò Teucri incumbunt, & littore celsas
 Deducunt toto naves: natat uncta carina:
 Frondentesque ferunt remos, & robora silvis
 Infabricata, fugæ studio. 400
 Migrantes cernas, totâque ex urbe ruentes:
 Ac veluti ingentem formicæ farris acervum
 Cum populant, hiemis memores, tectoque reponunt:

- It nigrum campis agmen , prædamque per herbas
 40; Convectant calle angusto ; pars grandia tridunt
 Obnixæ frumenta humeris : pars agmina cogunt,
 Castigantque moras : opere omnis femita fervet.
 Quis tibi tunc , Dido , cernenti talia sensus ?
 Quosve dabas gemitus , cùm littora fervere late
 41; Prospiceres arce ex summâ , totumque videres
 Misceri ante oculos tantis clamoribus æquor ?
 Improbe Amor , quid non mortalia pectora cogis !
 Ire iterum in lacrimas , iterum tentare precando
 Cogitur , & supplex animos submittere amanti ;
 41; Ne quid inexpertum frustra moritura relinquat.
 Anna , vides toto properari littore circum :
 Undique convenère : vocat jam carbasus auras :
 Puppibus & læti nautæ imposuère coronas.
 Hunc ego si potui tantum sperare dolorem ,
 42; Et perferre , soror , potero. Miseræ hoc tamen unum
 Exsequere , Anna , mihi : solam nam perfidus ille
 Te colere , arcanos etiam tibi credere sensus :
 Sola viri molles aditus , & tempora noras.
 I , soror , atque hostem supplex affare superbum :
 42; Non ego cum Danaïs Trojanam excindere gentem
 Aulide juravi , classemve ad Pergama misi :
 Nec patris Anchisæ cinerem manesve revelli :
 Cur mea dicta negat duras demittere in aures ?
 Quò ruit ? extremum hoc miseræ det munus amanti :
 43; Expectet facilemque fugam , ventosque ferentes.

L I B E R I V. 257

Non jam conjugium antiquum , quod prodidit , oro ;
Nec pulchro ut Latio careat , regnumque relinquat :
Tempus inane peto , requiem spatiumque furori ;
Dum mea me victam doceat fortuna dolere.
Extremam hanc oro veniam (miserere sororis) : 435
Quam mihi cum dederit , cumulatam morte remittam.

Talibus orabat , talesque miserrima fletus
Fertque refertque soror : sed nullis ille movetur
Fletibus , aut voces ullas tractabilis audit ;
Fata obstant , placidasque viri Deus obstruit aures. 440
At velut , annofo validam cum robore quercum
Alpini Boreæ , nunc hinc , nunc flatibus illinc
Eruere inter se certant : it stridor ; & altè
Consternunt terram concusso stipite frondes :
Ipsa hæret scopulis ; & quantum vertice ad auras 445
Æthereas , tantum radice in Tartara tendit :
Haud secus assiduis hinc atque hinc vocibus heros
Tunditur , & magno perferent pectore curas :
Mens immota manet ; lacrimæ volvuntur inanes.

Tum verò infelix Fatis exterrita Dido 450
Mortem orat : tædet cœli convexa tueri.
Quò magis incœptum peragat , lucemque relinquat ,
Vidit , thuricremis cum dona imponeret aris ,
(Horrendum dictu) latices nigrescere sacros ,
Fusaque in obscœnum se vertere vina cruorem. 455
Hoc visum nulli , non ipsi effata forori.
Præterea fuit in tectis de marmore templum

Conjugis antiqui , miro quod honore colebat ;
 Veileribus niveis & festâ fronde revinctum :

460 Hinc exaudiri voces & verba vocantis

Visa viri , nox cùm terras obscura teneret ;
 Solaque culminibus ferali carmine bubo
 Sæpè queri , & longas in fletum ducere voces.
 Multaque præterea vatum prædicta piorum

465 Terribili monitu horrificant. Agit ipse furentem

In somnis ferus Æneas : semperque relinqui
 Sola sibi , semper longam incommitata videtur
 Ire viam , & Tyrios desertâ quærere terrâ.

Eumenidum veluti demens videt agmina Pentheus ;

470 Et Solem geminum , & duplices se ostendere Thebas :

Aut Agamemnonius scenis agitatus Orestes ,
 Armatam facibus matrem & serpentibus atris
 Cùm fugit , ultricesque sedent in limine Diræ.

Ergo , ubi concepit Furias evicta dolore ,

475 Decrevitque mori ; tempus secum ipsa modumque

Exigit , & , mœstam dictis aggressa sororem ,
 Consilium vultu tegit , ac spem fronte serenat :
 Inveni , germana , viam (gratare sorori) ,
 Quæ mihi reddat eum , vel eo me solvat amantem.

480 Oceani finem juxta , Solemque cadentem ,

Ultimus Æthiopum locus est , ubi maximus Atlas
 Axem humero torquet stellis ardentibus aptum :
 Hinc mihi Maffylæ gentis monstrata sacerdos ,
 Hesperidum templi custos , epulasque draconi

L I B E R I V. 259

Quæ dabat, & sacros servabat in arbore ramos, 485
Spargens humida mella soporiferumque papaver.

Hæc se carminibus promittit solvere mentes,
Quas velit; ast aliis duras immittere curas;
Sistere aquam fluviis, & vertere sidera retro;
Nocturnosque ciet Manes: mugire videbis 490

Sub pedibus terram, & descendere montibus ornos.
Testor, cara, Deos, & te, germana, tuumque
Dulce caput, magicas invitam accingier artes.

Tu secreta pyram tecto interiore sub auras
Erige, & arma viri, thalamo quæ fixa reliquit 495

Impius, exuviasque omnes, lectumque jugalem
Quo perii, superimponas. Abolere nefandi
Cuncta viri monumenta jubet monstratque sacerdos.

Hæc effata filet. Pallor simul occupat ora.
Non tamen Anna novis prætexere funera sacris 500

Germanam credit, nec tantos mente furores
Concipit, aut graviora timer, quàm morte Sychæi.
Ergo iussa parat.

At Regina, pyrâ penetrali in sede sub auras
Ereclâ ingenti, tædis atque ilice sectâ, 505

Intenditque locum fertis, & fronde coronat
Funereâ; super, exuvias, ensẽmque relictum,
Effigiemque toro locat, haud ignara futuri.
Stant aræ circum, & crines effusa sacerdos
Ter centum tonat ore Deos, Erebumque, Chaosque, 510
Tergeminamque Hecaten, tria virginis ora Dianæ.

- Sparferat & latices simulatos fontis Averni ;
 Falcibus & messæ ad Lunam quæruntur ænis
 Pubentes herbæ , nigri cum lacte veneni ;
- 515 Quæritur & nascentis equi de fronte revulsus ;
 Et matri præreptus , amor.
 Ipsa , molâ manibusque piis , altaria juxta ,
 Unum exuta pedem vinculis , in veste recinctâ ,
 Testatur moritura Deos , & conscia fati
- 520 Sidera : tum , si quod non æquo fœdere amantes
 Curæ numen habet justumq; memorque , precatur.
 Nox erat , & placidum carpebant fessa soporem
 Corpora per terras , silvæque & sæva quiérant
 Æquora : cum medio volvuntur sidera lapsu ;
- 525 Cum tacet omnis ager , pecudes , piæq; volucres ;
 Quæque lacus latè liquidos , quæque aspera dumis
 Rura tenent , somno positæ sub nocte silenti ,
 Lenibant curas , & corda oblita laborum.
 At non infelix animi Phœnissa , neque umquam
- 530 Solvitur in somnos , oculisque aut pectore noctem
 Accipit : ingeminant curæ : rursusque resurgens
 Sævit amor , magnoque irarum fluctuat æstu.
 Sic adeò insistit , secumque ita corde volutat :
 En , quid ago ? rursusne procos irrita priores
- 535 Experiar ? Nomadumque petam connubia supplex ,
 Quos ego sim toties jam dedignata maritos ?
 Iliacas igitur classes , atque ultima Teucrum
 Iussa sequar ? quiane auxilio juvat antè levatos ,

L I B E R IV. 261

Et bene apud memores veteris stat gratia facti ?
Quis me autem , fac velle , finet ? ratibusve superbis 540
Invisam accipiet ? nescis heu ! perdita , necdum
Laomedontæ sentis perjuriam gentis ?
Quid tum ? sola fugâ nautas comitabor ovantes ?
An , Tyriis , omnique manu stipata meorum ,
Inferar ? & , quos Sidoniâ vix urbe revelli , 545
Rursus agam pelago , & ventis dare vela jubebo ?
Quin morere , ut merita es : ferroque averte dolorem .
Tu , lacrimis evicta meis ; tu prima furentem
His , germana , malis oneras , atque objicis hosti !
Non licuit thalami expertem sine crimine vitam 550
Degere , more feræ , tales nec tangere curas !
Non servata fides , cineri promissa Sychæo !
Tantos illa suo rumpebat pectore questus .
Æneas celsâ in puppi , jam certus eundi ,
Carpebat somnos , rebus jam ritè paratis . 555
Huic se forma Dei vultu redeuntis eodem
Obtulit in somnis , rursusque ita visa monere est ;
Omnia Mercurio similis , vocemque , coloremque ,
Et crines flavos , & membra decora juventæ :
Nate Deâ , potes hoc sub casu ducere somnos ? 560
Nec , quæ te circum stent deinde pericula , cernis ?
Demens ! nec Zephyros audis spirare secundos ?
Illa dolos dirumque nefas in pectore versat ,
Certa mori , varioque irarum fluctuat æstu :
Non fugis hinc præceps , dum præcipitare potestas ? 565

Jam mare turbari trabibus , sævasque videbis
Collucere faces , jam fervere littora flammis ,
Si te his attigerit terris Aurora morantem.

Eia age , rumpe moras : varium & mutabile semper
570 *Femina*. Sic fatus nocti se immiscuit atræ.

Tum verò Æneas , subitis exterritus umbris ,
Corripit e fomno corpus , sociosque fatigat :
Præcipites vigilate , viri , & confidite transtris :
Solvite vela citi : Deus æthere missus ab alto ,
575 Festinare fugam , tortosque incidere funes ,
Ecce iterum stimulat. Sequimur te , sancte Deorum ,
Quisquis es , imperioque iterum paremus ovantes.
Adsis ò , placidusque juves , & sidera cœlo
Dextra feras. Dixit : vaginâque eripit ensẽ
580 Fulmineum , strictoque ferit retinacula ferro.

Idem omnes simul ardor habet ; rapiuntq ; , ruuntq ; :
Littora deseruère : latet sub classibus æquor ;
Adnixi torquent spumas , & cœrula verrunt.

Et jam prima novo spargebat lumine terras
585 Tithoni croceum linquens Aurora cubile.

Regina , e speculis ut primùm albescere lucem
Vidit , & æquatis classẽ procedere velis ,
Littoraque & vacuos sensit sine remige portus ;
Terque quaterque manu pectus percussa decorum ,

590 Flaventesque abscissa comas : Proh Jupiter ! ibit
Hic , ait , & nostris illuserit advena regnis !
Non arma expedient , totâque ex urbe sequentur ,

L I B E R I V. 263

Diripientque rates alii navalibus ? ite ,
Ferte citi flammis , date vela , impellite remos.
Quid loquor ? aut ubi sum ? quæ mentem infania mutat ?
Infelix Dido ! nunc te facta impia tangunt ? 596
Tum decuit , cùm sceptrâ dabas : En dextra fidesque !
Quem secum patrios aiunt portare Penates :
Quem subiisse humeris confectum ætate parentem !
Non potui abreptum divellere corpus , & undis 600
Spargere ? non socios , non ipsum absumere ferro
Africanum , patriisque epulandum apponere mensis ?
Verùm anceps pugnæ fuerat fortuna. Fuisset ;
Quem metui moritura ? faces in castra tulissem ,
Impleissemque foros flammis , natumque patremque 605
Cum genere extinxem , memet super ipsa dedissem,
Sol , qui terrarum flammis opera omnia lustras ,
Tuque harum interpretis curarum & conscia Juno ,
Nocturnisque Hecate triviis ululata per urbes ,
Et Diræ ultrices , & Dî morientis Elisæ , 610
Accipite hæc , meritumque malis advertite numen ,
Et nostras audite preces. Si tangere portus
Infandum caput , ac terris adnare necesse est ;
Et sic fata Jovis poscunt , hic terminus hæret :
At bello audacis populi vexatus & armis , 615
Finibus extorris , complexu avulsus Iûli ,
Auxilium imploret , videatque indigna suorum
Funera : nec cùm se sub leges pacis iniquæ
Tradiderit , regno aut optatâ luce fruatur ;

- 620 Sed cadat ante diem , mediâque inhumatus arenâ.
 Hæc precor : hanc voce' extremam cum sanguine fusa
 Tum vos , ô Tyrii , stirpem & genus omne futurum
 Exercete odiis : cinerique hæc mittite nostro
 Munera : nullus amor populis , nec foedera sunt.
- 625 Exoriare aliquis nostris ex ossibus ultor ,
 Qui face Dardanios ferroque sequare colonos .
 Nunc , olim , quocumque dabunt se tempore vires .
 Littora littoribus contraria , fluctibus undas
 Imprecor , arma armis : pugnent ipsique , nepotesq;
- 630 Hæc ait : & partes animum versabat in omnes ,
 Invisam quærens quamprimùm abrumpere lucem .
 Tum breviter Barcen nutricem affata Sychæi ;
 Namque suam patriâ antiquâ cinis ater habebat :
 Annam , cara mihi nutrix , huc siste sororem :
- 635 Dic , corpus properet fluviali spargere lymphâ ,
 Et pecudes secum , & monstrata piacula ducat .
 Sic veniat : tuque ipsa piâ tege tempora vittâ .
 Sacra Jovi Stygio , quærite incepta paravi ,
 Perficere est animus , sinemque imponere curis ;
- 640 Dardaniique rogam capitis permittere flammæ .
 Sic ait . Illa gradum studio celerabat anili .
 At trepida & coëptis immanibus effera Dido ,
 Sanguineam volvens aciem , maculisque trementes
 Interfusa genas , & pallida morte futurâ ,
- 645 Interiora domûs irrumpit limina , & altos
 Conscendit furibunda rogos , ensesque recludit .
 Dardanium

LIBER IV. 265

Dardanium , non hos quæsitum munus in usus .
Hic , postquam Iliacas vestes notumque cubile
Conspexit , paulum lacrimis & mente morata ,
Incubuitque toro , dixitque novissima verba : 650

Dulces exuviæ , dum Fata Deusque sinebant ,
Accipite hanc animam , meque his exsolve curis .
Vixi , & , quem dederat cursum Fortuna , peregi :
Et nunc magna mei sub terras ibit imago .

Urbem præclaram statui : mea mœnia vidi : 655

Ultra virum , pœnas inimico a fratre recepi :
Felix , heu nimium felix , si littora tantum
Numquam Dardaniæ tetigissent nostra carinæ !
Dixit : & , os impressa toro , Moriemur inultæ !
Sed moriamur , ait : sic , sic juvat ire sub Umbras . 660
Hauriat hunc oculis ignem crudelis ab alto
Dardanus , & nostræ secum ferat omina mortis .

Dixerat . Atque illam media inter talia ferro
Collapsam aspiciunt comites , ensesque cruore
Spumantem , sparsasque manus . It clamor ad alta 665
Atria : concussam bacchatur fama per urbem :
Lamentis gemituque & femineo ululatu
Tecta fremunt : resonat magnis plangoribus æther :
Non aliter , quàm si immissis ruat hostibus omnis
Carthago , aut antiqua Tyros : flammæque furentes 670
Culmina perq; hominum volvantur perq; Deorum .
Audiit exanimis , trepidoque exterrita cursu ,
Unguibus ora soror scœdans & pectora pugnis ,

- Per medios ruit , ac morientem nomine clamat :
- 675 Hoc illud , germana , fuit ? me fraude petebas !
 Hoc rogos iste mihi , hoc ignes aræque parabant !
 Quid primùm deferta querar ? comitemne sororem
 Sprevistî moriens ? Eadem me ad fata vocaffes :
 Idem ambas ferro dolor atque eadem hora tuliffet.
- 680 His etiam struxi manibus , patriosque vocavi
 Voce Deos , sic te ut positâ , crudelis , abeffem ?
 Extinxiffi me teque , soror , populumque , patresque
 Sidonios , urbemque tuam . Date , vulnera lymphis
 Abluam , & , extremus si quis super halitus errat ,
- 685 Ore legam . Sic fata , gradus evaserat altos ,
 Semianimemque finu germanam amplexa fovebat
 Cum gemitu , atque atros ficcabat veste cruores .
 Illa , graves oculos conata attollere , rursûs
 Deficit : infixum stridit sub pectore vulnus .
- 690 Ter sese attollens cubitoque innixa levavit :
 Terrevoluta toro est ; oculisque errantibus alto
 Quæfivit cœlo lucem , ingemuitque repertâ .
 Tum Juno omnipotens , longum miserata dolorem ;
 Difficilesque obitus , Irim demiffit Olympo ,
- 695 Quæ luctantem animam nexosque resolveret artus .
 Nam , quia nec Fato , meritâ nec morte peribat ,
 Sed misera ante diem , subitoque accensa furore ;
 Nondum illi flavum Proferpina vertice crinem
 Abftulerat , Stygioque caput damnaverat Orco .
- 700 Ergo Iris croceis per cœlum rofcida pennis ,

L I B E R I V . 267

Mille trahens varios adverfo Sole colores ,
Devolat , & supra caput adftitit : Hunc ego Diti
Sacrum juffa fero , teque ifto corpore folvo.
Sic ait , & dextrâ crinem fecat : omnis & unâ
Dilapfus calor , atque in ventos vita recessit 705

ARGUMENTUM LIBRI QUINTI.

ÆNEAS, e Libyâ in Italiam navigans, deflectere in Siciliam vi tempestatis cogitur, ubi ab Aceste Trojano benevolè exceptus; patri, quem illic superiore anno mors abstulerat, anniversarium celebrat sacrum, ludosque quatuor, cursum navalem, ac pedestrem, cestuum pugnam, sagittarum ejaculationem, quibus addit Ascanius equestrem decursum. Interim Trojanæ mulieres, Junonis impulsu, hortatu Iridis, tædio navigationis, incendunt naves: quarum quatuor exuruntur, ceteræ immisâ a Jove pluviâ servantur. Quare suadet Æneæ Nauæ, ut, avestto secum juvenum flore, senes ac mulieres in Sicilia relinquat. Firmat id consilium Anchises in somnis: idemque suadet Æneæ, ut appulsus in Italiam adeat Sibyllam; eâque duce descendat ad Inferos, ubi posterorum seriem & eventus docebitur. Paret Æneas patris monitis, & conditâ in Sicilia urbe Acestâ, Neptuno per Venerem conciliato, solvit in Italiam: quo in cursu Palinurus navis gubernator dormiens in mare excutitur. Delineatus est hic liber ad exemplum libri Iliad. 23, ubi ludî ab Achille ad tumulum Patrocli celebrantur,

---

ARGUMENTUM LIBRI QUINTI.

ÆNEAS, e Libyâ in Italiam navigans, deflectere in Siciliam vi tempestatis cogitur, ubi ab Aceste Trojano benevolè exceptus; patri, quem illic superiore anno mors abstulerat, anniversarium celebrat sacrum, ludosque quatuor, cursum navalem, ac pedestrem, cestuum pugnam, sagittarum ejaculationem, quibus addit Ascanius equestrem decursum. Interim Trojanæ mulieres, Junonis impulsu, hortatu Iridis, tædio navigationis, incendunt naves: quarum quatuor exuruntur, ceteræ immisâ a Jove pluviâ servantur. Quare suadet Æneæ Nautes, ut, avectis secum juvenum flore, senes ac mulieres in Sicilia relinquat. Firmat id consilium Anchises in somnis: idemque suadet Æneæ, ut appulsus in Italiam adeat Sibyllam; eâque duce descendat ad Inferos, ubi posterorum seriem & eventus docebitur. Paret Æneas patris monitis, & conditâ in Sicilia urbe Acestâ, Neptuno per Venerem conciliato, solvit in Italiam: quo in cursu Palinurus navis gubernator dormiens in mare excutitur. Delineatus est hic liber ad exemplum libri Iliad. 23, ubi ludî ab Achille ad tumulum Patrocli celebrantur.

Cochin, del. inv.

J. Dupleix sculp.

LIBER QUINTUS.

INTEREA medium Æneas jam classe tenebat
Certus iter, fluctusque atros Aquilone secabat,
Mœnia respiciens, quæ jam infelicis Elisæ
Collucent flammis. Quæ tantum accenderit ignem,
Causâ latet: duri magno sed amore dolores 5
Polluto, notumque, furens quid femina possit,
Triste per augurium Teucrorum pectora ducunt.

Ut pelagus tenuère rates, nec jam ampliùs ulla
Occurrit tellus; maria undique, & undique cœlum;
Olli cœruleus supra caput adstitit imber, 10
Noctem hiememq; ferens; & inhorruit unda tenebris.
Ipse gubernator puppi Palinurus ab altâ:
Heu! quianam tanti cinxerunt æthera nimbi?
Quidve, pater Neptune, paras? Sic deinde locutus,
Colligere arma jubet, validisque incumbere remis; 15
Obliquatque sinus in ventum, ac talia fatur:
Magnanime Ænea, non, si mihi Jupiter auctor
Spondeat, hoc sperem Italiam contingere cœlo.
Mutati transversâ fremunt, & Vespere ab atro
Confurgunt venti, atque in nubem cogitur aër. 20
Nec nos obniti contrâ, nec tendere tantùm
Sufficimus. Superat quoniam Fortuna, sequamur,
Quoque vocat, vertamus iter. Nec littora longè
Fida reor fraterna Erycis, portusque Sicanos:
Si modò rite memor servata remetior astra. 25

- Tum pius Æneas : Equidem sic poscere ventos
 Jamdudum , & frustra cerno te tendere contra.
 Flecte viam velis, An sit mihi gratior ulla,
 Quòve magis fessas optem demittere naves ,
- 30 Quàm quæ Dardanium tellus mihi servat Acesten,
 Et patris Anchisæ gremio complectitur ossa ?
 Hæc ubi dicta , petunt portus , & vela secundi
 Intendunt Zephyri ; fertur cita gurgite classis ;
 Et tandem læti notæ advertuntur arenæ.
- 35 At procul excelso miratus vertice montis
 Adventum sociasque rates , occurrit Acestes ,
 Horridus , in jaculis & pelle Libyffidis ursæ :
 Troia Crimiso conceptum flumine mater
 Quem genuit. Veterum non immemor illeparentum
- 40 Gratatur reduces , & gazâ lætus agresti
 Excipit , ac fessos opibus solatur amicis.
 Postera cùm primo stellas oriente fugârat
 Clara dies , socios in coetum littore ab omni
 Advocat Æneas , tumulique ex aggere fatur :
- 45 Dardanidæ magni, genus alto a sanguine Divûm ,
 Annuus exactis completur mensibus orbis ,
 Ex quo reliquias diviniq; ossa parentis
 Condidimus terrâ , moestasque sacravimus aras.
 Jamq; dies, ni fallor, adest, quem semper acerbum,
- 50 Semper honoratum (sic Dî voluistis) habebo.
 Hunc ego , Gætulis agerem si Syrtibus exul ,
 Argolicove mari deprensus , & urbe Mycenæ ;

Annua vota tamen , solennesque ordine pompas
 Exsequer , fruereque suis altaria donis.
 Nunc ultrò ad cineres ipsius & ossa parentis , 55
 Haud equidem finè mente , reor , finè numine Divùm ,
 Adfumus , & portus delati intramus amicos.
 Ergo agite , & lætum cuncti celebremus honorem ;
 Poscamus ventos : atque hæc me sacra quotannis
 Urbe velit positâ templis sibi ferre dicatis. 60
 Bina boum vobis Trojâ generatus Acestes
 Dat numero capita in naves : adhibete Penates ,
 Et patrios epulis , & quos colit hospes Acestes.
 Præterea , si nona diem mortalibus alnum
 Aurora extulerit , radiisq; retexerit orbem , 65
 Prima citæ Teucris ponam certamina classis ;
 Quique pedum cursu valet , & qui viribus audax
 Aut jaculo incedit melior levibusq; sagittis ,
 Seu crudo fidit pugnam committere cestu :
 Cuncti adsint , meritæque expectent præmia palmæ. 70
 Ore favete omnes , & tempora cingite ramis.

Sic fatus , velat maternâ tempora myrto.
 Hoc Helymus facit , hoc ævi maturus Acestes ,
 Hoc puer Ascanius : sequitur quos cetera pubes.
 Ille e concilio multis cum millibus ibat 75
 Ad tumulum , magnâ medius comitante catervâ.
 Hic duo rite mero libans carchesia Baccho
 Fundit humi , duo lacte novo , duo sanguine sacro ;
 Purpureosque jacit flores , ac talia fatur :

- 80 Salve, sancte parens, iterum: salvete recepti
 Nequidquam cineres, animæque umbræque paternæ.
 Non licuit fines Italos, fataliaque arva,
 Nec tecu' Ausonium, quicumque est, quærere Tibrim.
 Dixerat hæc: adytis cum lubricus anguis ab imis
- 85 Septem ingens gyros, septena volumina, traxit,
 Amplexus placidè tumulum, lapsusque per aras:
 Cœruleæ cui terga notæ, maculosus & auro
 Squamam incendebat fulgor: ceu nubibus arcus
 Mille trahit varios adverso Sole colores.
- 90 Obstupuit visu Æneas. Ille agmine longo
 Tandem inter pateras & levia pocula serpens,
 Libavitque dapes, rursusque innoxius imo
 Succesit tumulo, & depasta altaria liquit.
 Hòc magis inceptos genitori instaurat honores,
- 95 Incertus, Gemiumne loci, Famulumne parentis
 Esse putet; cædit binas de more bidentes,
 Torque suos, totidem nigrantes terga juvencos;
 Vinaque fundebat pateris, animamque vocabat
 Anchisæ magni, Manesque Acheronte remissos.
- 100 Nec non & focii, quæ cuique est copia, læti
 Dona ferunt, onerant aras, maçantque juvencos.
 Ordine ahena locant alii, fusique per herbam
 Subjiciunt verubus prunas, & viscera torrent.
 Expectata dies aderat, nonamque serenâ
- 105 Auroram Phæthontis equi jam luce vehebant;
 Famaque finitimos & clari nomen Acestæ

Excierat : læto complêrant littora cœtu
 Vifuri Æneadas : pars & certare parati.
 Munera principiò ante oculos circoque locantur
 In medio : sacri tripodes , viridesque coronæ , 110
 Et palmæ , pretium victoribus , armaque , & oſtro
 Perfufæ vestes , argenti aurique talenta ;
 Et tuba commiffos medio canit aggere ludos.

Prima pares ineunt gravibus certamina remis
 Quatuor , ex omni delectæ classe , carinæ. 115
 Velocem Mneſtheus agit acri remige Pristin ,
 Mox Italus Mneſtheus , genus a quo nomine Memmi ;
 Ingentemque Gyas ingenti mole Chimæram ,
 Urbis opus , triplici pubes quam Dardana verſu
 Impellunt , terno confurgunt ordine remi ; 120
 Sergeſtusque , domus tenet a quo Sergia nomen ,
 Centauro invehitur magnâ ; Scyllâque Cloanthus
 Cœruleâ , genus unde tibi , Romane Cluenti.

Eſt procul in pelago ſaxum , ſpumantia contra
 Littora , quod tumidis ſubmerſum tunditur olim 125
 Fluçtibus , hiberni condunt ubi fidera Cori :
 Tranquillo filet , immotâque attollitur undâ
 Campus , & apricis ſtatio gratiffima mergis.
 Hic viridem Æneas frondenti ex ilice metam
 Conſtituit ſignum nautis pater : unde reverti 130
 Scirent , & longos ubi circumſectere curſus.

Tum loca forte legunt , ipſique in puppibus auro
 Duçtores longè effulgent oſtroque decori :

- Cetera populeâ velatur fronde juvenus ,
 135 Nudatosque humeros oleo perfusa nitescit.
 Confidunt transtris ; intentaque brachia remis ;
 Intenti expectant signum ; exultantiaque haurit
 Corda pavor pulsans , laudumque arrecta cupido.
 Inde , ubi clara dedit sonitum tuba , finibus omnes ,
 140 Haud mora , profiluere suis : ferit æthera clamor
 Nauticus : adductis spumant freta versa lacertis.
 Infundunt pariter sulcos , totumque dehiscit
 Convulsam remis rostrisque tridentibus æquor.
 Non tam præcipites bijugo certamine campum
 145 Corripuere , ruuntque effusi carcere currus ;
 Nec sic immixtis aurigæ undantia lora
 Concussere jugis , pronique in verbera pendent.
 Tum plausu fremituque virum studiisque faventum
 Consonat omne nemus , vocemque inclusa volutant
 150 Littora , pulsati colles clamore resultant.
 Effugit antè alios , primusque elabitur undis
 Turba' inter fremitumque Gyas ; quem deinde Cloanthus
 Consequitur , melior remis : sed pondere pinus
 Tarda tenet. Post hos æquo discrimine Pristis
 155 Centaurusque locum tendunt superare priorem.
 Et nunc Pristis habet ; nunc victam præterit ingens
 Centaurus ; nunc unâ ambæ junctisque feruntur
 Frontibus , & longâ sulcant vada falsa carinâ.
 Jamque propinquabant scopulo , metamque tenebant:
 160 Cùm princeps medioque Gyas in gurgite victor

Restorem navis compellat voce Meneeten :
 Quò tantùm mihi dexter abis ? huc dirige cursum :
 Littus ama, & lævas stringat, sine, palmula cautes ;
 Altum alii teneant. Dixit. Sed cæca Meneetes
 Saxa timens, proram pelagi detorquet ad undas. 165
 Quò diversus abis ? iterum : pete saxa, Meneete,
 Cum clamore Gyas revocabat ; & ecce Cloanthum
 Respicit instantem tergo, & propiora tenentem.
 Ille inter navemque Gyæ scopulosque sonantes
 Radit iter lævum interior, subitòque priorem 170
 Præterit, & metis tenet æquora tuta relicta.
 Tum verò exarfit juveni dolor ossibus ingens ;
 Nec lacrimis caruère genæ ; segnemque Meneeten,
 Oblitus decorisque sui sociùmque salutis,
 In mare præcipitem puppi deturbat ab altâ : 175
 Ipse gubernaclo rector subit, ipse magister,
 Hortaturque viros, clavumque ad littora torquet.
 At gravis, ut fundo vix tandem redditus imo est
 Jam senior, madidâque fluens in veste, Meneetes,
 Summa petit scopuli, siccâque in rupe resedit. 180
 Illum & labentem Teucris, & risère natantem,
 Et falsos rident revomentem pectore fluctus.
 Hic læta extremis spes est accensa duobus,
 Sergesto Mnestheoque, Gyan superare morantem.
 Sergestus capit antè locum, scopuloq; propinquat : 185
 Nec totâ tamen ille prior præeunte carinâ ;
 Parte prior ; partem rostro premit æmula Pristis.

- At mediâ socios incedens nave per ipsos.
 Hortatur Mæstheus: Nunc, nunc insurgite remis;
- 190 Heclorei socii, Trojæ quos forte supremâ
 Delegi comites; nunc illas promite vires,
 Nunc animos, quibus in Gætulis Syrtibus usi,
 Ionioque mari, Mææque sequacibus undis.
 Non jam prima peto Mæstheus, neq; vincere certo;
- 195 Quamqua' ò!... sed superent, quibus hoc, Neptune, dedisti
 Extremos pudeat rediisse: hoc vincite, cives,
 Et prohibete nefas. Olli certamine summo
 Procumbunt: vastis tremis iâibus ærea puppis,
 Subtrahiturque solum; tum creber anhelitus artus
- 200 Aridaque ora quatit; sudor fluit undique rivis.
 Attulit ipse viris optatum Casus honorem.
 Namq; furens animi, dum proram ad saxa suburget
 Interior, spatiumque subit Sergestus iniquo;
 Infelix saxi in procurrentibus hæsit.
- 205 Concussæ cautes, & acuto in murice remi
 Obnixi crepuere, illisæque prora pependit.
 Confurgunt nautæ, & magno clamore morantur;
 Ferratasque fudes & acutâ cuspide contos
 Expediunt, fractosque legunt in gurgite remos.
- 210 At lætus Mæstheus, successuque acrior ipso,
 Agmine remorum celeri, Ventisque vocatis,
 Prona petit maria, & pelago decurrit aperto.
 Qualis speluncâ subito commota columba,
 Cui domus & dulces latebroso in pumice nidi,

Fertur in arva volans , plausumque exterrita pennis 215
 Dat tecto ingentem : mox aëre lapsa quieto ,
 Radit iter liquidum , celeres neque commovet alas :
 Sic Mnestheus , sic ipsa fugâ secat ultima Pristis
 Æquora , sic illam fert impetus ipse volantem.
 Et primum in scopulo luctantem deserit alto 220
 Sergestum brevibusque vadis , frustra que vocantem
 Auxilia , & fractis discentem currere remis.
 Inde Gyan ipsamque ingenti mole Chimæram
 Consequitur : cedit , quoniam spoliata magistro est.
 Solus jamque ipso superest in fine Cloanthus : 225
 Quem petit , & summis adnixus viribus urget.
 Tum verò ingeminat clamor , cunctique sequentem
 Instigant studiis , resonatque fragoribus æther.
 Hi, proprium decus & partum , indignantur , honorem
 Nî teneant ; vitamque volunt pro laude pacisci. 230
 Hos successus alit ; possunt , quia posse videntur.
 Et fors æquatis cepissent præmia rostris ,
 Nî , palmas ponto tendens utraq; , Cloanthus
 Fudissetque preces , Divosque in vota vocasset :
 Di, quibus imperiu' est pelagi , quoru' æquora curro, 235
 Vobis lætus ego hoc candentem in littore taurum
 Constituam ante aras , voti reus , extaque salso
 Porriciam in fluctus , & vina liquentia fundam.
 Dixit : eumque imis sub fluctibus audiit omnis
 Nereïdum Phorcique chorus , Panopeaque virgo : 240
 Et pater ipse manu magnâ Portunus euntem

Impulit. Illa Noto citiùs volucrique sagittâ
Ad terram fugit, & portu se condidit alto.

- Tum fatus Anchisâ, cunâis ex more vocatis,
245 Victorem magnâ præconis voce Cloanthum
Declarat, viridique advelat tempora lauro;
Muneraque in naves ternos optare juvencos,
Vinaque, & argenti magnum dat ferre talentam.
Ipsis præcipuos ductoribus addit honores:
250 Victori chlamydem auratam, quam plurima circum
Purpura Mæandro duplici Melibœa cucurrit;
Intextusque puer frondosâ regius Idâ
Veloces jaculo cervos cursuque fatigat
Acer, anhelanti similis, quem præpes ab Idâ
255 Sublimem pedibus rapuit Jovis armiger uncis.
Longævi palmas nequidquam ad sidera tendunt
Custodes; sævitque canum latratus in auras.
At, qui deinde locum tenuit virtute secundum,
Levibus huic hamis confertam auroque trilicem
260 Loricam, quam Demoleo detraxerat ipse
Victor apud rapidum Simoënta sub Ilio alto,
Donat habere viro, decus & tutamen in armis.
Vix illam famuli Phegeus Sagarisque ferebant
Multiplicem, connixi humeris: indutus at olim
265 Demoleos cursu palantes Troas agebat.
Tertia dona facit geminos ex ære lebetas;
Cymbiaque argento perfecta atque aspera signis.
Jamque adeo donati omnes, opibusque superbi,

Puniceis ibant evincti tempora tæniis :
 Cùm sævo e scopulo multâ vix arte revulsus ,   270
 Amissis remis , atque ordine debilis uno ,
 Irrisam sinè honore ratem Sergestus agebat.
 Qualis sæpè viæ deprensus in aggere serpens ,
 Ærea quem obliquum rota tranſiit ; aut gravis icſtu
 Seminecem liquit saxo lacerumque viator ;   275
 Nequidquam longos fugiens dat corpore tortus ,
 Parte ferox , ardensque oculis , & sibilâ colla
 Arduus attollens ; pars vulnere clauda retentat
 Nixantem nodis , seque in sua membra plicantem.
 Tali remigio navis se tarda movebat :   280
 Vela facit tamen , & velis subit offia plenis.
 Sergestum Æneas promisso munere donat ,
 Servatam ob navem lætus sociosque reductos.
 Olli serva datur , operum haud ignara Minervæ ,
 Cressa genus Pholoë , geminique sub ubere nati.   285
     Hoc pius Æneas misso certamine , tendit
 Gramineum in campum , quem collibus undiq ; curvis
 Cingebant silvæ : mediâque in valle theatri
 Circus erat , quò se multis cum millibus heros
 Confessu medium tulit exstructoque refedit.   290
 Hic , qui fortè velint rapido contendere cursu ,
 Invitat pretiis animos , & præmia ponit.
 Undique conveniunt Teucris , mixtique Sicani ;
 Nisus & Euryalus primi :
 Euryalus formâ insignis viridique juventâ ,   295

- Nisus amore pio pueri ; quos deinde secutus
 . Regius egregiâ Priami de stirpe Diores ;
 Hunc Salius, simul & Patron: quorum alter Acarnas,
 Alter ab Arcadio Tegeæ sanguine gentis ;
 300 Tum duo Trinacrii juvenes, Helymus Panopesque,
 Assueti filvis, comites senioris Acestæ ;
 Multi præterea, quos fama obscura recondit.
 Æneas quibus in mediis sic deinde locutus :
 Accipite hæc animis, lætasque advertite mentes.
 305 Nemo ex hoc numero mihi non donatus abibit.
 Gnosia bina dabo levato lucida ferro
 Spicula cælatamque argento ferre bipennem :
 Omnibus hic erit unus honos. Tres præmia primi
 Accipient, flavâque caput necentur olivâ.
 310 Primus equum phaleris insignem victor habeto:
 Alter Amazoniam pharetram plenamque sagittis
 Threiciis, lato quam circumplectitur auro
 Balteus, & tereti subnectit fibula gemmâ.
 Tertius Argolicâ hac galeâ contentus abito.
 315 Hæc ubi dicta, locum capiunt, signoque repenti
 Corripiunt spatia audito, limenque relinquunt,
 Effusi nimbo similes: simul ultima signant.
 Primus abit, longèque ante omnia corpora Nisus
 Emicat, & ventis & fulminis ocior alis.
 320 Proximus huic, longo sed proximus intervallo,
 Insequitur Salius: spatio post deinde relicto,
 Tertius Euryalus.

Euryalumq; Helymus sequitur : quo deinde sub ipso
 Ecce volat, calcemque terit jam calce Dioreis ,
 Incumbens humero : spatia & si plura superfint, 325
 Transeat elapsus prior , ambiguumve relinquat.
 Jamque ferè spatio extremo, fessique, sub ipsam
 Finem adventabant ; levi cum sanguine Nisus
 Labitur infelix : cœsis ut fortè juvencis
 Fusus humum viridesque super madefecerat herbas. 330
 Hic juvenis , jam victor ovans , vestigia presso
 Haud tenuit titubata solo ; sed pronus in ipso
 Concidit immundoque fimo sacroque cruore.
 Non tamen Euryali , non ille oblitus amorum :
 Nam sese opposuit Salio per lubrica surgens ; 335
 Ille autem spissâ jacuit revolutus arenâ.
 Emicat Euryalus , & munere victor amici.
 Prima tenet , plausuque volat fremituque secundo.
 Pòst Helymus subit , & nunc tertia palma Dioreis.
 Hic totum cavæ confessum ingentis , & ora 340
 Prima patrum , magnis Salius clamoribus implet,
 Ereptumque dolo reddi sibi poscit honorem.
 Turatur favor Euryalum , lacrimæque decoræ,
 Gravior & pulchro veniens in corpore virtus.
 Adjuvat , & magnâ proclamat voce Dioreis , 345
 Qui subiit palmæ , frustra que ad præmia venit
 Ultima , si primi Salio redduntur honores.
 Tum pater Æneas : Vestra , inquit , munera vobis
 Certa manent, pueri; & palmam movet ordine nemo:

- 356 Me liceat casus miserari infontis amici.
 Sic fatus, tergum Gætuli immane leonis
 Dat Salio, villis onerosum atque unguibus aureis.
 Hic Nifus: Si tanta, inquit, sunt præmia victis,
 Et te lapsorum miseret: quæ munera Niso
- 355 Digna dabis, primam merui qui laude coronam,
 Nè me, quæ Salium, Fortuna inimica tulisset?
 Et simul his dictis faciem ostentabat, & udo
 Turpia membra fimo. Risit pater optimus olli.
 Et clypeum efferri iussit, Didymaonis artes,
- 360 Neptuni sacro Danaïs de postq̄ refixum.
 Hoc juvenem egregium præstanti munere donat.
 Post, ubi confecti cursus, & dona peregit:
 Nunc, si cui virtus animusque in pectore præfens,
 Adsit, & evinctis attollat brachia palmis.
- 365 Sic ait, & geminum pugnae proponit honorem:
 Victori velatum auro vittisque juvenum;
 Ensem, atque insignem galeam, solatia victo
 Nec mora; continuo vastis cum viribus effert
 Ora Dares, magnoque virum se murmure tollit:
- 370 Solus qui Paridem solitus contendere contra;
 Idemq; ad tumulum, quo maximus occubat Hector,
 Victorem Buten immani corpore, qui se
 Bebryciâ veniens Amyci de gente ferebat,
 Perculit, & fulvâ moribundum extendit arenâ.
- 375 Talis prima Dares caput altum in prælia tollit,
 Ostenditque humeros latos, alternaque jactat

Brachia protendens , & verberat icibus auras.
 Quæritur huic alius : nec quisquam ex agmine tanto
 Audet adire virum , manibusque inducere cestus.
 Ergo alacris , cunctosque putans excedere palmâ , 380
 Æneæ stetit ante pedes ; nec plura moratus ,
 Tum lævâ taurum cornu tenet , atque ita fatur :
 Nate Deâ , si nemo audet se credere pugnæ ,
 Quæ finis standi ? quo me decet usque teneri ?
 Ducere dona jube. Cuncti simul ore fremebant 385
 Dardanidæ , reddique viro promissâ juebant.
 Hic gravis Entellum dictis castigat Acestes ,
 Proximus ut viridante toro confederat herbæ :
 Entelle , heroum quondam fortissime frustra ,
 Tantane tam patiens nullo certamine tolli 390
 Dona fines ? ubi nunc nobis Deus ille , magister
 Nequidquam memoratus , Eryx ? ubi fama per omnem
 Trinacriam , & spolia illa tuis pendentia tectis ?
 Ille sub hæc : Non laudis amor , nec gloria cessit
 Pulsa metu ; sed enim gelidus tardante senectâ 395
 Sanguis hebet , frigentque effetæ in corpore vires.
 Si mihi , quæ quondam fuerat , quâque improbus iste
 Exultat fidens , si nunc foret illa juventa ;
 Haud equidem pretio inductus pulchroque juvenco
 Venissem : nec dona moror. Sic deinde locutus 400
 In medium geminos immani pondere cestus
 Projecit ; quibus acer Eryx in proelia suetus
 Ferre manum , duroque intendere brachia tergo.

- Obstupuere animi : tantorum ingentia septem
 405 Terga bouum plumbo infuso ferroque rigeant.
 Ante omnes stupet ipse Dares , longèque recusat :
 Magnanimusque Anchisiades , & pondus , & ipsa
 Huc illuc vinclorum immensa volumina versat.
 Tum senior tales referebat pectore voces :
- 410 Quid , si quis cestus ipsius & Herculis arma
 Vidisset , tristemque hoc ipso in littore pugnam ?
 Hæc germanus Eryx quondam tuus arma gerebat.
 Sanguine cernis adhuc sparsoque infecta cerebro.
 His magnum Alciden contra stetit : his ego suetus ;
- 415 Dum melior vires sanguis dabat , æmula necdum
 Temporibus geminis canebat sparsa senectus.
 Sed , si nostra Dares hæc Troius arma recusat ,
 Idque pio sedet Æneæ , probat auctor Acestes :
 Æquemus pugnæ. Erycis tibi terga remitto ;
- 420 Solve metus ; & tu Trojanos exue cestus.
 Hæc fatus , duplicem ex humeris rejecit amictum ,
 Et magnos membrorum artus , magna ossa lacertosq;
 Exiit , atque ingens mediâ consistit arenâ.
 Tum fatus Anchisâ cestus pater extulit æquos ,
- 425 Et paribus palmas amborum innexuit armis.
 Constitit in digitos extemplò arrectus uterque ,
 Brachiaque ad superas interritus extulit auras.
 Abduxere retro longè capita ardua ab icu :
 Immiscentq; manus manibus , pugnamque laceffunt.
- 430 Ille pedum melior motu , fretusque juventâ :

Hic membris & mole valens ; sed tarda trementi
 Genua labant , vastos quatit æger anhelitus artus.
 Multa viri nequidquam inter se vulnera jactant ,
 Multa cavo lateri ingeminant , & pectore vastos
 Dant fonitus ; erratque aures & tempora circum 435
 Crebra manus ; duro crepitant sub vulnere malæ.
 Stat gravis Entellus , nifuque immotus eodem
 Corpore tela modò atque oculis vigilantibus exit.
 Ille , velut celsam oppugnat qui molibus urbem ,
 Aut montana sedet circum castella sub armis , 440
 Nunchos , nuncillos aditus , omnemque pererrat
 Arte locum ; & variis assultibus irritus urget.
 Ostendit dextram insurgens Entellus , & altè
 Extulit : ille ictum venientem a vertice velox
 Prævidit , celerique elapsus corpore cessit. 445
 Entellus vires in ventum effudit ; & ultro
 Ipse gravis , graviterque , ad terram pondere vasto
 Concidit : ut quondam cava concidit , aut Erymantho
 Aut Idâ in magnâ , radicibus eruta pinus.
 Confurgunt studiis Teucris & Trinacria pubes : 450
 It clamor cœlo , primusque accurrit Acestes ,
 Æquævumque ab humo miserans attollit amicum.
 At , non tardatus casu neque territus , heros
 Acrior ad pugnam redit , ac vim suscitât ira :
 Tum pudor incendit vires , & conscia virtus ; 455
 Præcipitemque Daren ardens agit æquore toto ;
 Nunc dextrâ ingeminans ictus , nunc ille sinistra.

- Nec mora, nec requies. Quàm multâ grandine nimbi
 Culminibus crepitant; sic densis ictibus heros
- 460 Creber utrâque manu pulsât versatque Daretâ.
 Tum pater Æneas procedere longius iras,
 Et sævire animis Estellum haud passus acerbis;
 Sed finem imposuit pugnæ, fessumque Daretâ
 Eripuit, mulcens dictis; ac talia fatur:
- 465 Infelix! quæ tanta animum dementia cepit?
 Non vires alias, conversaque Numina sentis?
 Cede Deo. Dixitque, & proelia voce diremit.
 Ast illum fidi æquales, genua ægra trahentem,
 Jactantemq; utròque caput, crassumque cruorem
- 470 Ore ejectionem, mixtosque in sanguine dentes,
 Ducunt ad naves; galeamque ensesque vocati
 Accipiunt: palmam Entello taurumque relinquunt.
 Hic victor, superans animis, tauroque superbus:
 Nate Deâ, vosque hæc, inquit, cognoscite, Teucris,
- 475 Et mihi quæ fuerint juvenili in corpore vires,
 Et quâ servetis revocatum a morte Daretâ.
 Dixit, & adversi contra stetit ora juveni,
 Qui donum adstabat pugnæ: duosque reductâ
 Libravit dextrâ media inter cornua cestus
- 480 Arduus, effractoque illisit in ossa cerebro.
 Sternitur, exanimisq; tremens procumbit humibos.
 Ille super tales effundit pectore voces:
 Hanc tibi, Eryx, meliorem animam pro morte Daretis
 Perfolvo: hic victor cestus artemque repono.

Protinus Æneas celeri certare sagittâ 485
 Invitat, qui fortè velint; & præmia ponit;
 Ingentique manu malum de nave Serefti
 Erigit; & volucrem trajecto in fune columbam,
 Quò tendant ferrum, malo suspendit ab alto.
 Convenère viri, dejectamque ærea fortem 490
 Accepit galea; & primus clamore secundo
 Hyrtacidæ ante omnes exit locus Hippocoontis:
 Quem modò navali Mnestheus certamine victor
 Consequitur, viridi Mnestheus evinctus olivâ.
 Tertius Eurytion, tuus, ô clarissime, frater, 495
 Pandare; qui quondam, jussus confundere fœdus,
 In medios telum torfisti primus Achivos.
 Extremus galeâque imâ subsedit Acestes;
 Ausus & ipse manu juvenum tentare laborem.
 Tum validis flexos incurvant viribus arcus 500
 Pro se quisque viri, & depromunt tela pharetris.
 Primaque per cœlum, nervo stridente, sagitta
 Hyrtacidæ juvenis volucres diverberat auras;
 Et venit, adversûque infigitur arbore mali.
 Intremuit malus, timuitque exterrita pennis 505
 Ales, & ingenti sonuerunt omnia plausu.
 Pòst acer Mnestheus adducto constitit arcu,
 Alta petens; pariterque oculos telumque tetendit.
 Ast ipsam miserandus avem contingere ferro
 Non valuit; nodos & vincula linea rupit, 510
 Queis innexa pedem malo pendeat ab alto:

- Illa Notos atque atra volans in nubila fugit.
 Tum rapidus jam dudum arcu contenta parato
 Tela tenens, fratrem Eurytion in vota vocavit,
 515 Jam vacuo lætam cœlo speculatus; & alis
 Plaudentem nigrâ figit sub nube columbam.
 Decidit exanimis, vitamque reliquit in astris
 Æthereis, fixamque refert delapsa fagittam.
 Amisâ solus palmâ superabat Acestes:
 520 Qui tamen aërias telum contendit in auras,
 Ostentans artemque pater arcumque sonantem.
 Hic oculis subito objicitur magnoque futurum
 Augurio monstrum: docuit post exitus ingens;
 Seraque terrifici cecinerunt omina vates.
 525 Namque volans liquidis in nubibus arsit arundo,
 Signavitque viam flammis, tenuesque recessit
 Consumpta in ventos: cœlo ceu sæpè refixa
 Transcurrunt crinemque volantia sidera ducunt.
 Attonitis hæfere animis, Superosque precati
 530 Trinacrii Teucrique viri: nec maximus omen
 Abnuit Æneas; sed lætum amplexus Acesten
 Muneribus cumulat magnis, ac talia fatur:
 Sume, pater: nam te voluit Rex magnus Olympi
 Talibus auspiciis exortem ducere honores.
 535 Ipsius Anchisæ longævi hoc munus habebis,
 Cratera impressum signis, quem Thracius olim
 Anchisæ genitori in magno munere Cisseus
 Ferre sui dederat monumentum & pignus amoris.

Sic

Sic fatus , cingit viridanti tempora lauro ,
 Et primum ante omnes victorem appellat Acesten. 540
 Nec bonus Eurytion prælato invidit honori ;
 Quamvis solus avem cœlo dejecit ab alto.
 Proximus ingreditur donis , qui vincula rupit ;
 Extremus , volucris qui fixit arundine malum.
 At pater Æneas , nondum certamine misso , 545
 Custodem ad sese comitemque impubis Iuli
 Epytidem vocat , & fidam sic fatur ad aurem :
 Vade age , & , Ascanio , si jam puerile paratum
 Agmen habet secum , cursusque instruxit equorum ,
 Ducat avo turmas , & sese ostendat in armis , 550
 Dic , ait. Ipse omnem longo decedere circo
 Infusum populum , & campos jubet esse parentes.
 Incedunt pueri , pariterque ante ora parentum
 Frenatis lucent in equis : quos omnis euntes
 Trinacriæ mirata fremit Trojæque juvenus. 555
 Omnibus in morem tonsâ coma pressa coronâ.
 Cornea bina ferunt præfixo hastilia ferro ;
 Pars leves humero pharetras ; it pectore summo
 Flexilis obtorti per cœllum circulus auri.
 Tres equitum numero turmæ , ternique vagantur 560
 Ductores ; pueri bis feni quemque secuti ,
 Agmine partito fulgent , paribusque magistris.
 Una acies juvenum , ducit quam parvus ovantem
 Nomen avi referens Priamus , tua clara , Polite ,
 Progenies , auctura Italos ; quem Thracius albis 565

Portat equus bicolor maculis, vestigia primi
 Alba pedis frontemque ostentans arduus albam.
 Alter Atys, genus unde Atii duxere Latini;
 Parvus Atys, pueroque puer dilectus Iulo.

570 Extremus, formaque ante omnes pulcher, Iulus
 Sidonio est in vectus equo, quem candida Dido
 Esse sui dederat monumentum & pignus amoris.
 Cetera Trinacriis pubes senioris Acestæ
 Fertur equis.

575 Excipiunt plausu pavidos, gaudentque tuentes
 Dardanidæ; veterumque agnoscunt ora parentum.
 Postquam omnem læti confessum oculosque suorum
 Lustravere in equis: signum clamore paratis
 Epytides longè dedit, insonuitque flagello.

580 Olli discurrere pares, atque agmina terni
 Diductis solvere choris, rursusque vocati
 Convertere vias, infestaque tela tulere.
 Inde alios ineunt cursus aliosque recursus
 Adversis spatiis, alternosque orbibus orbes

585 Impediunt, pugnaeque ciant simulacra sub armis;
 Et nunc terga fugâ nudant; nunc spicula vertunt
 In fens; factâ pariter nunc pace feruntur.
 Ut quondam Cretâ fertur Labyrinthus in altâ.
 Parietibus textum cæcis iter, ancipitemque

590 Mille viis habuisse dolum, quâ signa sequendi
 Falleret indeprensus & irremeabilis error:
 Haud aliter Teucrum nati vestigia cursu

LIBER V. 291

Impediunt, texuntque fugas & proelia ludo,
 Delphinum similes: qui per maria humida nando
 Carpathium Libycumque; fecant, luduntque; perundas. 595
 Hunc morem, hos cursus, atque hæc certamina primus
 Afcanius, Longam muris cum cingeret Albam,
 Rettulit, & priscos docuit celebrare Latines,
 Quo puer ipse modo, secum quo Troia pubes.
 Albani docuere suos; hinc maxima porro 600
 Accepit Roma, & patrium servavit honorem;
 Trojaque nunc, pueri Trojanum dicitur agmen.
 Hac celebrata tenus sancto certamina patri.

Hic primum Fortuna fidem mutata novavit.
 Dum variis tumulo referunt solennia ludis; 605
 Irim de cælo misit Saturnia Juno
 Iliacam ad classem, ventosque adspirat eunti,
 Multa movens, necdu' antiquum saturata dolorem.
 Illa, viam celerans per mille coloribus arcum,
 Nulli visa, cito decurrit tramite virgo. 610
 Conspicit ingentem concursum, & littora lustrat,
 Desertosque videt portus classemque relictam.
 At procul in solâ secretæ Troades actâ
 Amissum Anchisen flebant, cunctaque profundum
 Pontum aspectabant flentes. Heu! tot vada fessis 615
 Et tantum superesse maris! vox omnibus una.
 Urbem orant; tædet pelagi perferre laborem.
 Ergo inter medias sese haud ignara nocendi
 Conjicit, & faciemque Deæ vestemque reponit:

- 20 Fit Beroë, Tmarii conjux longæva Dorycli ;
 Cui genus, & quondam nomen, natiq̄ue fuissent ;
 Ac sic Dardanidûm mediam se matribus infert :
 O miseræ, quas non manus, inquit, Achaïca bello
 Traxerit ad lethum patriæ sub mœnibus ! ô gens
- 62, Infelix ! cui te exitio Fortuna reservat ?
 Septima post Trojæ excidium jam vertitur æstas :
 Cùm freta, cùm terras omnes, tot inhospita saxa
 Sideraque emensæ ferimur ; dum per mare magnum
 Italiam sequimur fugientem, & volvimur undis.
- 63, Hic Erycis fines fraterni, atque hospes Acestes :
 Quis prohibet muros jacere, & dare civibus urbem ?
 O patria ! & rapti nequidquam ex hoste Penates !
 Nullane jam Trojæ dicentur mœnia ? nusquam
 Hectoreos amnes, Xanthum & Simoënta, videbo ?
- 63, Quin agite, & mecum infaustas exurite puppes,
 Nam mihi Cassandræ per fomnum vatis imago
 Ardentes dare visa faces. Hic quærite Trojam ;
 Hic domus est, inquit, vobis. Jam tempus agi res ;
 Nec tantis mora prodigiis : en quatuor aræ
- 64, Neptuno : Deus ipse faces animumque ministrat.
 Hæc memorans, prima infensum vi corripit ignem,
 Sublatâque procul dextrâ connixa coruscat,
 Et jacit. Arrestæ mentes, stupefactaque corda
 Iliadum. Hic una e multis, quæ maxima natu,
- 64, Pyrgo, tot Priami natorum regia nutrix :
 Non Beroë vobis, non hæc Rhœteia, matres ;

Est Dorycli conjux. Divini signa decoris,
 Ardentesque notate oculos; qui spiritus illi,
 Qui vultus, vocisve sonus, vel gressus eunti.
 Ipsa egomet dudum Beroën digressa reliqui 650
 Ægram, indignantem, tali quòd sola careret
 Munere, nec meritos Anchisæ inferret honores.
 Hæc effata.

At matres primò, ancipites, oculisque malignis
 Ambiguæ, spectare rates, miserum inter amorem 655
 Præsentis terræ, Fatisque vocantia regna:
 Cùm Dea se paribus per cœlum sustulit alis,
 Ingentemque fugâ secuit sub nubibus arcum.
 Tum verò attonitæ monstros, actæque furore,
 Conclamant, rapiuntque focis penetrabilibus ignem; 660
 Pars spoliant aras, frondem ac virgulta facesque
 Conjiciunt. Furit immixtis Vulcanus habenis
 Transtra per & remos, & pictas abierte puppes.
 Nuntius Anchisæ ad tumulum cuneosque theatri
 Incensas perfert naves Eumelus: & ipsi 665
 Respiciunt atram in nimbo volitare favillam.
 Primus & Ascanius, cursus ut lætus equestres
 Ducebat, sic acer equo turbata petivit
 Castra: nec exanimis possunt retinere magistri.
 Quis furor iste novus? quò nunc, quò tenditis? inquit: 670
 Heu miseræ cives! non hostem, inimicaque castra
 Argivûm; vestras spes uritis. En ego vester
 Ascanius: galeam ante pedes projecit inanem,

Quâ ludo indutus belli simulacra ciebat.

675 Accelerat simul Æneas, simul agmina Teucrûm.

Ast illæ diversa metu per littora passim

Diffugiunt; silvasque, & sicubi concava furtim

Saxa, petunt. Piget iacœpti, lucisque; suosque

Mutatæ agnoscunt, excussa que pectore Juno est.

680 Sed non idcirco flammæ atque incendia vires

Indomitas posuere: udo sub robore vivit

Stuppa vomens tardum fumum, lentusque carinæ

Est vapor, & toto descendit corpore pestis;

Nec vires heroum infusa que sumina prosunt.

685 Tum pius Æneas humeris abscindere vestem,

Auxilioque vocare Deos, & tendere palmas;

Jupiter omnipotens, si nondum exosus ad unum

Trojanos, si quid pietas antiqua labores

Respicit humanos; da flammam evadere classi

690 Nunc, Pater, & tenues Teucrûm res eripe letho.

Vel tu, quod superest, infesto fulmine morti,

Si mereor, demitte, tuâque hic obrue dextrâ.

Vix hæc ediderat, cum effusis imbribus atra

Tempestat sine more furit, tonitruque tremiscunt

695 Ardua terrarum, & campi; ruit æthere toto

Turbidus imber aquâ densisque nigerrimus Austris;

Implenturque super puppes; semiustra madescunt

Robora: restinctus donec vapor omnis, & omnes,

Quatuor amissis, servatæ a peste carinæ.

700 At pater Æneas, casu concussus acerbo,

Nunc huc ingentes, nunc illuc pectore curas
 Mutabat versans: Siculifne resideret arvis,
 Oblitus Fatorum, Italasne capefferet oras.
 Tum senior Nautes, unum Tritonia Pallas
 Quem docuit, multâque insignem reddidit arte, 705
 Hæc responsa dabat, vel quæ portenderet ira
 Magna Deum, vel quæ Fatorum posceret ordo.
 Isque his Ænean solatus vocibus inquit:
 Nate Deâ, quò Fata trahunt retrahuntq; sequamur;
 Quidquid erit: superanda omnis Fortuna ferendo est. 710
 Est tibi Dardanius divinæ stirpis Acestes:
 Hunc cape consiliis focium, & conjunge volentem;
 Huic trade, amissis superant qui navibus, & quos
 Pertæsum magni incœpti rerumque tuarum est;
 Longævofque senes, ac fessas æquore matres, 715
 Et quidquid tecum invalidum metuensque pericli est,
 Delige; & his habeant terris sine moenia fessi:
 Urbem appellabunt permisso nomine Acestam.

Talibus incensus dictis senioris amici.

Tum verò in curas animo diducitur omnes: 720
 Et Nox atra polum bigis subvecta tenebat.
 Visa dehinc cœlo facies delapsa parentis
 Anchisæ subito tales effundere voces:
 Nate, mihi vitâ quondam, dum vita manebat,
 Care magis; nate, Iliacis exercite fatis; 725
 Imperio Jovis huc venio: qui classibus ignem
 Depulit, & cœlo tandem miseratus ab alto est.

- Confiliis pare, quæ nunc pulcherrima Nautes
 Dat fenior : lectos juvenes , fortissima corda ,
 730 Defer in Italiam. Gens dura , atque aspera culta
 Debellanda tibi Latio est. Ditis tamen antè
 Infernas accede domos , & Averna per alta
 Congressus pete, nate, meos. Non me impia namque
 Tartara habent, tristefq; Umbræ; sed amoena piorum
 735 Concilia Elyfiumque colo. Huc cafta Sibylla
 Nigrarum multo pecudum te fanguine ducet.
 Tum genus omne tuum, & quæ dentur moenia, difces.
 Jamque vale : torquet medios Nox humida curfus;
 Et me sævus equis Oriens afflavit anhelis.
 740 Dixerat : & tenues fugit , ceu fumus , in auras.
 Æneas : Quò deinde ruis ? quò proripis ? inquit,
 Quem fugis ? aut quis te nostris complexibus arcet ?
 Hæc memorans cinerem & fopitos fufcitat ignes ;
 Pergameumque Larem , & canæ penetralia Vefte ,
 745 Farre pio & plenâ fupplex veneratur acerrâ.
 Extemplò focios , primumque arceffit Aceften,
 Et Jovis imperium & cari præcepta parentis
 Edocet , & quæ nunc animo fententia confitet.
 Haud mora confiliis , nec juffa recusat Aceftes.
 750 Tranfcribunt urbi matres , populumque volentem
 Deponunt , animos nil magnæ laudis egentes.
 Ipfi tranftra novant , flammifque ambefa reponunt
 Robora navigiis ; aptant remofque rudentefque ;
 Exigui numero , fed bello vivida virtus.

Interea Æneas urbem designat aratro, 755
 Sortiturque domos. Hoc Ilium, & hæc loca Trojam
 Esse jubet (gaudet regno Trojanus Acestes)
 Indicitque forum, & patribus dat jura vocatis.
 Tum vicina astris Erycino in vertice fedes
 Fundatur Veneri Idaliæ, tumuloque sacerdos 760
 Ac lucus latè facer additur Anchisæo.

Jamque dies epulata novem gens omnis, & aris
 Factus honos: placidi straverunt æquora venti,
 Creber & adspirans rursus vocat Auster in altum.
 Exoritur procurva ingens per littora fletus; 765
 Complexi inter se noctemque diemque morantur.
 Ipsæ jam matres, ipsi, quibus aspera quondam
 Visa maris facies & non tolerabile nomen,
 Ire volunt, omnemque fugæ perferre laborem.
 Quos bonus Æneas dictis solatur amicis, 770
 Et consanguineo lacrimans commendat Acestæ.
 Tres Eryci vitulos, & Tempestatibus agnam
 Cædere deinde jubet; solvique ex ordine funem.
 Ipse, caput tonsæ foliis evinctus olivæ,
 Stans procul in prorâ pateram tenet, extaque salfos 775
 Porricit in fluctus; ac vina liquentia fundit.
 Prosequitur surgens a puppi ventus euntes.
 Certatim focii feriunt mare, & æquora verrunt.

At Venus interea Neptunum exercita curis
 Alloquitur, talesque effundit pectore questus: 780
 Junonis gravis ira, nec exfaturo pectus;

Cogunt me, Neptune, preces descendere in omnes;
 Quam nec longa dies, pietas nec mitigat ulla;
 Nec Jovis imperio Fatifve infracta quiescit.

785 Non mediâ de gente Phrygum exedisse nefandis
 Urbem odiis satis est, nec pœnam traxe per omnem
 Reliquias: Trojæ cineres atque ossa peremptæ
 Insequitur. Causas tanti sciat illa furoris.
 Ipse mihi nuper Libycis tu testis in undis

790 Quam molem subito excierit. Maria omnia coelo
 Miscuit, Æoliis nequidquam freta procellis,
 In regnis hoc ausa tuis.

Per scelus ecce etiam Trojanis matribus actis,
 Exussit cœdè puppes, & classe subegit

795 Amisâ socios ignotæ linquere terræ.
 Quod superest; oro, liceat dare tuta per undas
 Vela tibi: liceat Laurentem attingere Tibrim:
 Si concessa peto, si dant ea mœnia Parcæ.

Tum Saturnius hæc domitor maris edidit alti:

800 Fas omne est, Cytherea, meis te fidere regnis,
 Unde genus ducis. Merui quoque; sæpe furores
 Compressi, & rabiem tantam coelique marisque.
 Nec minor in terris (Xanthum Simoëntaque testor)
 Æneæ mihi cura tui. Cùm Troia Achilles

805 Exanimata sequens impingeret agmina muris,
 Millia multa daret letho, gementque repleti
 Amnes, nec reperire viam atque evolvere possent
 In mare se Xanthus: Pelidæ tunc ego forti

Congressum Ænean, nec Dis nec viribus æquis,
 Nube cavâ eripui : cuperem cùm vertere ab imo 810
 Structa meis manibus perjuræ moenia Trojæ.
 Nunc quoque mens eadem perstat mihi : pelle timores.
 Turus, quos optas, portus accedet Averni.
 Unus erit tantùm, amissum quem gurgite quæres ;
 Unum pro multis dabitur caput. 815

His ubi læta Deæ permulfit pectora dictis :
 Jungit equos auro Genitor, spumantiaque addit
 Freaa feris, manibusque omnes effundit habenas.
 Cœruleo per summa levis volat æquora curru.
 Subsidunt undæ, tumidumque sub axe tonanti 820
 Sternitur æquor aquis : fugiunt vasto æthere nimbi.
 Tum variæ comitum faciès ; immania cete,
 Et senior Glauci chorus, Inoüsque Palæmon,
 Tritonesque citi, Phorcique exercitus omnis.
 Læva tenent Thetis, & Melite, Panopeaque virgo, 825
 Nefæe, Spioque, Thaliaque, Cymodoceque.

Hic patris Æneæ suspensam blanda vicissim
 Gaudia pertentant mentem : jubet ociùs omnes
 Attolli malos, intendi brachia velis.
 Unâ omnes fecêre pedem ; pariterque sinistros, 830
 Nunc dextros solvère sinus ; unâ ardua torquent
 Cornua, detorquentque : ferunt sua flamina classem.
 Princeps antè omnes densum Palinurus agebat
 Agmen : ad hunc alii cursum contendere jussi.

Jamque ferè mediam cœli Nox humida metam 835

- Contigerat ; placidâ laxarant membra quiete
 Sub remis fusi per dura fedilia nautæ :
 Cùm levis æthereis delapsus Somnus ab astris ;
 Aërâ dimovit tenebrosum , & dispulit umbras ;
- 840 Te , Palinure , petens , tibi somnia tristia portans
 Infanti ; puppique Deus confedit in altâ ,
 Phorbanti similis ; funditque has ore loquelas :
 Iaside Palinure , ferunt ipsa æquora classem ;
 Æquatæ spirant auræ : datur hora quieti :
- 845 Pone caput , fessosque oculos furare labori.
 Ipse ego paulisper pro te tua munera inibo.
 Cui vix attollens Palinurus lumina fatur :
 Mene salis placidi vultum fluctusque quietos
 Ignorare jubes ? mene huic confidere monstro ?
- 850 Ænean credam quid enim fallacibus Austris ,
 Et cœli toties deceptus fraude sereni ?
 Talia dicta dabat , clavumque affixus & hærens
 Nusquam amittebar , oculosque sub astra tenebat.
 Ecce Deus ramum Lethæo rore madentem ,
- 855 Vique soporatum Stygiâ , super utraque quaffat
 Tempora ; cunctantique natantia lumina solvit.
 Vix primos inopina quies laxaverat artus :
 Et super incumbens , cum puppis parte revulsâ ,
 Cumque gubernaclo , liquidas projecit in undas
- 860 Præcipitem , ac socios nequidquam sæpè vocantem.
 Ipse volans tenues se sustulit ales in auras.
 Currit iter tutum non feciùs æquore classis ,

L I B E R V. 301

Promissisque patris Neptuni interrita fertur.
Jamque adeo scopulos Sirenum advecta subibat ;
Difficiles quondam , multorumque ossibus albos ; 865
Tum rauca assiduo longè sale saxa sonabant :
Cùm pater amisso fluitantem errare magistro
Sensit , & ipse ratem nocturnis rexit in undis ,
Multa gemens , casuque animum concussus amici :
O nimiùm coelo & pelago confise sereno , 870
Nudus in ignotâ , Palinure , jacebis arenâ !

ARGUMENTUM

LIBRI SECVN- DI

APPULSUS Æneas
Cumas , petit antrum Siby-
dumque varia Phæbeo in t-
contemplatur , jubetur vii
peractisque sacrificiis consu-
futuris eventibus , deque d-
feros. Sibylla tria respond-
Italis instare gravissimum ;
invenitu perdifficilem , adeu-
randum esse ; denique unum
littore mortem interim obüss-
ad suos ; mortuum Misenu-
jus exstruendo rogo dum
columba , aves Veneris ,
borem Æneam deducunt.
nere perfunctus , nocturn-
ad Avernum antrum Inj-
veneratus , ad Inferos Si-
cendit. Videt illic I. In ve-
varia. II. In ripâ fluviori
Umbras defunctorum aditu-
que iis , Orontem , Pal-
ipso flumine , Charonta pe-

secum de aditu rixantem aurei rami confpectu demulcet. IV. In limine , Cerberum canem , quem sopit objectâ offâ. V. Ultrâ limen , sedes varias , quas incolebant : 1. Infantes : 2. Injustâ morte damnati : 3. Propriâ manu perempti : 4. Amantes , in quibus Dido. 5. Bellatores , inter quos Deiphobus , aliique Trojani & Græci duces. VI. Ad sinistram , eminùs carcerem videt impiorum pœnis destinatum : quem locum adire cùm non possit , a Sibyllâ varia variorum supplicia edocetur , Gigantum , Salmoni , Lapitharum , Ixionis , Thesei , &c. VII. Ad dexteram verso itinere , pervenit ad Elysios campos : ubi multos heroum nactus , a Musæo de loci incolarumque conditione , deque Anchisâ certior factus , in ipsum Anchisen incidit. VIII. Anchises , multa de animarum naturâ juxtâ Pythagoræ documenta presatus , clarissimum quemque posterorum ad usque Augustum ei ostendit. IX. Denique perlustratis omnibus , per eburneam Somniportam Æneas ad suos revertitur ; & e Cumano littore , ad Cajetanum navigat.

LIBER SEXTUS.

- S**IC fatur lacrimans, classique immittit habenas,
Et tandem Euboicis Cumarum allabirur oris.
Obvertunt pelago proras: tum dente tenaci
Ancora fundabat naves, & littora curvæ
5 Prætexunt puppes; juvenum manus emicat ardens
Littus in Hesperium; quærit pars femina flammæ
Abstrusa in venis silicis; pars densa ferarum
Tecta rapit, silvas; inventaque flumina monstrat.
At pius Æneas arces, quibus altus Apollo
10 Præfidet, horrendæque procul secreta Sibyllæ,
Antru' immane, perit: magnam cui mentem animumq;
Delius inspirat vates, aperitque futura.
Jam subeunt Triviæ lucos, atque aurea tecta.
Dædalus, ut fama est, fugiens Minoïa regna,
15 Præpetibus pennis ausus se credere coelo,
Infuetum per iter gelidas enavit ad Arctos,
Chalcidicæque levis tandem superadstitit arce.
Redditus his primùm terris, tibi, Phœbe, sacra vit
Remigium alarum, posuitque immania templa.
20 In foribus lethum Androgeo: tum pendere poenas
Cecropidæ jussi (miserùm!) septena quotannis
Corpora natorum; stat ductis fortibus urna.
Contra elata mari respondet Gnoſſia tellus:
Hic crudelis amor tauri, suppostaque furto
25 Pasiphaë, mixtumque genus, prolesque biformis

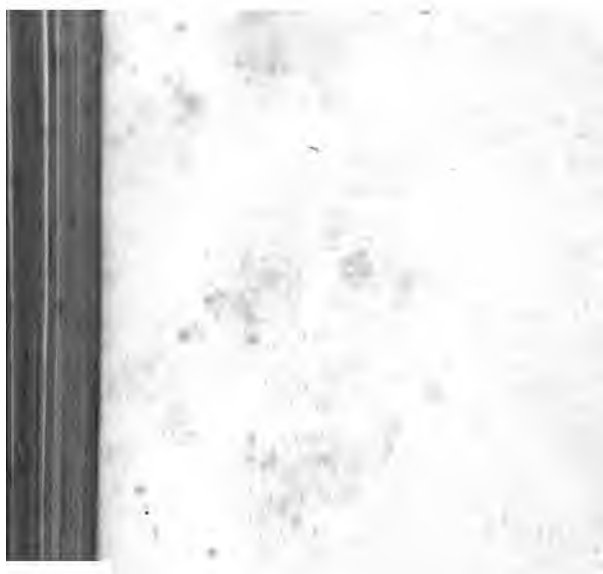

Cicero, libro xiv.

A. Dufour Sculp.

Digitized by Google

L I B E R V I. 305

Minotaurus inest, veneris monumenta nefandæ;
Hic labor ille domûs, & inextricabilis error:
Magnum Reginæ sed enim miseratus amorem
Dædalus, ipse dolos tecti ambagesque resolvit,
Cæca regens filo vestigia. Tu quoque magnam 30
Partem opere in tanto, sineret dolor, Icare, haberes.
Bis conatus erat casus effingere in auro:
Bis patriæ cecidère manus. Quin protinûs omnia
Perlegerent oculis; ni jam præmissus Achates
Adforet, atque unâ Phœbi Triviæque sacerdos, 35
Deiphobe Glauci, fatur quæ talia Regi:
Non hoc ista sibi tempus spectacula poscit.
Nunc grege de intacto septem mactare juvencos
Præstiterit, totidem lectas de more bidentes.
Talibus affata Ænean (nec sacra morantur 40
Jussa viri) Teucros vocat alta in templa sacerdos.
Excisum Euboicæ latus ingens rupis in antrum:
Quò lati ducunt aditus centum, ostia centum;
Unde ruunt totidem voces, responsa Sibyllæ.
Ventum erat ad limen, cùm virgo, poscere Fata 45
Tempus, ait: Deus, ecce, Deus. Cui talia fanti
Ante fores, subito non vultus, non color unus,
Non comptæ mansère comæ; sed pectus anhelum,
Et rabie fera corda tument; majorque videri,
Nec mortale sonans; afflata est numine quando 50
Jam propiore Dei. Cessas in vota precesque,
Tros, ait, Ænea? cessas? neque enim antè dehiscunt

- Attonitæ magna ora domûs. Et talia fatâ,
 Conticuit. Gelidus Teucris per dura cucurrit
 55 Ossa tremor, funditque preces Rex pectore ab imo:
     Phoebe, graves Trojæ semper miserate labores,
     Dardana qui Paridis direxisti tela manusque
     Corpus in Æacidæ; magnas obeuntia terras
     Tot maria intravi, duce te, penitusque repositas
 60 Massylûm gentes, prætentaque Syrtibus arva;
     Jam tandem Italiæ fugientis prendimus oras.
     Hac Trojana tenuis fuerit fortuna secuta.
     Vos quoque Pergamæ jam fas est parcere genti,
     Dique Deæq; omnes, quibus obstitit Ilium & ingens
 65 Gloria Dardaniæ. Tuque, ô sanctissima vates,
     Præscia venturi, da (non indebita posco
     Regna meis fatis) Latio confidere Teucros,
     Errantesque Deos, agitataque Numina Trojæ.
     Tum Phoëbo & Triviæ folido de marmore templum
 70 Institutam, festosque dies de nomine Phoëbi.
     Te quoque magna manent regnis penetrabilia nostris:
     Hic ego namque tuas sortes, arcanaque fata,
     Dicta meæ genti, ponam, lectosque sacro,
     Alma, viros. Foliis tantùm ne carmina manda;
 75 Ne turbata volent rapidis ludibria ventis.
     Ipsa canas, oro. Finem dedit ore loquendi.
     At, Phoëbi nondum patiens, immanis in antro
     Baccharatur vates, magnum si pectore possit
     Excussisse Deum: tantò magis ille fatigat

Os rabidum, fera corda domans, fingitque premento. 80

Ostia jamque domûs patuère ingentia centum

Sponte suâ, vatisque ferunt responsa per auras :

O tandem magnis pelagi defuncte periculis !

Sed terrâ graviora manent. In regna Lavint.

Dardanidæ venient ; mitte hanc de pectore curam ; 85

Sed non & venisse volent. Bella, horrida bella ,

Et Tibrim multo spumantem sanguine cerno.

Non Simois tibi, nec Xantus, nec Dorica castra

Defuerint : alius Latio jam partus Achilles ,

Natus & ipse Deâ, nec Teucris addita Juno 90

Usquam aberit. Cùm tu supplex in rebus egenis

Quas gentes Italûm, aut quas non oraveris urbes !

Causa mali tanti conjux iterum, hospita Teucris,

Externique iterum thalami.

Tu ne cede malis : sed contrâ audentior ito, 95

Quàm tua te fortuna finet. Via prima salutis ,

Quod minimè reris, Graiâ pandetur ab urbe.

Talibus ex adyto dictis Cumæa Sibylla

Horrendas canit ambages, antroque remugit,

Obscuris vera involvens : ea frena furenti 100

Concutit, & stimulos sub pectore vertit Apollo.

Ut primùm cessit furor, & rabida ora quierunt ;

Incipit Æneas heros : Non ulla laborum ,

O virgo, nova mi facies inopinave surgit.

Omnia præcepi, atque animo mecum antè peregi. 105

Unum oro ; quando hic inferni janua Regis

- Dicitur, & tenebrosa palus Acheronte refuso:
 Ire ad conspectum cari genitoris & ora
 Contingat, doceas iter, & sacra ostia pandas.
- 110 Illum ego per flammâs, & mille sequentia tela
 Eripui his humeris, medioque ex hoste recepi:
 Ille, meum comitatus iter, maria omnia mecum
 Atque omnes pelagique minas cœlique ferebat
 Invalidus, vires ultra sortemque senectæ.
- 115 Quin, ut te supplex peterem, & tua limina adirem,
 Idem orans mandata dabat. Natiq̄ue patrisq̄ue,
 Alma, precor, miserere: potes namque omnia: necesse
 Nequidquam lucis Hecate præfecit Avernis.
 Si potuit Manes arcessere conjugis Orpheus,
- 120 Threiciâ fretus citharâ fidibusque canoris:
 Si fratrem Pollux alternâ morte redemit,
 Itque reditque viam toties: quid Thesea, magnum
 Quid memorem Alciden? Et mi genus ab Jove summo.
 Talibus orabat dictis, arasque tenebat;
- 125 Cùm sic orsa loqui vates: Sate sanguine Divùm,
 Tros Anchisiade, facilis descensus Averno;
 Noctes atque dies patet atri janua Ditis;
 Sed revocare gradum, superasque evadere ad auras,
 Hoc opus, hic labor est. Pauci, quos æquus amavit
- 130 Jupiter, aut ardens evexit ad æthera virtus,
 Dis geniti potuere. Tenent media omnia silvæ,
 Cocytusque sinu labens circumvenit atro.
 Quòd si tantus amor menti, si tanta cupido est,

Bis Stygios innare lacus, bis nigra videre
 Tartara; & infano juvat indulgere labori: 135
 Accipe, quæ peragenda priùs. Latet arbore opacâ
 Aureus & foliis & lento vimine ramus,
 Junoni infernæ dictus facer: hunc tegit omnis
 Lucus, & obscuris claudunt convallibus umbræ.
 Sed non antè datur telluris operta subire, 140
 Auricomos quàm quis decerpserit arbore fetus.
 Hoc sibi pulchra suum ferri Proserpina munus
 Instituit. Primo avulso, non deficit alter
 Aureus; & simili frondefcit virga metallo.
 Ergò altè vestiga oculis, & rite repertum 145
 Carpe manu: namq; ipse volens facilisq; sequetur,
 Si te Fata vocant; aliter non viribus ullis
 Vincere, nec duro poteris convellere ferro.
 Præterea jacet exanimum tibi corpus amici,
 (Heu nefcis!) totamque inçestat funere classem; 150
 Dum consulta petis, nostroque in limine pendes:
 Sedibus hunc refer antè suis, & conde sepulcro.
 Duc nigras pecudes: ea prima piacula sunt.
 Sic demum lucos Stygios, regna invia vivis,
 Aspicias. Dixit, pressoque obmutuit ore. 155
 Æneas mœsto defixus lumina vultu
 Ingreditur, relinquens antrum; cæcosque volutat
 Eventus animo secum. Cui fidus Achates
 It comes, & paribus curis vestigia figit.
 Multa inter sese vario sermone ferebant: 160

- Quem fociu' exanimem vates, quod corpus huma
 Diceret. Atque illi Misenum in littore sicco,
 Ut venère, vident indignâ morte peremptum;
 Misenum Æoliden: quo non præstantior alter
 165 Ere ciere viros, Martemque accendere cantu.
 Hæctoris hic magni fuerat comes; Hæctora circum
 Et lituo pugnas insignis obibat & hastâ:
 Postquam illum vitâ victor spoliavit Achilles,
 Dardanio Æneæ sese fortissimus heros
 170 Addiderat focium, non inferiora secutus.
 Sed tum, fortè cavâ dum personat æquora conchâ
 Demens, & cantu vocat in certamina Divos,
 Æmulus exceptum Triton (si credere dignum est)
 Inter saxa virum spumôsâ immerferat undâ.
 175 Ergo omnes magno circùm clamore fremebant;
 Præcipuè pius Æneas. Tum Jussâ Sibyllæ,
 Haud mora, festinant flentes; aramque sepulcri
 Congerere arboribus, cœloque educere certant.
 Itur in antiquam silvam, stabula alta ferarum:
 180 Procumbunt piceæ: sonat ista securibus ilex:
 Fraxineæque trabes cuneis & fissile robur
 Scinditur: advolvunt ingentes montibus ornos.
 Nec non Æneas opera inter talia primus
 Hortatur focios, paribusque accingitur armis.
 185 Atque hæc ipse suo tristi cum corde volutat,
 Aspectans silvam immensam, & sic fortè precatur:
 Si nunç se nobis ille aureus arbore ramus

Ostendat nemore in tanto ! quando omnia verè
 Heu nimum de te vates , Misene , locuta est.
 Vix ea fatus erat , geminæ cùm fortè columbæ 190
 Ipsa sub ora viri cœlo venère volantes ,
 Et viridi sedère solo. Tum maximus heros
 Maternas agnoscit aves , lætusque precatur :
 Este duces , ô , si qua via est , cursumque per auras
 Dirigite in lucos , ubi pinguem dives opacat 195
 Ramus humum. Tuque , ô , dubiis ne defice rebus ,
 Diva parens. Sic effatus vestigia pressit ;
 Observans quæ signa ferant , quò tendere pergant.
 Pascentes illæ tantùm prodire volando ,
 Quantum acie possent oçuli servare sequentum. 200
 Inde , ubi venère ad fauces graveolentis Averni ,
 Tollunt se celeres ; liquidumque per aëra lapsæ ,
 Sedibus optatis geminâ super arbore sidunt ,
 Discolor unde auri per ramos aura refulsit,
 Quale solet silvis brumali frigore viscum 205
 Fronde virere novâ , quod non sua seminat arbos ,
 Et croceo fetu teretes circumdare truncos :
 Talis erat species auri frondentis opacâ
 Illice : sic leni crepitabat bractea vento.
 Corripit Æneas extemplò , avidusque refringit 210
 Cunctantem , & vatis portat sub tectâ Sibyllæ,
 Nec minùs interea Misenum in littore Teucris
 Flebant , & cineri ingrato suprema ferebant.
 Principiò pinguem tædis & robore secto

- 215 Ingentem struxère pyram ; cui frondibus atris
 Intexunt latera , & ferales antè cupressos
 Constituunt , decorantque super fulgentibus armis.
 Pars calidos latices & abena undantia flammis
 Expediunt , corpusque lavant frigentis & unguunt.
- 220 Fit gemitus. Tum membra toro defleta reponunt,
 Purpureasque super vestes , velamina nota ,
 Conjiciunt ; pars ingenti subière feretro ,
 Triste ministerium , & subjectam more parentum
 Aversî tenuère facem. Congesta cremantur
- 225 Thurea dona , dapes , fuso crateres olivo.
 Postquam collapsi cineres , & flamma quievit :
 Reliquias vino & bibulam lavère favillam ;
 Ossaque lecta cado texit Corynæus aëno.
 Idem ter socios purâ circumtulit undâ ,
- 230 Spargens rore levi & ramo felicitis olivæ :
 Lustravitque viros , dixitque novissima verba.
 At pius Æneas ingenti mole sepulcrum
 Imponit , suaque arma viro , remumque , tubamque
 Monte sub aërio : qui nunc Misenus ab illo
- 235 Dicitur , æternumque tenet per secula nomen.
 His actis , properè exsequitur præcepta Sibyllæ.
 Spelunca alta fuit , vastoque immanis hiatus ,
 Scrupea , tuta lacu nigro nemorumque tenebris :
 Quam super haud ullæ poterant impunè volantes
- 240 Tendere iter pennis ; talis sese halitus atris
 Faucibus effundens supera ad convexa ferebat :

Unde

[Unde locum Graii dixerunt nomine Aornon.]
 Quatuor hinc primùm nigrantes terga juvencos
 Constituit , frontique invergit vina sacerdos ;
 Et , summas carpens media inter cœrnua fetas , 245
 Ignibus imponit sacris , libamina prima ,
 Voce vocans Hecaten , Cœloq; Ereboque potentem.
 Supponunt alii cultros , tepidumque cruorem
 Suscipiunt pateris. Ipse atri velleris agnam
 Æneas matri Eumenidum magnæque sorori 250
 Ense ferit , sterilemque tibi , Proserpina , vaccam.
 Tum Stygio regi nocturnas inchoat aras ,
 Et solida imponit taurorum viscera flammis ,
 Pingue superque oleum infundens ardentibus extis.
 Ecce autem , primi sub lumina Solis & ortus , 255
 Sub pedibus mugire solum , & juga cœpta moveri
 Silvarum , visæque canes ululare per umbram ,
 Adventante Deâ. Procul ô , procul este , profani ,
 Conclamat vates , totoque abfistite luco :
 Tuque invade viam , vaginâque eripe ferrum : 260
 Nunc animis opus , Ænea , nunc pectore firmo.
 Tantùm effata , furens antro se immisit aperto :
 Ille ducem haud timidis vadentem passibus æquat.
 Di , quibus imperiu' est animaru' , Umbræq; silentes,
 Et Chaos , & Phlegeton , loca nocte tacentia latè , 265
 Sit mihi fas audita loqui ; sit , numine vestro
 Pandere res altâ terrâ & caligine mersas.
 Ibant obscuri solâ sub nocte per umbram ,
 Perque domos Ditis vacuas , & inania regna ;
 Tomus I. O

- 270 Quale per incertam Lunam sub luce malignâ
 Est iter in silvis : ubi cœlum condidit umbrâ
 Jupiter , & rebus nox abstulit atra colorem.
 Vestibulum antè ipsum primisque in faucibus Orci,
 Luctus & ultrices posuere cubilia Curæ ,
- 275 Pallentesque habitant Morbi , tristisque Senectus ,
 Et Merus , & malesuada Fames , ac turpis Egestas ;
 Terribiles visu formæ ; Lethumque , Labosque ;
 Tum confanguineus Lethi Sopor , & mala mentis
 Gaudia ; mortiferumque adverso in limine Bellum ,
- 280 Ferreiq; Eumenidum thalami , & Discordia demens
 Vipereum crinem vittis innexa cruentis.
 In medio ramos annoſaque brachia pandit
 Ulmus opaca , ingens : quam sedem Somnia vulgò
 Vana tenere ferunt , foliisque sub omaibus hærent.
- 285 Multaque præterea variarum monstra ferarum ,
 Centauri in foribus stabulant , Scyllæque bifformes ,
 Et centumgeminus Briareus , ac bellua Lernæ
 Horrendum stridens , flammisque armata Chimæra,
 Gorgones , Harpyiæq; & forma tricornis umbræ.
- 290 Corripit hic subitâ trepidus formidine ferrum
 Æneas , strictamque aciem venientibus offert.
 Et , ni docta comes tenues sinè corpore vitas
 Admoneat volitare cavâ sub imagine formæ ,
 Irruat , & frustra ferro diverberet umbras.
- 295 Hinc via , tartarei quæ fert Acherontis ad undas.
 Turbidus hic cœno vastâque voragine gurgis
 Æstuat , atque omnem Cocyto eructat arenam.

L I B E R VI. 315

Portitor has horrendus aquas & flumina servat
 Terribili squalore Charon: cui plurima mento
 Canities inculta jacet; stant lumina flammâ; 300
 Sordidus ex humeris nodo dependet amictus.
 Ipse ratem conto subigit, velisque ministrat,
 Et ferrugineâ subvectat corpora cymbâ,
 Jam senior; sed cruda Deo viridisque senectus.
 Huc omnis turba ad ripas effusa ruebat, 305
 Matres atque viri, defunctaque corpora vitâ
 Magnanimùm heroum, pueri innuptæque puellæ,
 Impositique rogis juvenes antè ora parentum:
 Quàm multa in silvis autumnî frigore primo
 Lapsa cadunt folia, aut ad terram gurgite ab alto 310
 Quàm multæ glomerantur aves, ubi frigidus annus
 Trans pontum fugat, & terris immittit apricis.
 Stabant orantes primi transmittere cursum,
 Tendebantque manus ripæ ulterioris amore.
 Navita sed tristis nunc hos, nunc accipit illos: 315
 Ast alios longè summos arcet arenâ.

Æneas, (miratus enim, motusque tumultu)
 Dic, ait, ô virgo: quid vult concursus ad amnem?
 Quidve petunt animæ? vel quo discrimine ripas
 Hæ relinquunt, illæ remis vada livida verrunt? 320
 Olli sic breviter fata est longæva sacerdos:
 Anchisâ generate, Deum certissima proles,
 Cocyti stagna alta vides, Stygiamque paludem,
 Di cuius jurare timent & fallere numen. 324
 Hæc omnis, quam cernis, inops inhumataq; turba est;

Portitor ille, Charon; hi, quos vehit unda, sepulti.
 Nec ripas datur horrendas & rauca fluenta
 Transportare prius, quam sedibus ossa quierunt.
 Centum errant annos, volitantq; hæc littora circum:

330 Tum demum admissi stagna exoptata revifunt.

Constitit Anchisâ satus, & vestigia pressit;
 Multa putans, sortemque animo miseratus iniquam.
 Cernit ibi mœstos, & mortis honore carentes,
 Leucaspim, & Lyciæ ductorem classis Oronten:

335 Quos, simul a Trojâ ventosa per æquora vectos,
 Obruit Aufser, aquâ involvens navemque virosque.

Ecce gubernator sese Palinurus agebat:
 Qui Libyco nuper cursu, dum sidera servat,
 Exciderat puppi mediis effusus in undis.

340 Hunc ubi vix multâ mœstum cognovit in umbrâ;
 Sic prior alloquitur: Quis te, Palinure, Deorum
 Eripuit nobis, medioque sub æquore merfit?
 Dic age: namque mihi fallax haud antè repertus,
 Hoc uno responso animum delusit Apollo,

345 Qui fore te ponto incolumem, finesque canebat
 Venturum Ausonios: en hæc promissa fides est?
 Ille autem: Neque te Phœbi cortina fefellit,
 Dux Anchisiade, nec me Deus æquore merfit.
 Namque gubernaculum multâ vi fortè revulsam,

350 Cui datus hærebam custos, cursusque regebam,
 Præcipitans traxi mecum. Maria aspera juro,
 Non ullum pro me tantum cepisse timorem,
 Quàm tua ne, spoliata armis, excussa magistro,

Deficeret tantis navis surgentibus undis.
 Tres Notus hibernas immensa per æquora noctes 355
 Vexit me violentus aquâ : vix lumine quarto
 Prospexi Italiam , summâ sublimis ab undâ.
 Paulatim adnabam : terræ jam tuta tenebam ;
 Ni gens crudelis madidâ cum veste gravatum ,
 Prensantemq; uncis manibus capita aspera montis 360
 Ferro invasisset , prædamque ignara putasset.
 Nunc me fluctus habet , versantque in littore venti.
 Quod te per cœli jucundum lumen , & auras ,
 Per genitorem oro , per spes surgentis Iulii ;
 Eripe me his , invictæ , malis : aut tu mihi terram 365
 Injice , namque potes , portusque require Velinos ;
 Aut tu , si qua via est , si quam tibi Diva creatrix
 Ostendit (neque enim , credo , sinè numine Divûm
 Flumina tanta paras Stygiamque innare paludem) ,
 Da dextram misero , & tecum me tolle per undas ; 370
 Sedibus ut saltem placidis in morte quiescam.
 Talia fatus erat , cœpit cùm talia vates :
 Unde hæc , ô Palinure , tibi tam dira cupido ?
 Tu Stygias inhumatus aquas , amnemque severum
 Eumenidum aspicias , ripamve injussus adibis ? 375
 Define fata Deûm fœcti sperare precando.
 Sed cape dicta memor , duri solatia casûs.
 Nam tua finitimi , longè latèque per urbes ,
 Prodigis acti cœlestibus ; ossa piabunt ;
 Et statuentumulum , & tumulo solennia mittent ; 380
 Æternumque locus Palinuri nomen habebit.

His dictis curæ emotæ , pulsusque parumper
Corde dolor tristi : gaudet cognomine terrâ.

- Ergo iter inceptum peragunt, fluvioq; propinquant
385 Navita quos jam inde ut Stygiâ prospexit ab undâ
Per tacitum nemus ire, pedemque advertere ripæ;
Sic prior aggreditur dictis, atque increpat ultro:
Quisquis es, armatas qui nostra ad flumina tendis,
Fare age, quid venias; jam istinc & comprime gressum:
390 Umbrarum hic locus est, Somni Noctisque foporæ:
Corpora viva nefas Stygiâ vectare carinâ.
Nec verò Alciden me sum lætatus euntem
Accepisse lacu, nec Thesea Pirithoûmque:
Dis quamquam geniti, atque invicti viribus essent.
395 Tartareum ille manu custodem in vincula petivit,
Ipsius a folio Regis traxitque trementem:
Hi dominam Ditis thalamo deducere adorti.
Quæ contra breviter fata est Amphrysia vates:
Nullæ hic insidiæ tales; abiste moveri;
400 Nec vim tela ferunt; licet ingens janitor antro
Æternùm latrans exfangues terreat Umbras:
Casta licet patruï fervet Proserpina limen.
Troïus Æneas, pietate insignis & armis,
Ad genitorem imas Erebi descendit ad Umbras.
405 Si te nulla movet tantæ pietatis imago,
At ramum hunc (aperit ramum qui veste latebat)
Agnoscas. Tumidâ ex irâ tum corda residunt;
Nec plura his. Ille admirans venerabile donum
Fatalis virgæ, longo post tempore visum,

L I B E R VI. 319

Cœruleam advertit puppim, ripæque propinquat. 410
Inde alias animas, quæ per juga longa sedebant,
Deturbat, laxatque foros: simul accipit alveo
Ingentem Ænean. Gemuit sub pondere cymba
Sutilis, & multam accepit rimosa paludem.
Tandem trans fluvium incolumes vatemq; virumq; 415
Informi limo glaucâque exponit in ulvâ.

Cerberus hæc ingens latratu regna trifauci
Personat, adverfo recubans immanis in antro.
Cui vates, horrere videns jam colla colubris,
Melle soporatum & medicaris frugibus offam 420
Objicit. Ille fame rabidâ tria guttura pandens,
Corripit objectam, atque immania terga resolvit
Fusus humi, totoque ingens extenditur antro.
Occupat Æneas aditum custode sepulto,
Evaditque celer ripam irremeabilis undæ. 425

Continuò auditæ voces, vagitus & ingens,
Infantumque animæ flentes, in limine primo:
Quos dulcis vitæ exsortes, & ab ubere raptos,
Abstulit atra dies, & funere merfit acerbo.
Hos juxta falso damnati crimine mortis. 430
Nec verò hæc finè forte datæ, finè judice, sedes.
Quæsitur Minos urnam mover: ille silentum
Conciliumque vocat, vitæque & crimina discit.
Proxima deinde tenent mœsti loca, qui sibi lethum
Infantes peperère manu, lucemque perosi 435
Projecère animas. Quàm vellent æthere in alto
Nunc & pauperiem & duros perferre labores!

His dictis curæ emotæ, pulsusque parumper
Corde dolor tristi: gaudet cognomine terræ.

- Ergo iter inceptum peragunt, fluvioq; propinquant
385 Navita quos jam inde ut Stygiâ prospexit ab undâ
Per tacitum nemus ire, pedemque advertere ripæ;
Sic prior aggreditur dictis, atque increpat ultro:
Quisquis es, armatus qui nostra ad flumina tendis,
Fare age, quid venias; jam istinc & comprime gressum:
390 Umbrarum hic locus est, Somni Noctisque fopora:
Corpora viva nefas Stygiâ vectare carinâ.
Nec verò Alciden me sum lætatus euntem
Accepisse lacu, nec Thesea Pirithoûmque:
Dis quamquam geniti, atque invicti viribus essent.
395 Tartareum ille manu custodem in vincula petivit,
Ipsius a solio Regis traxitque trementem:
Hi dominam Ditis thalamo deducere adorti.
Quæ contra breviter fata est Amphrysia vates:
Nullæ hic insidiæ tales; absiste moveri;
400 Nec vim tela ferunt; licet ingens janitor antro
Æternum latrans exfangues terreat Umbras:
Casta licet patruî servet Proserpina limen.
Troius Æneas, pietate insignis & armis,
Ad genitorem imas Erebi descendit ad Umbras.
405 Si te nulla movet tantæ pietatis imago,
At ramum hunc (aperit ramum qui veste latebat)
Agnoscas. Tumidâ ex irâ tum corda residunt;
Nec plura his. Ille admirans venerabile donum
Fatalis virgæ, longo post tempore visum,

L I B E R VI. 319

Cœruleam advertit puppim, ripæque propinquat. 410
Inde alias animas, quæ per juga longa sedebant,
Deturbat, laxatque foros: simul accipit alveo
Ingentem Ænean. Gemuit sub pondere cymba
Sutilis, & multam accepit rimosa paludem.
Tandem trans fluvium incolumes vatemq; virumq; 415
Informi limo glaucâque exponit in ulvâ.

Cerberus hæc ingens latratu regna trifauci
Personat, adverfo recubans immanis in antro.
Cui vates, horrere videns jam colla colubris,
Melle soporatum & medicaris frugibus offam 420
Objicit. Ille fame rabidâ tria guttura pandens,
Corripit objectam, atque immania terga resolvit
Fusus humi, totoque ingens extenditur antro.
Occupat Æneas aditum custode sepulto,
Evaditque celer ripam irremeabilis undæ. 425

Continuò auditæ voces, vagitus & ingens,
Infantumque animæ flentes, in limine primo:
Quos dulcis vitæ exsortes, & ab ubere raptos,
Abstulit atra dies, & funere merfit acerbo.
Hos juxta falso damnati crimine mortis. 430
Nec verò hæc finè forte datæ, finè judice, fedes.
Quæsitur Minos urnam movet: ille silentum
Conciliumque vocat, vitasque & crimina discit.
Proxima deinde tenent mœsti loca, qui sibi lethum
Infantes peperère manu, lucemque perosi 435
Projecère animas. Quàm vellent æthere in alto
Nunc & pauperiem & duros perferre labores!

Fas obstat, tristisque palus inamabilis undâ
Alligat, & novies Styx interfusa coerces.

440 Nec procul hinc partem fusi monstrantur in omnem
Ingentes campi: sic illos nomine dicunt.

Hic, quos durus amor crudeli tabe peredit,
Secreti celant calles, & myrtea circum

Silva tegit: Curæ non ipsâ in morte relinquunt.

445 His Phædræ Procrinque locis, mœstamque Eriphylen
Crudelis nati monstrantem vulnera, cernit,
Evadnenque, & Pasiphaën; his Laodamia

It comes; & juvenis quondam, nunc femina, Cænis
Rursus & in veterem Fato revoluta figuram.

450 Inter quas Phœnissa recens a vulnere Dido
Errabat silvâ in magnâ: quam Troïus heros,
Ut primùm juxtâ stetit, agnovitque per umbram
Obscuram, qualem primo qui surgere mente
Aut videt, aut vidisse putat per nubila Lunam,

455 Demisit lacrimas, dulcique affatus amore est:
Infelix Dido, verus mihi nuntius ergo
Venerat extinctam, ferroque extrema securam;
Funeris heu tibi causa fui! Per fidera juro,
Per Superos, & si qua fides tellure sub imâ est;

460 Invitus, Regina, tuo de littore cessi.

Sed me iussa Deùm, quæ nunc has ire per umbras,
Per loca fœta situ cogunt noctemque profundam,
Imperiis egère suis; nec credere quivi

Hunc tantum tibi me discessu ferre dolorem.

465 Siste gradum, teque aspectu ne subtrahæ nostro.

Quem fugis? extremum Fato, quod te alloquor, hoc est.
 Talibus Æneas ardentem & torva tuentem
 Lenibat dictis animum, lacrimasque ciebat.
 Illa solo fixos oculos averſa tenebat:
 Nec magis incepto vultum ſermone movetur, 470
 Quàm ſi dura filix aut ſtet Marpeſia cautes.
 Tandem corripuit ſeſe, atque inimica refugit
 In nemus umbriferum; conjux ubi priſtinus illi
 Reſpondet curis, æquatque Sychæus amorem.
 Nec minùs Æneas, caſu percuſſus iniquo, 475
 Proſequitur lacrimans longè, & miſeratur euntem.

Inde datum molitur iter. Jamque arva tenebant
 Ultima, quæ bello clari ſecreta frequentant.
 Hic illi occurrit Tydeus, hic inclytus armis
 Parthenopæus, & Adraſti pallentis imago. 480
 Hic multùm ſleti ad ſuperos; belloque caduci
 Dardanidæ: quos ille omnes longo ordine cernens
 Ingemuit, Glaucumq; Medontaq; Therſilochumque,
 Tres Antenoridas, Cererique ſacrum Polyphœten,
 Idæumque, etiam currus, etiam arma tenentem. 485
 Circumſtant animæ dextrâ lævâque frequentes.
 Nec vidiffe ſemel fatis eſt: juvat uſque morari,
 Et conferre gradum, & veniendi diſcere cauſas.
 At Danaùm proceres, Agamemnoniæq; phalanges,
 Ut vidère virum fulgentiaque arma per umbras, 490
 Ingenti trepidare metu; pars vertère terga,
 Çeu quondam petière rates; pars tollere vocem
 Exiguam: inceptus clamor fruſtratur hiantes.

- Atque hinc Priamiden laniatum corpore toto
 495 Deiphobum vidit, lacerum crudeliter ora,
 Ora manusque ambas, populataque tempora raptis
 Auribus, & truncas inhonesto vulnere nares.
 Vix adeo agnovit pavitantem, & dira tegentem
 Supplicia; & notis compellat vocibus ultro:
 500 Deiphobe armipotens, genus alto a sanguine Teucris,
 Quis tam crudeles optavit sumere poenas?
 Cui tantum de te licuit? Mihi fama supremam
 Nocte rulit fessum. vasa te caede Pelasgum
 Procubuisse super confusa stragis acervum.
 505 Tunc egomet tumulum Rhoeteo in littore inanem
 Constitui, & magnam Manes ter voce vocavi.
 Nomen & arma locum servant. Te, amice, nequivi
 Conspicere, & patriam decedens ponere terram.
 Ad quam Priamides: Nihil o tibi, amice, relictum:
 510 Omnia Deiphobo solvisti & funeris umbris.
 Sed me fata mea & scelus exitiale Lacænae
 His misere malis: illa hæc monumenta reliquit,
 Namque, ut supremam falsa inter gaudia noctem
 Egerimus, nosti; & nimium meminisse necesse est.
 515 Cum fatalis equus saltu super ardua venit
 Pergama, & armatum peditem gravis attulit alvæ:
 Illa, chorum simulans, Evantes orgia circum
 Ducebat Phrygiæ: flammam media ipsa tenebat
 Ingentem, & summam Danaos ex arce vocabat.
 520 Tum, me confectum curis somnoque gravatum,
 Infelix habuit thalamus, pressitque jacentem

Dulcis & alta quies, placidæque simillima morti.
 Egredia interea conjux arma omnia tectis
 Emovet, & fidum capiti subduxerat ensen;
 Intra tecta vocat Menelaum, & limina pandit. 525
 Scilicet id magnum sperans fore munus amanti,
 Et famam extingui veterum sic posse malorum.
 Quid moror? Irrumpunt thalamo; comes additur unâ
 Hortator scelerum Æolides. Di, talia Graiis
 Instaurate, pio si pœnas ore reposco. 530
 Sed te qui vivum casus, age, fare viciffim,
 Attulerint. Pelagine venis erroribus actus,
 An monitu Divûm? an, quæ te Fortuna fatigat,
 Ut tristes sinè Sole domos, loca turbida, adires?
 Hâc vice sermonum roseis Aurora quadrigis 535
 Jam medium æthereo cursu trajecerat axem:
 Et fors omne datum traherent per talia tempus;
 Sed comes admonuit, breviterque affata Sibylla est:
 Nox ruit, Ænea; nos flendo ducimus horas.
 Hic locus est, partes ubi se via findit in ambas: 540
 Dextera quæ Ditis magni sub mœnia tendit;
 Hâc iter Elyfium nobis: at læva malorum
 Exercet pœnas, & ad impia Tartara mittit.
 Deiphobus contrâ: Ne sævi, magna sacerdos;
 Difcedam, explebo numerum, reddarque tenebris. 545
 I decus, i, nostrum; melioribus utere fatis.
 Tantùm effatus, & in verbo vestigia torfit.
 Respicit Æneas subitò, & sub rope sinistra
 Mœnia lata videt, triplici circumdata muro;

- 550 Quæ rapidus flammis ambit torrentibus amnis
 Tartareus Phlegethon, torquetque sonantia saxa.
 Porta adversa, ingens, solidoque adamante columnæ;
 Vis ut nulla virum, non ipsi excindere ferro
 Conicilæ valeant. Stas ferrea turris ad auras:
 555 Tisiphoneque sedens, pallâ succincta cruentâ,
 Vestibulum exsomnis servat noctesque diesque.
 Hinc exandiri gemitus, & sæva sonare
 Verbera: tum stridor ferri, tractæque catenæ.
 Constitit Æneas, strepitumque exterritus hausit.
 560 Quæ scelera facies? ô virgo, effare: quibusve
 Urgentur pœnis? quis tantus plangor ad auras?
 Tum vates sic orsa loqui: Dux inclyte Teucrûm,
 Nulli fas casto sceleratum insistere limen;
 Sed me, cum lucis Hecate præfecit Avernis,
 565 Ipsa Deum pœnas docuit, perque omnia duxit.
 Gnossius hæc Rhadamanthus habet durissima regna;
 Castigatque æditque dolos; subigitque fateri
 Quæ quis apud superos, furto lætatus inani,
 Distulit in seram commissa piacula mortem.
 570 Continuò fontes ultrix accincta flagello
 Tisiphone quatit insultans, torvosque sinistra
 Intentans angues, vocat agmina sæva sororum.
 Tum demum horrifono stridentes cardine sacræ
 Panduntur portæ. Cernis, custodia qualis
 575 Vestibulo sedeat? facies quæ limina servet?
 Quinquaginta atris immanis hiatibus hydra
 Sævior intus habet sedem. Tum Tartarus ipse

L I B E R VI. 325

Bis patet in præceps tantùm , tenditque sub umbras,
Quantus ad æthereum cœli suspectus Olymum.
Hic genus antiquum Terræ , Titania pubes , 580
Fulmine dejecti , fundo volvuntur in imo.
Hic & Aloïdas geminos , immania vidi
Corpora : qui manibus magnum rescindere cœlum
Aggressi , superisque Jovem detrudere regnis.
Vidi & crudeles dantem Salmonæa pœnas , 585
Dum flammæ Jovis & fonitus imitatur Olympi.
Quatuor hic investus equis , & lampada quassans ,
Per Graiùm populos mediæque per Elidis urbem
Ibat ovans , Divùmque sibi poscebat honorem ,
Demens ! qui nimbos & non imitabile fulmen 590
Ære & cornipedum pulsu simulârat equorum.
At pater omnipotens densa inter nubila telum
Contorsit (non ille faces , nec fumæa rædis
Lumina) præcipitemque immani turbine adegit.
Nec non & Tityon , Terræ omniparentis alumnum , 595
Cernere erat : per tota novem cui jugera corpus
Porrigitur : rostroque immanis vultur obunco
Immortale jecur tondens , secundaque pœnis
Viscera , rimaturque epulis , habitatque sub alto
Pectore : nec fibris requies datur ulla renatis. 600
Quid memorem Lapithas , Ixiona , Pirithoùmque ?
Quos super atra silex jamjam lapsura , cadentique
Imminet assimilis : lucent genialibus altis
Aurea fulcra toris , epulæque ante ora paratæ
Regifico luxu ; Furiarum maxima juxtâ 605

- Accubat, & manibus prohibet contingere menfas,
 Exfurgitque facem attollens, atque intonat ore.
 Hic, quibus invisi fratres, dum vita manebat,
 Pulsatufve parens, & fraus innexa clienti;
- 610 Aut qui divitiis foli incubuère repertis,
 Nec partem pofuère fuis, quæ maxima turba eft;
 Quique ob adulterium cæfi; quique arma fecuti
 Impia, nec veriti dominorum fallere dextras,
 Includi pœnam expectant. Ne quære doceri,
- 615 Quam pœnam; aut quæ forma viros fortunave merfit.
 Saxum ingens volvunt alii, radiisque rotarum
 Diftricti pendent; fedet, æternùmque fedebit,
 Infelix Thefeus; Phlegyasque miferimus omnes
 Admonet, & magnâ teftatur vocè per Umbras:
- 620 *Discite iuftitiam moniti, & non temnere Divos.*
 Vendidit hic auro patriam, dominumque potentem
 Impofuit, fixit leges pretio atque refixit.
 Hic thalamum invafit natæ vetitosque hymenæos.
 Aufi omnes immane nefas, aufoque potiti.
- 625 Non, mihi fi linguæ centum fuit, oraque centum,
 Ferrea vox, omnes fcclerum comprehendere formas,
 Omnia pœnarum percurrere nomina poffim.
 Hæc ubi dicta dedit Phœbi longæva facerdos:
 Sed jam age, carpe viam, & fufceptum perforce munus,
- 630 Acceleremus, ait; Cyclopum educta caminis
 Mœnia confpicio, atque adverfo fornice portas,
 Hæc ubi nos præcepta jubent deponere dona.
 Dixerat; & pariter, grefsi per opaca viarum,

Corripunt spatium medium, foribusque propinquant.
 Occupat Æneas aditum, corpusque recenti 635
 Spargit aquâ, ramumque adverso in limine figit.
 His demum exactis, perfecto munere Divæ,
 Devenère locos lætos, & amoena vireta
 Fortunatorum nemorum, sedesque beatas.
 Largior hic campos æther & lumina vestit 640
 Purpureo; Solemque suum, sua sidera norunt.
 Pars in gramineis exercent membra palæstris;
 Contendunt ludo, & fulvâ luctantur arenâ:
 Pars pedibus plaudunt choreas, & carmina dicunt.
 Nec non Threicius longâ cum veste sacerdos 645
 Obloquitur numeris septem discrimina vocum;
 Jamque eadem digitis, jam pectine pulsat eburno.
 Hic genus antiquum Teucris, pulcherrima proles,
 Magnanimi heroës, nati melioribus annis,
 Ilusque, Assaracusque, & Trojæ Dardanus auctor. 650
 Arma procul currusque virum miratur inanes.
 Stant terrâ defixæ hastæ, passimque soluti
 Per campos pascuntur equi. Quæ gratia currum
 Armorumque fuit vivis, quæ cura nitentes
 Pascere equos, eadem sequitur tellure repostos. 655
 Conspicit, ecce, alios dextrâ lævâque per herbam
 Vescentes, lætumque choro Pæana canentes,
 Inter odoratum lauri nemus: unde supernè
 Plurimus Eridani per silvam volvitur amnis.
 Hic manus, ob patriam pugnando vulnera passi; 660
 Quique sacerdotes casti, dum vita manebat;

- Quique pii vates, & Phœbo digna locuti;
 Inventas aut qui vitam excoluere per artes;
 Quique sui memores alios fecere merendo:
 665 Omnibus his niveâ cinguntur tempora vittâ.
 Quos circumfufos fic est affata Sibylla,
 Mufæum ante omnes; medium nam plurima turba
 Hunc habet, atque humeris exstantem fufpicialtis:
 Dicite, felices animæ, tuque, optime vates,
 670 Quæ regio Anchifen, quis habet locus? illius ergo
 Venimus, & magnos Erebi tranavimus amnes.
 Atque huic refponfum paucis ita reddidit heros:
 Nulli certa domus: lucis habitamus opacis,
 Riparumque toros & prata recentia rivis
 675 Incolimus. Sed vos, fi fert ita corde voluntas,
 Hoc fuperate jugum; & facili jam tramite fiftam.
 Dixit; & antè tulit grefsum, camposque nitentes
 Defuper oftentat; dehinc fuma cacumina linquunt.
 At pater Anchifes penitus convalle virenti
 680 Includas animas, fuperumque ad lumen ituras,
 Lufrabat ftudio recolens, omnemque fuorum
 Fortè recenfebatur numerum, carosque nepotes,
 Fataque, fortunafque virum, morefque, manusque.
 Ifque ubi tendentem adverfum per gramina vidit
 685 Ænean, alacris palmas utrafque tetendit;
 Effufæque genis lacrimæ; & vox excidit ore:
 Venifti tandem, tuaque fpectata parenti
 Vicit iter durum pietas! datur ora tueri,
 Nate, tua; & notas audire & reddere voces!

L I B E R V I.   329

Sic equidem ducebam animo , rebarque futurum , 690
Tempora dinumerans ; nec me mea cura fefellit.

Quas ego te terras & quanta per æquora vectum
Accipio ! quantis jactatum , nate , periclis !

Quàm metui , ne quid Libyæ tibi regna nocerent !

Ille autem : Tua me , genitor , tua tristis imago , 695

Sæpius occurrens , hæc limina tendere adegit.

Stant fæle Tyrrheno classes. Da jungere dextram ,

Da , genitor ; teque amplexu ne subtrahe nostro.

Sic memorans largo fletu simul ora rigabat.

Ter conatus ibi collo dare brachia circum : 700

Ter frustra comprehensa manus effugit imago ,

Par levibus ventis , volucrique simillima somno.

Interea videt Æneas in valle reductâ

Seclusum nemus , & virgulta sonantia silvis ,

Lethæumque , domos placidas qui prænatat , amnem. 705

Hunc circum innumeræ gentes populique volabant ;

Ac , veluti in pratis , ubi apes æstate serenâ

Floribus infidunt variis , & candida circum

Lilia funduntur : strepit omnis murmure campus.

Horrescit visu subito , causasque requirit 710

Inscius Æneas : Quæ sint ea flumina porro ,

Quive viri tanto complerint agmine ripas.

Tum pater Anchises : Animæ , quibus altera Fato

Corpora debentur , Lethæi ad fluminis undam

Securos latices & longa oblivia potant. 715

Has equidem memorare tibi atque ostendere coram ,

Jam pridem hanc prolem cupio enumerare meorum :

Quò magis Italiâ mecum lætère repertâ.

O pater, anne aliquas ad cœlum hinc ire putandu' est

720 Sublimes animas, iterumque ad tarda reverti

Corpora ? Quæ lucis miseris tam dira cupido ?

Dicam equidem ; nec te suspensum, nate, tenebo,

Suscipit Anchises ; atque ordine singula pandit.

Principiò, cœlum ac terras, camposque liquentes

725 Lucentemque globum Lunæ, Titaniaque æstra,

Spiritus intus alit, totamque infusa per artus

Mens agitat molem, & magno se corpore miscet.

Inde hominum pecudumq; genus, vitæq; volantum,

Et quæ marmoreo fert monstra sub æquore pontus.

730 Igneus est ollis vigor & cœlestis origo

Seminibus, quantum non noxia corpora tardant,

Terrenique hebetant artus, moribundaque membra.

Hinc metuunt cupiuntq; dolent gaudentq; neq; auras

Dispiciunt clausæ tenebris & carcere cæco.

735 Quia & supremo cùm lumine vita reliquit,

Non tamen omne malum miseris, nec funditus omnes

Corporeæ excedunt pestes : penitusque necesse est

Multa diù concreta modis inolescere miris.

Ergo exercentur poenis, veterumque malorum

740 Supplicia expendunt. Aliæ panduntur inanes

Suspensæ ad ventos : aliis sub gurgite vasto

Infectum eluitur scelus, aut exuritur igni :

Quisque suos patimur Manes ; exinde per amplum

Mittimur Elysiûm, & pauci læta arva tenemus :

745 Donec longa dies, perfecto temporis orbe,

LIBER VI. 331

Concretam exemit labem , purumque reliquit
 Æthereum sensum , atque aurâ simplicis ignem.
 Has omnes , ubi mille rotamvolvère per annos ,
 Lethæum ad fluvium Deus evocat agrime magno :
 Scilicet immemores supera ut convexa revifant , 750
 Rurfus & incipiant in corpora velle reverti.

Dixerat Anchifes : natumque , unâque Sibyllam ,
 Conventus trahit in medios , turbamque fonantem ;
 Et tumultum capit , unde omnes longo ordine poffit
 Adverfos legere , & venientum difcere vultus. 755

Nunc age , Dardaniam prolem quæ deinde fequatur
 Gloria , qui maneat Italâ de gente nepotes ,
 Illuftres animas , noftrumque in nomen ituras ,
 Expediam diftis , & te tua fata docebo.
 Ille , vides , purâ juvenis qui nititur haftâ , 760
 Proxima forte tenet lucis loca ; primus ad auras
 Æthereas Italo commixtus fanguine furget
 Silvius , Albanum nomen , tua poftuma proles :

Quem tibi longævo ferum Lavinia conjux
 Educet filvis regem , regumque parentem : 765

Unde genus Longâ noftrum dominabitur Albâ.
 Proximus ille Procas , Trojanæ gloria gentis ,
 Et Capys , & Numitor , & qui te nomine reddet
 Silvius Æneas , pariter pietate vel armis
 Egregius , fi umquam regnandam acceperit Albam. 770

Qui juvenes quantas oftentant , aspice , vires ,
 Atque umbrata gerunt civili tempora quereu !
 Hi tibi Nomentum , & Gabios , urbemque Fidenam ;

Hi Collatinas imponent montibus arces ;
 77] [Laude pudicitiae celebres , addentque superbos]
 Pometios , Castrumq; Inui , Bolamque , Coramque.
 Hæc tum nomina erunt, nunc sunt finè nomine terræ
 Quin & avo comitem sese Mavortius addet
 Romulus ; Assaraci quem sanguinis Ilia mater.
 78o Educet. Viden' ut geminae stant vertice cristæ ,
 Et pater ipse suo Superum jam signat honore ?
 En , hujus , nate , auspiciis illa inclyta Roma
 Imperium terris , animos æquabit Olympe ;
 Septemque una sibi muro circumdabit arces ,
 785 Felix prole virum : qualis Berecynthia mater
 Invehitur curru Phrygias turrata per urbes ,
 Læta Deum partu , centum complexa nepotes ,
 Omnes coelicolas , omnes supera alta tenentes.
 Huc geminas nunc flecte acies : hanc aspice gentem ,
 79o Romanosque tuos. Hic Cæsar , & omnis Iuli
 Progenies , magnum coeli ventura sub axem.
 Hic vir , hic est , tibi quem promitti sæpius audis ,
 Augustus Cæsar , Divi genus : aurea condet
 Secula qui rursus Latio , regnata per arva
 795 Saturno quondam ; super & Garamantas & Indos
 Proferet imperium ; jacet extra sidera tellus ,
 Extra anni Solisque vias , ubi coelifer Atlas
 Axem humero torquet stellis ardentibus aptum.
 Hujus in adventum jam nunc & Caspia regna
 80o Responsis horrent Divum , & Mæotia tellus ,
 Et septemgemini turbant trepida ostia Nili.

Nec verò Alcides tantùm telluris obivit ;
 Fixerit æripedem cervam licèt , aut Erymanthi
 Pacàrit nemora , & Lernam tremefecerit arcu.
 Nec , qui pampineis victor juga fleçit habenis ,   805
 Liber , agens celso Nyfæ de vertice tigrès.
 Et dubitamus adhuc virtutem extendere factis !
 Aut metus Aufoniâ prohibet confiftere terrâ !
 Quis procul ille autem ramis insignis olivæ
 Sacra ferens ? nosco crines incanaque menta   810
 Regis Romani ; primus qui legibus urbem
 Fundabit , Curibus parvis & paupere terrâ
 Miſſus in imperium magnum. Cui deinde ſubibit ,
 Oria qui rumpet patriæ , reſiſtesque movebit
 Tullus in arma viros , & jam deſueta triumphis   815
 Agmina. Quem juxta ſequitur jaçtantiôr Ancus ,
 Nunc quoque jam nimiùm gaudens popularibus auris.
 Vis & Tarquinius reges , animamque ſuperbam
 Ultoris Bruti , faſcesque videre receptos ?
 Conſulis imperium hic primus fævasque ſecures   820
 Accipiet ; natoſque pater , nova bella moventes ,
 Ad pœnam pulchrâ pro libertate vocabit.
 Infelix ! utcumque ferent ea facta minores ;
 Vincet amor patriæ , laudumque immenſa cupido.
 Quin Decios , Druſoſque procul , fævumque ſecuri   825
 Aſpice Torquatam , & referentem ſigna Camillum.
 Illæ autem , paribus quas fulgerè cernis in armis ,
 Concordes animæ nunc & dum nocte premuntur ,
 Heu ! quantum inter ſe bellum , ſi lumina vitæ

- 830 Attigerint, quantas acies stragemque ciebunt!
 Aggeribus focer Alpini atque arce Monœci
 Descendens; gener adversis instructus Eois.
 Ne, pueri, ne tanta animis affuefcite bella:
 Neu patriæ validas in viscera vertite vires.
- 831 Tuque prior, tu parce, genus qui ducis Olympo;
 Projice tela manu, sanguis meus.
 Ille triumphatâ Capitolia ad alta Corintho
 Victor aget currum, cæsis insignis Achivis.
 Eruct ille Argos, Agamemnoniasque Mycenæ,
- 840 Ipsumque Æaciden, genus armipotentis Achilli;
 Ultus avos Trojæ, templâ & temerata Minervæ.
 Quis te, magne Cato, tacitu', aut te, Coffe, relinquit?
 Quis Gracchi genus? aut geminos, duo fulmina belli,
 Scipiadas, cladem Libyæ? parvoque potentem
- 841 Fabricium? vel te fulco, Serrane, ferentem?
 Quò fessum rapitis, Fabii? Tu Maximus ille es,
 Unus qui nobis cunctando restituis rem.
 Excudent alii spirantia molliùs æra,
 Credo equidem; vivos ducent de marmore vultus;
- 850 Orabunt causas meliùs, cœlique meatus
 Describent radio, & surgentia sidera dicent:
 Tu regere imperio populos, Romane, memento;
 Hæ tibi erunt artes; pacisque imponere morem,
 Parcere subjectis, & debellare superbos.
- 851 Sic pater Anchifes; atque hæc mirantibus addit:
 Aspice, ut insignis spoliis Marcellus opimis
 Ingredditur, victorque viros supereminet omnes.

L I B E R VI. 335

Hic rem Romanam , magno turbante tumultu ,
 Sisset eques ; sternet Pœnos , Gallumque rebellem ;
 Tertiaque arma patri suspendet capta Quirino. 860
 Atque hic Æneas : (unâ namque ire videbat
 Egregium formâ juvenem & fulgentibus armis ,
 Sed frons læta parùm , & dejecto lumina vultu)
 Quis , pater , ille , virum qui sic comitatur euntem ?
 Filius ? ane aliquis magnâ de stirpe nepotum ? 865
 Qui strepitus circâ comitum ! quantu' instar in ipso est !
 Sed nox atra caput tristi circumvolat umbrâ.
 Tum pater Anchises lacrimis ingressus obortis :
 O nate , ingentem luctum ne quære tuorum ;
 Ostendent terris hunc tantùm Fata , neque ultrâ 870
 Esse sinent. Nimiùm vobis Romana propago
 Visa potens , Superi , propria hæc si doña fuissent !
 Quantos ille virùm magnam Mavortis ad urbem
 Campus aget gemitus ! vel quæ , Tiberine , videbis
 Funera , cùm tumulum præterlabère recentem ! 875
 Nec puer Iliacâ quisquam de gente Latinos
 In tantum spe tollet avos : nec Romula quondam
 Ullo se tantùm tellus jactabit alumno.
 Heu pietas ! heu prisca fides ! invictaque bello
 Dextera ! non illi se quisquam impunè tulisset 880
 Obvius armato , seu cùm pedes iret in hostem ,
 Seu spumantis equi foderet calcaribus armos.
 Heu , miserande puer ! si quâ Fata aspera rumpas ,
 Tu Marcellus eris. Manibus date lilia plenis :
 Purpureos spargam flores , animamque nepotis 885

336 *ÆNEID. LIB. VI.*

His saltem accumulem donis, & fungar inani
Munere. Sic totâ passim regione vagantur
Aëris in campis latis, atque omnia lustrant.
Quæ postquam Anchises natum per singula duxit,

890 Incenditque animum famæ venientis amore:
Exin bella viro memorat quæ deinde gerenda,
Laurentesque docet populos, urbemque Latini;
Et quo quemque modo fugiatque feratque laborem.

Sunt geminæ Somni portæ: quarum altera fertur

895 Cornea; quâ veris facilis datur exitus Umbris:
Altera candenti perfecta nitens elephanto;
Sed falsa ad cœlum mittunt insomnia Manes:
His ubi tum natum Anchises unâque Sibyllam
Prosequitur dictis, portâque emittit eburnâ.

900 Ille viam fecat ad naves, sociosque revisit;
Tum se ad Caietæ recto fert littore portum.
Ancora de prorâ jacitur: stant littore puppes.

Finis Tomi primi.

NOTÆ.

Litteræ A & B, quæ sæpius in his Notis occurrunt, duas designant veteres editiones, quas laudavimus in Præfatione.

IN BUCOLICA.

ECL. I. v. 12. *Usque adeò turbatur agris.* Legitur in nostrâ ed. B & plurimis *turbamur*: sed meliores, nostra etiam ed. A, habent *turbatur*, impersonale videlicet, & quod, ut ait Servius, ad omnes pertinet generaliter: nam Mantuanorum fuerat communis expulsio. Sin autem *turbamur* legeris, inquit id. Servius, videtur ad paucos referri.

13. *Protinus æger ago.* Legitur *protenus* in B, *protinus* habent A, & alii complures. Vana disputatio, inquit D. Heyne; utriusque scripturæ vis eadem. Videri tamen possent aliquantulum inter se differre hæc duo vocabula: *protinus* videlicet, spectare ad momentum temporis, & idem esse ac *nunc, subito, sine morâ ulla*, ut hoc ipso in loco: *En, ipse capellas* — *Protinus æger ago*; quod est: licet sim æger, non restat momentum curandæ valetudinis; imperatis hîc & nunc parendum est: *En proficiscor, & æger ago capellas; hanc etiam, mox parturientem, vix duco.* Sic etiam incipit Georg. Lib. IV.

Protinus aërii mellis caelestia dona

Exequar, &c. quod est *subitò*, sine exordio, & ut aiunt, *ab abrupto.* *Protenus* verò, videtur spectare magis ad distantiam locorum, & idem esse ac *longè, longissimè.* Sic Æn. VIII. 159. *Memini...*

*Laomedontiaden Priamum , Salamina petentem ,
Protenus Arcadiæ gelidos invifere fines.*

79. *Florentem Cythifum. Cithifum , vel Cytifum ,* ut quidam , malè. Nam , fi , ut perhibent , hoc genus fruticis in infulâ *Cythno* , unâ ex Cyclad. fuerit inventum , indeque nomen habuerit , fcribendum eft *Cythifum* , nomen enim infulæ Straboni & Steph. eft *Kythos*.

80. *Hic tamen hanc mecum poteris requiefcere noc-
tem.* A & B , habent *hac... noſte* , fed alterum tuetur Heinſius ex codd. A , legit *poëris* ; fed Rom. Medic. & alii meliores codd. habent *poteras*.

ECL. II. 7. *Mori me denique cogis.* Legunt quidam *coges* : fed præſens , quod boni quidem codd. agnoſcunt , majorem vim habet , ut fatetur D. Heyne , qui tamen retinet *coges* poſt Heinſium. Noſtræ edd. A & B , habent etiam *cogis*.

10. *Theſtylis* , apud Theocritum , eſt nomen famulæ veneficæ ; ficque ſcribendum , cum noſtrâ ed. B , non *Teſtilis* , ut habent A , & plurimi.

17. *Si numquam fallat imago.* Sic reſtituit Heinſius ex melioribus codd. habent etiam noſtræ edd. A & B , pro vulg. *fallit*.

53. *Addam cerea pruna ; honos erit huic quoque pom-
mo.* Sic legit A , cum melioribus. B , & vulgg. edd. addunt & , ante *honos* , ad vitandum hiatum ; fed malè , ut obſervat D. Heyne ; hoc enim , proſequitur , accommodavit Poëta ad imitationem Græcorum , quibus adſpiratio fonum reddebat ſimilem conſonæ V vel F. Sic *Hesperus* factum videtur ex *Vesperus*.

ECL. III. 6. *Et succus pecori , & lac subducitur ag-
nis.* Hanc leſionem tuetur cod. Medic. A etiam & B , Habet autem cod. Reg. Xⁱ. ſeculi *ſucus* , & reti-

nuit D. Heyne, a *sugendo*. Sed *fucus*, hoc sensu, minùs benè videtur conveniens *pecori*; majorem enim analogiam habet cum *lac*, quod sequitur & convenit *agnis*: *succus* autem, si sumatur pro *pastu* vel *herbis*, *succus herbarum* conveniet meliùs *pecori*, ut *lac* convenit *agnis*. Nota hunc hiatum: *pecori*, &, a quo cavere non potuerunt Grammatici.

37. *Alcimedontis*. A & B, & aliæ quædam edd. habent *Alchimedontis*: sed gr. nomen est Ἀλκίμηδων.

48. *Si ad vitulam spectas*. Sic restituit Heinſius ex melioribus, habent etiam nostræ edd. A & B, pro vulg. *speſtes*.

93. *Frigidus, ô pueri, fugite hinc, latet anguis in herbâ*. Hanc lectionem tuentur cod. Medic. & cod. Reg. Xl. s. nostra etiam ed. A; at B, cum vulgg. edd. habet *fugite, hîc latet, &c.*

100. *Heu, heu! quàm pingui macer est mihi taurus in ervo! Heu, heu!* contra vulg. lectionem *Eheu!* restituit Brunckius, ut supra; Ecl. II. 58. & sic habent A & B. Legunt etiam in fine versûs *ervo*, quod reposuit Heinſius librorum auctoritate, pro vulg. *arvo*.

102. *Idem amor exitium pecori, pecorisque magistro*. Sic legitur hic versus in A, & aliis compluribus, siâ verbo *est*, quod postponitur voci *magistro* in B, voci *exitium* in quibusdam; unde ipsum eiecit Burmannus.

Ecl. IV. 1. *Sicelides Musæ*. B, cum multis, habet *Sicilides*, sed minùs bene. Meliores legunt *Sicelides*; a gr. Σικελίδης.

61. *Marri longa decem tulerunt fastidia menses*. Sic legitur hic versus in codd. Rom. Medic. & melioribus. Plures, ac etiam antiqui, malè metuentes metro, ipsum sermonis rationi prætulère, emendâruntque *tulerant* pro *tulerunt*, quidam *tulerins* vel

adulerint, quod certè ab orationis sensu longius est. Cod. Reg. Xi. s. habet *tulerans* a manu pr. & m. sec. *adulerans*; *tulerans* habent etiam A & B. Verùm, non est tam grave aut insolitum negotium corripere penultimam præteriti *tulerunt*, quæ naturâ longa est: sic enim corripitur in voce *miscuerunt*, Georg. II. 129. III. 183.

Miscueruntque herbas & non innoxia verba.

Sic in *steterunt*, Æn. II. 774. III. 48.

Obstupui, steteruntque comæ, & vox faucibus hæsit,

Sic in *constiterunt*, Æn. III. 681.

Aus cornifera cypariss

Constiterunt, silva alta Jovis, lucusve Dianæ,

Sic in *prodiderunt*, Lucret. III. 86.

Nam jam sæpè homines, patriam, carosque parentes

Prodiderunt.

Sic in *occiderunt*, Lucret. III. 1042.

Inde alii multi reges, rerumque potentes

Occiderunt.

plurima denique exstant hujusmodi exempla. Undè liquet *tulerunt*, quod facit sensum multò leniorem, quodque exhibent meliores codd. esse retinendum. V. Lancelot, *Gramm. Lat. cap. de Syllabarum quantitate.*

Ecl. V. 8. *Solus tibi certat Amyntas.* Sic habent A & B; Et quidem D. Heyne præfert *certat*, cum antiquioribus ferè omnibus, vel ut accommodatiùs versùs seq. sententiæ dictum; & tamen scribit *certet*, cum Heinio.

19. *Sed tu desine plura, puer: successimus auro.* Hic versus tribuitur Menalcæ in A & B, Mopso versò in aliis, sed malè, ut videtur: nam Mopsus qui, supra (v. 4.) fatetur se parere Menalcæ, ut ætate majori;

Tu major es, tibi me est æquum parere, Menalca; convenienter non potest eum alloqui hâc voce *puer*; nec illi, aliquomodo silentium imponere: *desine plura*. Sic iterum Menalcas, infra (v. 49.) Mopsûm interpellat his verbis: *fortunate puer*.

37. *Steriles nascuntur avenæ.* Sic habent A & B, & antiquiores codd. ferè omnes. Habent *dominantur* vulgg. edd. ut exstat quidem Georg. I. 154.

40. *Inducite fontibus umbras.* Sic habet cod. Medic. & tuetur Ecl. IX. 20.

Aus viridi fontes induceret umbrâ.
frondibus legitur in B. & cod. Reg. XI: s. m. pro at fec. fontibus.

65

En quatuor aras:

Ecce duas, tibi, Daphni, duoque altaria Phæbo. Hic multùm impediuntur & hærent Critici. Sic tamen legitur in cod. Medic. & in cod. Reg. XI. s. At, in A legitur *duasque: altaria Phæbo.* (Nota benè hanc interpunctionem). B legit similiter, sed sine divisione. Denique, D. Heyne, cum Heinſio, legit *duas altaria*, demtâ etiam conjunctione *que*. In tantâ Doctorum inter se lûstatione, quid statuendum? Certè, duo codd. mss. quos sequimur, sunt gravissimæ auctoritatis: at D. Heyne & quos secutus est; duæ etiam nostræ editiones, & quidem perantiquæ, sunt quoque magni ponderis. Atqui tamen fatendum est, *duo* non bene sociari cum *duas*: videtur enim hic numerus *quatuor* debere dividi in binas partes similes: ex aliâ parte, *duas altaria* minimè concordant. Porrò: perspectâ divisione superius notatâ in ed. A, hoc succurrit: scilicet, voluerit Poëta aliquod facere discrimen inter *aras* & *altaria*; ita ut *ara* generaliter, sumatur pro quolibet cumulo, vel ex simplici gramine, Divinitati extruc-

to; *ara* autem scorsim, pro cumulo minoribus Diis consecrato; *altare* verò sit majoribus Diis sacrum: tunc poterit dicere: *En quatuor aras: ecce duas Daphnidi, duoque altaria Phæbo*. Nam sic interpungitur in A: *duasque: altaria Phæbo*. Sed ista duo puncta possunt supplere hæc verba: *quæ sunt; & sensus hic est: duasque aras, quæ sunt duo altaria, ut decet Phæbo*. Si non hoc, viderint Eruditi.

68. *Craterasque duos*. Sic habent cod. Medic. cod. Reg. XI. s. & A. Legit B. *duas*; duo D. Heyne, cum Heinsio. Sed assentiendum duximus nostris codd. & alteri ex nostris edd. Ceterum, *duos* vel *duas*, est mera quæstio Gramm. *Crateras* enim Lat. est quidem fem. gen. at *ἰ κρατήρ*, accus. plur. *κράτῃρας*, est gen. masc. Potuit autem Poëta retinere genus gr. in decl. lat. Sic *Æn.* I. 724. *Crateras magnos stabant*; sic *Æn.* IX. 165. *Vertunt crateras ænos*.

71. *Ariusia*. Volunt *Arvisia* Recentiores penè omnes: sed Heinsius & ipsum secuti, scribunt meliùs *Ariusia*; vox enim est gr. *Ἀρυσία*.

Ecl. VI. 1. *Syracostio*. A & B, legunt quidem *Syracustio*, a gr. *Συρακυστιον*, tertiâ longâ ex etymo, quam brevem postulat metrum. At Heinsius, Ruzus & D. Heyne scribunt *Syracostio*; quæ quidem lectio fulcitur gr. locutione *Συρακυστιον αἶσμα*, *Syracostium carmen*, hoc est *Bucolicum*, a Theocrito Syracusano qui fuit hujus carminis princeps.

37. *Jamque novum terræ*. Plurimi legunt *ut terræ*: sed *ut* abest in A & B; D. Heyne etiam sustulit post H. insium, ad fidem vetust. codd.

74. *Quid loquar, ut Scyllam Nisi, quam fama secuta est*. Plurimi legunt: *Quid loquar, aut Scyllam Nisi, aut quam* &c. Alterum aut abest in A & B, & pluribus aliis; & primum aut mutatur in *ut*;

estque ei lectioni, inquit D. Heyne, auctoritas ex cod. Rom. & suffragantur viri docti, in quibus Brunckius; & fatendum est orationem ita fieri leniorem. Quod ad Scyllam, duplex distinguitur: *Scylla Nisi* filia, & *Scylla Phorci*, de quibus v. Ruæum ad hunc versum.

Ecl. VII. 54. *Sua quæque sub arbore poma.* Sic jam antea reposuerant Heinſius & Gronovius, & D. Heyne recepit; lectione *quæque*, quam plurimi tamen admittunt, genio sermonis adversante.

Ecl. VIII. 29. *Mopse, novas incide faces: sibi ducitur uxor.* Emendare quidam voluerunt & legere *incende*, pro *incide*; quia, aiunt, sponsam deductam, *incenditur fax*, non *inciditur*. Nimis argute! inquit D. Heyne. Et quidem, faces vel tædæ fiebant ex quocumque ligno piceo vel resinoso:

*Tondentur Cythisti, tædas silva alta ministrat,
Pascunturque ignes nocturni, & lumina fundunt.*

Georg. II. 431 432.

Urit odoratam nocturna ad lumina cedrum.

Æn. VII. 13.

Porrò, ad conficiendas faces, ligna ferro *incidere* necesse erat. Sic Georg. I. 291.

Et quidam feros hiberni ad luminis ignes

Invigilat, ferroque faces inspiciat acuto.

Ceterum *incide* non tam hic est sumendum pro *incidere*, secare, aptare *faces*, quam pro præparare, disponere, colligere *faces*, ita ut instantibus nuptiis, sint in promptu. *Incide* habent A & B. Cod. Reg. XI. s. habet *incede*, sed priori e radiato, ita ut videatur mendum scriptoris pro *i*.

39. *Alter ab undecimo me jam ceperat annus.* Quidam, ut *Desfontaines*, habent *cæperat*, sed malè.

Ceperas legitur in A; quò venit *accepèras*, ut legitur in cod. Medic. & *accepèris*, quòd habet B, vitio videlicet typographi.

44. *Aut Tmaros*. Sic Heinſius & D. Heyne ex multis tam edd. quàm mſſ. codd. contra vulg. leſtionem *Iſmarus*. Noſtram etiam leſtionem tueri videtur cod. Medic. *aut Maros*, licet mendosè. *Tmaros* autem, vel *Tmarus* Plinio & Solino mons eſt Epiri in Theſprotià.

70. *Ulyſſei*. Et A, & B, & Heinſius, & D. Heyne, conſtanter ſcribunt *Ulixi*, *Ulixes*, *Ulixem*: verùm hæc formula diſplicet noſtratibus nimium aſuetis ſcripturæ vulg. *Ulyſſei*, *Ulyſſes*, *Ulyſſem*, quæ quidem videtur propior gr. locutioni *Ὀδύσειος*. Vulgarem ergo noſtram ſcripturam retinemus ac deinceps ſervabimus.

107. *Hylax in limine latras*. A & B. habent *Hylas*; *Hylas* etiam cod. Medic. & cod. Reg. Xi. s. libri denique ferè omnes. Poſſet autem hoc exemplo, ſicut & duobus præcedentibus, & multis quæ ſequentur, probari fortaiſè quàm parum argumenta ex libris valeant contra leſtiones ex græco deſumptas. *Hylax* eſt nomen gr. canis, ab ipſo Homero: *ὕλαξιμος*, ad latrandum natus, ab *ὕλαξις*, latro, undè *ὕλαξις*, latrasus: quòd venit iſtud Ovidii Metam. III. 224. *acutæ vocis Hylaſtor*.

Ecl. IX. 9. *Et veteres, jam fracta cacumina, fagos*. Sic habet cod. Medic. & retinuimus cum Heinſio & D. Heyne, licet cod. Reg. Xi. s. & noſtræ edd. A & B, habeant *veteris* & *fagi*. Sic etiam legitur ſupra II. 3.

Tantum inter denſas, umbroſa cacumina, fagos.

Ecl. X. 12. *Aonia Agenippe*. A, cum pluribus aliis

tam edd. quàm mss. codd. & ipso Heinſio, legit *Aonia Aganippe*, quali eſſet referendum ad *juga*, & dicendum *juga Parnassi*, *juga Pindi*, *juga Aoniae Aganippæ*: Sed mons hujus nominis nuſquam exiſtit. Porrò, *Aganippe* eſt fons Bœotix, in pago cui nomen *Aonia*. Scribendum ergo hîc *Aonia Aganippe*, in nomin. caſu. De quo vide D. Heyne, in annot. ad hunc locum. Cod. Medic. habet meliùs *Aonia Aganippe*, hoc eſt *Aganippe in Aonia*, ſed minùs poëtice. Melius etiam habet B, *Aonia Aganippe*, quod tueri conatur Brunckius invocans gr. terminationem *Αἰνία Ἀγανίππη*; ſic, inquit, Æn. V. 826. *Nefæe*, e gr. *Νηφαία*; ſic Æn. XI. 243. *Diomede*, e gr. *Διομήδης*. Verùm hoc poſtremum eſt in acc. caſu; unde pluſimæ edd. & quidem vet. legunt *Diomedem*:

Vidimus, o cives, Diomedem Argivæque caſtra.

&, hoc ipſo in loco, maluit cød. Medic. ſcribere *Diomedem*, quàm *Diomede*; ſed metrum corrumpit. Ut ut ſit, hæc ſolutio per græcam terminationem, lectio etiam cod. Medic. poſſet quidem admitti, ſi *Aonia* ſumeretur hîc ſubſtantivè: ſed ſumitur adjectivè, & eſt epitheton additum fonti *Aganippe*, ut iterum, Georg. II. 11. *Aonio vertice*. Retinendum ergo hîc etiam *Aonia Aganippe*.

13. *Illum etiam lauri, illum etiam flevère myricæ:*

Pinifer illum etiam ſoldâ ſub rupe jacentem

Manalus &c. Alterum hoc *illum*, in primo verſu, deſideratur in aliquot tam edd. quàm mſſ. codd. ac etiam in A, ubi ſic legitur:

Illum etiam lauri, etiam flevère myricæ.

cum hiatu quem vitare facilè fuit. Verùm, legitur *illum* in B, & pluribus aliis, inter *lauri* & *etiam*; & retinendum ideò cenſuimus. *Illum* præcedit, *illum*

sequitur ; *etiam* toties repetitur , & hoc ipso in loco :
repetatur ergo & *illum* , quo demto , deficit versus ,
sitque ordo sermonis ingrator.

19. *Venis & opilio ; tardi ventre subulci*. Legunt
in hoc versu recentiores & veteres Grammatici
Upilio & bubulci : sed nostram lectionem tuentur
Rom. Medic. & alii præstantiores codd. nostræ etiam
edd. A & B.

33. *O mihi tam quàm molliter ossa quiescant*. Sic
habent cod. Medic. & cod. Reg. XI. s. A legit
quiescent , B *quiescunt*.

44. *Nunc insanus amor duri me Marsis in armis* ,

Tela inter media atque adversos detinet hostes.

Sic constanter legitur in codd. in A etiam & B ,
in omnibus denique vett. edd. Quæ quidem librorum
constantia magnam efficit difficultatem in quâ hæse-
runt omnes Critici , usque ad *Desfontaines* qui , cum
eâ se extricare neutiquam posset , ausus est , propriâ
auctoritate , emendare *duri te* , pro *duri me* , tribuens
Lycoridi quod libri unanimiter tribuunt Gallo. Poëta
exponit Gallum in Arcadiâ suos inter pastores *solli-
citos dicentem amores* ; quorum hæc brevis historia :
Infidam miserè Gallus deperibat Lycoridem , quæ
quidem alium tepebat , quemdam videlicet impera-
torem , qui bellaturus trans Alpes , ipsam secum du-
xerat in Germaniam , ac tenebat in castris , undè
longiùs erat Gallus qui supponitur in Arcadiâ. Inter-
dum tamen , insanè ardens , ac totus in absente ,
illam ubique prosequitur ac mente comitatur : im-
mò se ipsum videt adstantem illi in castris , *sela
inter media & adversos hostes*. Quidquid acciderit ,
pro amatâ , sibi causâ timoris est. Venustissimè ergo
ipsam , ut præsentem , alloquitur :

Hic gelidi fontes : hic mollia prasa , Lycori :

*Hic nemus ; hic ipso secum consumeret ævo.
Nunc insanus amor duri me Martis in armis ,
Tela inter media atque adversos detinet hostes.
Tu procul a patria (nec sit mihi credere tantum)
Alpinas , ah dura , nives & frigora Rhæni
Me sinè sola vides , &c.*

Sic infra (58.) idem sibi videtur adesse unde longius abest :

*Jam mihi per rupes videor lucosque sonantes
Ire ; libet Partho torquere cydonia cornu
Spicula , &c.*

Si demum super hæc plura velis , vide quæ longius differuit V. Cl. D. Dupuy , Hist. Acad. Inscript. Tom. XXXIV.

IN GEORGICA.

LIB. I.

V. 3.

Qui cultus habendo

Sit pecori , apibus quanta experientia parcis. Sic legitur hic posterior versus in cod. Medic. & in nostrâ ed. A. , & reposuit Heinsius contra auctoritatem quorundam codd. & vet. edd. quibus adhæserunt Recentiores penè omnes , qui , malè metro metuentes , ut hiatum expellerent , interposuerunt conjunctionem atque : *pecori atque apibus.* Verum , hoc pro certo videtur tenendum ; Non tam ut nos offendebat veteres poëtas hiatus , ut probatur innumeris exemplis ex ipso Virgilio , inter quæ hæc sufficiant :

Et succus pecori , & lac subduciitur agnis ,

Ecl. III. 6.

Orchades , & radii , & amara pausia baccæ.

Georg. II. 86.

P vj

Implevere, tenent plea armentaue lata.

Georg. II. 144.

Arcebis gravido pecori, armentaue pasces.

Georg. III. 155.

Nec ulla in illis versibus quidquam mutandi vel addendi facultas.

17. *Vestro si munere*, ut legitur in B, facit sensum multò gratiorem, estque magis poeticum, quàm *numine*, quod habet A, ac etiam cod. Medic. sed a m. sec.

18. *O Tegeæ*. Legunt plurimi *Tegeæ*, sed malè; nomen enim est a *Tege* urbe Arcadiæ Pani sacra, & sunt quæ primæ breves, ut observat Ruzus; gr. *Τεγία*, cuius adject. est *Τεγιάϊος, Tegeæus*.

89. *Seu plaris calor ille vias* &c. Solus ferè Medic. quem secuti sunt Recentiores penè omnes, habet *plures*: sed ceteri codd. & quidam antiquissimi, A etiam & B, habent *pluris*, quod videtur magis poeticum.

135. *Ut silicis venis* &c. Recentiores reposuerunt *Et*, quod antea legebatur: ac Heinsius emendavit *Ut*, ex fide meliorum codd. legitur etiam in B.

145. *Labor omnia vincit* — *Improbis*. Sic habent cod. Medic. cod. Reg. XI. s. meliores denique. A & B, cum vulgg. edd. habent *vincit*, quod videtur usu invaluisse ex quo hæc sententia evasit in proverbium.

209. *Jam dividit orbem*. Vulgò legitur *dividet*, quod habent etiam A & B; sed Heinsius ex fid. præstantissimorum codd. restituit *dividit*, quod *jam* videtur postulare.

296. *Et foliis undam trepidi despumat aheni*. Vulgò legitur *tepidi*: sed B, Heinsius & D. Heyne, cum vetustioribus, habent *trepidi*, quo fit sensus lenior.

317. *Fervetque fretis spirantibus æquor.* B, cum aliquot codd. legit *spumantibus*, sed minus eleganter, ut observat D. Heyne. Ruzus etiam vult poetam hinc ingeniosè apposuisse *freti* etymon: *fretum* enim est mare inter gemini littoris angustias compressum, ibique quasi *ferescens*, & *spirans*, & *ebulliens*. Facit etiam ad hanc lectionem hic versus, Æn. X. 291.

Quid vada non spirant, nec fracta remurmurat unda,
Ceterum, *spirantibus* suos etiam habet codd. & legitur in A.

332. *Aut Athon, aut Rhodopen &c.* A & B, omnes vett. cdd. Rom. Medic. etiam & ceteri codd. unanimiter legunt *Athon*. Heinſius tamen, & omnes ferè post ipsum Recentiores scribunt *Atho*, hoc nempe fulti exemplo: *Imponere Pelio Ossan* (supra 281,) ubi poeta duplicem usurpat licentiam; nam *Pelio*, in dandi casu scribitur Πῆλοσ, cujus ultima est necessariò longa; & tamen corripitur, nec eliditur; at non erat eligendi copia; & sic Æn. V. 261:

Vittor apud rapidum Simoënta sub Ilio alto.

Hic verò, nulla videtur esse necessitas recurrenti ad poetìcam facultatem; & sumere Atticè "Αθῶσ, acc. "Αθῶσ vel "Αθῶσ, cujus ultima esset longa; cum habeas Ionicè "Αθῶσ, acc. "Αθῶσ, ultimà brevi ut in Πῆλοσ: *Pelion hinnisu fugiens &c.* (Georg. III. 94.) Atqui habebant poetæ facultatem eligendi inter varias Dialectos, utram sibi meliùs placeret. Adhærendum ergo constanti librorum scripturæ *Athon*: *Aut Athon, aut Rhodopen.*

337. *Quos ignis cælo Cyllenius erret in orbis.* Vulgò legitur *cæli*. At cod. Medic. habet *cælo*, nec pravè, (inquit D. Heyne qui tamen, cum Heinſio, scripsit *cæli*,) ne *cæli menses* & *orbis cæli*; sibi occur-

365. *Ipsa acie nondum falcis tentanda.* Sic reponendum videtur ex Medic. & antiqq. codd. ac vert. edd. ut A & B, contra vulg. lect. *Ipsa acies nondum falcis tentanda.*

382. *Premiaque ingentes pagos & compita circum*

Thesidæ posuere. *Ingentes* vel *ingentis*, quod idem est sub antiquâ formâ, legitur in cod. Medic. & in omnibus Regg. codd. XI. XII. ss. & vert. etiam edd. ut A & B. ideoque retinuimus, licet *ingeniis*, quod quibusdam placet meliùs, sit fortassè venustius. *Thesidæ* etiam legendum cum melioribus, ut in A, quò venit *Tessidæ* in B, pro *Thesidæ*, in quo secunda producitur, ut liquet ex hoc versu Juven. Sat. I. 2.

Vexatus toties rauci Theseide Codri.

417. *Jam canit extremos effetus vinitor antes.* Quæ lectio generaliter a melioribus retinetur; licet in eodd. & edd. magna sit variatio: *effetos extremus*, *effatos extremus*, *effetus extremos*, *effetos extremos* quod habent A & B, &c. Librariorum ludibria, inquit D. Heyne, ita ut primam lectionem fuisse *effetus extremos*, verisimile sit, quam mutârunt Grammatici, qui breviss syllabæ productionem non ferebant; ut nunc sit quod per omnes vulgatum *extremos effetus*.

420 *Non ulla est oleis cultura.* Sic legitur in antiqq. in A etiam & B, & magis poëtice quàm olei quod vulgò leg. Sic Georg. I. 3 & 4.

Qui cultus habendo

Sit pecori, apibus quanta experientia parcis.

443. *Cedrumque recepit* Heinsius ex antiqq. ut etiam legitur in B, pro vulg. *Cedrosque*.

448. *Itureos* legendum a gr. *Ἰτυραῖος*. Quibusdam placet magis *Ityraeos*, minus bene.

453. *Vitiosæ que ilicis alve*, habent cod. Medic. & alii, etiam A & B. Vulgò *alveo*.

487. *Spercheosque*. Vulgò *Sperchius* legitur; sed, cum Heinsio, ex Medic. cod. legendum *Spercheos*, penultimâ longâ, a gr. Σπέρχειος, *Spercheus*.

497. *Aus conjurato descendens Dacus ab Istro*. *Histro* quidem legitur in antiquioribus, in A etiam & B, Heinsio & pluribus aliis: sed jam monuimus quàm cautè sit fidendum Librariis qui codices transcripserunt, circa nomina propria, vel hominum vel locorum, præsertim si ipsa nomina sint ex Græcorum libris. Porrò, hîc agitur de Danubio flumine, ad cuius sinistram incolebant Dacæ, versus ostia ejusdem fluminis, quod in hac regione *Ister* appellabatur, testantibus Pomponio, Ptol. Strab. Plin. Agathemero &c. & in omnibus scribitur Ἰστρος, vel *Ister*; nullibi *Hister*. Scripsit ergo Virg. *Istro*, non *Histro*, quod Librarii mendosè posuerunt.

508. *Hunc plausus hiantem*

Per cuneos, geminatus enim, plebisque patrumque Corripuit. Geminatus enim restituit Heinsius ex omnibus scriptis: legitur etiam in nostris A & B; ita ut sit rejicienda vulg. lectio *geminatur enim*. Sed ista conj. *enim*, aliquid habere videtur offendiculi. Si autem sumatur asserativè, ut ait D. Heyne, & gr. more, pro δὲ, *quidem*, & *quidem*, facilius erit verborum structura: *plausus, & quidem geminatus, plebisque patrumque per cuneos, corripuit hunc hiantem*.

531. *Corporaque agresti nudat prædura palæstrâ*. Sic legitur hic versus in Medic. cod. & aliis bene multis, & vulgò retinetur. Plurimi tamen legunt *nudans*, quod habent etiam nonnulli codd. & legitur in B. Retineri utique potest *nudat*, quod regere videtur pronomen *ipse*, quo incipit hæc phrasis,

a versu 517. *Ipsæ agitat dies festos ; ipse libans vocat se , Lenæ ; ipse ponit certamina ; ipse nudat corpora sociorum videlicet , ut interpretatur Ruzus : denique , sumatur nudat pro nuda inducit , ut quidam inter Recentiores faciunt , exemplo Horatii (de Arte Poët. 221.) Agrestes Satyros nudavis , pro nudos in scenam induxit.*

LIB. III.

92. *Talis & ipse jubam cervicæ effudit equinæ.* Cod. Medic. & alii complures , B etiam habent *effundit* : verum *effudit* sui etiam tuentur codd. & quidem ratio vindicat , ut melius concordans cum *implevit* , quod sequitur.

188. *Audeat* habent cod. Medic. & alii vetust. vulgò *audiat* , sed malè.

194. *Tum vocet* retinemus ex Medic. & melioribus , etiam B , pro vulg. *provocet*.

309. *Quam magis* recepimus ex Medic. A etiam & B , Heinsio quoque cum melioribus. Vulgò *quò magis*.

338. *Acalanthida* pro *Acanthida* legitur in A & B , & plurimis codd. ipsumque , ut ait D. Heyne , tuetur librorum constantia.

383. *Et pecudum fulvis velatur corpora fetis. Velatur* , cum relatione ad *gens* , in versu præced. retinendum cum Heinsio ex melioribus , pro *velantur*.

420. *Fodit humum* tuentur quidam codd. & etiam B , pro *fovis humum*. Sic videbimus infra (IV. 43.) *Sub terrâ fodere larem* , pro *fovère*

432. *Postquam exusta palus , terræque ardore dehiscunt. Exusta* legitur in B & veteribus quibusque , pro *exhausta* , & videtur magis poëticum.

449. *Ac sulfura viva* habent omnes codd. & legimus in Medic. habent etiam vet. edd. ut A & B , contra communem lectionem *vivaque sulfura*.

LIB. IV.

43. *Sub terrâ fodere larem.* Jam vidimus Lib. præced. 420. *fodit humum.* Porro, hîc, legimus in cod. Medic. & quidem m. pr. *fodere*: quod etiam tuentur nostræ edd. A & B. Legunt alii *fovère*, minus certè poeticum.

95. *Ut binæ regum facies, ita corpora plebis.* Vulgò legitur *gentis*, sed non ita eleganter oppositum voci *regum*. At *plebis* legimus in cod. Medic. & tuentur nostræ edd. A & B.

137. *Ille comam mollis jam tondebat hyacinthi.* Sic ita constanter legitur in libris omnibus, observat D. Heyne, ut sit contra ire valdè temerarium. Grammatici tamen, suis se regulis nimis serviliter tenentes, hîc peccasse Virgilium contra versûs structuram arbitrati, emendârunt *Acanthi* pro *hyacinthi*; & , ut compleretur versus, inane complementum *tunc* addiderunt:

Ille comam mollis jam tunc tondebat acanthi:
verùm, apertè legimus in cod. Mediceo:

Ille comam mollis jam tondebat hyacinthi,
quod recepimus. Habet etiam cod. Reg. XI. s.

Ille comam mollis jam jam tondebat hyacinthi,
ubi *jam* vitiosè iteratur: sed forma est eadem. Habet utique nostra ed. B.

Ille comam mollis, jam tunc tondebat hyacinthi,
ubi quidem *tunc* redundat, quo demto, forma semper est eadem. Nullibi legitur *acanthi*. Et quidem, observandum, cum D. Heyne, *acanthum*, qui locum obtinet inter semper frondentes (*baccas semper frondentis acanthi*, Georg. II. 119.) alienum esse ab hoc loco, in quo agitur *de floribus alieno tempore florentibus*. Retinenda ergo lectio aperta cod. Medic. Et, si adhuc offendit mutata quantitas unius

syllabe, non desunt in ipso Virgilio plurimi verus quos possis objicere quales sunt isti :

Fatalisque manus, insensa Etruria Turno,
Æn. XII. 232.

Unde eademque vis sanguis animisque sequuntur,
Æn. X. 487.

Liminaque, laurusque Dei; totiusque moveri
Meos circum. Æn. III. 91.

Archensque, Mæsthusque ruunt; omnisque reliis.
Æn. XII. 443.

148. *Præterea, atque aliis post me memoranda reliquis.* Cod. Medic. cod. Reg. Xi. s. unus etiam ex codd. Reg. Xfi. s. habent *post memoranda*, ita ut facile crediderimus cum D. Heyne, similem syllabam *me* excidisse in his codd. quam exhibent duo alii codd. Regii Xfi. s. nostra etiam ed. B. Quidam habent *post hæc memoranda*; quidam verò; *post commemoranda*, ut habent tres codd. Regii Xi. Xfi. & XIII. ss. nostra etiam ed. A: sed neutrum occurrit in antiquissimis.

228. *Si quando sedem angustam servataque mella*
Thesauris relines: prius haustu sparsus aquarum,

Ora fore, fumosque manu prætende sequaces.
Mirum quanta sit diversitas in his legendis versibus.

1°. Cod. Medic. manu pr. sic habet:

Si quando sedem angusta, servataque mella
Thesauris relines. Prius astu sparsus aquarum
Ore save, fumosque &c.

2°. Quod sic emendavit secunda manus:

Si quando sedem angustam servataque mella
Thesauris relines. Prius haustu sparsus aquarum
Ora sove, fumosque &c.

3°. Cod. Reg. Xi. s. habet:

Si quando sedem angustam servataque mella

*Thesauris relines. Prius haustus sparsus aquarum
Ora fove, fumosque &c.*

4°. Nostra ed. vet. A, sic habet :

*Si quando sedem angustam, servataque mella
Thesauris relines : prius haustus sparsus aquarum
Ora fove, fumosque &c.*

5°. Denique altera nostra ed. vet. B, habet :

*Si quando sedem angustam, servataque mella
Thesauris relines. Prius haustu sparsus aquarum
Ora fove, fumosque &c.*

Et sic de ceteris codd. & edd. infinita in iis varietas. Sed si tanta in libris occurrit, non minor est in Criticorum explanationibus dissidentia. *Sedem angustam* retinuerunt Heinſius & Burmannus, ex Medic. cod. præsertim ; cui possumus adungere cod. Reg. XI. s. & nostram ed. B ; & quia, ut observat D. Heyne, jam dudum regiam ac palatia, aliaque a regum majestate petita, apibus tribui attenderunt. Quasi hinc quæstio esset de regia ullâ aut de palatio ullo, quale esset palatium, vel ipsius Cæsaris ! Porro, hinc simpliciter agit Poëta de favorum castratione, cujus præcepta breviter expedit. *Ipsa autem alvearia, ipsæ angustæ sedes, ex ipso Virgilio, seu corticibus susa cavatis, seu lento sunt vimine texta, & angustos habent aditus.* Verum multò longius aberrare videntur qui per hanc *sedem angustam* mysticè intelligunt altare aliquod, vel delubrum, vel aliquid simile, ad quod accedere non debet apiarius nisi cum summâ vesecundiâ, nisi purus, nisi ore lauto, *sparsus ora haustu aquarum*, nisi etiam cum silentio, *ore fave*, ut *ore favete omnes*, Æn. V, ut *favete linguis*, apud Horat. Atqui tamen, hinc unice agitur, ut modò dicebamus, de favorum castratione, hoc est, de diripiendâ illâ *sede angustâ*, illâ

arâ , illo delubro : Mira profectò , exclamat D. Heyne , ista religio , ut sacrilegium commissurus , lutrari , linguâ & ore favere , & tum fumum inferre , jubeatur ! At nonne mirum etiam , si jubeor tacere ; linguâ & ore favere , cùm habeam os plenum vel *sparsum haustu aquarum* ? Videtur ergo magis conveniens lectio *sedem angustam* , quam tuentur ex ipso D. Heyne , plurimi codd. scilicet Rom. cum aliis Pierii , quinque apud Burmann. sex apud Martin. uterque Gothanus , ac plurimæ præterea edd. vet. qualis nostra A , & etiam Aldi 1^a. & 3^a. nec sanè , subjungit idem Vir Doct. hoc incongruum aut ab apibus alienum. Quæ sequuntur multò pluris habent impedimenti ; ac obstat in primis istud participium *sparsus* ; constanter enim legitur *sparsus aquarum* quod neutiquam posse viderunt interpretari , nisi transformetur , vel poëticâ copiâ , vel per syncopen , in *spargens* , participium pro participio , ut ait Servius ; vel in *sparsurus* , ut *virum* pro *virorum* , *repositum* pro *repositum* , *vixet* , pro *vixisset* , *extinxem* pro *extinxissem* , *traxe* pro *traxisse* &c. unde fieret sensus : *sparsurus haustus aquarum* , prius fove ipso ore ; vel prius fove ore *haustus aquarum* quos *sparsurus* es. Verùm , ad quid fovendi ore isti haustus aquarum spargendarum ? quæ finis est ? non dicitur. Nobis autem , nihil mutandum videtur. Lectionem retinemus *haustu* , ex Medic. m. sec. quò alludit & pr. manus *astu* , ac etiam ex nostrâ ed. B. Retinemus *ora fove* ex eodem cod. Medic. m. sec. cod. Reg. Xi. s. & eâdem ed. B. Indeque fit sensus : *sparsus juxta os tuum* videlicet , & græco more , hoc est , *habens os tuum sparsum* , *imbutum* , *munium* , *plenum* , *haustu aquarum* , ex ipso haustu aquarum , *fove ora* , ora scilicet alvearii , vel istius *angustæ sedis* ,

ut apes contineantur in penetralibus, nec foras au-
deant procedere; *fumosque manu pratende sequaces*,
hoc est: continuò immitte, introduc in alvearium,
in *sedem angustam*, *fumos* quibus apes cogantur se-
cedere in summitatem alvearii; unde sis securus ab
ipsarum aculeis, & fiat tibi copia extrahendorum
favorum.

243. *Stellio & lucifugis* &c. istud & unanimiter
legitur in codd. & edd. vett. unde ipsum excludere
esset difficile. Atqui tamen metro videtur contradi-
cere. *Stellio* apertè legitur in cod. Reg. Xi. s. sicut
in pluribus aliis, in vett. etiam edd. ut in A. Co-
dex Medic. habuit primò *stello*, ex quo, superiori
parte alterius consonæ geminatæ radiatâ, factum est
stelio, quod habent quædam vett. edd. ut B; &
quod inducit ad pronunciandum *steljo*, binis sylla-
bis: verùm *stelio* nullibi occurrit in Grammaticis,
omnes habent *stellio*, ut legitur in Thef. ling. lat.
Steph. Huic autem pronunciationi non adversatur D
Heyne, qui quidem scripsit *stellio*, sed pronunciat
stelljo, *stellj'* & *lucifugis* &c. non obstante consonâ
geminatâ. Ab hoc non longius est exemplo istud
Horatii Carm. III. Od. VI. 6.

Hinc omne principium, huc refer exitum:
quem versum Alcaicum non potes reddere ad for-
mam metri, nisi pronunciando *principjum*, *principj'*
huc.

262. *Ut mare sollicitum stridit refluentibus undis.*
Vulgò legitur *stridet*, verùm recepit Heinsius *stridis*
ex melioribus codd. ut etiam legitur in Mediceo.
Et quidem ipse videtur Virgilius hoc uti verbo in
tertiâ potius quàm in secundâ conjug. Sic infra
(556.) *stridere apes utero*, ubi *stridere* facit dacty-
lum; sic Æn. II. 418. *stridunt silvæ*; sic Æn. IV.

689. *Infixum stridis sub pectore vulnus* ; sic VIII. 420. *striduntque cavernis striclura Chalybum* ; sic denique Æn. XII. 691. *striduntque hastilibus aura.*

343. *Atque Ephyre , atque Opis , & Asia Deiopia.* Sic habent cod. Medic. A etiam & B. Vulgò legitur *atque Opis , atque Asia* &c. sed malè : nam est prima longa in *Opis* , in *Asia* , in *Deiopia* , gr. *Δαίωσια* ; unde fiat hiatus necesse est post *Ephyre* , in quo sunt duæ primæ breves.

415. *Et liquidum ambrosiæ diffundis odorem.* Cod. Medic. cum aliis , habet *diffundis* ; *diffudis* alii legunt ; B. habet *defundit*.

473. *Quàm multa in foliis legimus cum melioribus* , A etiam & B. multi legunt *in filvis*.

559. *Hæc super arborum cultu &c.* Hic versus & sequentes non videntur esse Virgilii , tum , quòd a veterum poëtarum more est alienum tales Epilogos adjungere suis carminibus ; tum , quia in illis occurrunt nonnulla quæ reprehendi possint , & quæ certè non peccasset Virgilius. De cetero , V. D. Heyne.

I N Æ N E I D O S

SEX PRIORES LIBROS.

L I B. I.

Ille ego &c. Negant Critici hos quatuor versus esse Virgilianos , eosque ab aliquo Grammatico adfutos putant fuisse. Multoties enim quasi præfationes addere veterum poëtarum scriptis sibi permiserunt Grammatici ; ut multis probatur exemplis. Demum isti quatuor versus non occurrunt in codd. unde sunt rejecti ex pluribus etiam edd. antiquis.

7c. *Aut*

70. *Aut age diversos.* Vulgò legitur *diversas*, cum relatione ad *puppēs*. Verùm, ex codd. consensu, restituit Heinſius *diversos*; quod item habent nostræ edd. A & B.

174. *Ac primùm filici scintillam excudit Achates.* Habent *filicis* vulgg. edd. cum nostris A & B. At cod. Medic. cod. Reg. XI. s. m. pr. habent *filici* & retinuit etiam Heinſius ex melioribus. Esto, si placet, *filici*, more antiquo, pro *filice*, ut *igni* pro *igne* &c.

317. *Volucremque fugâ prævertitur Eurum.* Habent omnes eodd. ut Medic. & noster Reg. XI. s. omnes etiam edd. vet. quales nostræ A & B: *Volucremque fugâ prævertitur Hebrum*. Sed manifestius est vitium, quàm ut non corrigatur, juxta videlicet emendationem Huetii, qui unicè veram Virgilii lectionem restituit. 1º. Ipsum epitheton *volucrem* minus bene videtur sociari cum *Hebrum*, quod est nomen fluminis; nec usquam hoc sensu occurrit in Virgilio. Benè quidem scripsit *volucrem columbam*, *volucrem sagittam*, *volucris curru*, *volucres fumos*, *volucres auras*, *volucres rotas* &c. at numquam certè posuit *volucrem amnem*. *Rapidum*, erat convenientius epitheton, & quo semper utitur in talibus: *rapidis vorticibus*, *rapidus amnes*, *rapidum Oaxen*, *rapidum Simoenta* &c. Sic Horatius Carm. I. 13. Orpheum memorat

Arte maternâ rapidos morantem

Fluminum lapsus, celeresque ventos.

Non ergo scripsit Virgilius *volucrem Hebrum*, sed *Eurum*, quod fortè scriptum fuit *Evrum*, prisco more, & malè auditum ex aliquo recitante cui V pronunciaretur ut B. 2º. Ipsum audiamus Huetium (*Huetiana* p. 142.) Virgile, dans le premier livre de l'Énéide, v. 321. (317.) parlant de l'amazone

Tomus I.

Q

Harpalice Thracienne , & voulant louer son extrême vitesse , dit qu'elle alloit plus vite que l'Hebre : *volucrumque fugâ prævertitur Hebrum*. Est-ce une si grande merveille , que de devancer à la course une riviere qui n'est point louée d'ailleurs pour sa rapidité ? Il n'y a guère de rivieres qu'un homme de pied , marchant son pas ordinaire , ne puisse devancer. Comment n'a-t-on pas vu que Virgile avoit sans doute écrit *volucrumque fugâ prævertitur Eurum* ; pour dire ce que l'on dit par une hyperbole assez ordinaire , qu'elle alloit plus vite que le vent ? Quand Virgile a parlé des chevaux de Mars , *Æn.* XII , il s'est exprimé de la même sorte : *illi æquore aperto , ante Euros Zephyrumque volant*. Quand il a parlé des enfans d'*Imbrasus* , *Æn.* XII. il a dit que leur pere leur avoit appris , entre autres choses , *equo prævertere ventos*. Et , quand il a voulu marquer , *Æn.* XII , la fuite légère de Turnus , il a dit que *fugiu orior Euro*. Ces sortes d'hyperboles étoient familières à Virgile. Lorsqu'il a voulu louer la légèreté de Camille , il a dit qu'elle auroit pu courir sur la pointe des épis sans les rompre , & sur les flots de la mer , sans se mouiller le pied.

343. *Huic conjux Sichæus erat , ditissimus agri*

Phœnicum. In hanc lectionem consentiunt omnes codd. Medic. etiam , & noster Reg. Xi. s. & omnes vet. edd. quales nostræ A & B. Vellent tamen idem Huetius & hinc emendare *ditissimus auri* , eo præsertim quod in iis quæ sequuntur unice agitur de *auro* , de *thesauris* Sichæi :

Auri cæcus amore

Clam ferro incautum superat :

Veteres tellure recludit

Thesauros , ignotum argenti pondus & auri :

Naves quæ fortè paratæ

Corripiunt onerantque auro ; portantur avari

Pygmalionis opes pelago.

Esto : sed tamen assentiendum duximus constanti li-
brorum lectioni *ditissimus agri*, cum scilicet *agri* possit
etiam defendi : potuit quidem *Sichæus* fuisse *ditissi-
mus auri*, at potuit etiam fuisse *ditissimus agri*, hoc
est agrorum possessione ; qualem fuisse memorat
Virgilius *Volscentem* :

Magnanimo Volscente satum , ditissimus agri

Qui fuit Ausonidum.

Æn. X. 563.

Verùm , aliud in hoc versu occurrit offendiculum.
Perperam , inquit Brunckius , libri omnes habent
Sycheus vel *Sichæus* , metro reclamante , quia prima
hujus nominis syllaba semper corripitur , ut statim
quinto abhinc versu videre est : unde vellet hîc
scribere *Syccheus*. Si res videtur alicujus momenti ,
transeat hîc illa scriptura : sic ista vox *religio* num-
quam locum obtineret in versu heroico , cum sint
tres primæ breves : unde scribunt *relligio*. De cetero ,
ut observat D. Heyne , simile exemplum variatæ
pronunciationis est in *Sicania* , primâ semper pro-
ductâ ; & *Sicani* , primâ semper correptâ : *Sicanio*
prætenta sinu , Æn. III. 692. *Insula Sicaniùm juxta*
latus , VIII. 416. *Genes venère Sicane* VIII. 328.
Fines super usque Sicanos , XI. 317.

427. *Hîc alta theatri — Fundamenta locant* &c.
Sic legitur in codd. Medic. & Reg. XI. s. & ha-
bent nostræ edd. A & B. Heinsius tamen , quem se-
cutus est D. Heyne , præfert *theatris* , ut , aiunt ,
magis epicum , quodque sui etiam tuentur codices.

441. *Lucus in urbe fuit medid , lætissimus umbrâ*.
Hanc vulg. lectionem , quam tuentur cod. Medic.
& cod. Reg. XI. s. nostræ etiam edd. A & B. re-

den quod tamen nonnulli præferunt ,
tantùm Attidarum , Agamemnoni vid
quidem *ambobus* referri ad tria cap
hîc poëta sumere *Atridas* collectivè ,
fratres pro uno capite. Vel , si , per
ut per *Priamum Troas* , intellexeris
Danaos Troasque , & sevum ambobu
est , *Danaïs & Trojanis*. Sic *Æn. V*

Se facis ambobus Teucrisque venir

512. *Penitusque alias advexerat ori*
Heinsius ex melioribus ; sic etiam
Medic. m. pr. & cod. Reg. XI. s. a
A & B , non *advexerat* , quod haben
quidem fuit adscriptum in Medic. n

532. *Enotri coluère viri*. Vulgò |
sed malè , nam gr. est *Ἐνωτρός* , se
longâ. *Enotri* etiam legitur in B.

549. *Sunt & ficulis regio*

Arvaque , Trojanoque a sanguin
Semotâ mss. codd. auctoritate , q
pars , ut Medic. habent *Arva* ; licet
inter quos Reg. XI. s. habeant *Arma* ;
gitur , ratio sermonis postulare vide

legitur in Medic. & cod. Reg. Xl. s. ut etiam in A. B verò habet *nube* cum quibusdam edd. ac mss. codd.

636. *Munera lætitiæque dii*. Sic legendum cum nostrâ ed. A ; non *Dei*, ut vulgò legitur ita ut *Dei* sumatur pro *Bacchi* ; quod extra lyricam audaciam est insolitum, inquit D. Heyne. Sed *dii* ponitur hoc loco pro *diei*, ut interpretatur Gellius, testante ipso D. Heyne : *In illo versu*, inquit Gellius IX. 14. *nihil dubium est quin dii scripserit pro diei* : *Munera lætitiæque dii, quod imperitiores Dei legunt ab insolentia scilicet vocis istius abhorrentes, sic autem dies dii, ut perniciæ pernicii, progenies progenii, luxuries luxurii, a veteribus declinatæ est.* Cod. Medic. habebat tantum *de*, cui posterius *i* fuit additum alterâ manu & minio adscriptum, unde irrepsit *Dei* in poster. codd. ac edd. In cod. Reg. Xl. s. apertè legitur & totis litteris, *diei*, priore tamen *i* alterâ manu radiato. Hanc denique lectionem *dii*, præfert D. Heyne, ut unicè veram : primum, quod exquisitior & antiquissimæ sit auctoritatis, tum, quod lenius decurrit : *Mittit*, inquit, *tauros, sues, pecudes, munera lætitiæque diei, quibus diem tam faustum ac festum exhilararent, ut hospitalibus donis fieri mos erat.*

642. *Antiqua ab origine gentis*. Sic habent cod. Medic. & cod. Reg. Xl. s. nostra etiam ed. B. præferunt quidam *antiqua*, quod sui etiam tuentur codices.

670. *Hunc Phœnissa tenet Dido*. Quibusdam placet melius *nunc* : sed hunc habent cod. Medic. cod. Reg. Xl. s. nostræ etiam edd. A & B.

706. *Qui dapibus mensas onerens & pocula ponant*. Sic legitur hic versus in cod. Medic. & cod. Reg. Xl. s. Multi, ut nostræ etiam edd. A & B. habent *onerant & ponunt*.

719. *Insidat quantus miseræ Deus.* Sic legitur in cod. Medic. & cod. Reg. XI. s. Vulgò *insideat*, quod sui etiam tuentur codd.

747. *Ingeminant plausu Tyrii.* Sic habent B. & meliores edd. cod. etiam Medic. & cod. Reg. XI. s. Sic *Ingeminant hastis Troës*, Æn. IX. 811. Vulgò legitur *plausum*: sed sciendum, inquit D. Heyne, *plausu ingeminare*, esse doctius & exquisitius, ac magis poetice dictum, quàm *plausum ingeminare*.

L I B. I I.

71. *Et super ipsi — Dardanidæ infensi* &c. Sic habent cod. Medic. cod. Reg. XI. s. meliores denique, B etiam. Vulgò *Insuper*.

77. *Cuncta equidem tibi, Rex, fuerit quodcumque, fatebor.* Cod. Medic. & cod. Reg. XI. s. habent *fuerit quodcumque*, & tuetur Heinsius codd. auctoritate, Phædrus etiam recepit (Prol. L. III.):

*Sed jam quodcumque fuerit (ut dixit Sinon,
Ad regem cum Dardaniæ perductus foret).*

Minus ergo bene habent nostræ edd. A & B, *fuerint quæcumque*, ut vulgò legitur.

88. *Dum stabat regno incolumis, regumque vige-
bat — Conciliis.* Elegantior certè & sermoni accommodatior hæc lectio, qualem habent cod. Medic. & cod. Reg. XI. s. Heinsius etiam retinuit ex melioribus, quàm vulgaris *Regnumque vigeat consiliis*. Sic tamen habet A. Habet verò B: *regumque vigeat consiliis*, sed mendosè pro *conciliis*.

206. *Pectora quorum inter fluctus arrepta jubæque
Sanguineæ superant undas.* Quæ postrema verba, *superant undas*, constanter habent codd. & legimus in Medic. & cod. Reg. XI. s. habent etiam A & B. Non ergo legendum cum quibusdam *exsuperant*.

207.

*Pars cetera pontum**Ponè legit , sinuatque immensa volumine terga.*

Sic A & B ; sic habet cod. Medic. sed apparet habuisse codicem Reg. XI. s. *sinuant* , supra quod adscriptum legitur , pro interpretamento , *curvat* , manu , ut videtur , ejusdem , aut saltem proximâ ejusdem temporis. Ceterùm , *sinuant* suos etiam habet codd. ita ut , sive *sinuant* , sive *sinuat* accipias , parvi intersit. *Sinuat* refertur ad *pars altera* , in versu præced. *sinuant* verò ad *angues* , versu 204. supra.

319. *Panthus Othryades*. Sic scribendum etiam in versu præced. *Panthus* , ut in A & B , & cod. Reg. XI. s. non *Pantos* , *Panteus* , *Pantheus* , &c. nec *Ostriades* , *Oryriades* &c. variant enim multum codd. præsertim circa nomina græca. Ista autem sunt gr. Πάνθος , & Πάνθης Ὀθρυάδης ; unde fit in Vocat. *Panthu* , v. 322.

408. *Et sese medium iniecit periturus in agmen*. Sic habent A & B ; habet etiam cod. Medic. Cod. verò Reg. XI. s. habet , ut vulgò legitur *moriturus* ; sed juxtâ , in margine , adscriptum legitur : *et periturus*.

506. *Forſitan & , Priami fuerint quæ fata , requiras*. A & B habent *requiris* : sed nostri codd. Medic. scilicet. & Reg. XI. s. habent *requiras*.

507. *Urbis uti captæ casum &c*. Sic habent nostri codd. Heinsius etiam restituit ex melioribus. Vulgò legitur *ubi* ; quod inquit D. Heyne , interpretamenti loco esse potest:

518. *Juvenilibus armis*. Usus apud nos invaluit , ut scribamus *juvenilibus* pro *juvenalibus* , quod habent codd. & edd. vet. scribimus *juvenilibus annis* , ut *senilibus annis* ; *juvenili ætate* , ut *ætate senili*. Sic etiam scribimus *conjux* , non *coniunx* ; *sunclanses* ,

non contans ; illacrimabilis , non inlacrimabilis ; illuster , non inluster ; affatus , non adfatus &c. &c. nec tamen ideo declinamus auctoritatem codd. & edd. præstant.

550. *Hoc dicens* legitur in Medic. & aliis codd. in A & B , & Heinſio. Vulgò hæc.

567. *Jamque adeo* &c. Hi XXII. verſus , ad hunc , *Cam mihi ſe* &c. deſiderantur in cod. Medic. ſicut in omnibus codd. vetuſt. in edd. etiam vet. ut in B. Quo verò pacto exciderint , planè incertum ; mirum etiam videri debet , cum Virgilio prorsùs ſint digniſſimi , ſi , ut obſervat D. Heyne , eorum indolem & numeroſam venuſtatem exquiras. Ut ut ſit , ipſos recipere neceſſe eſt ; quibus demtis , ſententiæ ſequentium conſtare nequit.

602. *Divùm inclementia* , *Divùm*. Sic ex Medic. cod. & melioribus. Vulgò , ut in A & B , legitur : *Verùm inclementia Divùm*.

632. *Descendo , ac ducente Ded flammam inter & hoſtes* — *Expeditior*. Habet B *Ded* & cod. Medic. m. pr. nam emendavit ſec. *Deo* ; quod quidem habent plurimi codd. & edd. vet. in quibus A. Sed , præterquàm quod minus benè ſonat auribus , *Descendo ducente Deo* , minus etiam videtur rationi ſermonis accommodatum. Dixerat modò Venus :

Nuſquam abero , & tutum patrio te limine ſiſſam.
Apprimè ergo *expedit ſe* Æneas *ducente Ded*. Ipſe matrem alloquitur infra :

Hoc erat , alma parens , quod me per tela per ignes
Eripis &c.

Ducebat ergo natum ipſa *Dea* mater.

661. *Patet iſti janua letho*. Sic recepiſimus cum Heinſio , & legimus in cod. Medic. Cod. autem Reg. XI. s. & alii complures codd. A etiam , habent

iffic. B habet *iffi* : sed supra, manu adnotatum legitur : *apocope pro iffic.*

730. *Omnemque videbar — Evassisse viam.* *Viam* legitur in omnibus codd. sicut in nostris Medic. & Reg. XI. s. in omnibus etiam vet. edd. ut in A & B ; uno verbo, legitur ubique. At, quod non ipse ausus est Heinſius, emendavit D. Heyne: *vicem*, & sanè multò melius: nam, ut observat: *Nec omnem adhuc viam erat emensus Æneas; nec de vid ad portas facta bis memorare attinebat: at hoc erat memorabile, quod jam omnes Fortuna vicissitudines, omnia quæ timuerat, evassisse sibi videbatur.* Optimè quidem: sed unum desideratur: ista emendatio nullà vindicatur auctoritate, neque codd. neque edd. estque mera Marklandi conjectura. Adde quod non multum scriptura differt inter *viam* & *vicem*.

776. *Quid tantùm insano juvat indulgere dolori?* Vulgg. edd. habent *labori*, minùs certè conveniens. At cod. Medic. & cod. Reg. XI. s. habent *dolori*, & Heinſius recepit ex librorum auctoritate.

L I B. I I I.

43. *Aut cruor hic de stipite manat.* *Haud* habent omnes ferè edd. ut A & B. Sed Heinſius, librorum auctoritate, restituit *aut*, quod utique habent cod. Medic & cod. Reg. XI. s.

61. *Linqui pollutum hospitium, & dare classibus Austros.* *Linqui* habent cod. Medic. cod. Reg. XI. s. & alii bene multi, nostræ etiam edd. A & B, & recepimus cum Heinſio & D. Heyne, pro *linquere*, quod tamen sui etiam tueri possent codd. succurrit autem & ipse Virgilius, Æn. VII. 468. 469:

Jubet arma parari,

Tutari Italiam, destrudere sinibus hostem.

76. *Cyaro caisâ Myconoque*. Sic Heinſius reſtituit codd. auctoritate contra vulg. lect. *Mycone caisâ Gyanoque*, in quâ *Mycone* eſt vitioſum : eſt enim *Myconus* inſula Straboni *Ménonæ*, & in dandi vel auferendi caſu *Mycono* : *ἀν' ἀοριῆς ἐπ' Ἰατρῶν 2; Μυκόν;* ab illâ ad *Icariam* & *Myconum*. Thucyd.

115. *Viridemque Donuſam*. Sic legit Heinſius, à gr. *Δονῶσα*. Plin. etiam & Tacit. (Annal. IV. 30.) ſcribunt *Donuſa*; Mela verò, ut vulgò legitur, *Donyſa*.

117. *Crebris legimus freta concita terris*. Heinſius, ſemotis codd. præfert *freta conſuta*, quibus intelligendum eſt mare ſparſum vel ſeminatum *crebris terris*, hoc eſt *inſulis*, quale eſt *Ægæum mare*; ſic Livius XXXIII. 6. *Ager conſutus crebris arboribus*. Sed, cod. Medic. cod. Reg. XI. s. & alii penè omnes, habent *concita*, hoc eſt, *agitata*, *tumſcentia*, ut G. I. 356.

Continuo ventis ſurgentibus auſ freta ponti

Incipiunt agitata tumſcere.

turbata, ut Georg. III. 259.

Nempe abruptis turbata procellis

Noſte natat cæcâ ſerſ freta.

ſpumantia, ut Æn. V. 141.

Adductis ſpumant freta verſa lacertis.

unde fit ſenſus : *legimus baccharum jugis Naxos*, *viridemque Donuſam*, *Olearon*, *niveamque Paron*, *ſparſæſque per æquor Cycladas*, & *freta concita crebris terris*; hoc eſt, *freta tumſcentia*, *turbata*, *ſpumantia*, propter obſtantes *crebras terras* vel *inſulas* quæ ſparſæ ſunt & velut ſeminatæ per mare *Ægæum*, quales ſunt tam *Sporades* quàm *Cyclades*.

170. *Corythum*, *terrasque requirat Auſonias*. *Requirat* reſtituit ex melioribus Heinſius, & legitur in cod. Medic. habet cod. Reg. XI. s. *requiras*, quod

evidenter fuit factum alterâ manu ex *requirat*, ut antea legebatur & habet etiam B. Vulgò legitur *require*, quod habet A, & idem sonat ac *requiras*.

189. *Cuncti dicto paremus ovanes*. Heinſius ex melioribus reſtituit *dicto*, quod legimus etiam in cod. Medic. & in cod. Reg. XI. s. Rejicienda ergo vulg. lectio *dictis*, quæ utique eſſet nimis proſaïca.

268. *Fugimus ſpumantibus undis*. Emendavit Heinſius *ferimur*: ſed vulg. lectio videtur retinenda: hic enim agitur de verâ fugâ; cui alludit infra (283) *Juvatque fugam medios tenuiſſe per hoſtes*. Ceterùm, quod omnem quæſtionem dirimit: cod. Medic. cod. Reg. XI. s. A etiam & B. habent unanimiter *fugimus*.

293. *Celſam Buſthroti accedimus urbem*. Quæ verba, *celſam urbem*, induxerunt ut vulgg. edd. ſcripſerint *ascendimus*: ſed cod. Medic. cod. Reg. XI. s. noſtræ etiam edd. A & B, habent unanimiter *accedimus*; & Heinſius revocavit.

329. *Me famulo famulamque*. Sic legitur hic verſus in A & B, codice Medic. & aliis codd. ex quibus ipſum reſtituit Heinſius. Vulgò legitur *Me famulam famuloque*.

338. *Aut quiſnam* habent A & B, cod. Medic. & alii codd. ex quibus emendavit Heinſius, contra vulg. lectionem. *Aut quis te*.

341. *Ecqua tamen* retinuit Heinſius ex melioribus. Vulgò legitur *Et quæ jam*. Cod. Medic. & alii cod. habent, ut A & B, *Et qua tamen*. Habent etiam iidem codd. in verſu ſeq. *Ecquit*, quod A & B legunt *Et quid*, pro *Ecquid*.

354. *Aulæi in medio*. Nec offendat hæc forma, *aulæi*, pro *aule*, quam recepit Heinſius ex codd. & ad quam non ſemel recurrit ipſe Virgilius: Sic enim ſcripſit, Æn. VI. 747. *Atque auræ ſimplicis ignem*,

pro *aura*; & *Æn.* IX. 16. *Dives pithæi vestis*, pro *pitææ* &c.

368. *Quidve sequens tantos possim superare labores?* *Possim* legitur in A & B, & ubique; nullibi *possim*, quod tamen habent vulgg. edd.

427. *Pistrix* habent A & B, cod. Medic. & alii complures, quos secutus est Heinsius. Vulgò legitur *pistis*.

499.

Melioribus, opro,

Auspiciis, & que fuerint minus obvia Graüs.

Sic habent cod. Medic. & alii codd. & B. Vulgò legitur *fuerit*, cum relatione ad *Trojam*.

503. *Epiro, Hesperiam... unam faciemus utramque Trojam animis.* Sic legitur in A & B; sic in cod. Medic. & cod. Reg. XI. s. sic denique in omnibus; & talis est librorum consensus, ut quidquam mutandi via pateat nulli. Valdè tamen impediuntur Critici, & in hoc hærent maximè, quod *Epiro, Hesperiam*. concordari posse minimè videantur. Plurimi emendârunt *Hesperid*; quidam *Epirum*; nulli venit in mentem quomodò posset defendere *Epiro, Hesperiam* quod tamen tueri necesse est, ex constanti librorum lectione. Nullus habet *Epirum, Hesperiam*, quod sanè foret accommodatius; nullus *Epiro, Hesperid*, quod esset minus gratum; omnes habent *Epiro, Hesperiam*. Porro *Epirus* est gr. Ἐπίρος, quo quidem, in propriâ formâ, usus est Virgilius, Georg. I. 59.

Mittit... Eliadam palmas Epiros equarum.

At, hoc nomen 3æ. declin. apud gr. convertitur Atticè in Ἐπίρος accus. τὴν Ἐπίρον vel Ἐπίρον, ut τὴν Ἄθην vel Ἄθην, quod jam vidimus, τὴν Ἐω vel Ἐων, *Auroram*. Potuit ergo Virgilius ponere *Epiro*, in accusandi casu, ut *lulificam Alcêo*,

Æn. VII. 324. Cur autem, inquires, non posuit *Epirum*, quod erat simplicius? Esto. Sed, cur, in versu supra citato, non posuit *Epirus* pro *Epiros*? Cur, *Ecl.* VIII. 44. Prætulit *Tmaros* pro *Tmarus*? Cur, *Georg.* I. 35. scripsit *Scorpis* pro *Scorpius*; *G.* II. 487. *Spercheos* pro *Spercheus*; *Æn.* V. 261. *Demoleos* pro *Demoleus*? Cur, *Æn.* II. 371. scripsit *Androgeos*, non *Androgeus*: primus se.... *Androgeos offert nobis*? Non dissimulandum tenere plurimos, hoc ipso in loco, pro *Androgeus*; sed malè: *Androgeus* enim lat. admodum 2^æ. declin. habet ultimam brevem, nec potest hic stare ante vocalem, *Androgeus offert*; cum præterea, in hoc vocabulo sit item secunda brevis & tres primæ faciant Dactylum: verùm, si legeris *Androgeos*, tunc ultima producitur naturâ; quod hic postulat metrum. Cur scripsit Virgilius, in generandi casu *Androgei*, *Æn.* II. 392. *Androgei galeam*; & *Androgeo* vel potius *Androgen*, in foribus lethum *Androgeo*, *Æn.* VI. 20? Cur modò *Evander*, modò *Evandrus*? Cur...? Sic voluit, vel solâ mente variandi. Hoc demum velis attendere: Romani, ex quo litteras græcas didicerunt, venustissimum sunt arbitrati, Græcorum, non modò loquendi formas, non modò vocabulorum formas, sed ipsa etiam vocabula in proprium transferre sermonem. Cujus quidem rei innumerabilia suppeditant argumenta, tum ipsi poëtæ, tum ipse magister elegantiae, eloquentiae princeps Cicero.

533. *Portus ab Euroo fluctu*. Novâ quidem formâ prodit hoc nomen *Euroo*: Sed legitur in *Medic.* & ceteris ferè omnibus vetustioribus, ita videlicet constantè, ut nihil possit mutari. Habent quidem B, & cod. *Reg. Xi.* s. *Euro*, non sanè longiùs ab *Euroo*: sed *Euro* linquit versum incompletum. Posuerunt

plurimi, præsertim inter Recentiores, *Eos*, quæ cum sæpius confunditur *Eurus*: nam *Eos* est nomen unius ex solis equis, & pro *Oriente* nonnumquam sumitur; modò est *Lucifer*, modò est ipsa *Aurora*; & posset defendi, cum in hoc vocabulo sit prima modò brevis, modò longa: corripitur veniens ab *Eos*, *Aurora*, Æn. II. 417.

*Confligunt, Zephyrusque Notusque & Letus Eois
Eurus equis.*

producitur, veniens ab Ἠὼς, item *Aurora*, Georg. II. 115.

Eosque domos Arabum, pithosque Gelenos.

Verùm *Eoo* non occurrit in codd. quorum meliores habent *Euroo*. Porro, *Euroo* est adject. ab *Euroo* *fluflu*, gr. εὐροος, *fluidus, benè fluens, facilem casum habens*; ab Ἐυρος, *Eurus*, ventus ita dictus quasi εὐροος *larus*, quòd latè perflit ab Oriente. Est ergo *Euroo* veniens ab *Euros* vel *Eurus*, ut *Eos* ab *Eos*, *Inous* ab *Ino* gen. *Inūs*, *Inoo Melicerta*, Georg. I. 437. ut *Arctous* ab *Arctos*,

Solibus Arctois, sideribusque ducem (Martial.) ut *Myrtous* a *Myrtos*, *Lesbous* a *Lesbos*, *Myrtoum mare*, *Lesboum barbiton*, Horat. Carm. I. 1.

625. *Sanieque exaspera natarent — Limina*; hoc est, inquit D. Heyne, *limina resperfa sanie ac cruore ex illis humi corporibus*. Legunt vulgò *asperfa*: verùm, in *asperfa* & *natarent*, inquit Servius, *Tapinois* & *Hyperbole* junguntur.

629. *Trunca manu pinus regit, & vestigia firmat*. Sic legitur in Medic. & omnibus præstantioribus, in B. etiam: & retinuit Heinsius. Sensus est: *Trunca pinus quam tenet manu, regit eum & vestigia firmat*. Vulgò legitur *manum*.

661. *Solamenque mali*. Quibus verbis, in A & B,

æc etiã in cod. Reg. XI. 3. hæc subjiciuntur: *de collo fistula pendet*; quæ minus digna videntur Virgilio, ac proindè ab Heinſio & D. Heyne meritò rejecta. Etquidem, non occurrunt, neque in Mediceo, neque in vetustioribus ac melioribus; nec leguntur in quibusdam, nisi adscripta manu recenti.

670. *Verùm ubi nulla datur dextram affectare potestas.* Habent *dextram affectare* meliores codd. inter quos Medic. at m. sec. & Reg. XI. s. A etiã & B, cum omnibus vet. edd. ita ut non sit tutum recurrere ad emendationem *dextrã affectare*; quam admittunt nonnulli, & quæ foret accommodatissima; sed quam nulla tuetur auctoritas. Nec magis arridet interpretatio Servii; cui, hoc in loco, *dextram affectare* videtur esse: *dextram intendere & injicere, scilicet ut possit navem tenere. Hoc sensu*, inquit D. Heyne, *dextram affectare, non modò caret exemplo, sed & analogiã*; nam quarto casu, effertur id quod appetitur, cui manus injicitur; sic, regnum, samam, plausum affectare: sic viam affectat Olympo, Georg. IV. 562. sic, ad dominam qui affectant viam, Terent. Heaut. Sumatur ergò hîc *dextram* adjectivè, cum relatione ad vocis, in versu præced. *dextram vocem*; & vocem figurativè, pro *navim* vel etiã *aciem* aut *partem classis*, ad *cujus sonitum vocis vestigia torsit* Polyphemus; & hoc quidem non est insolitum: deinde videamus quisnam erat actu status classis Æneæ fugientis. Atqui legebant Troës litus orientale Siciliae, & navigabant in Austrum, favente Boreã:

Ecce autem Boreas angustã ab sede Pelori

Missus adest; (infra 637.)

Habebant ergo a *dextrã Polyphemum affectantem*, cupidè ardentem arripere, apprehendere, disjicere pon-

to *navim vel aciem dextram* aut *partem dextram classis* ex quâ voces audiebat. *Ipsè* autem sequebatur :

Nec potis Ionios fluctus æquare sequendo : (671.)

Habebat ergo Teucros a *sinistrâ*, nec poterat *affectare*, injicere nisi *sinistram* ; nam, ob cæcitatem quâ est afflictus,

Trunca manu pinus regit, ac vestigia firmat :

(supra 659.)

At, non illâ tenebat pinum manu quam volebat injicere in classem Teucrûm. Non ergo suam *dextram affectabat*, sed *dextram affectabat* Teucrûm. Hinc sensus est : *Verùm, ubi nulla datur potestas affectare dextram aciem, vel dextrum latus classis* : Gallicè : *Mais, sentant qu'il ne lui étoit pas possible d'atteindre, de renverser notre droite*. Hanc porro interpretationem suppeditat cod. Medic. qui, unus inter omnes, habet *dextrum*, & quidem m. pr. non *dextram*, quod, ut supra notavimus, fuit adscriptum m. sec. Cum hæc lectione, subaud. *cornu*, si classis currebat in acie structâ ; vel, si naves currebant aliæ post alias, supponatur *latus*, hoc est, latus navis quæ erat Polyphemo proxima, & quasi ad manum. Si denique, in his ambagibus, nodum non solvimus, saltem non peccaverimus mente tuendi librorum auctoritatem.

701. *Apparet Camarina procul, campique Geloi*. Cod. Medic. codd. ferè omnes, A etiam & B, habent *Camerina*, sed pravè. *Camarina* in Sicilia, est urbs a Syracusanis condita : *Καμαρίνα ἄποικος Συρακουσίων*, *Camarina Colonia Syracusanorum*, Strabo VI. *Oppidum Camarina*, Plin. III. 8. & c. & quæ exstant ruinæ, hodie & *Camarana* appellantur. Sed jam admonuimus quam parùm sit fidendum codd. & vett. edd. circa hujusmodi nomina ; & in talibus, ut ait D. Heyne, scripti non sunt audiendi, sed Græci.

703. *Arduus inde Acragas fluctuant etiam libri*, inquit D. Heyne, inter *Acragas* & *Agragas*. *Agragas* habent A & B, *Agragans* cod. Medic. &c. sed verum nomen est *Acragas*: *Oppidum Acragas*, quod *Agrigentum* nostri dixerunt, Plin. ἀμαρτὸν τῆς Ἀκράγας, excidens spe *Agrigenti* (occupandi,) Thucyd. Ἀκραγαντίνων ἐμπορίον, *Agrigentorum emporium*. Ptol.

705. *Palmosa Selinus*. Idem dicendum de hâc urbe item Siciliæ: *Selinis* legitur in A & B; *Selinys* in cod. Medic. sed pravè utrumque; nomen enim est gr. Σελῖνός, Σελῖνῶτος, apud Diod. & Thucyd. Σελῖνός πόλις Σικελίας, *Selinus urbs Sicilia*, Steph. *Selinus oppidum*, Plin. *Palmaeque arbusta Selinus*, Sil. Ital. XIV. 200.

L I B. I V.

8. *Cum sic unanimam alloquitur malè sana forem*. *Unanimam* recepit Heinsius; quod habent Medic. & alii codd. pro *Unanimem*, ut vulgò legitur.

46. *Hunc cursum Iliacas vento tenuisse carinas*. *Huc cursum* vulgò legitur, & forsan esset præferendum, ut L. I. 534. *huc cursus fuit*: Sed Rom. Medic. cum meliori parte codd. B etiam, habent *hunc*, ac ipsis standum putat D. Heyne.

94. *Magnum & memorabile numen*. Sic habent cod. Medic. cod. Reg. XI. s. veterissimi quique & præstantissimi apud Heinsium, B denique. Sic ergo retinendum, licet vulgò legatur *memorabile nomen*; quod quidem præferrem sine hæsitatione, inquit D. Heyne, nisi alterum, quod semel receptum, & ipsum poetà dignum, fortè aded magis epicum esset.

98. *Aut quò nunc certamine tanto?* Sic habent cod. Medic. & omnes codd. Regg. XI. XII. XIII. ss. A etiam & B; & mirus codd. consensus in lectione

DEUT *relinquit*, ROM. MEDIC. MELIOR
PRO VULG. *relinquit*, REVOCATO VIDELIC

138. *Cui pharetra ex auro, crines n*
Aurea purpuream subnectis fibula vej
quod displiceat *ex auro*, in *auru*
sic posita; & melius legere videret
Cui pharetra ex humero, quod hal
nonnulli; melius etiam concordans
fra, 148. 149: *Crinem implicat au*
mant humeris. Sed, meliores codd.
Medic. Reg. XI. s. &c. nostra etiam
Cui pharetra ex auro. Denique rati
cat Pharetram non constituisse *ex*
fuisse cælatam auro; & sic de cete
mentis: non erant ex auro solido,
ta auro: unde non ita inelegans est if

Cui pharetra ex auro, crines nod
Aurea purpuream subnectat fibul
166. *Prima & Tellus & pronuba*
abest in A & B; & suspicatur He
dum *Prima Tellus & pronuba Juno*
& cod. Reg. XI. s. & hic quidem
Prima & Tellus, &c.

166. *Haud aliter, terras inter cœl*

bat inter cælum & terras, ac litus arenosum Libya, & secabat ventos. Sic tamen, at magis poetice & minus ineleganter, IV. 184. Fama Nocte volat cæli medio terraque. Verùm, si admittas emendationem Bentleii, qui convertit tantùm volabat in legebat; ipsumque dividit a præcedentibus, ac jungit cum sequentibus, rejicitque istam copulam ac a secundo versu, habebis sermonem elegantiorẽ, sensum etiam pleniorem: *Terras inter cælumque, legebat litus arenosum Libya, ventosque secabat* &c. At, cod. Medic. cod. Reg. XI. s. codd. denique omnes; omnes etiam edd. vertt. ut A & B, lectionem habent quam scripsimus; unde ista videntur ex iis in quibus ultima manus auctoris desideratur.

336. *Dum spiritus hos regit artus.* Sic habent cod. Medic. & cod. Reg. XI. s. B etiam, & Heinsius restituit ex melioribus. Vulgò legitur ut in A, *reges.*

344. *Et recidiva manu posuissent Pergama vitæ.* Possent *recidiva* videri huc reductum a Librariis ex Æn. VII. 322. ubi quidem locum defendit: verùm hinc fortassè placeret magis *rediviva*, quod habent quidam codd. edd. etiam vertt. ut B. Sed major pars codd. iique potiores, inter quos Medic. & Reg. XI. s. A etiam, habent *recidiva*; quod est: *etiamsi rursus cadere, eundem casum experiri debeant.* Vel, ut suspicatur Ruæus, hinc alludit poetæ ad geminam Trojæ expugnationem, primam ab Hercule, alteram à Græcis, ut Æn. III. 376. *Bis Pergameis erepte ruinis.*

436. *Quam mihi cum dederis, cumulatam moræ remittam.* Hanc lectionem retinemus ex cod. Medic. & nostrâ etiam ed. A. Quæ verba manifestam habent relationem ad ipsum Ænean, ut etiam videtur insinuare ea quæ præcedunt. Versus Ænean sibi sori dat mandata Dido:

*I, soror, atque hostem affare superbum ;
mox admonet quæ dicenda, quæ exoranda optet :*

Extremum hoc misera det munus amanti :

Exspellet facilemque fugam, ventosque ferentes.

Tempus inane peto, requiem spatiumque furori :

Extremam hanc oro veniam : (miserere sororis.)

Quam mihi cum dederis, cumulatam morte remittam ;
hoc est, *mihi cum dederis hanc veniam*. Nihil enim officit interposita parenthesis quin hoc *quam* referatur ad *veniam*, quod immediatè præcedit ; & ista parenthesis nihil aliud significat quàm, ut supra 410 : *Misera hoc munus exequere, Anna, mihi ; obsequere sorori ; indue, soror, pro sorore, personam supplicis ; sub personâ supplicis, I, soror, atque hostem affare superbum : postules ab illo :*

*Exspellet facilemque fugam, ventosque ferentes ;
extremum hoc misera det munus amanti*. Verùm, *quam veniam* orat Ænean Dido ? *Hanc extremam : tempus inane* scilicet, *requiem spatiumque furori :* & mox super addit :

Quam mihi cum dederis, cumulatam morte remittam :
hoc est : *quam mihi veniam cum dederis, ipsam remittam, referam, rependam cumulatam morte meâ ; mortem meam quasi cumulum votis ejus adjiciam ;* estque, inquit Ruæus, hæc amantium locutio, qui perfidis amantibus munus conferre morte suâ existimant. Alii tamen legunt *dederis*, pro *dederis* ; & sic habet cod. Reg. XI. s. nostra etiam ed. B. Hanc autem lectionem prætulit D. Heyne, cui ipsa quæ præcedit parenthesis, *miserere sororis*, monere videtur hunc integrum versum referri ad Annam sororem, quam alloquitur Dido : *quam gratiam, inquit, vel veniam, quod officium, mihi cum dederis, præstiteris, contuleris, hanc cumulatam remittam, cu-*

mutatè referam , rependam morte , in ipsâ morte , usque ad mortem , antequam moriar , sic enim interpretatur dictus D. Heync. Videtur tamen simplicior & magis ad sensum orationis , lectio cod. Medic. Utra demum sit potior , viderint Eruditi.

464. *Multaque præterea vatum prædicta priorum.*

Terribili monitu horrificant. Piorum legitur in cod. Medic. & cod. Reg. XI. s. retinuit etiam Heinsius codd. auctoritate. A & B , & omnes ferè editi habent *piorum* : sed *prædicta priorum* juxtâ , malè sonant auribus. Si enim per *prædicta* intelligas *prisca vaticinia* , ut interpretatur Ruæus , ipsa vox *prædicta* fatis indicat illos *pios vates* , vates sacros , divinos , quorum prisca vaticinia revocabat in animum Dido , jam antecessisse , vel extitisse in ævo priori.

629. *Pugnent ipsique nepotesque.* Sic habent cod. Medic. cod. Reg. XI. s. alique potiores , B etiam. Vulgò legitur *pugnent ipsique nepotes* : quæ lectio esset retinenda , ex sententiâ D. Heyne & rejiciendum hoc postremum *que* , ut redundans in clausulâ totius sententiæ & orationis. Verùm , codd. obstant , & ipse retinuit : alludere etiam videtur versu altero supra :

Nunc , olim , quocumque dabunt se tempore vires.

L I B. V.

96. *Cædit binas de more bidentes ,*

Totque sues , totidem nigrantes terga juvencos. Sic habet cod. Medic. *Quinas* habet cod. Reg. XI. s. sed malè , ut etiam A & B , quæ item habent *quinas*. Inferias agebat Æneas *ad cineres ipsius & ossa parentis* (supra 55.) *Inferiæ* autem Rosino (antiq. Rom. V. 39.) *sunt sacra mortuorum , quæ Inferis solvuntur.*

tur. Porro, inquit idem Rosinus (Ibid. III. 33.)
*sue singulis Diis victimæ deputatæ erant : Superis
 alba & impares ; Inferis nigra & pares mactabantur :*
 juxta quem ritum Æneas rectè (supra 77.) ad tu-
 mulum cari genitoris

— *duo rite mero libans carthesia Baccho.*

Fundit humi, duo lacte novo, duo sanguine sacro.

Æneas ergo, qui modò litaverat numero pari, quò-
 modò iisdem nunc Manibus numero litaret impari?
 Ipse etiam pœta, quin sibi contradixerit, non po-
 tuit ponere *quinas bidentes*, & juxtà, *nigrantes ter-
 ga juvencos*. Scripsit ergo *binas*, & ea est unicè vera
 lectio, quam exhibet cod. Medic. Sic Pallante per-
 empto, Æneas (Æn. X. 518,) ipsius inferias me-
 ditans, legit hostias numero pari :

Sulmone creatos

*Quatuor hïc juvenes, totidem, quos educat Ufens,
 Videntes rapit, inferias quos immolet Umbris,
 Captivoque rogo perfundat sanguine flammæ.*

Sic etiam Lib. VI. 243. Diis inferis sacra faciens,
*Quatuor hïc primùm nigrantes terga juvencos ;
 Constituit.*

162. *Huc dirige cursum.* Vulgarem lectionem præ-
 tulimus, licet cod. Medic. & quidem m. pr. ha-
 beat *gressum*, malè videlicet revocatum a Librariis
 ex Lib. I. 401.

Perge modò, & quâ te ducit via dirige gressum ;
 quæ sunt verba Veneris ad Ænean

Cui mater mediâ sese tulit obvia silvâ.

Æneas quidem tum *gradiebatur*, iter faciebat pedes
 per silvam : *gressum* videlicet *ad mœnia tendebat*,
 (410.) uno comitatus Achate. Verùm hïc non agi-
 tur de viro *gradiente*, iter faciente pedibus ; sed de
 navi motâ ; de motu continuo navis *pulsæ*, agitatz

remis, *currentis*, uno verbo, navis enim non *graditur*, sed *currit*. Et ista locutio, ipsi Virgilio maxime est familiaris; ipsaque unice utitur quoties agit de itinere navis vel classis: *Litora cursu contendunt petere*, Æn. I. 157. *Huc (Hesperiam) cursus fuit*, 534. *Non longo distant cursu Gnoſſia regna*, III. 116. *Quò vertere cursus oporteat*, ab oraculo petendum, 146. *Cavè trabe currimus æquor*, 191. *Excitimur cursu & cæcis erramus in undis*, 200. *Hunc (Libycis oris) cursum Iliacas vento tenuisse carinas*, IV. 46. *Armarî classẽ*, *cursumque parari*, 299. *Currere remis*, infra 222. *Æquora curro*, 235. &c. Numquam in similibus occurrit *gressus*. Rectè ergo emendavit in Medic. sec. m. Aproniana videlicet, *dirige cursum*; quod apertè legitur in cod. Reg. XI. s. habent etiam nostræ edd. A & B. Heinsius tamen retinuit *gressum*.

170. *Subitòque priorem*. — *Præterit. Subitusque*, quod vulgò legitur & habet nostra ed. A, esset sanè magis poëticum: sed omnes ferè codd. & in ipsis præstantissimus quisque, cod. Medic. cod. Reg. XI. s. habent *subitòque*, habet etiam nostra ed. B. |

187. *Partem rostro premit æmula Pristis*. Codd. habent *partim*, formâ antiquiore, pro *partem*, quod idem est.

208. *Ferratasque sudes*. Hic dubitatur *trudes* inter & *sudes*. *Trudes* habet cod. Reg. XI. s. sed cod. Medic. habet *sudes*. *Trudes* habet nostra ed. B; sed A, habet *sudes*. Atqui per *sudes* vel *contos* intelliguntur ex ipso Virgilio, perticæ fraxinæ, igni duratæ, acutâ cuspide, & ferro armatæ; quæ Tacito *trudes* appellantur: quibus, ut ait Ruæus, vado inhærens impellitur navis, aut iners alia moles promovetur. *Trudes & sudes* sunt ergo quid unum & idem. At, in *trudes*, a *trudendo*, est prima longa:

glaciem cum flumina truduunt, Georg. I. 310. & in hoc loco metrum corrumpet: in *sudes* verò, & prima brevis, ut metrum exigit: *Quadrifidasque fides*, & *acuto robore vallos*, Georg. II. 25. *Fraxineasque aptare sudes*, 359. *Stipitibus duris agitur, sudibusve præustis*, Æn. VII. 524. *Stipitibus ferrum sudibusque imitantur obustis*, XI. 894. Denique *trudes* nusquam exhibet Virgilius, cum e contra *sudes* in ipso pluries occurrat. Num ergo credideris ipsum hoc in loco usum fuisse vocabulo sibi insolito, ob hoc præcisè ut peccaret sine ulla necessitate contra metri rationem? Retinenda itaque lectio cod. Medic. *sudes*, licet *trudes* prætulerit Heinsius.

261. *Victor apud rapidum Simoënta, sub Illo alto*. Qui non possunt sustinere hiatum, nec mutationem quantitatis unius syllabæ, quique toties eâ de causâ verum textum emendare præsumpserunt, conferant hunc versum cum isto. Georg. I. 281:

Ter sunt conati imponere Pelio Ossan.

279. *Nixantem nodis*, quod habet cod. Medic. videtur præferendum vulg. lect. *nexantem nodos*, quod est *torquentem nodos*, cum aliundè, omnes ferè codd. habeant *nodis*, non *nodos*; unde quidam legunt *nexantem nodis*, quod caret interpretatione; minùs enim satisfacit interpretatio vulgaris, *nellentem se in nodos*, quæ recidit in præcedentem, *nexantem nodos*. Verùm, *nixantem*, quod habet cod. Medic. veteri quidem verbo, pro *nitentem*, *innitentem* meliùs satisfacere videtur: *nixantem nodis*, vel *nitentem*, quod in cod. emendavit sec. m. ut *nisens alis*, Æn. IV. 252. ut *cubito innixa*, ibid. 690.

350. *Me liceat casus miserari insonis amici*. *Casus* legitur in cod. Medic. cod. Reg. XI. s. in A. & B; legitur ubique, non *casum*; quod vulgò habent,

& intelligunt de casu, de lapsu Sali: Jacuit enim Salius spissâ revolutus arenâ; & illo casu, præmio evincebatur; unde potuit Æneas dicere in priorē sensu:

Me liceat casum miserari infantis amici.

Adde quod ad hunc sensum alludere videtur Nisus versu quarto sequenti: *Si te lapsorum miseret.* Sic etiam infra, Entellus contra Daren pugnans, cum (447.)

Ipse gravis, graviterque ad terram pondere vasto

Concidisset, (453) Non tardatus casu neque territus, heros — Acrior ad pugnam redit. Succurrit etiam istud Livii xxxi. 37. *Hostibus (Romanis) ad casum regis concitatis; viderant enim modò Philippum equo dejectum.* Verba & voces: Codices unanimiter obstant. Legendum ergo cum ipsis casus. Verum, si pro miserari, legeretur misereri, quod habent nonnulli codd. inter quos Rom. tunc casus posset locum tenere: misereri casus: sed major pars codicum habet miserari.

413. *Sparsoque infesta cerebro. Sparso* habent codd. Rom. & Medic. qui quidem primi laudantur inter præstantiores; habent etiam cod. Reg. XI. s. m. pr. & nostræ edd. A & B. Retinet tamen D. Heyne *fracto* quod decem etiam tuentur codices, sed auctoritate minores. Nihil tamen impedire videtur quin prævaleat *sparso*: terroris incutiendi causâ, exhibet Entellus cæsus vel arma Herculis, quæ gesserat Eryx, adhuc illorum quos devicerat *sparso infesta cerebro*, vel *sparso cerebro* quo ipsa infestabantur.

520. *Aërias telum contendit in auras. Contendit* legitur cum melioribus, Medic. etiam m. pr. Reg. X. s. m. sec. & B, pro *contorsit*, quod sui quidem tuentur codd. Med. scilicet m. sec. Reg. XI. s. m.

pr. & A. Verùm, *causæ* videtur intelligendum de celo actus vel jam nunc emissio: sic *Æn.* VI. 592.

At pater omnipotens densa inter nebula telum

Causæ: contendit verò, de celo man. emittendo: sic *Æn.* V. 423.

Tum rapidus jam ductum arcu contenta parato

Tela tenent. Atqui, hoc in loco, nondum constringitur, emittitur telum; sed inficit: *telum contendit*

Ostentans arcumque pater arcumque sonantem.

Præferendam ergo videtur *contendit*.

321. *Ostentans arcumque pater arcumque sonantem.*

Sic habent cod. Medic. cod. Reg. Xi. s. B etiam, & retinuit Heinſius ex melioribus. Vulgò legitur:

Ostentans arcem pariter arcumque sonantem:

malæ metri sollicitudo magnam inter librarios variarum lectionum segretum intulit. Porro, hoc epitheton, *Pater*, non dedecet regem Aëſten: erat quippe *ævi maturus Aëſtes*: suprà 73.

322. *Hic oculis subito objicitur magnoque futurum*

Angurio monstrum. *Subito* legitur in codd. Medic.

& Reg. Xi. s. in A etiam & B, pro *subitum*, quod retinuit Heinſius & ipſi videtur magis poeticum. V. suprà 170. ubi quidem *subitus* poſſet prævalere: verum hic *subito* videtur præferendum; idem eſt enim ac *conſeſtim*, *continuo*, &c. (Gall.) *tout à coup*.

334. *Te voluit. . . Talibus auspiciis exfortem ducere honores.* Heinſius retinuit *honores* ex codd. Rom. & Medic. m. pr. nam ſec. m. emendavit *honorem*, quod habent cod. Reg. Xl. s. A etiam & B, ratione videlicet concordantiæ cum *exfortem*: verum, *exfortem* non minus bene ſociatur cum *te*, in verſu præcedenti.

384. *Altemofque orbibus orbes — Impediunt. Altem*

nos habent cod. Medic. & cod. Reg. XI. s. A etiam & B. Habent *alternis* alii codd. verum ; *alternis* vel *alternos*, parvi refert : sententia constat eadem.

592. *Haud aliter Teucrum nasi vestigia cursu Impediunt.* Heinſius, ex Mediceo præfertim, reposuit *alio* pro *aliter* : sed Rom. & Reg. XI. s. A etiam & B, habent *aliter*. Ceterum, alterutrum accipias, parvi refert.

720. *In curas animo diducitur omnes.* Restituit Heinſius *animum*, ex parte suorum codd. Verum, Rom. Medic. cum aliis vetustioribus, item Reg. XI. s. habent *animo*. Vulgò legitur *animus*.

756. *Sortiturque domos.* Habent *sortitur* cod. Medic. cod. Reg. XI. s. A etiam & B. Quidam præferunt *sortitus*.

781. *Junonis gravis ira, nec exsaturabile pectus.* Sic versus hic legitur in omnibus codd. etiam in B. Quidam legunt & *inexsaturabile*, pro *nec exsaturabile*, quod tuetur librorum constantia. *Pectus* etiam mutatur a quibusdam in *numen*, quod quidem satis placeret, eâ solùm ratione quod *pectore* jam occurreret in versu præced. nam aliundè est satis poëticum.

814. *Unus erit tantum, amissum quem gurgite quæres.* Quidam præferunt *quæres*, ita ut referatur ad Æneam, cum *quæres* habeat relationem ad Venerem. Sed cod. Medic. cod. Reg. XI. s. codd. denique omnes, A etiam & B, habent *quæres*.

817. *Jungit equos auro Genitor.* Cod. Medic. cod. Reg. XI. s. codd. denique omnes Regii, quos vidimus, XI. XII. XIII. ss. B. etiam habent *auro*, quod vulgg. edd. legunt *curru*, & sanè esset melius : consideratur enim exemplum quo *aurum* rectè sumatur pro *currus aureus*, vel *currus ex auro* ; quo denique *jungere auro* rectè dici probetur pro *jungere curru*.

Quid equidem opus est recurrere ad figuram insolitam, cum forma propria ultro se offert & satisfacit plenius?

818. *Spumantiaque addit — frena feris.* Volunt quidam *loris* pro *feris*; sed malè. Non tam enim insolitum *ferus* pro *equus*; & , ne ab ipso Virgilio discedamus? *Æn.* II. 51.

In latus, inque feri curvam compagibus alvum.
Æn. XI. 57.

Armentalis equa mammis & lacte ferino;
ubi *ferino* evidenter ponitur pro *equino*, &c.

842. *Funditque has ore loquelas.* Vulgò legitur *fundit*: sed cod. Medic. cod. Reg. XI. s. & B, habent *fundis*.

861. *Ipsè volans tenues se sustulit ales in auras.*
Scribunt quidem codd. *tenuis*; sed videtur esse sub antiquâ formâ pro *tenues*. Sic suprâ 740. si scribatur, ut olim, *Et tenuis fugit, ceu fumus, in auras*, dubitat Bazmannus utrum *tenuis* ad *fumus*, an ad *auras* referendum sit: sed meliùs, inquit D. Heyne, *auras tenues* accipere, tanquam magis pœticum. Quæstio hîc est eadem omninò. Scribamus ergo:

Ipsè volans tenues se sustulit ales in auras,
ut suprâ scripsimus: *Et tenues fugit, ceu fumus, in auras.*

L I B. V I.

91. *Cum tu supplex.* In hanc lectionem omnes consentiunt, cod. Medic. cod. Reg. XI. s. A etiam & B. Vulgò legitur *Quem tu supplex*.

126. *Facilis descensus Averno,* pro *ad Avernum.* *Averno* habent nostri codd. Medic. & Reg. XI. s. & alii complures. *Averni*, quòd vulgò legitur, suos etiam habet codd. & quidam egregios, in quorum capite laudatur cod. Rom. Nostræ etiam edd. A &

■ B, habent *Averni*; sed Heinſius retinuit *Averno*.
 ■ 186. *Et ſic fortè precatur*. Habent quidam codd.
 ore *precatur*. Habent voce cød. Rom. & alii codd.
 Sed Medic. Reg. Xi. s. & alii complures, A etiam
 & B, habent *fortè*, quod quidem poteſt locum de-
 fendere: *Fors ipſi in mentem iniecit, voluit, ut ſic*
precaretur in ipſo ſucceſſu, in ipſo eventu; vix enim
ea fatuſ erat, cùm, &c. quod poteſt videri luſus
Fortunæ; & hoc fortè non eſt adèd ingratum.

203. *Geminâ ſuper arbore ſidunt*. Quam leſionem
 revocavit Heinſius librorum auctoritate, inter quos
 Rom. & Medic. quibus accedit & noſter Reg. Xi.
 s. noſtræ etiam edd. A & B; &, per illa verbæ,
 intelligendus videtur truncus duplex ejuſdem arboris.
 Volunt quidam *geminæ*, & referunt ad *columbæ*.

242. *Unde locum Graii dixerunt nomine Aornon*.
 Non legitur hic verſus in codd. niſi adſcriptus manu
 ſecenti. Inter varias editiones, quædam habent *Ave-*
num, quædam *Aornum*: ſed præferendum videtur
Aornon; nam, ex ſententiâ verſûs, hoc nomen de-
 bet hîc prodire ſub integrâ formâ græcâ.

254. *Pinguo ſuperque oleum infundens ardentibus*
extis. Sic legitur hic verſus in cod. Medic. & cod.
 Reg. Xi. s. niſi quod Reg. ſicut noſtræ edd. A &
 B, habet *fundens* pro *infundens*: verùm, ut obſervat D-
 Heyne, amant poëtæ talia jungere: *ſuperinjicere*,
ſuperincumbere, &c. que abeſt in quibuſdam; & quæ-
 dam edd. habent *oleum ſuperinfundens*.

265. *Loca noſte tacentia latè. Tacentia revocavit*
 Heinſius ex Rom. Medio. & aliis, quibus accedit
 noſtra ed. B. Vulgò legitur *ſilentia*.

277. *Laboſque* habent A & B, & omnes ferè codd.
 in quibus Medic. & Reg. Xi. s. pro *laborque*, quod
 vulgò legitur. Sic plerumque *arboſ* pro *arbor*.

327. *Atque omnem Cocytus eructat arenam. Cocyn pro in Cocytum*, ut supra 126. *Averno pro in Avernum*, habet cod. Medic. habet etiam Reg. XI. s. m. sec. Nostræ edd. A & B, habent, ut vulgò legitur, *Cocytis*, sed pravè : Acheron enim, se in Cocytum exonerans, *eructat*, egerit suam *arenam Cocytis* vel *in Cocytum*.

328. *Priusquam sedibus ossa quièrunt*. Sic habent nostri codd. Medic. videlicet, Reg. XI. s. & alii. Nostræ edd. A & B, habent *quièrunt*.

438. *Fas obstat, iristiquè palus inamabilis undè Alligat. Fas obstat* habent meliores codd. Rom. in primis & Medic. Reg. XI. s. etiam m. pr. nam emendavit sec. m. *Fata obstant*, quod vulgò legitur, revocatum videlicet ex IV. 440. Verùm, hìc non videtur ita benè : *Fas* enim & *Fatum* non sunt quid unum & idem. *Fatum*, seu necessitas inevitabilis rerum omnium, nihil habet apud Inferos, quod ordinet, quod disponat : omnia ibi jam sunt ordinata & disposita, ita ut nullus sit recursus. Sed *Fas* est ipsa voluntas Dei, ipsa *Lex divina*, semper & ubique agens, ut per *jus* vel *jura*, intelligantur *Lex* vel *leges humana* ; quod accipimus ex ipso Virg. Georg. I. 268. 269.

Quippe etiam festis quædam exercere diebus

Fas & jura sinunt.

Contrà, *Nefas* est quod non licet lege divinâ ; *vetitum*, quod non licet lege humanâ vel civilì : quod etiam colligere est ex Horat. Carm. I. 3.

Gens humana ruit per vetitum & nefas.

448. *Juvenis quondam, nunc femina, Cænis*. Vulgò legitur *Cæneus* : verùm, omissis quæ Heinsius hìc affert pro *Cænis*, sciendum istum juvenem fuisse primò feminam, sub nomine feminino *Cænis*, Elati

Lapithæ filiam, cui Neptunus, captâ pro virginitate, dedit esse virum: tunc autem, nomen accepit masculinum *Caneus*. Sed inde in tantam superbiam ac Deorum contemptum processit, ut ipsum Jupiter opprèsserit, & in pœnam impietatis, pristino sexui reddiderit. Nunc ergo *Canis*, *lugentes campos incolens* (441.)

Rursus & in veterem Fato revoluta figuram, virilique deposito nomine, a poëta præclarè designatur his verbis:

Juvenis quondam, nunc femina, Cænis.

Fluctuant quidem codd. inter utrumque nomen: verum, inquit D. Heyne, in nominibus propriis, inprimis ex Græco ductis, rationis grammaticæ major auctoritas, quàm scriptorum per librariorum stuporem inquinatum, habenda.

472. *Tandem corripuit sese. Corripuit* habent cod. Medic. cod. Reg. Xi. s. & præstantissimus quisque. A & B, & vulgg. edd. habent *proripuit*.

509. *Ad qua Priamides.* Hæc est concinnior & vera lectio, nam sic & Fragm. Vatic. inquit D. Heyne. Quò ducit etiam Rom. *Ad que* & Medic. a m. pr. *At qua*, antiquo more scribendi. Medic. sec. m. habet *Atque Priamides*, cum *hic* super addito manu recenti. Reg. Xi. s. habet etiam *Atque Priamides*, superaddito item hæc, ut vulgò legitur.

528. *Comes additur und.* Sic habent cod. Medic. & cod. Reg. Xi. s. a m. pr. nam sec. m. emendavit *additus*, quod habent alii. A & B, habent *additur*.

720. *Iterumque ad tarda reverti ... Corpora.* Lectio vulgaris, quam tamen tuentur optimi codd. Vatic. cum Fragm. Vatic. Medic. Reg. Xi. s. &c. A etiam & B. Volunt alii *in tarda*, ut infrâ 752.

Rursus & incipient in corpora velle reverti.

771. *Atque umbrata gerunt civili tempora quæ.*
Sic habent cod. Medic. cod. Reg. XI. s. A etiam & B. Quidam præferunt *At qui umbrata*, &c. & jungunt hunc versum cum sequenti.

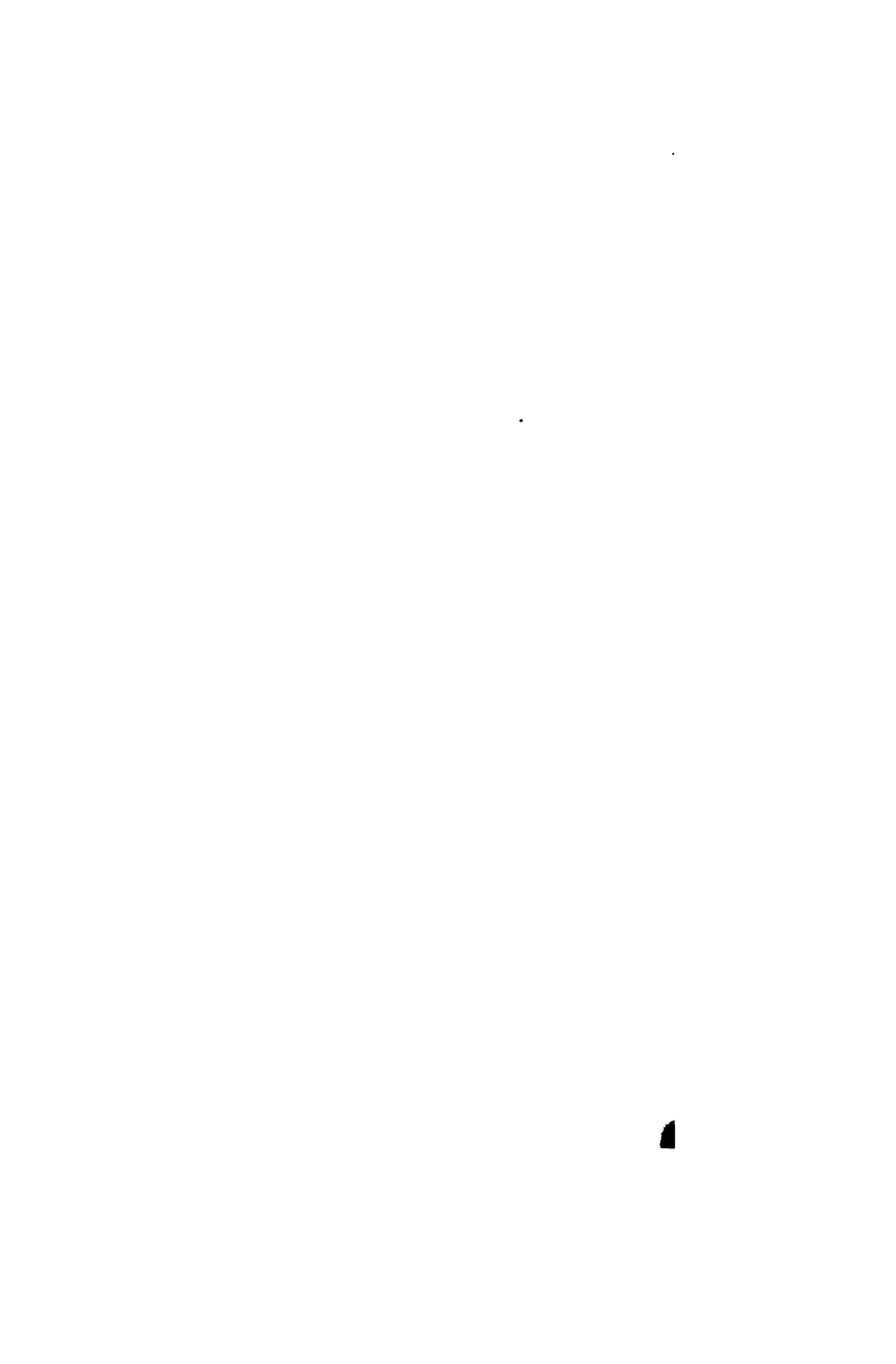
775. *Laude pudicitiae celebres, addentque superbos.*
Hic versus ab aliquo recens illatus, nusquam occurrit, neque in codd. neque in edd. vet. admittunt tamen Heinsius & D. Heyne, sed notatum, ut fecimus.

785. *Berecynthia.* Sic scribendum, non ut vulgò *Berecynthia*: monet enim Servius ad Æn. IX. 81. *Berecynthia*, mater *Deim*, cujus ultima syllaba caret aspiratione; & Strabo, L. X. αὐτὸν Βερέκυντες Φρυγῶν καὶ οὐλοῦν, *Berecynthes Phrygum quoddam genus.*

789. *Huc geminas nunc fleete acies.* Sic legendum, ut habent A & B, juxta constantem librorum lectionem; non ut vulgò: *huc geminas huc fleete acies.*

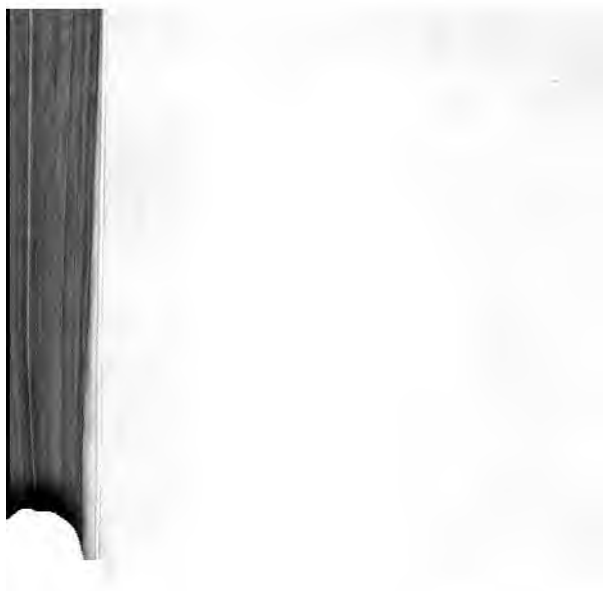
828. *Concordes animæ nunc & dum nocte premuntur.*
Vulgaris quidem lectio, sed quam tuentur cod. Medic. cod. Reg. XI. s. A etiam & B. Heinsius tamen & D. Heyne receperunt *nunc, & dum nocte premuntur.*

APR 6 - 1950

